NAŠ ZBORNIK - 1994

NAŠ

ETO 1994
ETNIK 27
TEV. 1

ZBORNIK

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

DRUŽINA

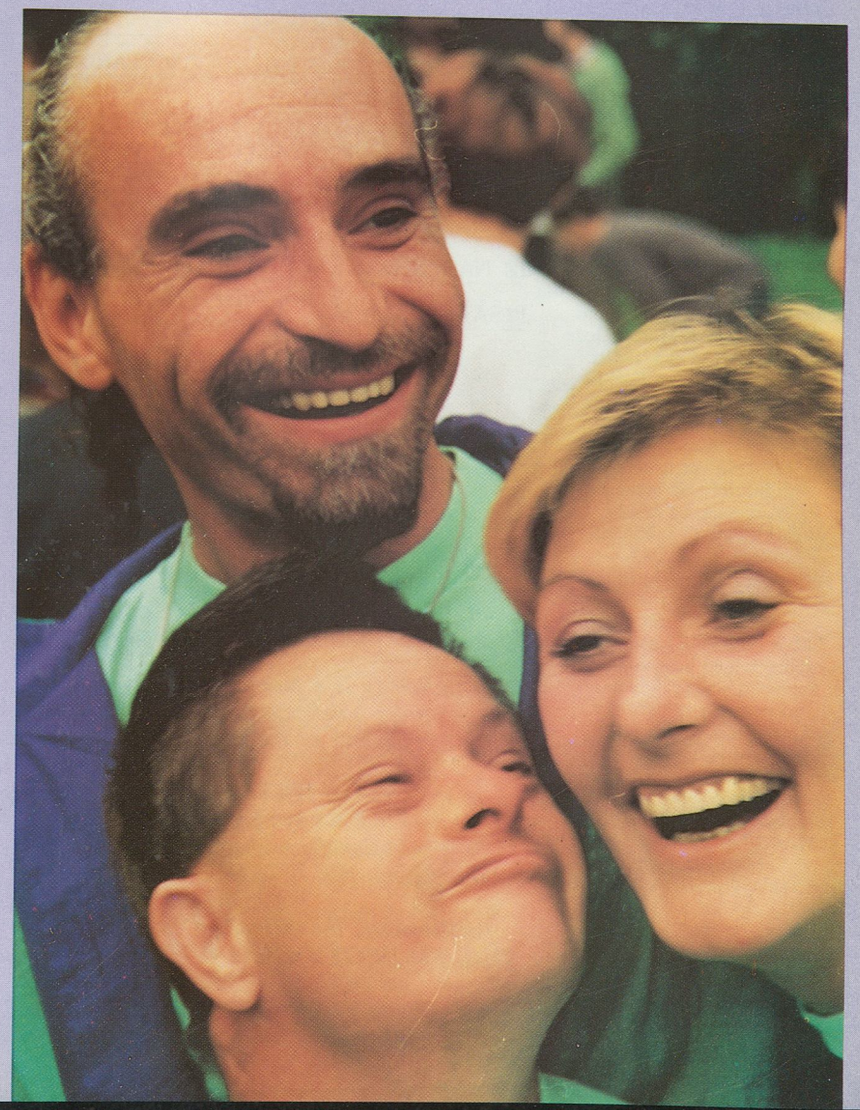

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 1/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja
Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax 061/13 25 017, izhaja šestkrat letno

Založnik:
PARALELE p.o., Ljubljana

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan. Glavna urednica Renata Bačer, odgovorni urednik dr. Anton Kotar
Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Naročnino poravnajte na naslov: Paralele, p.o., Ljubljana, Samova 9. Številka žiro računa je 50102-603-48891. Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19. 2. 1992 šteje glasilo Naš zbornik med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov. Lektorirala Vlasta Kunej. Oblikovanje in grafična priprava PARALELE Ljubljana - NOMINA Ljubljana. Tehnična ureditev: Marko Costa, Oblikovanje: Marijana Bizilj. Tiskala Tiskarna Ljubljana

Naslovnica:
fotografija B. Blaznik:
Tudi delavnica je družina

VSEBINA

UVODNIK 1

POTA MOŽNOSTI

NAM ENAKOVREDNI 2
Dr. Alojzij Šuštar

POLOŽAJ DRUŽINE Z OTROKOM Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU 4
Dr. Egidija Novljan

DRUŽINA S PRIZADETIM OTROKOM 6
Anica Uranjek

ALI ZANEMARJAMO OČETE RAZVOJNO MOTENIH OTROK? 11
Branka D. Jurišić

ANALIZA POJMA NORMALIZACIJA 14
Dušan Parazajda

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

ODNOSI V DRUŽINI S PRIZADETIM ČLANOM 17
Tanja Plankar Grgurevič

SODELOVANJE S STARŠI V PROCESU ZAPOSLOVANJA V VARSTVENO-DELOVNEM CENTRU TONČKE HOČEVAR 19
Cvetka Zadnikar

PREDSTAVLJAMO VAM 21

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 26

PISALI STE NAM 29

SUMMARY

Our Anthology is a journal issued by the Association of Societies for help to mentally handicapped of Slovenia. It is published six times a year.
The first number of the year 1994 is destined to the families with mentally handicapped members.
In the columns WAYS-POSSIBILITIES and FROM PRACTICE FOR PRACTICE we bring out articles of our experts-contributors, dealing professionally with these problems on the territory of Slovenia.
In the column WE INTRODUCE TO YOU we publish an interview with the Managing Director of the Association.
Furthermore, the Anthology contains articles of our contributors FROM OUR SOCIETIES AND INSTITUTIONS, covering various events from all over Slovenia.
The column YOU'VE WRITTEN TO US includes letters of children and parents and of other adults suffering from a mental disturbance.

376,3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM V SLOVENIJE
LJUBLJANA
2
SOŽITJE
Inv. št. R 104

UVODNIK

DRUŽINA

Leto 1994 je mednarodno leto družine. V tem letu naj bi se družbena skrb znova usmerila k družini in osvetlila njeno pradavno vlogo: vzgojo otrok. Tudi v naši mladi državi je družina neprecenljivega pomena. Ob vseh družbenih ustanovah, ki so ji v pomoč, ima samo družina s svojimi tesnimi, z ljubeznijo prežetimi odnosi dovolj moči, da odneguje in vzgoji mladi rod. Ob svojem rojstvu je »človeški mladič« tako nedogljen, da ne bi preživel brez ljubezni in nege staršev (ali druge nadomestne osebe).

Za otroka, ki se rodi z motnjo v duševnem razvoju, se čas, ko za svoje preživetje potrebuje nego in pomoč odraslih, lahko podaljša na vse življenje. Ljudje s težko motnjo vse življenje ostajajo odvisni od staršev, ti pa od pomoči in podpore družbe in njenih ustanov, da lahko zdržijo. Za tiste z lažjo motnjo smo še do pred kratkim rekli, da se lahko zaposlijo in sami skrbijo zase. Pa se v spremenjenih družbenih razmerah kaže, da ni tako in da je celo njim potrebna naša posebna skrb. Ta skrb obleži predvsem na ramenih staršev, sorodnikov, pogosto tudi bratov in sester.

Odločili smo se, da prvo številko v letu 1994 namenimo družini. Naši družini, družini s članom, ki odrašča z motnjo v duševnem razvoju. K sodelovanju smo povabili nekatere od strokovnjakov, ki se pri nas ukvarjajo z družino in imajo izkušnje na našem področju. Poleg tega tudi delajo z našimi družinami in poznajo sončne in senčne plati družine s posebnimi potrebami in problemi. Upamo, da boste v njihovih prispevkih starši in strokovnjaki našli vsebine, ki govorijo o vaših doživetjih in spoznanjih. In da jih bo morda prebiral tudi kdo, ki odloča in skrbi, da bi v tej družbi vsi našli svoje mesto in prostor. Da bo lažje razumel, kaj potrebuje družina, ki živi s skrbjo za otroka z motnjo v duševnem razvoju.

Objavljamo tudi intervju z direktorjem Zveze za pomoč duševno prizadetim Slovenije, gospodom Tomažem Jerebom. Kot eden od staršev, ki je v letih svojega delovanja za pravice oseb z motnjo v duševnem razvoju in njihovih družin postal strokovnjak, nam predstavlja zdajšnji družbeni položaj in svoj pogled na delovanje Zveze. Pravi, da je zmeren realist, ker pozna področje in razmere, v katerih živimo.

Želim vam prijetno branje in vas vabim, da se nam oglašate s svojimi prispevki!

Renata Bačer

SPOŠTOVANI NAROČNIKI!

Prvo številko v letu 1994 izdajamo z veliko zamudo, ki se nam vleče še iz preteklega leta. V opravičilo: lani smo izdali res šest številk, kot smo vam obljubili in med temi celo eno dvojno. Obljubljamo, da bomo zamudo do konca leta izravnali in da boste tudi letos prejeli šest številk Našega zbornika.
Letna naročnina bo letos 1.800 tolarjev (za ustanove pa 5.000 tolarjev). Naročnino boste lahko poravnali, ko vam pošljemo položnice. Prosimo vas, da to storite čimprej! Nekateri ste za lani pozabili poravnati naročnino, zato prosimo vse tiste, da nam takoj pošljete denar na naslov Paralel. Žal je takih precej in to je tudi vplivalo na naše zamujanje pri zadnji številki.

Hvala za razumevanje in lep pozdrav
UREDNIŠTVO

NAM ENAKOVREDNI

Rad sem sprejel povabilo revije Naš zbornik, glasila Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Velikokrat sem se že srečal z duševno prizadetimi, bodisi v Sloveniji pa tudi med svojim bivanjem v Švici. Kot profesor moralne teologije sem s slušatelji vsako leto obiskal dom za duševno prizadete, da bi se prihodnji dušni pastirji neposredno seznanili z osebami in z vso problematiko, ki jo prinaša življenje oseb z motnjo v duševnem razvoju.

O Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim sem slišal v Sloveniji, posebno ko sem bil povabljen na večer z ansamblom Lojzeta Slaka 12. februarja 1993 v Trebnje. Trio Slak je pripravil koncert in povabljen sem bil kot častni gost. Čisti dobiček s te prireditve je bil namenjen duševno prizadetim. Zelo sem bil presenečen, da je to prireditev obiskalo zelo veliko ljudi, in kolikor mi je znano, so dobili za duševno prizadete izredno velik dar.

Glasilo Naš zbornik pa mi doslej ni bilo znano. Uredništvo mi je poslalo številke letnika 1993. Z velikim zanimanjem sem jih bral in bil sem presenečen, koliko je pobud za pomoč omenjenim osebam.

Že prej, preden sem dobil to povabilo ali se udeležil večera v Trebnjem, pa mi je bilo znano gibanje Vera in luč, ki se zavzema za duševno prizadete in za njihove starše in jih vabi na srečanja. Taka srečanja so velika pomoč staršem in tudi duševno prizadetim prinesejo občutek, da so enakovredni in niso izključeni iz človeške družbe. Tu in tam sem se srečal z duševno prizadetimi tudi ob podelitvi zakramentov, posebno ob birmi. Vesel sem bil, da so po svoje tako preprosto sprejemali zakramente Cerkve.

Pred kratkim pa mi je prišla v roke knjiga zdravnice dr. Alenke Vojske-Kušar Naš Ambrož. Ne vem, ali je tudi drugim znana ta knjiga, ki je izšla pri Mladinski knjigi v Ljubljani 1993. Zdravnica dr. Alenka Vojska-Kušar izvirno prikaže svojega sina Ambroža, ki je duševno prizadet, kako se je z njim pogovarjala, kako ga je uvajala v življenje in kako ga je spremljala in ob njem odkrivala skrivnosti človeškega življenja. Zame je to čudovita knjiga. V njej odkrijemo izredno materinsko ljubezen, požrtvovalnost in strokovno znanje. Vsem bi rad to knjigo posebej priporočil.

Velikokrat sem se že pogovarjal z zdravniki, socialnimi delavci in tudi z mladimi zakonci, ki so pričakovali prvega otroka ali tudi poznejše rojstvo. Tolikokrat je bilo v ospredju teh pogovorov vprašanje, ali bo njihov otrok normalen, ali pa bo duševno prizadet. Hvala Bogu, da je večina otrok zdravih in normalnih. Dogaja pa se tudi, da so duševno prizadeti v družinah, kjer tega morda ne bi pričakovali. Duševna prizadetost je lahko različne stopnje. Za starše je to vedno huda preskušnja. Nekateri bi svoje otroke, ki so duševno prizadeti, najraje zatajili ali jih oddali kam drugam. Drugi pa so pripravljeni sprejeti duševno prizadete v svoje družine in jim posvečajo posebno ljubezen. Srečal sem že marsikakšno družino, posebno tudi med izobraženci, ki je imela takšnega otroka. Poskrbeli so zanj na vse načine, da bi dobil izobrazbo, ki mu sicer ne bi bila dosegljiva. V domači družini so ga spremljali s posebno ljubeznijo. Hvaležni so bili za vso strokovno pomoč in za delovanje Zveze društev za pomoč duševno prizadetim.

Kjer je še kolikor toliko živa zavest človeške plemenitosti, tam sprejemamo in poudarjamo svojo dolžnost, da sprejemamo tudi duševno prizadete kot enakovredne člane človeške družbe. Ne gre pa samo za to, da jih sprejemamo, temveč tudi, da pomagamo staršem in družinam in prizadetim samim. V njih moramo videti enakovrednega človeka, ki je po [illegible]anskem prepričanju prav tako ustv[illegible]en po božji podobi, čeprav je ta p[illegible]doba zaradi duševne prizadetost[illegible]i nekoliko prikrita. A tudi ti ljud[illegible] so poklicani k življenju. Nekoč bo[illegible] prizadetost odpadla in prav tak[illegible] kot vsi drugi bodo dosegli srečo v večnosti; tamkaj ne bo nobene razlike več.

Kristjani imajo posebno dolžnost, da skrbijo za duševno prizadete. Kristus pravi: Kar ste storili komu od mojih najmanjših bratov, ste meni storili. Nedvomno duševno prizadeti spadajo med njegove najmanjše brate. Kjer koli Karitas ali gibanje Vera in luč kakor tudi vsa druga društva na kateri koli podlagi skrbijo za duševno prizadete, tam izpolnjujejo Kristusovo naročilo.

Velikokrat se pojavlja vprašanje za starše in tudi za druge, zakaj so med nami duševno prizadeti. Marsikdaj se oče in mati sprašujeta, zakaj se je ravno njima zgodilo, da je bil v njunem zakonu rojen takšen otrok. Na ta vprašanja ne bomo nikdar našli odgovora na tem svetu. Vse to ostaja skrivnost človeške in odrešenjske zgodovine, ki nam je na tem svetu nedostopna. Nekateri govorijo o usodi, ki se ji pač ne moremo izogniti. Kristjani pa govorimo o božjem odrešenjskem načrtu in o božji volji in jo sprejemamo tudi takrat, ko je ne razumemo.

Leta 1994 praznujemo mednarodno leto družine. Poudarjamo vrednote v družini, predvsem ljubezen in medsebojno razumevanje in pomoč. Ravno duševno prizadeti potrebujejo v svoji družini, pa tudi v človeški družini posebno pomoč in ljubezen. Upajmo, da bo tudi v tem pogledu mednarodno leto družine opomin in spodbuda, da bi se zavzeli za duševno prizadete in jih sprejemali kot sebi enakovredne.

Rad bi se iskreno zahvalil vsem, ki kakor koli skrbijo za duševno prizadete, društvom, osebam, ustanovam in staršem, pa tudi vsem drugim. Vse vabim in prosim, da bi pomagali tistim, ki so kakor koli prizadeti, in tudi njihovim staršem, da bi lažje prenašali življenjsko preskušnjo, v zaupanju, da ima tudi to svojo vrednost in svoj pomen.

Vseh duševno prizadetih in njihovih staršev in svojcev se spominjam v molitvi in jim želim božjega varstva in blagoslova in božje pomoči. Kjer je močna, trdna in živa vera, tam lažje sprejemamo tudi take težke preskušnje, ker se zavedamo, da je le po križu v tej ali oni obliki mogoče priti v življenje.

Dr. Alojzij Šuštar, nadškof

Starši v pogovoru s tekmovalci na Arehu

POLOŽAJ DRUŽINE Z OTROKOM Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Rojstvo otroka z motnjo v razvoju družino socialno in ekonomsko obremeni (von Bracken in Contandis, 1971; Eggert s sodelavci, 1980; Thomas, 1980; Hackenberg, 1983; Goldberg s sodelavci, 1986), poleg tega pa mora ta vzgajati, izobraževati in skrbeti za takšnega otroka še drugače kot za druge otroke. Tako nastane v družini položaj, ki prekine ustaljen vsakodnevni ritem. Strah, razočaranje in občutek nemoči so v resnici spontani čustveni odzivi staršev na ta dogodek in začno se počasi prilagajati na spremenjeni položaj na čustvenem, kognitivnem in praktičnem področju. Z odraščanjem otroka se spreminjajo tudi zahteve in obremenitve družine in čez leta se družina spremeni tako strukturno kot funkcionalno. Stres, ki ga družina doživi in mu je pogosto tudi nenehno izpostavljena, je večstranski. Poleg materialnih stroškov in organizacijskih problemov so posebno nevarne čustvene obremenitve, ki lahko vodijo v depresivna stanja. Mnogi starši namreč skušajo to svojo bolečino rešiti nezdravo, nevrotično (Weiss, 1983), tega pa seveda ne smemo posploševati. Moram reči, da se pogosteje dogaja, da kljub težavam, zmedi, razočaranjem mnogi starši uspešno premagujejo težave.

Z rojstvom otroka z motnjo v razvoju se lahko prav tako zvečata moč in sposobnost družine. Večkrat se zgodi, da oživijo stiki s sorodniki, s starimi starši idr. Kljub temu pa so večkrat trenutki, ko starši ugotovijo, da niso več kos naporom, delo z otrokom načenja odnose med zakoncema in drugimi člani družine. Posamezne študije namreč kažejo, da prevelika obremenitev staršev z otrokom zvečuje število ločitev (Tew, 1987; Gath in Gumlwy, 1984), nekatere druge študije pa zopet navajajo, da rojstvo otroka z motnjo v razvoju zakonsko zvezo okrepi in da v primerjavi z drugimi družinami pri teh ni pogostješih razvez (Walker in sodelavci, 1971; Mc Andrews, 1976; Gath, 1977, 1978; Friedrich in drugi, 1985). Cooke (1986) je s sodelavci na reprezentativnem vzorcu primerjal število ločitev v družinah z otrokom z motnjo v razvoju in v družinah, v katerih takega otroka nimajo. Ugotovil je, da med družinami v številu ločitev ni bistvenih razlik, da pa otroci z motnjo v razvoju pogosteje in dlje časa živijo samo z enim izmed staršev. Weale in Bradshaw, 1980, pa navajata, da je za ločitev pomembna tudi vrsta in stopnja motnje v razvoju, da so pogostejše razveze v tistih družinah, v katerih se rodi otrok z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju, in da so najštevilnejše razveze takoj po prvem letu otrokove starosti.

Hildegard Heimlich in Dietger Rother (1991) menita v svoji knjigi z naslovom Ko doma ne gre več, da so matere pogosteje kot očetje v položaju, ko ne morejo več skrivati svojih čustev, in da vse to izrazijo s stavkom »Ne morem več«. Ta stavek kaže na izčrpanost, živčno napetost, kronično neprespanost, nenehno naprezanje prek mej, na prikrito ali odkrito jezo na otroka, na samega sebe, na partnerja ali druge ljudi. Avtorja menita, da nastane takšno stanje zaradi tega, ker smo vsi zrasli v okolju zdoločenimi vrednotami in načinivedenja. V vsakem izmed nas se razvijejo določeni vedenjski arhetipi, ki so v človeški družbi prisotni že stoletja. Eden izmed takih arhetipov je tudi materinstvo. Opazen je tako pri ženskah kot pri moških kot skrb za otroka. Materinstvo se z odraščanjem otroka spreminja in takrat, ko odraste, se vloga kar najbolj zmanjša.

Pri starših otroka z motnjo v razvoju pa je drugače. Ko se starša soočita s svojim otrokom z motnjo v razvoju, se v njiju prebudi arhetip matere in zdravnika. »Zdravnik« si prizadeva za ozdravitev, »mati« pa za to, da bi vzgojila otroka v samostojn ga človeka. Obe želji ostaneta n zadovojeni. Mati otroka z motnjo v razvoju se vsak dan in vsako noč s ečuje z istimi željami in zahtevami otroka in sčasoma vedno bolj sprejema dejstvo, da bo otrokovo stanje ostalo nespremenjeno, da ne bo nikoli ozdravel. Ko mati sprejme to dejstvo, nadomesti nezadovoljeno vlogo matere z intenzivnim, simbiotičnim odnosom do otroka - otrok ne more brez nje in obrnjeno. Otrok postane vedno bolj odvisen od staršev, največkrat od matere, povezave med drugimi družinskimi člani so vedno šibkejše.

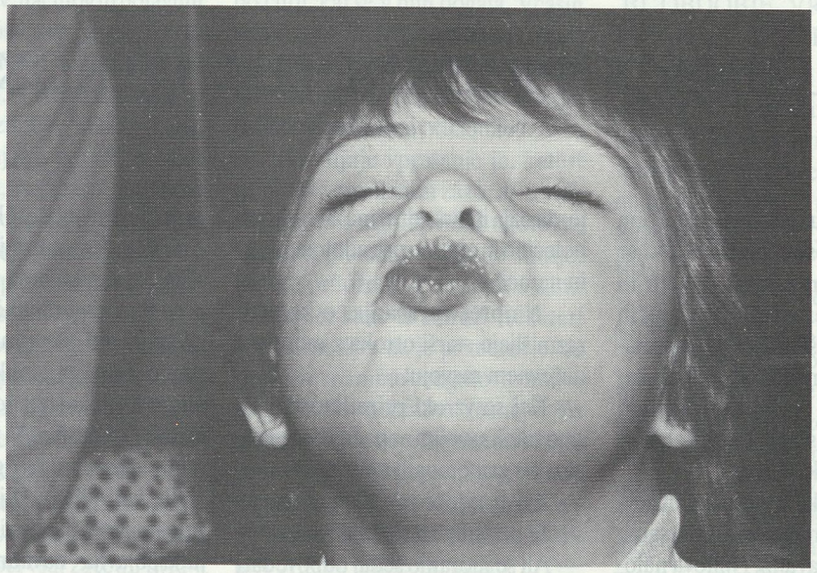

Poljubček

Avtorja tudi menita, da si človekova psiha ne pusti dolgo lagati in ne sprejema več dveh nepopolnih vlog (matere in zdravnika). To pa povzroči duševno utrujenost, ki se pokaže tudi v telesni utrujenosti in se končno izrazi v stavku »Ne morem več«. Matere otrok z motnjo v razvoju se tudi pogosteje kot očetje odpovedo svoji poklicni karieri in stikom z okoljem zato, da bi se lahko popolnoma posvetile otroku.

Približno polovica očetov skuša pomagati ženi, kolikor zmorejo in znajo. Zaradi zaposlitve se pogosto ne morejo udeleževati različnih terapij, seminarjev itn. Za ukvarjanje z otrokom jim ne preostane dovolj časa, čeprav si pogosto tudi oni organizirajo delo tako, da imajo čim več časa za družino. Kljub vsem naporom pa se očetje pogosteje počutijo nemočne, odrinjene na rob dogajanja, razdvojene med službo in družino. Ženine izčrpanosti najprej ne opazijo, sami pa svojo izčrpanost občutijo kasneje, ker svoje potrebe lahko zadovoljijo v širšem okolju. Nekateri očetje se odzivajo tudi drugače - več delajo v službi ali pa se zaprejo vase, zbolijo, nekateri pa zapustijo družino, ker doma ne zdržijo več.

Schlock (1982) opozarja na preobremenjenost staršev in pravi: »Pri precenjevanju možnosti, ki nam jih daje zgodnja obravnava otrok, so starši postavljeni v neprijeten položaj. Čutijo se odgovorne za neuspeh. Strokovnjaki so jih degradirali v uspeha željne koterapevte. Pri soočenju z nalogami, ki jim jih nalagajo strokovnjaki, so izgubili svojo spontanost pri ravnanju z otrokom.«

Kadar sta zdravje in stabilnost družine zaradi preobremenjenosti z delom z otrokom ogrožena, je treba poiskati ustrezno rešitev, kajti razmerje med terapevtsko in vzgojno obremenjenostjo oziroma razbremenjenostjo družine bi lahko primerjali s hojo po robu: »Kdor po njem hodi, lahko izgubi ravnotežje.«

Dr. Egidija Novljan

DRUŽINA S PRIZADETIM OTROKOM

Vsaka družina ima tu in tam priložnostne probleme, ki se pojavljajo ob razvojnih krizah in osebnostnih težavah odraščajočih otrok. Med starši in otroki se porajajo napetosti in nesporazumi, ob katerih zorijo in osebnostno rastejo tako otroci kot starši, slednji zlasti v svoji vzgojiteljski vlogi.

Starši otroka z motnjo v duševnem razvoju pa nimajo opravka samo s tovrstnimi težavami. Njihova naloga je težja. Poleg običajnih težav je pri njih navzoča še stalna skrb zaradi otrokove prizadetosti. Pričakovanja, ki jih imajo starši glede vzgojnih nalog, so naravnana na podobo o normalnem otroku, kakršnega srečujemo vsak dan. Če pa neki otrok ni v skladu s to normo, je vzgojna naloga staršev toliko težja, ker morajo svoja pričakovanja in svoja vzgojna ravnanja nenehno prilagajati otrokovim posebnostim. Starši teh otrok morajo torej reševati probleme, ki jih drugi starši nimajo. Zato spoznanje, da je otrok prizadet, povzroči v družini hudo krizo. Malokateri dogodek prizadene starše, brate, sestre, stare starše in tudi druge sorodnike tako zelo hudo kot dogodek, da je otrok drugačen. Ta neposredna psihična reakcija na izgubo zdravega otroka je nekaj podobnega kot reakcija na otrokovo smrt.

Res je, da se odzivajo starši zelo različno. Ne smemo posploševati, da je to doživetje pri vseh enako. Res pa je, da ožja in širša družina živo občuti bolečino in osebno prizadetost, obup in nemoč.

Najprej vprašanja, o katerih razmišljajo starši otroka z motnjo v duševnem razvoju:

— Kaj so vzroki prizadetosti? Ali smo starši s svojim napačnim ravnanjem kaj pripomoglik temu?

— Zakaj se je to zgodilo prav nam?

— Je prizadetost dedna?

— Ali se moramo sedaj odpovedati naslednjim otrokom?

To so vprašanja, s katerimi skušajo ljudje prodreti v vzroke prizadetosti in s katerimi si želijo odpraviti občutke lastne krivde pri nastanku prizadetosti. So prošnja za pomoč pri premagovanju težke usode, sočasno pa tudi prošnja za pomoč pri celotnem načrtovanju nadaljnjega življenja družine. Vedeti moramo, da bo družina otroku težko dajala tisto, kar potrebuje, dokler njeni člani ne bodo preboleli začetnega šoka, žalosti in raznih strahov.

S spoznanjem prizadetosti se pri vseh začenja proces, ki ima nekaj skupnih značilnosti.

OBDOBJA KRIZE, KI JIH PREŽIVLJA DRUŽINA

A) OBDOBJE ŠOKA

Takoj po spoznanju, kakšno je otrokovo stanje, starši reagirajo z otrplostjo; doživljajo jo kot notranjo praznino in občutek ogroženosti. Znajdejo se v položaju, ko so prepuščeni sami sebi, in so nepričakovano pred tem, da jim nihče ne more niti razložiti niti odstraniti nesreče. To stanje otrplosti lahko traja nekaj minut do nekaj let, odvisno od osebnosti in okoliščin. V tem času je vedenje staršev dezorganizirano (ne vedo, kaj delajo, kaj bi počeli). So žalostni in depresivni. V tem obdobju se pojavlja - navadno podzavestno - odklanjanje prizadetega otroka. Leto je lahko tako močno, da si želijo otrokovo smrt.

V naslednjem koraku poskušajo obvladovati problem tako, da zožijo zavest, da omejeno zaznavajo. Tako omejeno videnje prizadetosti se kaže v tem, da nepopolno in slabo vidijo vrsto prizadetosti, prav tako njeno težo in stopnjo. (»Otrok je v redu, le nekaj malega je tu in tu narobe.« »Ni čisto v redu, vendar ni nič hudega.«) Taka zaslepljenost v prvem obdobju staršem pomaga, da sprejmejo realnost. Povemo naj, da temu zoženju zavesti zapadejo tudi strokovnjaki, ko na vprašanja staršev, ki sumijo, da gre pri otroku za prizadetost, odgovarjajo pomirjujoče, tolažilno. Otrok ima na primer znake, ki jih je mogoče jasno prepoznati, pa strokovnjaki govore staršem, da pri otroku ni nič hudo posebnega.

Nadaljnje dejstvo, ki staršem otežuje položaj, je tole: starši so glede na prizadetost praviloma laiki. Ne bo čutil, kaj se v njih dogaja. Včasih traja zelo dolgo, preden se mati omehča in začne govoriti o svoji bolečini, ali preden se odpre oče, ki je lahko sprva celo odklonilen.

Nadaljnje vprašanje je, kateri trenutek je primeren za to, da soočimo starše s strokovnimi ugotovitvami, ki jih sami v sebi že slutijo. Katera priložnost je primerna za to in kdaj ter kako to storiti? Nekateri avtorji menijo, da je primerneje, če starše seznanimo z ugotovitvami o prizadetosti nekoliko kasneje. To utemeljujejo s tem, da je za otroka, ki je prizadet, zelo pomembno, da ima na voljo nekaj časa, v katerem se trdno zasidra in vključi v družino in si v njej pridobi določeno mesto.

Opažanja nekaterih drugih avtorjev, pa tudi pojasnila staršev pa govorijo o nasprotnem stališču. Starši tožijo, da so bili prepozno obveščeni in da so dobili le približne in nenatančne informacije in pojasnila. To so seveda podatki, ki so jih dajali starši pozneje in jih je treba jemati z določenim zadržkom. Izkušnje iz prakse pri zgodnjih treningih, ki so jih bili deležni otroci do tretjega leta, kažejo, da so starši sposobni sprejemati razlage, če so primerno razumljive in podane tako, da pri njem upoštevamo daljši proces, ki je potreben za sprejetje takih pojasnil. Res je tudi, da so lahko starši s temi informacijami preveč obremenjeni. Neka raziskava, v kateri so spraševali starše, je pokazala, da si starši želijo več informacij, zlasti zdravnikovih, prav tako pa tudi več poučitev po sredstvih javnega obveščanja.

B) OBDOBJE VREDNOSTNE KRIZE

To je čas, ki sledi prvemu obdobju šoka. V njem starši predelujejo občutke krivde, prizadeto samospoštovanje in težave v zvezi s posebnimi obveznostmi in nalogami, ki jih terja prizadetost (t.i. realitetna kriza).

- Občutki krivde: so nekaj, kar se po pravilu pojavlja pri vseh starših.

Ozadje takega odzivanja je človekova potreba po tem, da spozna in razume vzročne zveze med dogodki. Kadar človek nima možnosti, da bi razumel neki pojav, da bi poznal zveze, postane negotov in vznemirjen. Vsak pojav namreč ima svoj vzrok. Torej velja isto za prizadetost. Starši, ki se znajdejo ob prizadetem otroku osamljeni, bodo hitro povezali njegovo prizadetost z neko svojo osebno krivdo. Pri tem pa lahko ustvarjajo popolnoma napačne vzročne povezave. Prizadetost povežejo z nekim dogodkom, ki je z njo povezan samo na videz, samo časovno na primer.

Pogosto si starši razlagajo otrokovo prizadetost kot posledico neke svoje moralne krivde. Povezujejo jo s svojim spolnim življenjem, s svojim ravnanjem glede svojega zdravja, z ravnanjem med nosečnostjo. Lahko posežejo celo daleč v svojo zgodovino, kjer najdejo nekaj, kar bi moglo biti vzrok sedanje nesreče. Te razlage so mnogokrat ne samo nestrokovne, temveč tudi nerazumne.

Pri iskanju vzrokov se starši sprašujejo, koliko so krivi sami, koliko kdo drug. Poznavalci te problematike govore o tem, da dandanes najdemo vedno več primerov, ko starši očitajo krivdo drugim, na pri-

mer zdravnikom. Seveda ni izključeno, da je to včasih tudi res.

Kadar iščejo krivdo pri drugem, je lahko to tudi zakonski partner. To rodi medsebojna obtoževanja, pogosto neutemeljena in nerazumna, in ta obtoževanja morejo voditi v začasno ali trajno zakonsko krizo.

Po mnenju nekaterih avtorjev je iskanje vzrokov drugod posledica ranjene samopodobe. Človek ima močno željo in predstavo o lastni popolnosti, ki naj bi se izkazovala tudi v spočetju in ustvarjanju lastnega potomstva. S tem pa pridemo že do drugega problema, in to je - prizadeto samospoštovanje. Ko se rodi prizadeti otrok, starši podvomijo o svoji starševski sposobnosti. To se zgodi še zlasti tedaj, ko ni mogoče najti nobene razlage za prizadetost. Potem ni daleč sklep: torej smo mi odpovedali. To je zlasti pogosto zato, ker še danes, kljub vsemu napredku znanosti, ostaja kaka četrtina vseh prizadetosti nepojasnjena.

V tem obdobju se pojavijo tudi različni strahovi. Prvi je strah pred okolico in pred tem, kako se bo odzvala na prizadetega otroka. Drugi strah je zaradi drugih otrok. Starši se boje, da bodo bratje in sestre stigmatizirani zaradi svojega prizadetega sorojenca. Poleg tega se porajajo mnogi strahovi glede nadaljnjega življenja z drugačnim otrokom. Mnogi si predstavljajo, da v družini ni mogoče živeti s takim otrokom, pravzaprav nimajo nobene predstave o tem, kako se lahko s takim otrokom shaja. Potem je tu strah, ki se nanaša na vso potrebno nego, pomoč in razne dejavnosti, ki jih bo zahtevala otrokova prizadetost. Mnogih je strah zaradi skrbi, kako bo z otrokom, ko bo odraščal in odrasel; kako bo shajal z okoljem in v kakšne konflikte bo prihajal z drugimi.

Posebne naloge in zahteve, ki jih terja prizadeti otrok, so naslednje področje, s katerim se ukvarjajo starši v tem obdobju. Konkretne zadolžitve, na primer določeni terapevtski programi, ki jih starši morajo izvajati in ki jih prisilijo, da so dejavni, jim pogosto olajšujejo položaj. To jih notranje sprosti, da se ne ukvarjajo le s seboj in s svojo nesrečo.

Dejavnosti, kot so terapije, treningi, korekcije, pomagajo mnogimi staršem prestopiti v naslednje aktivno obdobje, ko se ne ukvarjajo več s svojim doživljanjem prizadetega otroka, torej sami s seboj, temveč se obrnejo k otroku in se zanj ustrezno angažirajo. To je seveda mogoče tedaj, ko so sprejeli dejstvo, da se je njim rodil tak otrok, in ko sprejmejo otroka takega, kot je, ko so predelali strahove in se, kljub temu da imajo prizadetega otroka, ne čutijo razvrednotene.

Nekateri starši preidejo opisana obdobja hitreje, drugi počasneje. So kakšni, ki zmorejo zelo hitro realno sprejeti otrokovo stanje, se s tem sprijazniti in temu ustrezno tudi ravnati. So pa tudi taki, ki leta dolgo

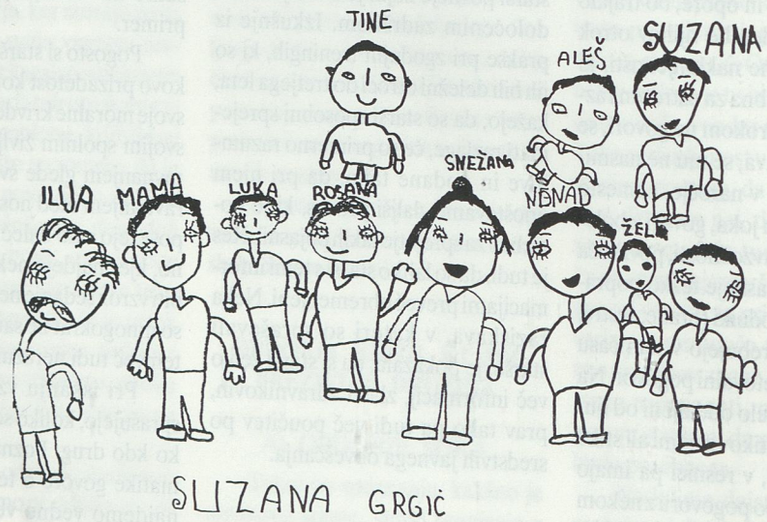

Iz ODU Jarše

ali življenje ne morejo sprejeti otroka prizadetosti. Ker ne morejo sprejeti, z otrokom tudi neustrezno ravnajo. Otrokom seveda to škoduje, ne koristi.

PROBLEMI ŽIVLJENJA S PRIZADETIM OTROKOM

Starš, ki ima prizadetega otroka je v marsičem zelo negotov glede svoje starševske vloge: tu gre za vzgojna vprašanja, za vprašanja starševskih pravic in dolžnosti, pa tudi za to kako ravnati s prizadetim otrokom.

Pomembno je, da imajo starši dovolj zaupanja v svoje ravnanje pri vprašanjih vzgoje in vodenja otroka. Če izgubijo zaupanje vase in v svojo samostojnost pri odločitvah v zvezi s svojim otrokom, so v nevarnosti, da pridejo pod vpliv »dobronamernih« nasvetov, ki so lahko nestrokovni, napačni in za otroka škodljivi.

Temelj vsakega učinkovitega vzgojnega vplivanja je pozitivna čustvena zveza med starši in otrokom. Le-ta staršem omogoča, da bolje in pravilno razumejo otrokove potrebe. Ta čustvena zveza se začenja razvijati že zelo zgodaj, med materjo in otrokom že v času nosečnosti. Telesni stik z otrokom takoj po rojstvu ugodno vpliva na obojestransko čustveno povezanost.

V prvem letu življenja se ustvarja odnos med starši in otroki s telesno nego, božanjem, poljubljanjem, ogledovanjem, poigravanjem. To spodbuja otrokov razvoj. Raziskave so pokazale, da je razvoj intenzivnejši pri tistih otrocih, kjer je bilo več omenjenih dejavnosti.

Pri prizadetih otrocih je marsikdaj ogrožena medsebojna povezanost takoj po rojstvu in v prvem letu življenja. Če je na primer otrok v inkubatorju ali če je dojenček dalj časa v bolnišnici, je manjša možnost za navezovanje intenzivnega odnosa med otrokom in starši. Če je otrok kasneje zaradi operacij in zdravljenja dalj časa v bolnišnici, se lahko povezanost med starši in otrokom zavleče ali celo onemogoči.

Drugi problem je osamosvajanje. Končni cilj otrokovega dozorevanja in starševske vzgoje je osamosvojitev, ki jo doseže otrok, ko odraste. Osamosvajanje se začne že zelo zgodaj in starši naj bi otroka s svojim ravnanjem spodbujali. Kar velja za zdravega otroka, velja tudi za prizadetega, čeprav ta morda nikoli ne bo tako samostojen kot zdravi otroci. Tudi pri prizadetem otroku morajo starši upoštevati otrokov razvoj k samostojnosti. Če pravočasno ne dohajajo otrokovih pobud in osamosvajanja, so do otroka omejujoči in pretirano zaščitniški. Ta skušnjava je še zlasti velika zato, ker imamo prizadetega otroka za nesposobnega samostojnega življenja.

Na drugi strani pa lahko zanikanje ali podcenjevanje otrokove prizadetosti povzročata prevelike obremenitve otroka, ker se od njega pričakuje večja samostojnost in višji uspehi na področju miselnih, gibalnih in socialnih dejavnosti, kot pa jih je otrok zmožen.

Znano je, da izrazita prestižna miselnost staršev vpliva na njihovo ravnanje z otrokom. Tako na primer zahtevajo, da se otrok »lepo vede«, in vložijo ogromno truda v urjenje, s katerim želijo doseči posebno vrsto socialno ugodnega vedenja, in z njim prikriti prizadetost. Pri tem ne uvidijo, da postane vedenje takega otroka marsikdaj smešno.

ŽIVLJENJE DRUŽINE S PRIZADETIM OTROKOM

Kadar staršem ne uspe ustrezno prenesti šoka po tem, ko so spoznali, kakšen je njihov otrok in ga niso sprejeli takega, kot je, ter se niso sprijaznili z njegovo prizadetostjo, se odzovejo napačno, da lahko preživijo. Nekateri avtorji govorijo o petih različnih vedenjih v taki družini:

1. Zanikanje stvarnosti

So starši, ki potujejo od strokovnjaka do strokovnjaka, ker z ugotovitvami nobenega niso zadovoljni. Menijo, da ne držijo. S tem ko zanikajo pravilnost ugotovitev, zanikajo prizadetost. Včasih se oklenejo posamezne podrobne informacije, ki je ugodna, ne morejo pa sprejeti celotne ocene. Zamerijo tistemu strokovnjaku, ki jim skuša prikazati celotno podobo prizadetosti. To je zanje prehudo breme.

2. Vdanost v usodo zaradi občutka nemoči (resignacija)

Starši se umaknejo v pasivno prenašanje tega, kar jih je zadelo, zato se lahko zgodi, da ne poskrbijo za vse tiste možne terapije in treninge, ki bi jih otrok potreboval.

3. Zahtevno agresivno vedenje

S takšnim vedenjem zahtevajo starši vse mogoče za svojega otroka. Tudi do terapevta imajo nemogoče zahteve. Tako si ustvarijo neugodne odnose s svojo okolico in se izolirajo. S tem pa škodujejo tudi svojemu

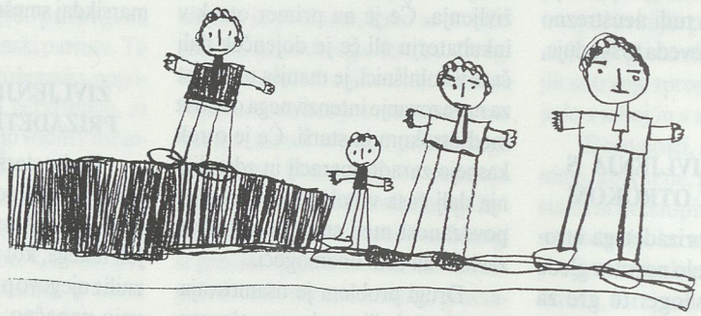

otroku in vsaki terapiji, ker onemogočajo primerno čustveno ozračje, pomembno za uspeh terapevtskih posegov.

4. Nekateri starši skušajo dokazati svetu, da niso oni krivi za otrokovo prizadetost tako, da so sami izjemno uspešni. Pri prizadevanju za svoj uspeh pa pozabljajo na potrebe svojega otroka.

5. Drugi starši spet pretiravajo v izpolnjevanju vseh mogočih nasvetov. Razvijejo pravo ritualizacijo terapevtskih, korektivnih in vzgojnih posegov.

Družina z otrokom, ki ima motnjo v duševnem razvoju, je pogosto vsa usmerjena v pomoč temu otroku in pretrga zveze s prijatelji, znanci in sorodniki. Vendar bi prav te, ki bi jo bogatili in jo podpirali, potrebovala v krizi, ki jo doživlja.

NEKAJ SKLEPNIH MISLI

Velik del vzgojnega dela pri prizadetem sloni na družini. Vse pa seveda ni odvisno samo od nje.

Kakšen odnos razvije otrok z motnjo v duševnem razvoju do samega sebe, koliko bo zaupal v svoje sile, je močno odvisno od pričakovanj njegove okolice. Samega sebe bo lahko sprejel takega, kot je, toliko, kolikor ga sprejemajo njegovi starši, sorodniki, bratje in sestre, prijatelji, sosedje in drugi ljudje. To sprejemanje samega sebe je bistveni pogoj človekovega zadovoljstva.

PRI DELU S PRIZADETIMI ZASLEDUJEMO DVA CILJA:

Prvi je zmanjšanje njegovih sposobnostnih primanjkljajev in razvijanje njegovih močnih področij, razvijanje sposobnosti, ki jih ima. S tem želimo oblikovati ljudi, ki so zadovoljni in kolikor je mogoče zmožni za življenje.

Drugi cilj pa je vključevanje prizadetih v čim večji možni meri v družbo, med soljudi. Zanjo pogosto uporabljamo izraz integracija.

Integracija nikoli ne sme biti prizadevanje, s katerim bi hoteli za vsako ceno in z vsemi sredstvi doseči navidezno normalno vedenje prizadetih. To se včasih poskuša z nehumano dresuro, da bi prizadeti zbujal čim manj pozornosti.

Prava integracija v družbo je tista, pri kateri vsakemu prizadetemu humano razvijamo njegove zmožnosti, na drugi strani pa priznamo in sprejemamo njegovo doživljenjsko prizadetost, ki je ni mogoče odpraviti.

Integracija prizadetih v družbo lahko torej pomeni le: priznati življenje prizadetih kot eno izmed mnogokaterih oblik človekovega bivanja.

To ne pomeni, da prizadetega le prenašamo, da ga le trpimo ob sebi, temveč da ga priznamo kot sočloveka, ki sodi v človeško skupnost tak, kakršen je, in tako, kot se je sposoben v to skupnost vključiti.

Ta naravnanost seveda ne izključuje vzgajanja v najširšem pomenu, to je prizadevanje za zaželeni pozitivni razvoj. Vzgoja, ki si ne prizadeva za razvoj danih potencialov in za izravnavo primanjkljajev, ne upošteva temeljnih antropoloških danosti človekovega bivanja, ne glede na to, ali gre za prizadete ali za neprizadete ljudi.

To so seveda naloge, ki daleč presegajo doseg družine. Zanje je odgovorna vsa družbena skupnost.

Anica Uranjek, spec.klin.psih.

ALI ZANEMARJAMO OČETE RAZVOJNO MOTENIH OTROK?

Neenakopravno razmerje v literaturi o materah in očetih zdravih otrok gre v prid materam tudi, ko pišemo o materah in očetih razvojno motenih otrok. Veliko več člankov najdemo o materah, o materinstvu, vlogi matere v razvoju otrok, o odnosu mati - otrok, o materinih reakcijah na otrokovo diagnozo itn., veliko strokovnih besedil in tudi povsem običajnih vabil in pozivov na prosave ali pogovore je naslovljenih na matere. Smo pozabili na očete? Zdi se, da so matere tradicionalno jedro zanimanja strokovnjakov. Zelo malo je raziskav, ki preučujejo očete razvojno motenih otrok.

PRILAGAJANJE MOŠKIH NA NOVO VLOGO V ŽIVLJENJU - OČETOVSTVO

Otrokovo rojstvo, posebno rojstvo prvega otroka, zahteva mnogo sprememb v družini; predvsem to, da vsi člani družine prevzamejo nove vloge in spremenijo svoje stare. Meyer (1986) navaja tele razvojne naloge, ki jih morajo prevzeti očetje:

1. reorganizacija konfliktnih predstav o vlogi očeta (mnogo moških je odraščalo ob drugačni, »ožji« definiciji o očetovi vlogi v otrokovi vzgoji in družinskem življenju, kot je vloga očeta, ki bi jo sami želeli prevzeti. Ta konfliktna razlika je tista, ki jo morajo moški rešiti);

2. sprejemanje svojega dela odgovornosti za otroka (skladno s spremenjeno vlogo očeta se spreminja tudi narava njegove udeležbe v otrokovi vzgoji, to pa seveda bistveno vpliva na odnos otrok-oče);

3. vzdrževanje statusa »prinašalca kruha« (kljub naraščajoči želji večine očetov po večji udeležbi pri otrokovi vzgoji in vse večjem deležu zaposlenih mater večina očetov še vedno soglaša z vlogo »prinašalca kruha« v družini);

4. prilagajanje novemu urniku, ki ga povzroči otrok (tudi očetje se morajo prilagoditi otrokovemu urniku spanja, hranjenja in drugih dejavnosti, predvsem pa novemu položaju, v katerem ima otrok, vsaj v začetnem obdobju, prednost pred drugimi družinskimi člani);

5. spodbujanje otrokovega razvoja (avtor poudarja izsledke nekaterih raziskav, ki kažejo na to, da vnašajo očetje v otrokovo življenje drugačno razsežnost kot matere, ker se drugače igrajo z otrokom. Očetova igra z otrokom pomembno vpliva na otrokov kasnejši socialni in kognitivni razvoj);

6. doživljanje sebe v vlogi očeta. Večina moških se, ko postanejo očetje, spremeni. Očetovstvo povzroči spremembo vrednot in prioritet.

Izsledki nekaterih raziskav o reakciji očetov na otrokovo diagnozo in o vplivu razvojno motenih otrok v družini na očete

* Cummings (1976) opozarja, da je danes večja verjetnost, da bodo očetje bolj zgodaj in bolj intenzivno izpostavljeni otrokovi motnji, če jih primerjamo z očeti samo dva rodova v preteklost, ker imajo dandanes precej večjo vlogo v vzgoji svojih otrok. Cummingsova študija je pokazala, da so očetje razvojno motenih otrok pogosto depresivni, preobremenjeni s posebnimi potrebami svojega otroka, mnogi se kot očetje počutijo inferiorne, veliko je nezadovoljnih s svojimi otroki in ženami;

* otrokov spol je za očete pomemben pri doživljanju razvojne motnje. Raziskave več avtorjev (Wikler, 1981, Farber, 1872, Tallman, 1965) so pokazale, da je otrokova motnja na očete vplivala bolj, če je bil otrok moškega spola;

* trenutne težave, ki jih doživljajo očetje razvojno motenih otrok, lahko vpivajo na prihodnje doživljanje drugih družinskih članov.

Mnogi strokovnjaki so ugotovili, da je očetov odnos do otrokove motnje vzorec, ki ga kasneje privzamejo drugi družinski člani, ko oblikujejo svoj odnos do otrokove motnje (Price-Bonham & Addison, 1978; Peck & Stephens, 1960);

* raziskave so pokazale, da v družinah z razvojno motenim otrokom očetje pogosteje zapustijo družino (Reed & Reed, 1965), pogostejše pa so tudi ločitve (Tew, Lawrence, Payne & Rawnsley, 1977). Raziskovalci trdijo, da ni nikakršnih razlik v socialnoekonomskem statusu med ločenimi starši, ki imajo v družini razvojno motenega otroka in med tistimi, ki imajo zdrave otroke;

* nekateri znanstveniki trdijo, da lahko otrokova motnja tudi utrdi zakon in še bolj poveže družinske člane (Gath's, 1977).

Pomembno je, da se zavedamo, da so reakcije na otrokovo diagnozo pri posameznih starših različne; poleg drugih dejavnikov so odvisne tudi od podpore, ki so je deležni starši, stopnje otrokove retardacije in otrokove prognoze. (Meyer, 1986; str. 47);

* očetje so bolj občutljivi na telesni videz otrokove motnje in na to, kako otrokova motnja vpliva na socialni in družbeni status družine, kot pa matere (Price, Bonham, Addison, 1978);

* očetje otrok z razvojno motnjo potrebujejo več informacij o tem, kako naj odgovorijo na najrazličnejša vprašanja sorodnikov in znancev, kako naj spodbuja otrokov razvoj in kako naj pridejo do drugih informacij v zvezi s samo motnjo (Meyer, Vadasy, Fewell & Schell, 1982);

* več raziskav je pokazalo, da očetje pogosteje in intenzivneje kot matere izražajo zaskrbljenost v zvezi z otrokovo prihodnostjo (ekonomsko in socialno odvisnostjo, pravne pravice, izobraževanje)(Hersh, 1970; Love, 1973; Meyer et al., 1982). Gumz in Gubrium (1972) poudarjata, da so očetje v zvezi z otrokovo prihodnostjo bolj funkcionalno naravnani, to pa postane še izrazitejše, če je otrok razvojno moten. Avtorja menita, da očetje mentalno retardacijo doživljajo kot instumentalno krizo; to pomeni, da so zaskrbljeni glede stroškov, ki jih bo povzročila otrokova motnja, glede otrokovega uspeha v prihodnosti in otrokove sposobnosti za samostojno življenje. Matere pa naj bi nasprotno rojstvo razvojno motenega otroka doživljale kot ekspresivno krizo. To pomeni, da so matere zaskrbljene predvsem glede čustvenih pritiskov, ki so posledica skrbi za razvojno motenega otroka, materine želje, da bi se otrok dobro razumel z drugimi in da bi bil srečen ne glede na šolske uspehe in uspehe na delovnem mestu;

* Wikler (1981) je ugotovil, da postanejo očetje razvojno motenih otrok v obdobju pubertete in s pojavom menstruacije pri dekletih zelo zaskrbljeni, da bodo njihovi otroci spolno nadlegovani ali zlorabljani.

KAJ MORAJO NAREDITI STROKOVNJAKI?

Za začetek bi morali 1) popolnoma prenehati govoriti o tem, da očetje zapostavljajo svoje otroke, ko smo užaljeni in se nam zdi, da očetje zanemarjajo strokovnjake in se ne odzovejo našim vabilom, in 2) spregovoriti nekaj o tem, kako strokovnjaki zanemarjajo očete in so pristranski v svojih pričakovanjih do mater in očetov.

Cummings (1976) je ugotovil, da dajejo strokovnjaki očetom manj možnosti, da naredijo kaj, kar bi bilo neposredno koristno za njihovega razvojno motenega otroka, kaj kar bi zagotavljalo konkreten dokaz za njihovo ljubezen, skrbnost in dobrohotnost (str. 253). Avtor trdi, da organizacije za starše in razvojno motene otroke ponujajo manj uslug očetom in od njih zahtevajo in pričakujejo manj sodelovanja; to vse so razlogi, da imajo očetje manj možnosti za zmanjšanje stresa in izmenjavo svojih izkušenj in občutkov z drugimi.

Eden od prijemov, ki bi lahko odpravili tovrstno zanemarjanje očetov, je večje pritegovanje očetov v programe, katerih oblikovalci so imeli v mislih predvsem potrebe mater razvojno motenih otrok. Kljub temu pa to ni preprosta naloga. Markowitz (1976) je namreč ugotovil, da lahko spodbujanje očetov, naj se udeležijo sestankov, ki jih praviloma obiskujejo matere, negativno učinkuje na oba starša. Ko je avtor spraševal predstavnike predšolskih specialnopedagoških programov, kako se vedejo matere, če so na sestanku navzoči tudi očetje, je več kot polovica vprašanih matere opisala kot bolj mirne, zadržane, prestrašene, »zasedajo zadnje sedeže«, ali pa samozavestne, kadar očetje niso navzoči. Samo 13% vprašanih je menilo, da se matere bolje počutijo, če se sestanka udeleži tudi mož. Prav tako je več kot polovica vprašanih očete, ki sodelujejo na srečanjih, opisala kot bolj mirne, zadržane in v primerjavi z materami v mnogo manj primeri delijo svoja čustva, informacije ali izkušnje z drugimi navzočimi. Če hočemo materam in očetom dati enake možnosti za odkrito izražanje čustev, jim zagotoviti informacije, in navadno matere in očete zanimajo različne informacije, potem je morda bolje, da organiziramo ločene programe za očete in matere.

V ZDA je danes več programov, ki so namenjeni samo očetom razvojno motenih otrok; glede na prve rezultate teh programov avtorji trdijo, da so koristni tako za očete kot za celotno družino.

Enega od teh programov vodijo strokovnjaki washingtonske univerze. Na temelju pilotskih študij in izsledkov številnih raziskav so strokovnjaki oblikovali program, ki zajema številne dejavnosti:

1. učenje razumevanja otrokovih reakcij in interpretiranje njegovega vedenja;
2. seznanjanje z dejavnostmi, pripomočki in izkušnjami, ki so primerne za otrokovo trenutno razvojno raven;
3. praktično utrjevanje omenjenih spretnosti;
4. seznanjanje z naravo otrokove motnje;
5. izmenjava mnenj z drugimi očeti, ki so v podobnem položaju;
6. ozaveščanje, da je oče kot eden od staršev otrokov primarni učitelj in zagovornik;
7. seznanjanje s spreminjajočo se vlogo očeta v današnji družbi;
8. ugotavljanje, kako vpliva otrokova motnja na vso družino.

Vse dejavnosti, zajete v programu, so avtorji razvrstili v tri temeljne vsebinske sklope: podpora (oče - očetu), sodelovanje (oče - otrok) in izobraževanje (oče - strokovnjak).

Raziskave strokovnjakov (Vadasy et al., 1985; Markowitz, 1983; Meyer et al., 1982; Turnbull, 1987), ki so izvajali podobne programe za očete razvojno motenih otrok, so pokazale, da so tovrstni programi zmanjšali stres in napetost pri očetih, izboljšali so njihovo samopodobo, izboljšali komunikacijo v družini in prispevali k boljšem sprejemanju otrokove motnje.

Ugotovitve strokovnjakov torej kažejo, da so programi, namenjeni očetom razvojno motenih otrok, dobrodošli. »Vsekakor je specialna pedagogika, prav tako kot psihologija, predolgo ignorirala 'drugega od staršev'.«

O pomanjkanju zanimanja psihologov za očete je Park (1981) zapisal: »Nismo samo naključno pozabili na očete; ignorirali smo jih, ker smo predpostavljali, da je njihov vpliv na otrokov razvoj, v primerjavi z materinim, manj pomemben« (str. 4).

Programi ne bodo učinkoviti in udeležba očetov se ne bo povečala, če strokovnjaki ne bodo verjeli, da so očetje pomembni; če ne bodo pričakovali njihove udeležbe in če jih ne bodo obravnavali kot enakopravne materam. (Markowitz, 1983) To pa pomeni, da moramo strokovnjaki svoje dopise nasloviti na oba starša, in ne zgolj na matere; prilagoditi besedilo v brošurah in napotkih za delo z razvojno motenimi otroki, da se bo obračalo na očete in matere; prilagoditi urnik srečanj s starši razvojno motenih otrok, pritegniti več moških strokovnjakov v delo s starši in s tem spodbujati dobro počutje očetov (Meyer, 1986).

Branka D. Jurišić, prof.def.

* Seznam uporabljenih virov je v Uredništvu revije!

Areh: »Očka« pripravlja tekmovalko

ANALIZA POJMA NORMALIZACIJA

Iz Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, 23. člen - 1. odstavek;

»Države podpisnice priznavajo, da mora duševno ali telesno prizadet otrok uživati polno in dostojno življenje v razmerah, ki jamčijo dostojanstvo, spodbujajo samozavest in olajšujejo njegovo dejavno udeležbo v družbi.«

V obdobju od konca šestdesetih let do danes smo pri delu z otroki in mladostniki z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju v četrt stoletja naredili toliko, kolikor so drugje (na Zahodu) naredili v petdesetih letih. Približno tako misel sem povedal tudi, ko smo proslavljali petindvajset let dela zavoda v Črni.

Kaj smo takega naredili in kdo je vložil največji delež znanja in energije?

Prehodili smo pot od psihiatričnega azila do uresničevanja načela normalizacije z uveljavljanjem temeljne ustavne pravice, ki se glasi, ali bi se vsaj morala glasiti, takole: **Vsak otrok ima pravico do brezplačnega osnovnega šolanja v skladu s svojimi sposobnostmi. Brez vsake neskromnosti lahko rečem, da so v to pot največ znanja in energije vložili specialni pedagogi. Kraj, kjer so nastajale pobude in predlogi, in kraj, kjer smo tehtali nove ideje, je bila Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Pomoč duševno prizadetim je bila naš temeljni cilj.**

Kaj pa pot? Prehojena je izjemno težka pot z mnogimi slepimi ulicami in labirinti, z mnogimi strokovnimi dilemami, in ko iščem ponazorilo za to pot, se mi vedno znova pojavlja pred očmi strmo stopnišče.

Strmo stopnišče s poimenovanimi stopnicami, kajti v skladu z latinskim pregovorom Nomen est omen! je to pot spremljala kopica imen, strokovnih terminov in takih, ki to niso, ali pa se za besedo skriva sprevržena negativna vsebina in tako pridobi prvotna beseda negativni pomen.

Negativni pomen ima zame prva stopnica, ki se imenuje azil. V tako imenovani pshiatrični azil sem vstopil kot uradna oseba davnega dne 1. septembra 1970. Beseda azil pomeni v svojem temeljnem pomenu varstvo, zatočišče. V mojem in našem azilu pa je to pomenilo predvsem izolacijo v izjemno težkih razmerah; po 39 otrok je živelo na petdesetih kvadratnih metrih, za vrati brez kljuke in okni z rešetkami, v tem prostoru so bili 12 ur na dan skoraj vse dni leta. Dogajalo se ni nič. Ko se je kaj zgodilo, je bil to incident. Otroke je varovala ena oseba.

To osebo so imenovali strežnica, bila je brez strokovne izobrazbe. Dejavnost ustanove so imenovali socialno varstvo, in to varstvo je druga moja stopnica.

Da ne bi drugi ljudje videli tega »socialnega« varstva, je bilo zatočišče pogosto zaprto. Temu zapiranju se je reklo karantena. Poiskal se je razlog, npr. gripa v okolici, in ustanova je bila zaprta za obiske. Zaprta je bila po pol leta na leto in le redki starši so videli »dnevno sobo.« Prijel se je termin ustanova zaprtega tipa. Koga smo zapirali v ustanove zaprtega tipa? Otroke in mladostnike z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju. Koga smo pred kom zavarovali? Zakaj?

Minilo je kar nekaj let, preden je to varstvo postalo res socialno, in potem ni bilo več varstvo. Začele so se vrstiti stopnice z novimi imeni: okupacija, habilitacija, habilitacijski oddelek, usposabljanje, dom, oddelek za delovno usposabljanje, oddelek za usposabljanje, zaposlitev, delavnice pod posebnimi pogoji, varstveno delovni center, razvojni oddelek, vrtec, vzgoja, izobraževanje in usposabljanje, šola, stanovanjska skupina, bivalna skupina, bivalna skupnost, normalizacija.

Ta pot navzgor, to strmo stopnišče bi bilo videti takole:

___ normalizacija
___ bivalna skupnost
___ bivalna skupina
___ stanovanjska skupina
___ delavnica
___ šola
___ vzgoja, izobraževanje in usposabljanje
___ vrtec
___ razvojni oddelek
varstveno delovni center
___ delavnice pod posebnimi pogoji
___ zaposlitev
___ oddelek za usposabljanje
___ dom
___ usposabljanje
___ habilitacijski oddelek
___ habilitacija
___ okupacija
___ varstvo
___ zavod
___ zavod zaprtega tipa
___ institucija
___ azil
___ psihiatrični azil

Normalizacija, pravzaprav načelo normalizacije se zadnjih deset let vse pogosteje sliši v Sloveniji in prebral sem že nekaj dobrih definicij tega pojma; nobena ni popolna. Naj zapišem zlasti tole: če sprejemamo načelo normalizacije kot vodilno načelo našega dela, potem priznavamo, da stanje ni normalno. Sam razumem načelo normalizacije kot kritiko. Stopnišče, ki sem ga poskušal ponazoriti, imam za normalizacijo. Normalizacija pomeni spreminjanje vseh drugih tako imenovanih povprečnih ljudi, spreminjanje naših stališč. Spreminjanje naših stališč od zavračanja in odvračanja k sprejemanju in vključevanju oseb z motnjami v razvoju.

Normalizacija je torej sprejemanje oseb z motnjami v razvoju takih kot so, to pa pomeni spoštovanje njihove osebnosti, h kateri pač tudi sodijo posledice motnje.

Normalizacija obsega vse segmente človeškega dela, življenja in bivanja od ambulante prek vrtca do šole in življenja odraslih ljudi. Normalizacija pomeni tudi drug besednjak in novo terminologijo, ki naj ne bi stigmatizirala. Pa tudi (lahko rečem predvsem) **zakonodaja mora biti napisana in sprejeta v skladu z načelom normalizacije**.

V petek 13. novembra 1992 je bil v Uradnem listu Republike Slovenije objavljen Zakon o socialnem varstvu, ki ga je 4. novembra istega leta sprejela Skupščina Republike Slovenije. S tem zakonom so zavodi za usposabljanje otrok in mladostnikov z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju postali socialnovarstveni zavodi za usposabljanje. To so zavodi (domovi, centri) Dornava, Črna, Draga-Ig, Dobrna in Radovljica. Opisal sem jih v lanski 4. številki Našega zbornika. Strokovni delavci teh zavodov, predvsem pa specialni pedagogi smo mnogo prispevali k premagovanju stopnišča, ki sem ga opisal.

Po Zakonu o socialnem varstvu ti zavodi v naprej izvajajo institucionalno varstvo. Institucionalno varstvo po tem zakonu obsega vse oblike pomoči... s katerimi se upravičencem nadomeščajo ali dopolnjujejo funkcije doma in lastne družine, zlasti pa bivanje, organizirana pre-

hrana in varstvo ter zdravstveno varstvo (1. odstavek 16. člena).

Institucionalno varstvo otrok in mladostnikov z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju obsega poleg storitev iz prvega odstavka tega člena še usposabljanje po posebnem zakonu, oskrbo in vodenje. (3. odstavek 16. člena)

Če primerjate predpisano dejavnost zlasti besede institucionalno varstvo, varstvo, zdravstveno varstvo in usposabljanje po posebnem zakonu s pojmi na »stopnišču«, boste zlahka ugotovili, da je zakon nepopoln in ni v skladu z načelom normalizacije. Uporabljen je zastarel besednjak in termini, ki so preseženi.

Nekdo bo rekel: »To ni pomembno, pomen besed se spreminja z delom z vsebino!« Da, vendar! Kolegica je predlagala, da v ustanovitvene akte prej navedenih zavodov kot dejavnost vpišejo tudi vzgojo in izobraževanje. Bila je zavrnjena! Kaj to pomeni?

Ali to pomeni, da otroci in mladostniki z zmerno, težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju nimajo pravice do vzgoje in izobraževanja?

Ne, gotovo ne, kajti v Ljubljani ti otroci še vedno obiskujejo šolo v Jaršah.

Ali pa to pomeni, da samo otroci, ki so vključeni v zavode, nimajo te pravice, saj oni imajo pravico do institucionalnega varstva, ki obsega usposabljanje po posebnem zakonu.

Kateri je ta posebni zakon, v skladu s katerim so do novembra 1992 hodili v šolo tako otroci iz Ljubljane kot otroci, ki so v domovih?

Teh vprašanj je še veliko in vedno težja so.

Prepričan sem, da jih lahko rešimo v skladu z načelom normalizacije.

Upoštevaje posebne potrebe prizadetega otroka in finančne zmožnosti staršev ali drugih, ki skrbijo zanj, naj bo pomoč v skladu z 2. točko tega člena, kadarkoli je to mogoče brezplačna in naj prizadetemu otroku zagotavlja, da ima učinkovit dostop in da je deležen izobrazbe, usposabljanja, storitev zdravstvenega varstva, rehabilitacije, priprave na zaposlitev in možnosti za razvedrilo na način, ki pospešuje kar največjo možno vključitev v družbo in otrokov osebnostni, vštevši kulturni in duhovni razvoj.

Iz konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah 23. člen - 3. odstavek

Nekaj je treba narediti! Kaj bomo naredili?!

Dušan Parazajda

ODNOSI V DRUŽINI S PRIZADETIM ČLANOM

Razlogi za snovanje družine so različni. Eden od njih je prav gotovo, da posameznik za svoj obstoj, razvoj in rast potrebuje drugega. V vsakem posamezniku je globoka želja biti pomemben drugemu. Družina je mesto, kjer smo drug drugemu najbolj pomembni. Bodisi da so to starši, otroci ali naš partner.

Kadar govorimo ali se ukvarjamo z družino, nas zanimajo predvsem odnosi, ki so v neki družini. Bolj kot kakšen je posamezen družinski član (ali je bolan ali je zdrav, ali je prizadet ali ga muči depresija), je pomembno, v kakšnih odnosih je do drugih družinskih članov, in obrnjeno. Odnosi v družini lahko ublažeo težo bolezni, težo prizadetosti ali pa ozdravijo depresijo. Lahko pa odnosi v družini vse težave, ki jih ima posameznik, še močno poslabšajo.

Znan ameriški družinski psihoterapevt pravi: »Otroci ne naredijo družine, ampak jo le povečajo.« Ko začneta partnerja skupno življenje, oblikujeta neki temeljni odnos, ki bo kasneje vplival na oblikovanje odnosov v družini. Opraviti morata določene naloge, ki so vitalnega pomena za delovanje družine. Da zadovoljivo opravita te naloge, morata razviti dve sposobnosti: dopolnjevanje drug drugega in vzajemno prilagajanje. Par mora razviti take vzorce reagiranja, da vsak zakonec podpira delovanje drugega na različnih področjih. To mora potekati tako, da ima partner občutek, da je nekaj opustil, in ne popustil.

V partnerstvu ni prostora za popolno neodvisnost, temveč le za soodvisnost. Kadarkoli partnerja vztrajata pri svojih neodvisnih in nepreklicnih pravicah, je odnos med njima porušen. Partnerja začneta pripadati drug drugemu, s tem pa izgubita nekaj neodvisnosti.

Rojstvo otroka dodaja partnerskemu odnosu še starševstvo in s tem prevzemanje novih zahtevnih vlog, za kar marsikateri odrasli še niso pripravljeni. Večina staršev ob rojstvu prvega otroka ne pozna zakonitosti normalnega otrokovega razvoja, kaj šele posebnosti razvoja pri duševno manj razvitem otroku. Tako imajo starši, ki se jim rodi tak otrok, opraviti z dvema težavama: z običajnimi težavami, ki so povezane z razvojem in rastjo družine ob rojstvu otroka, in z odgovorom na izjemen stres ob vzgajanju prizadetega otroka. Rojstvo duševno manj razvitega otroka pomeni zaradi porušenih pričakovanj staršev hud notranji pritisk. Kljub temu velikemu pritisku mora družina nadaljevati svojo funkcijo. Da pa lahko uspešno deluje, se mora na novo organizirati, predvsem glede družinskih vlog. Npr. skrb za otroke se mora enakomerneje porazdeliti med oba starša ali pa je potrebna še zunanja pomoč (stari starši, prijatelji, sorodniki, tudi pomoč širše družbe, v kateri družina živi).

Eno od osrednjih čustev, ki preplavi starše ob rojstvu duševno manj razvitega otroka, je žalovanje. Čeprav je akutna reakcija žalosti lahko kratkotrajna, Oslansky meni, da žalovanje pri starših v resnici ni nikoli končano. Pojavlja se v otrokovem razvojnem obdobju, ko »normalni« otroci shodijo, spregovorijo, se začnejo igrati. Ta čustvena stanja se nekako kopičijo in postanejo še posebno intenzivna v kritičnih obdobjih družine: do všolanja, v puberteti, v času iskanja zaposlitve, ko se starši starajo. Z odraščanjem otrok se staršem pridruži še skrb glede otrokove prihodnosti, kdo bo skrbel za otroka, ko njih ne bo več. Poleg tega morajo prilagoditi svoje življenje tudi v odraslosti odvisnemu otroku. Eden od staršev pravi: »Pri nas ne bo nikoli tako kot v drugih družinah, ko otroci zapustijo dom, in to je prav žalostno.«

Klaus in Kennell sta ugotovila, da ima prvi odziv staršev ob otroko-

vem rojstvu za posledico različna čustvena in ambivalentna občutja še dosti kasneje. Ti prvi odzivi so včasih povezani z željo po smrti duševno manj razvitega otroka in lahko še dolgo odzvenevajo v starših. Zato se kasneje oblikujejo v občutja krivde, depresije. Obstaja povezanost med stališčem, ki ga imata starša do otroka, in stopnjo otrokove odvisnosti. Pesimističen pogled na otrokov razvoj ovira produktivne stike z otrokom in ga omejuje v razvoju psihičnih in fizičnih sposobnosti. Rojstvo duševno manj razvitega otroka vpliva na vse segmente družinskega življenja: partnerstvo, starševstvo, sorojence kot tudi zunajdružinske sisteme (stari starši, sorodniki, prijatelji).

Velika skrb za duševno manj razvitega otroka (zlasti na začetku, ko je treba družinsko življenje na novo organizirati) zmanjša skrb staršev za samega sebe, zakonskega partnerja in zdravega otroka. Po mojih izkušnjah veliko mater v celoti prevzame skrb za duševno manj razvitega otroka. Povezanost med materjo in duševno manj razvitim otrokom postane tako močna, da povzroči izolacijo drugih družinskih članov.

Nemalokrat zdravi otrok v družini postane neke vrste starševski otrok. Skrbeti mora za svojega duševno manj razvitega brata ali sestro. V ozadju tega je največkrat skrb staršev, kaj bo z njihovim otrokom, če zbolijo ali umrejo. Takrat naj bi po njihovem zdravi otrok prevzel skrb za brata ali sestro. V Našem zborniku (1992) je objavljen članek, v katerem Andreas Rett pravi: »Zavarovati je treba svobodo osebne in poklicne prihodnosti drugih otrok in jih obvarovati finančnih in osebnih obremenitev v zvezi s prizadetimi brati in sestrami. Samo z zavestjo, da jim je zagotovljeno njihovo življenje, lahko zdravi bratje ali sestre sprejmejo svojega prizadetega brata ali sestro in so pripravljeni pomagati tako, kot od njih pričakujejo starši.«

Tudi na stare starše, ki so pomembni za družino, vpliva rojstvo duševno manj razvitega otroka. Največkrat so ti družini v veliko pomoč, včasih pa prav zaradi rojstva takega otroka pretrgajo vezi z družino. Stari starši včasih zanikajo resnost in težo prizadetosti in s tem se odnos z otrokovimi starši poslabša. Primer iz literature: »Moja tašča ne bo nikoli sprejela, da je otrok duševno manj razvit. Nikoli ne spregovori besede o tem. Tudi mi ne smemo govoriti o tem, saj je to njen edini vnuk.«

Vendar izkušnje družine s prizadetim otrokom niso le negativne. Povezanost družine z rojstvom duševno manj razvitega otroka zaradi potrebe po skupnem reševanju problemov naraste. Mnogi starši pripovedujejo, kako jih je ta situacija zbližala. Tako starši kot tudi zdravi otroci v družini razvijejo zelo ljubeč odnos do otroka. Velikokrat posamezen družinski član navaja osebno rast, moč, zrelost, ki so si jo pridobili v taki družini. Neka mati pripoveduje: »Elizabeta nas je marsikaj naučila: ljubezni, potrpežljivosti. Ne bi je zamenjala za nič na svetu.«

Naj končam s pripovedovanjem Johna o prizadetem bratu: »Moja izkušnja s Stevom je ena najpomembnejših v mojem življenju. Zelo sva si blizu in odnos s Stevom mi veliko pomeni. Če bi lahko zavrtel uro nazaj tako, da bi bil Steve drugačen, ne vem, če bi si to izbral. Mislim, da bi s tem izgubil nekaj zelo posebnega. To je našo družino močno povezovalo.«

Tanja Plankar Grgurevič, spec.klin.psih.

SODELOVANJE S STARŠI V PROCESU ZAPOSLOVANJA V VARSTVENO-DELOVNEM CENTRU TONČKE HOČEVAR

Prehod iz »šole v službo«, kot radi rečemo, je za človeka, ki je drugačen, izjemno težak. Zanj to pomeni prehod v življenje odraslega, življenje, ki postavlja predenj prenekatere zahteve, ki jih lahko zmore ali pa tudi ne. Vstop v svet odraslih in odraslosti ter zaposlitev v varstveno-delovnem centru pomeni za osebo z motnjo v duševnem razvoju občutek lastne koristnosti in zadovoljevanja njenih potreb, za starše pa primerno obliko družbenega varstva. Delo ji pomeni, da doživlja svojo vrednost kot vrednost odraslega človeka, ki ima podobne obveznosti in celo odgovornosti kot tisti ljudje, od katerih se razlikuje. Delo pomeni tudi disciplino, ki se je mora naučiti in se uriti v njej, obveznost pa pomeni potrditev lastnih sposobnosti. Cilj zaposlovanja odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju ni delovno usposabljanje v klasičnem pomenu, ampak ohranjanje že osvojenega znanja in prilagajanje novim potrebam. Prilagajanje novim potrebam je zelo različno, ker je vsaka izmed teh oseb osebnost zase. Zato je pomembno, da izhajamo iz sposobnosti in potreb posameznika in ga pomagamo dopolnjevati. Tu pa imajo starši in delavci varstveno-delovnega centra odgovorno nalogo. Težko je najti pravo mero zahtev. Če so naloge prezahtevne, je lahko to prav toliko škodljivo, kot če so naloge premalo zahtevne. Zato je pomembno poskrbeti za raznolikost zaposlitev (od okupacijskih in sprostitvenih dejavnosti do preprostejših in zahtevnejših del, ki jih izvajamo v obliki različnih vrst sodelovanja in lastnega programa). Možnost medsebojnega sodelovanja s starši se tako ponudi že ob samem vstopu v varstveno-delovni center. Starši nam lahko prenašajo različne informacije, še posebno takrat, ko ocenjujemo posameznikovo delovno usposobljenost. Pomembno je, da ugotovimo, kaj novi sodelavec najbolj obvlada, kaj najraje dela in česa se lahko še nauči. Na podlagi navedenih ugotovitev lahko načrtujemo ciljni trening za delo, ki je primernejši.

Skupina, v kateri je posamezni sodelavec zaposlen, pa ni samo kraj učenja in dela, ampak je tudi mesto socialnih stikov. Gre za različne oblike druženja (od druženja v skupini, druženja po spolu, kar pripelje tudi v odnose med spoloma). Odnosi med spoloma so lahko prijateljski ali pa partnerski odnosi. Na Slovenskem se čedalje bolj uveljavlja mnenje, da je pravica do zasebnosti, intimnosti in spolnosti temeljna pravica odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju. Na tem področju so možnosti sodelovanja s starši neizčrpne. Za starše, ki so čustveno obremenjeni z drugačnim otrokom, je izjemno težko ozavestiti dejstvo, da je ta otrok ODRASEL in da ima pravico do ljubezni, partnerja in spolnih odnosov. V tem jih globoko razumem. Vendar, če želimo normalizirati življenje in delo odraslih ljudi, ki so drugačni, ki jih imamo radi in jim želimo dobro, moramo staršem pomagati, da uvidijo in ozavestijo pravice prizadetega do zasebnosti, intimnosti in spolnega življenja, ki smo jih dolžni spoštovati (seveda, če to potrebo prizadeti izraža). Starši v nas iščejo oporo in želimo jim pomagati tudi v tem. Vsem, ki delajo in živijo s prizadetimi ljudmi, bi toplo priporočala, da preberejo Priročnik za ljudi s posebnimi potrebami, ki sta ga napisala David in Althea Brandon. Napisan je tako, da so napotki, ki jih najdemo v njem, uporabni v vseh okoljih in prispevajo k normaliziranim oblikam pomoči v življenju in delu skupin ljudi, ki so bili v preteklosti potisnjeni na rob družbe (tako popularno imenovane marginalne skupine ljudi). Cilj normalizacije življenja in dela odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju je nor-

malizirati razmere za njihovo življenje, to pomeni, da imajo enake možnosti kot drugi ljudje. To pomeni, da je normalizacija nadgradnja integracije, ker gre pri normalizaciji za kakovost življenja.

S starši sodelujemo tudi takrat, ko gre za različne konfliktne situacije med sodelavci. Pri tem nam lahko veliko pomagajo, da skupaj ugotovimo, zakaj je posameznik konflikten (v skupini je lahko konflikten tudi zaradi problemov, ki izhajajo iz odnosov v družini, ipd.). Če je sodelovanje s starši dobro, pridemo tudi do povratnih informacij. Veliko lažje je delati, če vemo, kako se posamezniki pri nas počutijo in kaj starši od nas pričakujejo. Kadar gre za problematično vedenje posameznika in nas starši prosijo za pomoč, smo pripravljeni sodelovati tudi pri psihiatrični obravnavi. Moja izkušnja kaže, da se starši in sodelavci z našo navzočnostjo pri obravnavi čutijo varnejše, pa tudi mi lažje najdemo strokovno rešitev pri odpravljanju najrazličnejših težav.

S starši smo povezani tudi po športnih in rekreativnih dejavnostih, ki omogočajo krepitev biofizioloških in psihosocialnih sposobnosti, omogočajo sprostitev in krepitev prijateljstva ter medsebojne povezanosti.

Prijetne oblike medsebojnega sodelovanja so tudi neformalna druženja na različnih kulturnih prireditvah, zabavah in piknikih. Komunikacija sama je pri takih oblikah druženja bolj sproščena, neobremenjena in vsebinsko polna. Pri zaposlovanju pa se ne srečujemo samo s starši, ampak tudi z brati in sestrami, ki iz različnih razlogov prevzamejo skrb za sestro ali brata.

Skratka, možnosti medsebojnega sodelovanja so v zaposlovanju neizčrpne. In kadar iz odzivov sodelavcev in staršev razberemo zadovoljstvo, smo srečni. Takrat vemo, da smo naredili nekaj dobrega, da naša skupna pozitivna energija prinaša boljše in lepše življenje vseh nas. Svoja razmišljanja bi rada končala s starim kitajskim rekom, ki pravi: »Bolje je prižgati svečo kot preganjati temo.«

Cvetka Zadnikar

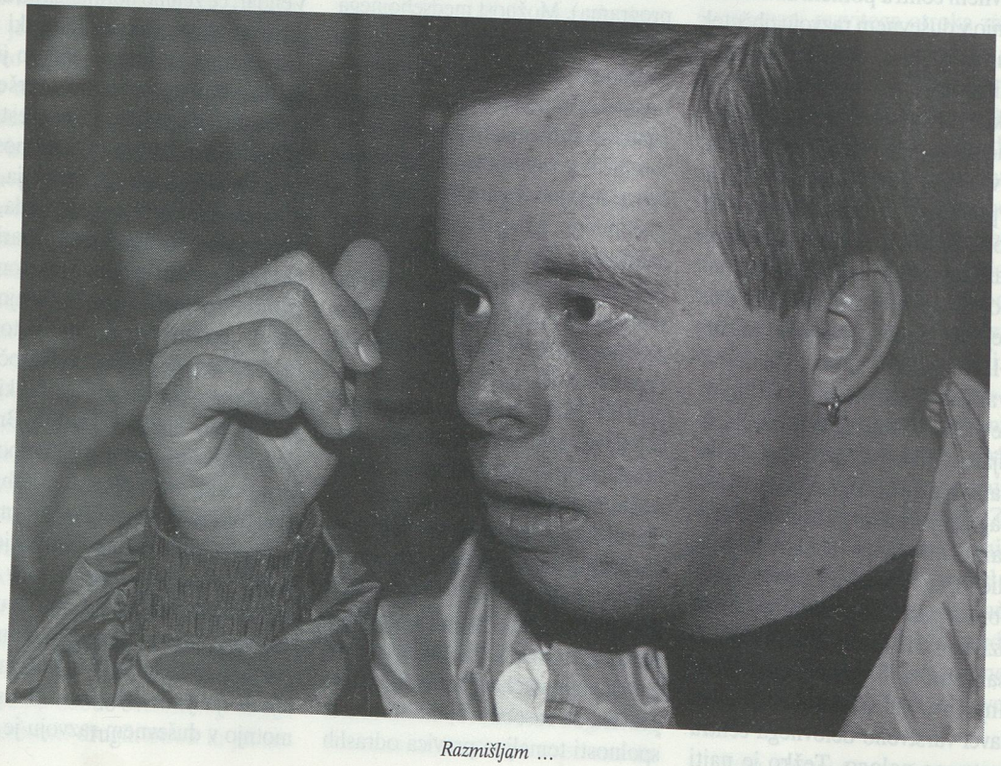

Razmišljam …

PREDSTAVLJAMO VAM TOMAŽA JEREBA, DIREKTORJA ZVEZE

Tomaž Jereb je človek, ki ga poznajo po vsej Sloveniji vsi, ki imajo karkoli opraviti z ljudmi z motnjo v duševnem razvoju, pa naj gre za sodelavce ministrstev, centrov za socialno delo, šol s prilagojenimi programi ali vrtcev. Poznajo ga starši otrok z motnjo v duševnem razvoju in strokovni sodelavci Zveze in društev, še najbolj pa otroci in odrasli z motnjo v duševnem razvoju. Ni večje prireditve ali zbora, kjer bi ne bilo gospoda Jereba. In ne plesa, kjer se ne bi zavrtel s Helenco, Petro ali Polono. Vsi se radi pozdravijo s »Tomažem«, kot ga kličejo, in mnogi od njih se brez zavor stisnejo k njemu ob snidenju. Vedo, da jih ima njihov Tomaž rad. Z njimi se je prvič srečal pred 21 leti kot eden od staršev in si pozneje izbral delo z njimi kot poklic. Ta pa mu pomeni veliko več kot le zaposlitev, saj je postal kar način življenja. Njemu smo namenili v uredništvu pogovor o prehojeni poti in perspektivah delovanja Zveze in društev.

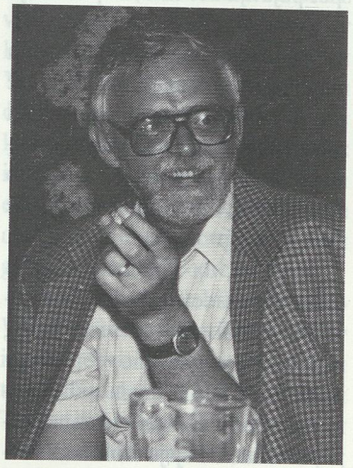

Vprašanje: Gospod Jereb, že veliko let ste sodelavec gibanja za pomoč duševno prizadetim v Sloveniji. Predsednik, gospod Škof, nam je v intervjuju ob tridesetletnici delovanja Zveze povedal, da si težko zamišlja delo brez vas. Pravi, da ste gonilna sila tega delovanja…

Odgovor: Zdi se mi, da je tako stališče preveč poenostavljeno; res pa je predvsem pri delu na humanitarnem in socialnem področju odvisno od posameznikov, kako delujemo in kaj naredimo.

Ko se danes oziram v preteklost, vidim, da delam vse, kar sem in še danes počnem, predvsem zato, ker v to res verjamem. Človek je v tem našem gibanju pravzaprav za določen čas lahko le njegov sopotnik. Vsako preveliko poudarjanje vloge posameznika je navadno le njegova samoljubna iluzija. To zelo hitro pokaže tudi čas.

V letih svojega delovanja sem poklic posvetil delu z ljudmi z motnjo v duševnem razvoju. To pa zato, ker sem imel neko življenjsko izkušnjo, ki ni dana vsem in so jo »strokovnjaki« velikokrat zelo podcenjevali. Zato sem bil po svoje prisiljen svoje delovanje tudi strokovno verificirati. Nekateri od ljudi, s katerimi sem se srečeval in sodeloval, so običajno bolj ali manj odkrito govorili: »Že, že, a vi ste le eden od staršev; niste strokovnjak za to področje.« Hotel sem spoznati in bolj razumeti, kaj sploh je ta običajno izgovorjena »stroka«, zato sem se bil posvetil tudi študiju defektologije.

V: Kako se je delo Zveze razvijalo v času, ko ste bili kot pravite, njen sopotnik pa tudi ustvarjalec?

O: Ne glede na to, kdo je bil v preteklosti na kakem bolj izpostavljenem mestu v naših organizacijah in na Zvezi, pravzaprav temeljne zasnove nismo spremenili. Ostali smo na izhodiščih, kakršna so bila zasnovana že na začetku organiziranega delovanja v korist duševno prizadetih in njihovih družin. Naša naloga pa je, da v danih razmerah dosegamo nove kvalitete in vsebine, spreminjamo obseg, prilagajamo metode dela, utiramo in iščemo nove poti. To delamo z enim samim ciljem; pomagati ljudem, ki si življenja ne morejo samostojno oblikovati. V tem vidim

odprta tudi nekatera etična in moralna vprašanja. Z večjim znanjem, izkušnjami, poznavanjem različnih stališč si tudi sam vedno znova zastavljam vprašanja. Vsak dan bolj zaznavam občutljivost našega delovnega področja, kjer so starši in predvsem osebe z motnjo v duševnem razvoju v največji meri odvisni od stališč, ocen in odločitev »drugih«, ki jim - v njihovem imenu ali zanje - krojijo življenje.

Vse, kar smo v teh letih dosegli, je posledica široke podpore, dejavnosti in odločitev večine naših društev in njihovega članstva in seveda tudi precejšnjega števila naših sodelavcev v različnih ustanovah. Mislim na »izvajalce« skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju, pa tudi na druge upravne, politične ustanove. Vendar se po svoje bojim, da bomo prav zaradi (seveda za naše razmere) visoke ravni dosežene družbene skrbi za ljudi z motnjo v razvoju v prihodnosti težko ohranjali tak trend rezultatov, kot smo jih v zadnjih trideset letih. Iz izkušenj drugod po svetu vidimo, da so morali včasih celo za korak nazaj, da so kasneje lahko naredili dva naprej. Upam, da pri nas vendarle ne bo treba iti po tej poti, čeprav se zavedam, da bomo morali tako svoje delovanje kakor delovanje institucionalnega varstva v najširšem smislu čedalje bolj postavljati pod povečevalo funkcionalnega preverjanja v demokratičnih razmerah.

Pogled na zgodovino našega dela pove, da so se naša društva najprej ustanavljala pri takratnih osnovnih šolah s prilagojenim programom. Njihovo delo je bilo usmerjeno v razvoj družbene skrbi za lažje duševno manj razvite. Šele v kasnejših letih se je težišče društvenega dela in tudi družbenega varstva usmerjalo v skrb za zmerno, kasneje pa tudi že težje in težko duševno prizadete osebe, ker so se ljudje z lažjo motnjo v duševnem razvoju v preteklosti lahko zaposlovali in do neke mere skrbeli sami zase. Vendar se v spremenjenih družbenih razmerah ta kategorija spet pojavlja kot tista, ki potrebuje večjo skrb družbe; v zaostrenih razmerah in ob pomanjkanju delovnih mest lažje duševno prizadeti niso več »konkurenčni« in treba bo poskrbeti za različne oblike njihovega dodatnega varstva. Strokovno napačno smo ocenili, da smo kot družba že rešili njihov problem.

Mislim, da smo na področju duševne prizadetosti tudi še vse preveč usmerjeni v svoj ozki miselni krog in da bo nujno potrebno več povezav navzven. V mislih imam tudi posamezne stroke, ki se nočejo ali ne znajo povezati. Ostajajo izolirane. Premalo vemo o ekonomskih zakonitostih, manjka nam sociološkega razumevanja položaja, prehitela nas je kompjuterizacija, seveda vse v kontekstu in povezavah s problematiko oseb z motnjo v duševnem razvoju in njihovih družin. Na Zvezi si želimo in prizadevamo vključevati in predvsem razumeti ta »deficitarna« področja in znanja, da bi lahko bolje delali, pravzaprav sploh preživeli.

V: Opažam, da ste se na Zvezi v nekaterih stvareh že prilagodili drugačnim časom. Predsednik je zelo ponosen na to, da je več podjetniškega duha v vašem delovanju, da uspešno premagujete nove probleme.

O: Tako kot je Zveza pred davnimi leti ustanovila prvo delavnico pod posebnimi pogoji, je ustanovila tudi prvo invalidsko podjetje za usposabljanje in zaposlovanje laže duševno prizadetih v Sloveniji. Seveda je treba pojmovanje podjetništva v našem primeru razumeti v povezavi z našo vlogo. Ostajamo neprofitna prostovoljna organizacija kot oblika

de vanja civilne družbe. Ravno zato pa e živimo v iluziji, da nam bo vse la o dala ali zagotavljala družba, dr ava. Tako realno vidimo, kaj je sp sobna dati država (z materialnim va stvom in ustrezno zakonodajo), ka pa ni mogoče. Zveza kot oblika dr žbene organizacije splošnega tipa je preživeta. To pa ne velja zanjo kot st rševsko in vsaj delno tudi izvajalsko organizacijo. Mislim pa, da si ne želimo niti ne moremo prevzeti le izvajalske vloge. Zavedamo se, da bomo imeli tak položaj, kakršnega si bomo sami ustvarili. Pri tem ne smemo razmišljati o nas samih le tako, kot se sami vidimo, ampak je treba upoštevati tudi, kako nas vidijo drugi.

To v praksi pomeni, da se skušamo v enem delu sami preživljati. V velikem delu pa tega seveda še ne moremo, predvsem glede izvajanja dogovorjenih skupnih vsebin. Kot subjekt civilne družbe si ne želimo postati paradržavna organizacija, ampak komplementarni partner v celostnem sistemskem varstvu duševno prizadetih in njihovih staršev. Trenutno pa hoče država z nevtralizacijo različnih nizkoprofiliranih virov le-te usmeriti v integralni državni proračun, tako pa posredno vpliva na spreminjanje strukture organizacij civilne družbe. Če se bo zgodilo, da bo država odmerjala višino sredstev in odločala o njihovi uporabi tudi za humanitarno-invalidsko področje, bo hote ali nehote te organizacije civilne iniciative spremenila v državne ali še slabše v paradržavne. S tem pa se ne bo spremenila samo njihova identiteta, ampak se predvsem pristen interes teh organizacij postavi v nasprotje z državnim načinom razmišljanja, z vnaprej znanim zmagovalcem; tistim, ki odreja finančna sredstva.

Organizacije, ki skrbijo za ljudi s posebnimi potrebami, morajo biti po naravi stvari vedno produktivno nasprotje trenutnim razmeram. Če ni tako, se zbirokratizirajo, izgubijo stike z ljudmi, zaradi katerih delujejo. Nočemo, da bi se nam zgodilo to.

V: Ste direktor Zveze. Pa vas še vedno videvamo na terenu, povsod, kjer delujejo društva, pa tudi kjer ne. Vem, da si zelo prizadevate, da bi društva na terenu delovala, da bi bili ljudje, zaradi katerih smo, vključeni in deležni vse družbene skrbi. Vem, da še vedno svetujete, spodbujate in obveščate osebje v društvih, pomagate pri vsebinskih opredelitvah.

O: Trudim se, da bi bilo res tako. Vsaj v okviru danih možnosti. Starši in prizadeti večinoma živijo in delajo tam, kjer so doma. Po širni Sloveniji. Tam se stvari dogajajo.

V odnosih z upravo, ministrstvi izvajamo naloge v korist vsega članstva. Vendar je naše neposredno delo z ljudmi izraženo predvsem v njihovih matičnih društvih. Če bi te povezave ne bilo, bi delovanje Zveze izgubilo smisel. Včasih žal tudi v naših krogih zasledimo lahko nekatera bolj kratkoročna in subjektivnejša stališča. Zavedamo se, da je treba doseči dogovor, soglasje vseh o tem, kako in kje naj Zveza deluje.

Dejstvo je, da deluje večina društev z manjšimi (sistemsko zagotovljenimi) sredstvi kot prej. Zato se včasih porajajo različni interesi, ki pa so v resnici konceptualne narave, ne gre za drugačna stališča. Menim, da je naše delo in vlogo treba razumeti na dveh ravneh. Zelo poenostavljeno rečeno: na ravni države zagotavljati sistemske pravice za duševno prizadete in njihove starše in izvajati t.i. skupne socialne programe; na ravni društev pa zagotoviti, da so vse te pravice uresničene v lokalnih sredinah in dosegljive čim večjemu številu upravičencev.

V: Že dolgo čakamo na novo zakonodajo. Lahko kaj več poveste o tem, kako daleč smo?

O: V preteklosti smo bili vajeni, da se je zakonodaja nenehno spreminjala, tako nekdanja jugoslovanska, nato slovenska, pa še samoupravna. Zato najbrž še vedno čakamo »kaj novega«. Časi in družbene razmere pa so se le spremenili in umirili; to se bo pokazalo tudi na normativnem področju. Zakonodaja naj bi ostala dalj časa taka, kot je, vsaj v svojih temeljnih rešitvah, uveljavila pa naj bi se v čimbolj konkretnih primerih. Trenutno so te, t.i. »novosti« le na področju socialnega varstva, in to v korist duševno prizadetih. Na drugih področjih (šolstvo, zdravstveno varstvo, status, delovna razmerja, sistemska davčna zakonodaja ipd.) pa ni kakšnih bistvenih sprememb. Pomembno je, da se je v obstoječih rešitvah povečala »skrb države« predvsem za odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju. Tako sta npr. zagotovljeni brezplačna osnovna in specialistična zdravstvena skrb za osebe z motnjo v duševnem razvoju v vseh obdobjih življenja. Na področju predšolske vzgoje in šolstva pa stvari še niso povsem dodelane. Že precej časa se govori o novelaciji pravilnika o razvrščanju, velika pozornost se posveča integraciji oseb z motnjami v razvoju v t.i. normalno okolje, kjer te osebe živijo. A novih zakonov ali

predpisov za zdaj še ni. Žal ni tudi še nekaterih izvedbenih predpisov, ki bi po določilih zakonov že morali biti sprejeti. To velja predvsem za mrežo varstveno-delovnih centrov, za standarde in normative, za elemente oz. metodologijo pri določanju cen storitev itn.

V: Kaj menite o stanju družbene skrbi pri nas, če nas primerjate z drugimi evropskimi državami?

O: V zadnjih treh letih se je pri nas marsikaj spremenilo, tudi to, da smo bolj povezani s svetom. Svet od nas pričakuje, da se vključimo v mednarodno sodelovanje tudi na področju skrbi za duševno manj razvite. Ta položaj nam omogoča sedaj prenos izkušenj iz drugih držav, pa tudi realnejši vpogled v dogajanje doma. Lahko se primerjamo z razvitim svetom in vidimo, kakšni so trendi. Vse to lahko spremljamo tudi s stališča ekonomskih, političnih, socialnih, kulturnih in drugih razmer v tujih državah in pri nas.

V svetu okrog nas so na tem področju različne izkušnje, ki nam omogočajo oceno, dajejo vpogled v dobre in slabe plati drugih praks. Tako nas lahko obvarujejo napak in nas potrdijo v prizadevanjih, ki so se tudi drugje pokazala kot dobra, uspešna. Lahko rečem, da smo pri nas dosegli srednjeevropsko raven varstva, če gledamo vsebino ter lokalno razpršenost ustanov različnih oblik ter stanja ne ocenjujemo z materialnega vidika. Gre npr. za število določenih vrst ustanov, od predšolskih do šolskih in tistih za odrasle. V preteklosti smo imeli pri nas dokaj visoko raven splošnega družbenega standarda in ta zajema tudi skrb za ljudi z motnjo v duševnem razvoju.

Danes so bolj opazne razlike med nami pri ocenjevanju in predvsem zagotavljanju kakovosti življenja in dela v teh ustanovah. Imamo veliko dobrega operativnega osebja, žal pa imamo manj vodilnih in vodstvenih delavcev, ki bi znali ali pa tudi hoteli v današnjih razmerah doseženo raven v kratkem času dopolniti z izvirnimi in strokovnimi oblikami dela in tako zagotoviti novo kvaliteto v delu teh ustanov in v življenju oseb z motnjo v duševnem razvoju. Potrebovali bi tudi več strokovnjakov - praktikov s širšim razvojnim pogledom, ki bi dojeli, da se moramo v drugačnih razmerah vsi drugače vesti. Skrbi me tudi pomanjkanje osebja na področju uprave, politike, načrtovanja in ekonomike, ki bi znalo zajeti skrb za invalidne osebe in z njimi tudi duševno manj razvite v celoten družbeni razvoj.

V: Kakšna je vloga staršev in strokovnih sodelavcev v delovanju Zveze in društev?

O: Obstaja neka ključna ločnica. Strokovnjak lahko vedno »izstopi« ali zamenja svoje delovno mesto ali celo področje. Starši pa tega kratkomalo ne morejo. »Vključeni« so drugače. Gre za osebno izkušnjo, situacijo, ki je bila dana le njim. Naši starši, ki so obenem tudi strokovnjaki na svojem področju, večkrat potožijo, da tisti hip, ko reagirajo pristno, čustveno - v očeh drugih prenehajo biti strokovnjaki. Res pa je, da brez sodelovanja staršev ni smotrno ustvarjati nobenih trajnejših rešitev, niti v korist njihovih motenih otrok niti njih samih. Stvar je pravzaprav zelo preprosta in enaka kot pri starših »zdravih« otrok. V umetno različnost situacije smo postavljeni samo tisti trenutek, ko sami s svojimi dejanji tako opredeljeno »drugačnost« tudi sprejmemo. Zato je povsem logično, da brez staršev v naših dejavnostih kratkomalo ne moremo. Ne brez njih in ne mimo njih, pa če nam je to prav ali ne. Podobno je treba sprejeti tudi dejstvo, da zastopajo starši stališča, ki jih oblikujejo iz svojega zornega kota, iz svoje izkušnje. Zlasti ko so še močno čustveno prizadeti, nosijo v sebi neko življenjsko izkušnjo, ki je drugi ljudje nimajo in jo težko razumejo. Pogosto se sprašujejo, ali ne gre morda za »kazen« ki jim je naložena... Ta njihova življenjska izkušnja jih na neki način zaznamuje, če to priznamo ali ne. Ti jih razlikuje od drugih. Tudi sam jo imam. Zato vem, da ti ljudje pričakujejo strpnost do sebe, na področju svojega delovanja pa priznavanje enakopravnega partnerstva.

Zato je povsem logično, da morajo starši v okviru svoje organizacije imeti vlogo, ki jim pripada, v odnosu z drugimi člani v organizacijah pa je dilema ali delitev na »mi« in »vi« popolnoma nepotrebna in absurdna, če se zavedamo, da so posamezne vloge v temelju drugačne.

Mislim, da se v drugih državah te stvari zelo dobro razvijajo, ker imajo starši več možnosti izbire. Ne potrebujejo nekega posebnega pravnega varstva, ki bi negativno učinkovalo na druge; zlasti pa ne potrebujejo pomilovanja. Treba pa jim je omogočiti, vendar tudi tak posebni pravno-formalni položaj, da lahko sami (glede na lastne specifične situacije) kdaj določene pravice tudi izbirajo.

V: Omenili ste svojo osebno izkušnjo. Kako ste sploh začeli z delom pri Zvezi?

O: Začel sem kot oče prizadete deklice. Letos bo že dvaindvajset let od rojstva najinega prvega otroka. Naše Nataše, kot jo še vedno v mislih vsi imenujemo. Zanimiva je ta svojilna oblika, kjer je bila oznaka »naša« vedno poleg imena. Sam sem doživel tiste čudne vrste sporočilo o njeni drugačnosti, ki mi je bilo dobesedno »vrženo« v obraz takoj ob rojstvu. Seveda sem v tistem trenutku o teh stvareh vedel približno toliko kot vsi drugi ljudje. To pa pomeni malo ali celo nič. Še istega dne sem začel iskati informacije, iskati nekoga, ki bi mi v tistem trenutku kaj pomagal. Preprosto sem šel na glavno pošto, iskati po telefonskem imeniku ustanovo ali kaj podobnega, kjer bi mi kdo lahko razložil, za kaj sploh gre. Povsem po naključju sem odkril naslov naše Zveze in še istega dne že prišel na pogovor k takratnemu tajniku gospodu Ulagi.

Od takrat sodelujem. Ker sem včasih delal v turizmu, sem se najprej ukvarjal z letovanji, seminarji. Naslednje leto sva šla z ženo že na prvi seminar pogledat, kaj je to.

Kasneje sem pomagal oživljati takrat nedejavno ljubljansko društvo, potem sem bil predsednik komisije za letovanja in imel druge operativne naloge. Vsi moji dopusti so bili v tem času bolj ali manj povezani s seminarji, letovanji, s konkretnim delom s starši. Letos pa mineva trinajst let, odkar delam na Zvezi tudi poklicno.

V: Kaj bi rekli na koncu najinega pogovora? Zanima me, ali ste optimist, seveda glede vašega delovnega področja?

O: Verjamem sicer, da človek s svojim ravnanjem pripomore k ravnovesju v naravi. Nekateri mislijo, da bo znanost s svojimi prijemi zmanjšala število ljudi, ki se rodijo z motnjo v duševnem razvoju. Sam mislim, da je tako mišljenje lahko le ena izmed možnosti, žal pa sam ne verjamem vanjo. Zakaj? Duševno prizadeti bodo vedno člani vsake družbe. Mislim, da se bo odstotek v celotni populaciji v povprečju najprej še nekoliko povečal, nato pa ustalil. Seveda je za tako trditev čedalje več nekih »zunanjih«, nenaravnih vzrokov, ki so predvsem posledica vsesplošnega razvoja na različnih področjih in seveda z njimi povezanih napak, nesreč, neznanja itn. Vedno bo del ljudi v družbi potreboval posebno skrb in pomoč. Ne morem se namreč strinjati s tezo, ki se večkrat pojavlja tudi pri nas, da problema ni, če ga ne vidimo, nočemo videti ali evidentirati. Zato lahko po eni strani odgovorim, da sem glede na delovno področje in tudi naše in svoje rezultate kar trden realist; če pa lahko ocenjujem tudi drugo raven svojega razmišljanja v okviru starševskega povezovanja in predvsem razvoja skrbi za duševno prizadete, mislim, da bi ob pomanjkanju optimizma vsak izmed nas moral takoj nehati delati, če v svojem delovanju ne občutimo več potrebe po pozitivnem razmišljanju in delovanju. S svojim delom se, vedoč ali nevedoč, vedno gibljemo na robu družbene morale, ki je za tiste, za katere delamo, izredno pomembna in življenjsko odločilna.

Po treh urah pogovora bi se z gospodom Jerebom lahko še kar pogovarjala. Nič ga ni motilo, da je ura pozna in da je že ves dan v službi. Iz svojih bogatih starševskih izkušenj in izkušenj strokovnjaka lahko vedno znova zajema in črpa energijo za delo za lepši dan vseh tistih, ki so, kot nekoč njegova Nataša, potrebni naše skrbi, ljubezni in razumevanja. Tomaž Jereb jim posveča vse svoje življenje.

Renata Bačer

DAN ODPRTIH VRAT

V CENTRU ZA USPOSABLJANJE INVALIDNIH OTROK JANKA PREMRLA VOJKA VIPAVA

Vrata naše ustanove so široko odprta sleherni dan - za obiske, za nove ideje in zamisli, za dobre želje, za toplo besedo ali stisk roke.

Dan odprtih vrat je priložnost za spoznavanje, sprejemanje in razumevanje drugačnosti.

Tretjega decembra 1993 smo jih odprli tudi zato, ker je generalna skupščina OZN na posebnem zasedanju sprejela resolucijo, da bo ta dan vsako leto oznamovan kot Mednarodni dan invalidov.

Povabili smo širok krog ljudi: strokovne delavce naše občine, krajane in otroke Vipave, vse, ki jih zanimata naše življenje in delo.

V posameznih delavnicah so potekale tele dejavnosti:

PLESNO-GLASBENA DELAVNICA

Učenci so izbirali »najpopevko« Centra; prinesli so svoje kasete in predlagali skladbe, iz katerih so sestavili top lestvico. Na izbrano glasbo so izvajali tudi plesne točke.

KULINARIČNA DELAVNICA

V šolskem učnem stanovanju so učenci pripravljali in gnetli testo za pecivo, ki so ga popoldne že ponudili gostom. Pri delu so sodelovali tudi obiskovalci.

Čas pred miklavževim je bil to - in speklo se je veliko hudičkov, za katere je bilo treba testo oblikovati, stiskati, rezati, postavljati paličice in vstavljati rozine za oči. Prijeten vonj, ki se je ob peki razširil po vseh prostorih, je privabil veliko obiskovalcev.

LIKOVNA DELAVNICA

Tu so nastale slike na temo Zimsko veselje, ki so jih nato razstavili v avli, nekaj otrok pa je izdelovalo novoletne vizitke.

SLIKANJE NA SVILO

Delo v tej delavnici je steklo, ko so robčke in rute iz surove, že zarobljene svile z bucikami pripeli na lesene okvirje.

Svilo je bilo treba najprej navlažiti, nato pa so nanjo s čopiči nanašali barvo. Slikali so po predlogi vzorca, ki so ga že prej narisali. Nekaj vzorcev pa je nastajalo kar sproti.

Poslikano svilo so posušili, nato pa še enkrat oprali in zlikali. Izdelke so dodali k zbirki robčkov in svilenih rut neštetih barv in neponovljivih vzorcev.

Skoraj vsi obiskovalci so želeli svilene izdelke kupiti, a najprej so šli na razstavo v avlo centra.

DELAVNICA ROČNIH DEL

S pomočjo spretnih mentoric so učenci izdelovali snežake iz papirja in jih postavljali na papirnato sneženo pokrajino.

OBLIKOVANJE GLINE

Glino je bilo treba najprej dobro pregnesti, nato pa so učenci oblikovali kroglice, kačice in ploskve. Pod spretnimi in malo manj spretnimi prstki so nastajale vazice, ptički, obeski za novoletno jelko, snežaki in abstraktne skulpture.

RAČUNALNIŠKA DELAVNICA

V računalniški učilnici je še vedno premalo računalnikov, da bi lahko zaposlili vse vedoželjne učence. Tako so eni igrali različne zabavne igrice, drugi so s tiskalnikom izdelovali novoletne čestitke, nekateri pa so delali z različnimi didaktičnimi programi. Mentorji pa so obiskovalcem odgovarjali na vprašanja ter razlagali smotre in cilje dela z računalnikom.

NOVINARSKA DELAVNICA

Vsi člani novinarskega krožka so bili na dan odprtih vrat še posebno delavni. Obiskovali so vse delavnice in si zapisovali dogajanja. Svoje prispevke so poslali v različna glasila in na radio.

»IGRAJMO SE SKUPAJ«

je bilo geslo za naše popoldansko druženje z otroci iz naše okolice. Skupina deklic iz Ajdovščine je pripravila kratek glasbeni program: igrale so na klavir, saksofon in flavto. Posebno živahno pa je bilo, ko so prišli učenci prvega, drugega in tretjega razreda vipavske osnovne šole. Skupaj smo se igrali, se seznanjali ob skupnem prepevanju in igranju gibalnih igric in ob različnih tekmovanjih.

Upamo, da so obiskovalci od nas odhajali bogatejši za mnoga spoznanja: da smo tudi mi del življenja, da znamo, hočemo in zmoremo marsikaj.

Nismo ustvarili velikih reči, ampak majhne stvari z veliko ljubezni.

Zdenka Fučka

MAJHNE SLIKE VELIKIH PUNČK IN FANTIČEV IZ ZAVODA ČRNA

STEZICE, KAMOR SE VRAČAM

Ko sem jih oni dan, bila je mrzla in lepa jesenska sreda, poslušala in gledala v Repnikovi galeriji na Muti, sem jokala. Jokala ne zato, ker jim je življenje namenilo bolezen, pa bolečino, temveč zato, ker smo jim namenili skriti kotiček našega NE-ZAVEDANJA in namerno pozabljali nanje.

Pa vendarle se časi spreminjajo in - k sreči - mi z njimi. Spoznali smo in spoznavamo, da so, prav tu, med nami, in da je njihov svet topel, človeški, le truda, ogromno dela je vloženega vanj. Kot pravi gospod Marjan Lačen: »Ko bi mi, ki se imamo za zdrave in pametne, vložili v delo in ustvarjanje vsaj desetino tega, kar vlože gojenci in vzgojitelji Zavoda v Črni, bi bila življenje in svet okoli nas veliko svetlejša, prijaznejša...«

A sreča je v tem, da si je šalo izmislila PETRINA, majhna slepa dama, ki kljub organski slepoti vidi vse. In sreča je tudi v tem, da imajo vse majhne in velike Petrine, Sanje, Anice, pa Bojani... nežne slike ZAVODA ZA DELOVNO USPOSABLJANJE MLADINE V ČRNI svoje okvirčke. Svoje angele varuhe z imeni Dominika, Andreja, Vera, Grega, Marjan, Boža...

Sto, morda celo več ljudi je s posebnim užitkom prisluhnilo glasovom mladih in manj mladih pevk in pevcev, ki so imeli na Muti svoj prvi samostojni koncert. Program, ki so ga pripravili, je bil pisan nam in njim na kožo. Izžareval je upanje. Srečni, da so nam zapeli in zaigrali dvajset pesmic, in srečni, ker so na Muti našli svoje prijatelje.

Sebastijan, Stanko, Damir, Natalija, Sabina, Bernarda, Sanja, Dušan... so v naših srcih vzbudili nevidno, pokopano čustvo, ki naj ne bo usmiljenje, marveč razumevanje. In ko smo jih ob poslušanju še gledali, nebogljene, a vzravnane, in ko smo občudovali njihove glinene izdelke, slike in risbe, smo spoznali, tudi njim, še bolj kot nam, je dodeljen ta svet! Sonce naj ga ogreje - in če ga ni na nebu, ga prižgimo mi! Znamo in zmoremo!

Otrok, ki doživlja posmeh, se uči biti zaprt vase, otrok, ki doživlja sramotenje, se sramuje samega sebe. Njihova pot, pa naj bo na prvi pogled še tako drugačna od naše, naj bo topla, posuta z ljubeznijo, potrpljenjem, naj bo radostna... TO NAJ BODO STEZICE, na katere se bodo vračali in ki jim bodo svetal spomin...

Ko slepa Natalija zapoje še zad-

njo, tokrat Mozartovo uspavanko in ko naše roke kar nočejo prenehati ploskati, opazi Anja svojo mamico. »Mami, moja mami,« plane v jok, obupno joče in stiska materin obraz v svoje dlani. Oče in sestrica stojita ob strani, srečna, solzna... Njun mali zaklad pa si medtem nabere polne dlani sladkih bonbončkov. »Kako ponosni smo nate! Tako lepo si zapela,« se ji za nastop zahvaljuje mamica, sestra in očka pa sta kar tiho... rada jo imata!

Sanja objame Anito. TO NAŠO ANITO, drobno pevko Slovenskih muzikantov, ki bo v decembru razveselila gojence Zavoda v Črni in jim zapela. Sanja jo prosi: Anita, zapoj mi Mavrico, ne, ne Mavrico, Kušikaj me, zapoj! In Anita poje in je srečna, majhna je in velika kot mi vsi v njihovi družbi...

Ko popijemo kavico in ko šofer Pilot (»Kako rad jih imam, čeprav mi ta dečva hoče vzeti brado.«) oznani, da bo avtobus kmalu odpeljal, Anja trdno objame svojo mamico in je nikakor ne namerava izpustiti. »Mami, moja mami,« joče in nam s solzami sega v srce... očka in sestrica ne vzdržita; odideta v mrzlo noč in čakata, da pride mami...

...Jutri je nov delovni dan. Služba, šola...

...Anja mora v dom, v drugi dom v ČRNI.

...Pilot počasi zapre vrata avtobusa. Obrazi, prislonjeni ob šipo, mahanje v pozdrav...

Da, tam na Koroškem, tu pri nas žive! ŽIVE.

Srečni in manj srečni nam dele sebe in svoj svet! Dajmo jim ga tudi mi. Ljubeznivega, toplega, človeškega...

T. Repnik-Vrhnjak

VESELI DECEMBER

V CENTRU ZA USPOSABLJANJE INVALIDNIH OTROK JANKA PREMRLA VOJKA V VIPAVI

Poseben čas decembrskih dni je v razigranosti naših misli, saj je to čas praznikov, čas pričakovanj, želja in sreče za vse otroke tega sveta.

Letos smo naše prostore praznično okrasili že v začetku decembra.

Prvi nas je obiskal Milavž v organizaciji Prijateljstva bolnikov in invalidov, skupaj z dramsko skupino in gospo Majdo Križaj iz Lozic. Z njeno pomočjo in s pomočjo Karitasa Šturje je vsak otrok dobil darilo.

Že čez teden dni nam je podaril lutkovno igrico Skrinjica želja Sten Vilar, animator, ki nas obišče vsako leto. Otroci so uživali tudi v lutkovni predstavi Povodnjak in Makov škrat v izvedbi Jane Stržinar.

Nestrpno so pričakovali tudi novoletni srečelov. Vsak delavec zavoda je pripravil darilce in veliko veselja je bilo z žrebanjem številk in odvijanjem darilc.

Predstavila se nam je še gledališka skupina Bleščečih šest iz Ljubljane s predstavo Tajno društvo PGC.

Pika na i je bil dedek Mraz z Nedeljskega dnevnika s polnim košem dobrot.

V petek, zadnji dan pouka, pa so bile vse oči uprte v vhod. Prihajali so avtomobili in otroke odpeljali na vse konce Slovenije - domov, v objem staršev, bratcev in sestric.

Mamin objem je več vreden kot vsa darila...

Zdenka Fučka

PISALI STE NAM

DEDEK MRAZ V TREBNJEM

»Siva kučma, bela brada...« In na vratih se pojavi dedek Mraz. Oči zažarijo, usta se raztegnejo prav do ušes. V sobi završi, zašumi, roke začnejo ploskati, smeh se prelije skoraj v krike. Pravzaprav je Karli celo zavriskal. Dedek Mraz vse lepo pozdravi, potem pa začne deliti darila. Vsakega kaj vpraša, ga pohvali, ker je priden v delavnici ali v šoli ali pa doma. Kajti tale sivi dedek vse ve! Opogumi se Andreja in dedku zapoje tako iz srca, da te kar stisne v grlu. Potem vsi pojejo, ali pa kaj povedo. Vse je tako iskreno, naravno, srčno, da se tega pač ne da opisati z besedami. Vendar mislim, da vsi tisti, ki so kakorkoli povezani z duševno prizadetimi, vedo, kaj bi rad povedal. Bili so trenutki, ko so bile solze že čisto na koncu. No, in potem je dedek Mraz odšel.

Po kosilu so fantje ansambla Petra Finka zaigrali, mi vsi pa smo plesali, peli, se smejali, pa spet plesali in kar nismo mogli narazen. Tako je dedek Mraz obiskal člane Društva za pomoč duševno prizadetim v Trebnjem. Bo drugo leto spet prišel!!!

Sam nisem član društva, bil sem le fotograf in moram reči, da sem se v njihovi družbi počutil dobro in v tistih urah z njimi spoznal čisto drug svet: nepokvarjen, iskren, srečen. Pogovarjal sem se s starši in spoznal njihovo največjo skrb: Kaj bo z mojim otrokom, kadar ga ne bom mogel več sam varovati. Vprašal sem se, kje je res prostor za te otroke, ko njihovi starši preminejo. Ali je to psihiatrična ustanova, dom starejših občanov? Ne poznam jih dovolj, mislim pa, da to ni rešitev zanje. To vprašanje se je močno zasidralo vame in rad bi vedel odgovor. Ali ga bom dobil?

Vsem, ki se kakorkoli ukvarjajo z duševno prizadetimi, želim še veliko potrpljenja, srčnosti in dobre volje.

Damir Sedlak

NOVOLETNO PRAZNOVANJE

V soboto, 18. decembra, smo imeli novoletno praznovanje v gostilni Opara v Trebnjem. Tega srečanja se je udeležilo zelo veliko staršev in varovancev. Med tem časom nas je obiskal dedek Mraz z darili. Nekatere varovance je pohvalil, ker je izvedel, da pridno obiskujemo delavnice. Po končanem obisku dedka Mraza smo imeli zelo dobro kosilo, nato pa zabavo s petjem in plesom. Igral je nam ansambel Fink. Ta novoletna zabava mi je bila zelo všeč in si želim še kdaj tako družabno srečanje. Po končanem srečanju smo se še malo pogovarjali ter si voščili novoletne praznike in se veselo razpoloženi razšli. V pričakovanju drugega novoletnega praznovanja, ko nas bo znova obiskal dedek Mraz, nasvidenje.

VDC Mirna
Anka Strmec

IZ NOVINARSKEGA KROŽKA OŠ DRAGOTINA KETTEJA NOVO MESTO

ŠOLA V NARAVI

Šolo v naravi smo imeli junija v Luciji pri Portorožu. Na morje smo šli učenci petih, šestih in sedmih razredov. Zjutraj smo se zbrali pred šolo. Vsi smo bili zelo neučakani. Na poti smo se imeli lepo. Potovali smo z razkošnim avtobusom s televizijo.

Ko smo prispeli v Lucijo, smo si najprej uredili prtljago. Nato smo pomalicali in odšli na plažo. Bili smo precej utrujeni od poti.

Naslednje dneve smo se zelo zabavali. Igrali smo igre z žogo, poslušali smo glasbo, izdelovali razne izdelke, zvečer smo plesali ali pa smo se odpravili na sprehod. Tudi počivali smo, posebno po kosilu. Na plažo smo hodili peš dvakrat na dan. Med potjo smo si lahko dobro ogledali zaliv, kjer so zasidrane jahte, in središče Portoroža. Na plaži smo bili razdeljeni v skupine. Imeli smo plavalni tečaj. Zadnji dan smo vsi pokazali, koliko smo se naučili plavati. Tovarišica Vidka in tovarišica Ksenija sta snemali z video kamero.

Vreme smo imeli vseh deset dni lepo. Na morju je bilo zelo prijetno, vendar pa se je bilo vseeno lepo vrniti domov.

Suzana Šinkovec, 8.b.

BILI SMO NA MORJU

Lani konec junuja smo šli v Portorož. Peljali smo se z avtobusom. Pot je bila dolga in naporna.

Že prvi dan smo odšli na plažo. Voda je bila zelo umazana. Na plažo smo hodili dopoldne in popoldne. Imeli smo plavalni tečaj. Plavali smo od pomola do pomola. Na plažo smo si nesli malico.

Vsak večer smo šli na sladoled. Hodili smo tudi na sprehode. Bili smo tudi v Piranu. Videli smo soline in tovarno Droga v Portorožu. Vsak dan smo hodili mimo portoroške marine, kjer so zasidrane jahte. Obiskali smo tudi Formo vivo. V Forma vivi v Kostanjevici so razstavljeni kipi iz lesa, v Portorožu pa so kipi iz kamna.

Ko smo se vračali, smo na avtobusu dobili nove majice. Dobili smo tudi delfinčke - priznanja in značke. Na morju je bilo zelo lepo.

Bernarda Železnik, 7. r.

MOJA DELOVNA PRAKSA

Svoje delovne prakse sem se zelo veselil. Začela se je na miklavžev dan, šestega decembra, v Kartuziji Pleterje.

Ko sem prišel zjutraj k vratarju, mi je povedal, da bom pakiral cviček in hruške v večje kartone za prodajo. Delal sem sveče iz čebeljega voska. To delo mi ni šlo dobro od rok, ker moraš imeti zelo mirno roko. Prvi dan sem tudi pometal hodnike, ki so zelo dolgi. Ob odhodu me je čakalo darilo, ki sem ga bil zares vesel.

V samostanu imajo velike kleti, prostor, kjer kuhajo žganje, prostore za pakiranje vin, ribogojnico, lepe vrtove in vinograde. Vzgajajo mlada drevesca in jih cepijo z domačimi cepiči. Spomladi se pri njih dobi tudi žveplova brozga, ki ni škodljiva za čebele, uporabljajo pa jo za zimsko škropljenje vinogradov in sadovnjakov. Imajo svojo lekarno z domačimi zdravili in bogato knjižnico. V samostanu je mir. V celicah živijo patri, njihovo delo pa je molitev.

Jurij Simončič, 8.b.

DELOVNA PRAKSA V TOVARNI

Delovno prakso smo imeli samo učenci obeh osmih razredov. V šoli smo se dogovorili, kje bo kdo delal. Nekaj mojih sošolcev je ostalo v šoli. V šoli so delali v tehnični delavnici ali pa v šiviljski delavnici.

Sam sem dva tedna delal v Tovarni zdravil Krka. Pakirali smo kozmetiko najprej v manjše škatle, potem še v večje. Malico smo imeli ob pol desetih, ob enajstih pa kratek odmor. V Krki so bili do nas zelo prijazni. Po končani praksi smo dobili darila.

Goran Bubnjić, 8.b.

NOVOLETNO PRAZNOVANJE

V četrtek pred novoletnimi počitnicami smo imeli v jedilnici na naši šoli rajanje. Dedek Mraz nas letos ni obiskal, zato pa so učenci zaigrali igrico o njem. V tej igrici sem nastopila tudi jaz. Zapel nam je pevski zbor, nastopili so folkloristi. Na odru so plesale snežinke. Ko je bilo programa konec, so nas pod jelko čakala darila v velikih vrečah. V teh vrečah je bilo darilo za vsakega izmed nas. Seveda smo vsi takoj pogledali, kaj nam je prinesel dedek Mraz. Po odvijanju daril smo plesali in se zabavali ob glasbi. BILO JE ZELO LEPO!

Jana Kobe, 7.r.

PRISPEVKI IZ OŠ PARK SLOVENSKE KONJICE

NOVOLETNO PRAZNOVANJE

V petek zjutraj smo se zbudili in zajtrkovali. Z mamico smo se dogovorili, da ji pomagamo. Pospravljali smo sobe, mamica pa je kuhala in pekla. Pripravila je veliko hrane. Ko

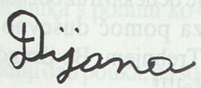

se je stemnilo, je bilo vse pripravljeno. Otroci smo se lepo oblekli in čakali, da se vrne ati iz službe. Prišli so še prijatelji, da smo skupaj pričakali novo leto. Veliko smo prepevali, plesali in se smejali. Ura je bila polnoč in tako smo si zaželeli zdravja, sreče in uspeha. Bilo mi je zelo lepo in upam, da je bilo tudi drugim.

Brigita Metličar
5. razred

NOVO LETO

Za novo leto smo bili pri babici. Ko smo prišli k njej, je bilo že vse okrašeno. Mamica in babica sta kuhali. Imeli smo slavnostno večerjo. Po večerji smo gledali televizijo, peli, plesali in se zabavali. Ob polnoči smo nazdravili in si voščili sreče in zdravja. Bilo mi je všeč.

Srečko Polh
5. razred

VESELA RAZREDNA URA

Pred novim letom smo pripravili veselo razredno uro. Povabili smo starše. Skoraj vsi so prišli. Najprej smo jim ob harmoniki zapeli nekaj pesmi, zaplesali ob prijetni glasbi in deklamirali.

V dveh skupinah smo reševali uganke. Uganke so reševali tudi naši starši. Bilo je zelo zanimivo. Staršem smo ponudili tudi kavo in pecivo. Za konec smo vsi skupaj zaplesali. Ura je prehitro minila. Imeli smo se res lepo.

Mojca Jošt
4. razred

STARŠI NA OBISKU

V petek smo povabili starše, da so poslušali in gledali, kaj in koliko znamo.

Upajmo, da smo jim prikazali veliko. Mama je rekla, da imamo pridno tovarišico.

Peter Kropf
3. razred

PRISPEVKI VAROVANCEV VDC SEŽANA

KAJ MI JE VŠEČ V DELAVNICI, KAJ NAJRAJE DELAM?

Najraje vezem prtičke, rišem, sestavljam svinčnike, nosim škatle Tanji in pojem.

Zdravka Rebula

Rada vezem prtiček, sestavljam svinčnike. V delavnici mi je všeč, ker hodimo na sprehode in plešemo. Moja najboljša prijateljica je Barbara.

Marija Pavlič

Rad gledam revije in se smejem.

David Terčon

V delavnici je najlepše, kadar smo veseli in izdelujemo svinčnike. Lepo je, ker poslušamo kasete in glasbo po želji na radiu Trst. Kadar pripeljejo svinčnike, se razveselim. Tudi če ni svinčnikov, je lepo, takrat pa vezem prtiček. Tudi to delam z veseljem. V delavnico zelo rad hodim, ker imam družbo in se prijetno počutim.

Radovan Furlan

Najbolj mi je všeč, ker imam veliko prijateljic in prijateljev. Prav vesela sem tudi, kadar imamo dosti dela, ker tedaj tudi sama kaj zaslužim. Zelo rada hodim v delavnice, ker je tukaj zelo dobra družba. Če ne bi hodila vsak dan tjakaj, bi mi bilo dolgčas po prijateljicah in prijateljih. Zelo rada hodim tudi zato, ker imamo zelo prijazno tovarišico Tanjo Mržek, ki nas ima vse zelo rada in tudi mi imamo radi njo. Dragi prijatelji pa so: Radovan Furlan, Marija Pavlič, Zdravka Rebula. Želim si, da bi se še naprej tako dobro razumeli.

Barbara Ostrouška

V delavnici najraje izdelujem razne stvari, na primer etikete za Lipico. Tudi pometam in pomijem po tleh. Kadar gremo na igrišče, brcamo žogo. Včasih kakšno mačko plašim in jo vržem v smetnjak. Rad bi videl, da se ne bi nikoli prepirali, da bi se imeli zelo radi. V delavnici poslušamo radio in nam je zelo lepo. Včasih mi gre kdo tudi na živce. V delavnici se pogovarjam po telefonu z Milkotom, Anuško in Vladimirjem.

Bojan

V delavnici najrajši stiskam plastiko. Tamkaj najrajši kričim, se pačim, se prepiram z Davidom in ubogam Bojana. V delavnici zelo rad jem pašto.

Borut

Z veseljem lepim prospekte za Lipico, delam na »štanci«, se igram igro Človek ne jezi se. Rad poslušam kasete.

Milko

V delavnici rada lepim etikete, pometam in pospravljam. Rada hodim k zobozdravniku, kjer dobim zvezdico in štampiljko.

Anuška

Najraje hodim na svež zrak. Všeč mi je, da sem dobil novo vetrovko. Rad poslušam radio Val 202 in še kakšne druge postaje. Ugajajo mi risbe, ki jih riše Nives. Najbolj mi je všeč tovarišica Jasna.

Vladimir

CENTER ZA USPOSABLJANJE INVALIDNIH OTROK JANKA PREMRLA VOJKA VIPAVA

PESEM O TOMU IN JERRYU

Tom Jerryja lovi,
Jerry mu zbeži.
Se v omaro skrije,
lonec razbije,
krožnik umaže.
Tom ga pomije!

Vladan Necev

SREČA

Srečna sem, kadar nisem bolna.

Sreča je obisk prijatelja, telefonski klic, srečanje z nekom, ki ga poznam.

Velikokrat si želim biti srečna.

Ana Marinkovič

DEŽ

Dež je moker in zmoči ceste. Pada iz oblakov, ki so črni. Lahko lije, lahko rosi. Velikokrat močno pada.

Kristina Sazdova

PISMO DEDKU MRAZU

Dragi dedek Mraz!

Ker sem bila pridna, vsaj upam,

da sem bila, si za darilo želim glasbeni stolp in da bi nas Miran Rudan obiskal v našem zavodu. To sta moji dve naj naj želji. Imam pa še veliko skritih želja, ki pa naj ostanejo skrite…

Lidija Horvat

Dragi dedek Mraz!

Pišemo ti učenci prvega razreda. Elvis bi rad velik avto, Branka voziček za punčko, Peter Gržina punčko, ki se joče in smeje, Peter Ukmar pa velik traktor.

Haris si želi velik vlak, tovarišici Silvani prinesi medveda, žabo in mucko, tovarišici Danici pa krokodila.

Učenci 1. razreda

STRAH

Nekateri ljudje se bojijo operacij, ker jih je strah, kaj bo z njim med narkozo. A na koncu se vse dobro konča.

Tudi mene je strah, kadar grem na pregled k zdravniku. Takrat sem živčen in nestrpno čakam, kdaj bom na vrsti. S strahom v srcu se z medicinsko sestro odpravim v ambulanto.

Marko Mastnak

Dragi dedek Mraz!

Komaj čakam, da prideš med nas. Želim si videorekorder, računalnik, sladkarije, velik koledar in kakšno knjigo.

Lep pozdrav!

Kristina Sazdova

ZGODBA O PSIČKU MURIJU

V trgovini so Korenčkovi kupili psička. Otroci so ga klicali Muri. Vsak dan so ga hranili in se igrali z njim. Muri pa je rasel, tako kot vsi psi. Zelo rad je imel zimo, ker se je rad kotalil po snegu. Pa je Muri zbolel. Peljali so ga k veterinarju. Tam je bilo že veliko ljudi s svojimi ljubljenci. Treba je bilo počakati. Veterinar je nato pregledal Murija. Ugotovil je, da ima pasjo bolezen, vendar jim je zagotovil, da bo kmalu ozdravel. Muri je lizal tablete in ozdravel. Otroci so bili veseli.

Vladan Necev

POLŽ

Polž je počasna žival zato, ker se mu nikamor ne mudi. Rad ima zelje. Ko opazi na vrtu ljudi, se brž skrije v svojo hišico in čaka, da odidejo z vrta.

Vladan Necev

DEŽ

Dež, dež, ti porednež,
dež, dež, ti si lump.
Zakaj vsak dan dežuješ,
v meni slabo voljo kuješ?
Dež, dež, ti porednež,
dež, dež, ti si lump.
Prav nihče te ne mara,
vsak te jezen kara.

Vladan Necev

BELA MAČKA

Bela mačka je doma,
vsakdo z njo se rad igra.
Dejan vlači jo za brke,
Miha vlači jo za rep.

Bela mačka lačna je,
zato pa sama hrani se,
z mačjo hrano in piškoti se gosti.

Kadar hoče, miš ulovi,
kadar je utrujena
sladko zaspi
na topli peči.
In o miškah sanja.

Vladan Necev

MOJE NOVOLETNE ŽELJE

Dnevi bežijo in z vsakim jutrom se v meni zbudi želja po boljšem letu. December je že skoraj pri koncu. Maha nam v sobo in podarja drobne snežinke. Nasproti nam prihaja veselo, mlado leto, polno smeha. Ko bi bilo celo takšno, kajne?

Nihče ne ve, kaj nam bo prineslo. Upam, da izpolnitev kakšne moje skrite želje: da bi imeli vsi ljudje sveta dovolj kruha, miru, prijateljev, ki znajo pomagati in ti podati roko in nasmeh v stiski. Vse lučke, ki se bodo prižgale ob novem letu, naj prinesejo radost in ljubezen vsem, ki so sami in osamljeni…

Želim si, da bi nam bilo vedno lepo!

Saša Rolih

ROČNA DELA

V naši delavnici ročnih del pa je takole:

Andreja dela verižico, Erika navija volno, Matejka šiva, Simon gleda revijo, Ana zvija volno, Valentina je pravkar sedla in bo verjetno tudi kaj delala. Martina dela kroglice. Simona so obiskali stari starši in mu dali čokolado. Jože deli. Žiga se razgleduje po obiskovalcih. Mislim, da je kar zanimivo. Obiskovalci so se kar dolgo ustavili pri nas.

Maja Petrovič

MOJE NOVOLETNE POČITNICE

V petek, 24.12.1993, sem se peljal s »sončkom« domov. Tam sem gledal televizijo, igral bridge in poslušal radio. V petek sem šel v kino. Gledal sem film Robin Hood - Možje v pajkicah. Vsi v kinu so se smejali šalam. Na koncu smo se odpeljali domov.

Na silvestrov večer smo šli na obisk k Daretu. Dare je moj bratranec. Tam smo sedeli, plesali in pili

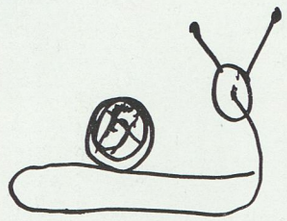

šampanjec. Ob polnoči smo si voščili srečno novo leto. Metali smo petarde. Ustrašil sem se, ko je pokalo. Ob dveh smo šli spat.

V nedeljo nas je »sonček« peljal nazaj v zavod.

Vladan Necev

NAŠE NOVOLETNO SREČANJE

Vsi prizadeti in njihovi starši v trebanjski občini smo se decembra zbrali na vsakoletnem novoletnem srečanju. Srečanje je bilo kot vedno zelo dobro organizirano. Za nas so tudi lepo poskrbeli, saj so pripravili kosilo, ki je bilo zelo dobro. Na srečanju je imel tudi izredno lep govor gospod Jarc, ki nam je med drugim povedal nekaj o organiziranosti in delovanju društva duševno prizadetih v Trebnjem. Poskrbljeno je bilo tudi za zabavo, saj smo lahko zaplesali ob prijetni glasbi, ampak jaz zaradi svojih starih let nisem mogla, pa čeprav bi zelo rada. Vsakoletno novoletno srečanje mi je zelo všeč, ker se tam srečam s starimi prijatelji in spoznam veliko novih ljudi, ki imajo tudi prizadete otroke. Kljub težavam, ki jih prinašajo leta, sem na to srečanje zelo rada šla. Tudi snahi, ki nas je pripeljala na srečanje in je učiteljica v Ljubljani, je bilo srečanje zelo všeč.

Na koncu bi se rada zahvalila gospe Trudi in gospodu Jarcu za ves trud in za nepozabno dopoldne, ki smo ga preživeli skupaj, in upam, da se bomo naslednje leto zopet videli na takšnem srečanju.

Mama in babica Ane Sladič
Društvo za pomoč duševno prizadetim
Trebnje

NAŠ

LETO 1994
LETNIK 27
ŠTEV. 2

ZBORNIK

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

UČENJE BRANJA IN PISANJA

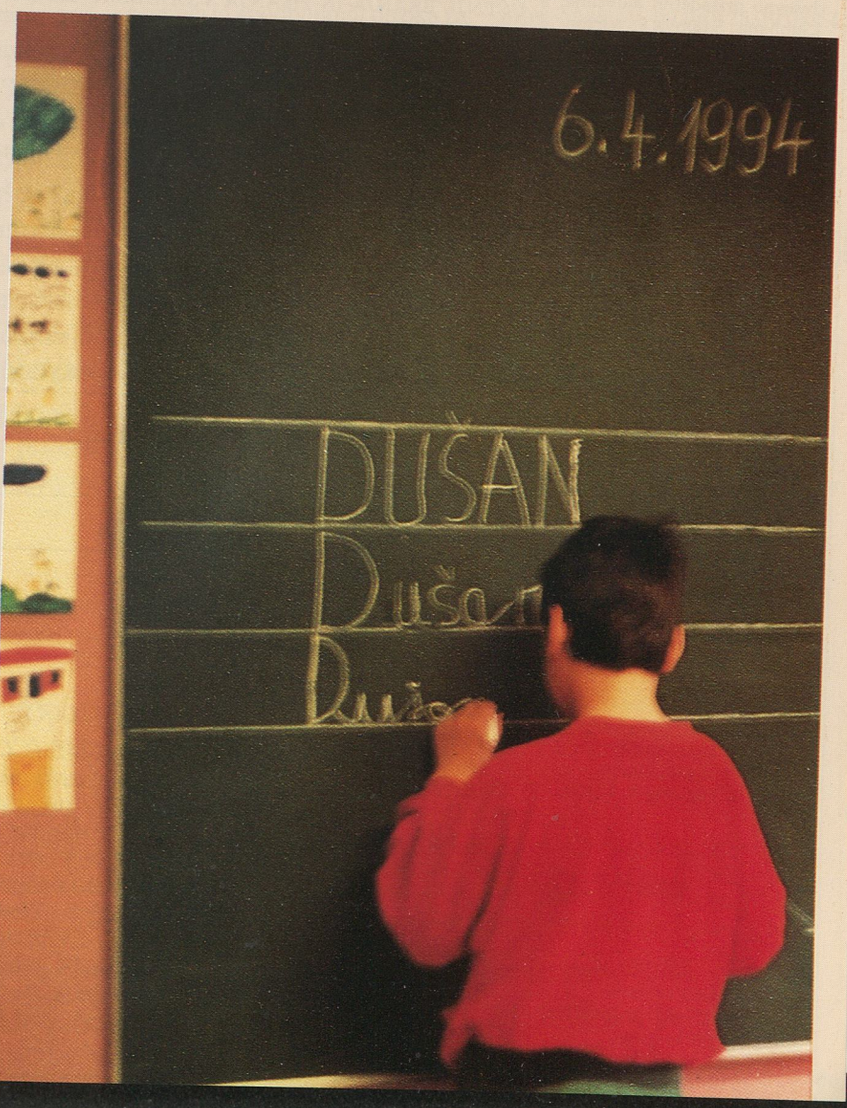

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 2/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja
Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax 061/13 25 017, izhaja šestkrat letno

Založnik:
PARALELE p.o., Ljubljana

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan. Glavna urednica Renata Bačer, odgovorni urednik dr. Anton Kotar
Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19. 2. 1992 šteje glasilo Naš zbornik med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov. Lektorirala Vlasta Kunej. Oblikovanje in grafična priprava PARALELE Ljubljana - NOMINA Ljubljana. Tehnična ureditev: Marko Costa, Oblikovanje: Marijana Bizilj.
Tiskala Tiskarna Ljubljana

Naslovnica in večina likovnih prispevkov: ODU Jarše

VSEBINA

UVODNIK

POTA MOŽNOSTI

Prof. dr. Anton Kotar
UČENJE BRANJA IN PISANJA OTROK IN MLADOSTNIKOV Z ZMERNO IN TEŽJO MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Renata Žagar
INDIVIDUALNA OBRAVNAVA OPISMENJEVANJA V ZAVODU DOBRNA

Brigita Kuder
OPISMENJEVANJU NA ROB

Tea Beton in Mira Šolar
TUDI MI BEREMO

Metka Peče in Marija Habjan
UČENJE BRANJA IN PISANJA V ODDELKU ZA DELOVNO TERAPIJO JARŠE

Marinka Vačun
OPISMENJEVANJE NE POMENI PREPROSTO BRATI IN PISATI

Leonida Radaljac
LE PRIMER ZA ZAČETEK OPISMENJEVANJA

Elizabeta Fijavž
PISANJE IN BRANJE

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Lidija Žnideršič
»NAŠ« MIHA JE AKTIVIST

Andreja Černič Gantar
UPORABA OSEBNEGA RAČUNALNIKA V OKVIRU VZGOJNE DEJAVNOSTI

Alenka Danko
ALBE — BIVANJSKI PROJEKT ZA ODRASLE Z DRUGAČNIMI POTREBAMI

PREDSTAVLJAMO VAM

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV

PISALI STE NAM

SUMMARY

Our Anthology is a journal of SOŽITJE (COEXISTENCE), Association of Societies founded in order to help mentally handicapped persons in Slovenia. It appears six times a year.

The title of the second issue is "Learning of reading and writing"; the column WAYS — POSSIBILITIES contains professional articles on teaching the children, suffering from moderate and serious disturbances in mental faculties, how to read and to write. Other columns are: FROM PRACTICE FOR PRACTICE, INTRODUCTORY, FROM OUR SOCIETIES AND INSTITUTIONS, IN MEMORIAM, YOU'VE WRITTEN TO US. In this last column we publish the articles of children and adults suffering from mental disturbances, and the articles of their parents.

UVODNIK

Zelo malo staršev je, ki razmišljajo, ko gre njihov otrok v šolo, kako težavno je za mnogo otrok začetno branje in pisanje ter branje in pisanje nasploh. Gotovo so izjema tisti starši, katerih otroci berejo in pišejo že pred vstopom v šolo. Vsi otroci namreč nimajo tako razvitih umskih sposobnosti in staršev, ki bi se morali že v predšolskem obdobju tako posvečati, da bi se naučili brati in končno to tudi ni potrebno. Kljub izjemam lahko trdimo, da se večina otrok začne učiti branja in pisanja ob vstopu v šolo. Kako uspešni so otroci pri tem učenju, je odvisno od metode, od načina, ki ga izbere učitelj za začetno branje in pisanje, veliko pa tudi od učitelja samega, od njegovega odnosa do otrok, dajanja pomoči in spodbujanja otroka za šolsko delo.

V preteklosti so posamezni dobri učitelji preskusili različne načine za začetno branje in pisanje in jih tudi zapisali. Tako imamo zapisane številne metode, ki jih prilagajamo otrokom v različnih okoljih in različnih sposobnostim. V preteklosti je bilo zelo napačno, ker je moral učitelj učiti začetnega branja in pisanja največkrat le po eni metodi. Danes seveda to več ne velja in učitelji izbirajo tiste načine za učenje začetnega branja in pisanja, pri katerih je večina otrok uspešnih. To seveda velja za otroke s povprečnimi umskimi sposobnostmi, pa tudi za otroke z lažjimi motnjami v duševnem razvoju. Pri teh otrocih je pomembna tudi priprava na pisanje in branje in seveda počasnejši tempo učenja začetnega branja in pisanja, kajti to je skoraj za vsakega otroka zelo sestavljena in težavna dejavnost. Otrok potrebuje mnogo razumevanja in pomoči učitelja in staršev.

Prof.dr. Anton Kotar

SPOŠTOVANI BRALCI, ČLANI DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM!

Sporočamo vam, da je naša Zveza dobila novo ime,

SOŽITJE.

Ime bo odslej predstavljalo dejavnost, ki jo opravljamo in ki po mnenju članov predstavlja to, kar je bistveno v našem delu. Komisija, ki je pripravila razpis, je prejela več kot petsto predlogov.

Vsem, ki ste, pri tem sodelovali, se zahvaljujemo.

Torej ne pozabite: odslej smo SOŽITJE, Zveza društev za pomoč duševno prizadetim!

UČENJE BRANJA IN PISANJA OTROK IN MLADOSTNIKOV Z ZMERNO IN TEŽJO MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Pred četrt stoletja nam je uspelo v Sloveniji začeti s sistematičnim izobraževanjem otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju. Oblikovali so se programi za delo s temi otroki. Po vzorcu šole s prilagojenim programom Janeza Levca v Ljubljani so bili pri mnogih šolah s prilagojenim programom po Sloveniji ustanovljeni oddelki za izobraževanje otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju, poimenovani oddelki za delovno usposabljanje, ustanovljen je bil Zavod v Črni na Koroškem, preoblikovan Zavod v Dornavi itn. Starši otrok in mladostnikov z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju so z zadovoljstvom spremljali ta razvoj in skrb za svoje otroke in seveda gojili velika pričakovanja. Ta njihova pričakovanja so se deloma uresničila, saj je mnogo otrok, ki so danes že odrasli, zadovoljnih pri svojem delu v delavnicah pod posebnimi pogoji in v okolju, v katerem živijo. Temeljni smoter izobraževanja otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju je torej dosežen, niso pa izpolnjena vsa pričakovanja staršev, kajti vsi starši želijo, da se njihov otrok usposobi za neko ročno delo in da se nauči pisati in brati. Lahko bi rekli, da se glede tega pojavljajo težave in morda tudi nezadovoljstvo staršev, zato nekaj besed o tem.

Pred leti sem postavil staršem otrok iz oddelkov za delovno usposabljanje v Jaršah v Ljubljani nekaj vprašanj, ki zadevajo učenje branja in pisanja njihovih otrok. V tem pogovoru so sodelovali starši različnih starosti, z različno izobrazbo in iz različnih socialnih okolij. Na vprašanje, kaj menijo o programu za izobraževanje njihovih otrok glede učenja branja in pisanja, so vsi starši brez izjeme odgovorili, da je na tem mnogo premalo poudarka in da mora biti v prihodnjem programu to področje bolj zastopano. Zelo zanimive so bile njihove utemeljitve, ki bi jih bilo težko strniti, vendar pa vsi pripisujejo branju in pisanju velik pomen. Otrok mora znati brati in pisati, da bo pač lahko živel, da bo laže dobil službo, človeku, ki ne zna brati in pisati, je težko v življenju. Pomembnejše je, da znaš brati in pisati kot pa nekaj delati, zelo hudo je, če ne znaš brati in pisati, itn. Na vprašanje, kaj mislijo, da bo njihov otrok, ko bo odrasel, bral in pisal, ni odgovoril nihče od staršev smiselno. Vsi menijo, da bo pač nekaj bral in pisal. Morda ne bi bilo narobe, če bi o tem malo strokovno spregovorili.

V uvodnem članku smo poudarili, kako zahtevno je učenje branja in pisanja. Ta proces zahteva, da je otrok gibalno razvit, da je govorno razvit, da je pozoren, da se lahko zbere, dobro pomni, da dobro opazuje, da se znajde na papirju, kje je konec vrste in kje naj začne brati ali pisati, da ve, da se tisto, kar povemo, lahko tudi napiše, da tisto, kar prebere, tudi pove, itn. To je le nekaj najpomembnejših zahtev, ki pa jim otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju ni kos. To boste priznali le, če boste svojega otroka dobro opazovali pri vseh dejavnostih in še posebej pri učenju branja in pisanja. Gotovo ne smejo starši pričakovati, da se bodo njihovi otroci naučili brati in pisati tako kot njihovi zdravi vrstniki, nekaj pa se bodo posebno nekateri le naučili in tega se moramo vsi veseliti. Znano je, da mnogi otroci lepo obvladajo primerne načine vedenja, se naučijo razumljivega govora, zelo dobro obvladajo mnoga dela, naučijo se reda, samostojnosti in podobno, to pa nekaterim staršem le malo pomeni. Zanima jih le, kako njihov otrok bere in piše, zakaj ni domačih nalog in zakaj je tako malo učenja v primerjavi s šolo. Otroku moramo razvijati tiste sposobnosti, za katere ima dane temelje in ki niso tako tesno povezane z umskim razvojem.

Strokovnjaki so ugotovili, da je učenje p[r]anja in branja odvisno predvsem[o] od stopnje razvoja otrokovih umsk[ih] sposobnosti, vsi pa vemo, da so te[ž]ji otrocih z zmerno in težjo motn[jo] v duševnem razvoju na dokaj nizki[h] stopnji. Zavedamo se, da človek nima samo umskih sposobnosti, pač pa tudi druge, kot so govorne, ročne, socialne in druge, ki so tudi pomembne za življenje in delo. Program za delovno usposabljanje oz. program izobraževanja je sestavljen tako, da upošteva razvoj vseh otrokovih sposobnosti in v kolikor je pri posamezniku mogoče, tudi razvoj sposobnosti za pisanje. Na te otroke so učitelji v zavodih in oddelkih pri osnovih šolah s prilagojenim programom še posebej pozorni.

Spremljedanja strokovnjakov pri nas in v tujini na učenje branja in pisanja so se v zadnjih letih nekoliko spremenila. Pred leti, ko smo te otroke šele vključevali v vzgojo in izobraževanje, je bilo učenje branja in pisanja prepuščeno bolj ali manj posameznim defektologom, saj so bili ti otroci označeni kot nesposobni za učenje v šolskem pomenu. Kljub takemu mnenju je bilo veliko poskusov učenja branja in pisanja. Uspehi seveda niso bili taki, kot bi si želeli, ali pa sploh nikakršni. Otroci so se učili napisati svoje ime in priimek, morda tudi ulico, pisali in brali pa so tudi nekatere besede, s katerimi se vsak dan srečujejo v okolju, v katerem živijo in so zanje pomembne, na primer lekarna, postaja, Emona (trgovina), čakalnica, WC, blagajna itn. Take in podobne besede so otroci vidno prepoznali in vedeli, kaj pomenijo. To za tiste otroke, ki imajo nižje sposobnosti, še vedno velja, drugače pa je z otroki, ki zmorejo več.

Številne metode za začetno branje in pisanje, to so načini, po katerih učimo otroke branja in pisanja, so namenjene zdravim otrokom in otrokom, ki obiskujejo osnovno šolo s prilagojenim programom, posebnih načinov za otroke z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju pa ni. Vsak defektolog izbere tak način, kakršen je najprimernejši za posameznega otroka. Tako se v naših zavodih in oddelkih uveljavlja individualno delo, to pomeni delo s posameznikom ali dvojico otrok. Učijo se pisanja z velikimi tiskanimi črkami, vse, kar napišejo, preberejo, lahko pa besedo najprej preberejo in nato napišejo, kajti brati je laže kot pisati. Nekatere otroke lahko učimo tudi samo branja, če jim pisanje ne gre. Starši, ki sami učijo otroke branja in pisanja, naj se posvetujejo z učiteljem, kajti sami si ne predstavljajo, kako je to za otroke težavno. Učenje branja na pamet ali prepisovanje otroku ne koristi, saj mu to nič ne pomeni.

Otrok si težko zapomni črko, njeno obliko in jo težko poveže z ustreznim glasom. Črko mu pokažemo, ga naučimo to črko napisati, pri tem pa ponavljamo glas, ki ustreza črki, ki jo pišemo. Dokler otrok ne obvlada ene črke in jo poveže z glasom, ga ne učimo pisati druge črke. Ko otrok zna napisati dve črki in zna povedati, kaj je napisal, ga učimo pisati zlog. Npr. M, A - MA -. Ko učimo posamezne glasove, jih vlečemo, da otrok dva glasova laže poveže v zlog. Npr. MMMMMM, AAAAA. Tako laže prebere MA in nato MAMA ali IMA ali MIMI. Ko obvlada tri, štiri črke, lahko že napiše in prebere nekaj imen: EMA, IVO, MIMI, pa tudi stavek MAMA IMA MIMO. Morda kupite delovni zvezek za prvi razred šole s prilagojenim programom, pa si boste delo olajšali, pa tudi otrok bo imel več veselja do dela.

Starši učijo otroka pisati po nareku. Pisanje črk po nareku obvlada, pri pisanju besed pa dela velike napake, ker je narek zanj zelo zahteven. To, kar mu narekujete, mora otrok napisati. Pri tem mora vsak glas spremeniti v pisan znak, črko, kar pa je zanj najhuje - napisati mora črke v takem zaporedju, kot so glasovi v besedi. Nikoli ga zaradi teh napak ne smete karati, ker ne ve, da jih je naredil. Mirno mu še in še počasi z vlečenjem glasov ponovno narekujte besedo in skupaj ugotovite, kje se je zmotil.

Vsi otroci radi pišejo in berejo in ne smemo jim jemati veselja. Otroci z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju ne razumejo, pač pa čutijo, da je tisti, ki bere, uglednejši, da je to pomembno, zato jim v njihovi želji po branju in pisanju pomagajmo in znova vam naročam, posvetujte se z učiteljem, da bo vaše delo z otrokom doma dopolnjevalo učiteljevo delo.

Prof.dr. Anton Kotar

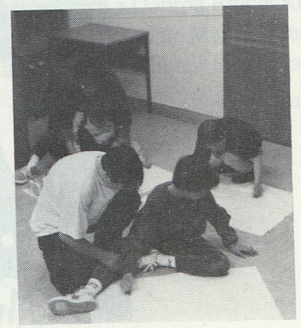

Vsak začetek je težak

INDIVIDUALNA OBRAVNAVA OPISMENJEVANJA V ZAVODU DOBRNA

Učenje, branje in pisanje zmerno duševno motenih otrok je dolgotrajen proces, ki zahteva individualne postopke. Skupine so zelo heterogene in tako si pri delu precej omejen. Ravno zato smo se v našem zavodu v strokovnem timu odločili za individualno obravnavo opismenjevanje za pet gojencev.

Gojenci prihajajo k obravnavi vsak dan. Poudariti moram, da urnik ni časovno omejen. Z otrokom delava, dokler nekega dela ne končava. Glavno vlogo pri tem ima otrokova motivacija. Otroci, ki prihajajo k individualni obravnavi opismenjevanja, imajo povečini razvito fino motoriko. Več težav imajo z orientacijo v črtovju. Metode opismenjevanja so prilagojene gojencem in se dopolnjujejo z nebesedno komunikacijo. Ta komunikacija zajema v bistvu preproste risbe. Nad risbo je napisan pomen vsake risbe. (The picture communication symbols books 1).

Otroci imajo vsak svoj album s simboli. V začetni fazi opismenjevanja po globalni metodi si pomagamo z albumom. Gojenci lahko kmalu samostojno napišejo enostavne stavke. Koliko različnih stavkov lahko kdo napiše, je odvisno od števila smislov, ki jih je pridobil. Simboli so gojencem v oporo tudi pri glasovih. Nato album postopoma opuščamo. Precej besed pa se gojenci naučijo napisati, ne da bi izgovarjali besedo ali poslušali moj glas (po spominu).

Pomembno je tudi sodelovanje z razrednikom. Najino delo se mora dopolnjevati. V individualni obravnavi glasove, črke, besede pridobivamo, v skupini pa iste stvari utrjujemo.

Pri tem kar ne morem mimo staršev, ki jih z našim delom seznanjamo in so pripravljeni sodelovati.

Renata Žagar

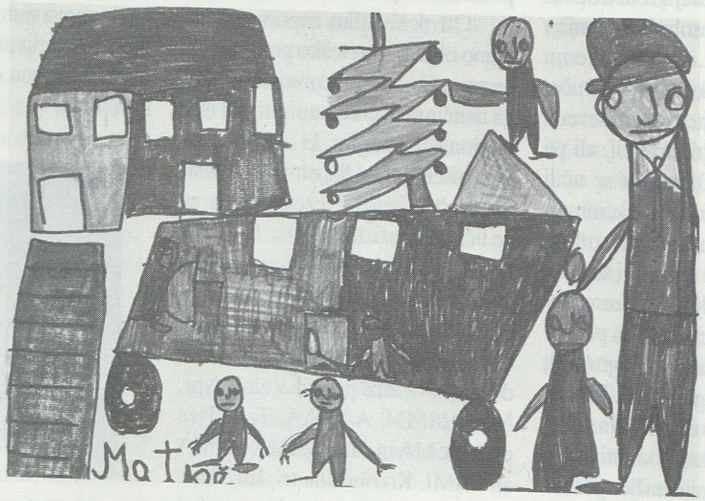

NA PRAKSO V INCE - M. Klopčič, OŠ Roje, Domžale

OPISMENJEVANJU NA ROB

Delam s skupino osmih zmerno duševno prizadetih otrok na drugi stopnji delovnega usposabljanja. Naša skupina v prostem času zelo rada čečka; s tem skuša posnemati pisavo odraslih. Kako opredeliti njihovo željo po pisnem izražanju, kako jo uresničiti?

Gre za vsestranski in dolgotrajen proces, ki v praksi poraja tudi dilemme glede tega, ali zares drži mnenje: Najprej je treba naučiti otroka zavezati čevlje, šele nato pisati in brati.

Zavedati se moramo, da splošni cilj opismenjevanja duševno motenih otrok in mladostnikov ni v tem, da dosežemo ustrezno stopnjo razvoja normalnega otroka, temveč da kar najbolj razvijemo otrokove dane telesne, umske in socialne sposobnosti in mu s tem omogočimo vključevanje v čimbolj normalno življenje. Opismenjevanje tudi ne poteka ločeno, ampak je sestavni del vzgojno-izobraževalnega programa. Hkrati poteka sistematična govorna vzgoja. Urimo govorila, spodbujamo govorno dejavnost in natančno artikulacijo besed, razvijamo razumevanje povedanega in prebranega, širino, besedni zaklad... Razvijamo tudi motorične spretnosti, estetske in številne socializacijske vsebine: uvajanje na uporabo različnih učnih pripomočkov in primeren odnos do njih, razvijamo vztrajnost in samostojnosti pri delu, pridobivamo delovne navade.

Pri delu z določeno skupino otrok smo lahko uspešni le, če delamo načrtno. Pomembno je, da upoštevamo celotno otrokovo osebnost. Nujen je individualni prijem. V naši skupini ima šest otrok pomanjkljivo razvit govor, en fant slabše sliši, ena deklica je močno slabovidna, ena pa ima izrazite grafomotorične težave. Razpon ciljev je od pridobivanja velikih tiskanih črk skupaj z vsemi začetniškimi težavami (primerna drža pisala, orientacija na ploskvi, smer pisanja...) do utrjevanja male tiskane abecede, tekočega in logičnega branja in spogledovanja s pisanimi črkami. Ure opismenjevanja je treba načrtovati skrbno in upoštevati različno osebno zanimanje, stopnjo koncentracije in samostojnosti pri delu. Motivacija se ohranja s pestro pripravo zaposlitev, navezavo na domače okolje in aktualne vsebine ter uporabo različnih didaktičnih pripomočkov: najrazličnejših materialov za polaganje po obrisu črk, večjih in manjših kock, različnih črkovnih stavnic, magnetne table, različnih pisal, pisalnega stroja... Pomembno je, da pedagog poleg obvladovanja metodičnih postopkov zna prisluhniti otrokovim željam in pobudam.

Ob upoštevanju navedenega se lahko kljub različnim sposobnostnim ravnem v določeni skupini ustvari prijetno delovno ozračje. Lepo vas pozdravljamo z Dobrne Brigita Kuder in Maja, Jasmina, Marko, Aleksandra, Renata, Mitja, Lidija, Iztok.

Brigita Kuder

MAJA, JASMINA, MARKO
ALEKSANDRA, Renata,
Mitjo, Lidija, IZTOK

TUDI MI BEREMO

V Domu Matevž Langus v Radovljici se zavedamo, da so vsa področja usposabljanja zmerno duševno prizadetih otrok in mladostnikov, ki jih predpisuje program, enako pomembna. V tem programu je za področje splošne poučenosti izdelan tudi program opismenjevanja, ki ga poskušamo izvajati tudi pri nas.

Ko smo v šolskem letu 1992/93 izdelovali individualne programe za otroke, smo se odločili, da bosta program opismenjevanja pripravila specialni pedagog in logoped in ga tudi izvajala. Naši otroci berejo najprej mimiko obraza, osebe, predmete in nato situacije, slike in simbole, napise. Pogoj takšnega branja je dobro razvita percepcija. Področje razvijanja čutil je temelj za uspešno usposabljanje in temu področju moramo v najzgodnejšem obdobju nameniti veliko pozornosti. Ko bo otrok sposoben usmeriti pozornost v zunanji svet, ko bo zaznal in prepoznal osebe, predmete, in situacije, bo lahko bral slike; ko bo razlikoval barve, oblike, velikost bo bral znake in simbole. Tako bo prebral celo besedo, npr. IZHOD, kot simbol.

Pisanje pa je težje; otrok mora imeti dobro razvito drobno motoriko, prostorsko orientacijo in koordinacijo oko-roka. Otroka pripravljamo na opismenjevanje že z vsestransko gibalno aktivnostjo. Na različnih področjih usposabljanja razvijamo otrokovo ročno spretnost z razgibavanjem rok, prstov, tako da gnete, trga, stiska in tiska. Prve sledi rok in nog smo puščali v pesku, snegu in nato na velikih polah papirja. Risali smo z gobo po tabli, s palico po pesku in s kredami po asfaltu. Na liste smo risali z debelimi barvnimi flomastri in debelimi barvnimi svinčniki. Šele nato so otroci prijeli in uporabili svinčnike in barvice. V povezavi s temo smo oblikovali črte iz naravnih materialov in jih nato pisali z gobo in kredo na tablo, nato pa smo jih pisali na liste. Ko smo otroke pripeljali do pisanja črt, smo se odločili za usklajeno delo specialnega pedagoga in logopeda.

V program skupnega usklajenega opismenjevanja sva pritegnili 4 otroke v starosti 12 do 14 let. Vsi so zmerno duševno prizadeti. Dva imata Downov sindrom. Govor je artikulacijsko še moten, razumevanje pa je zadovoljivo. Tudi na področju percepcije so otroci dokaj uspešni, nekoliko manj le na področju slušnega zaznavanja. Logopedski program opismenjevanja ima poudarek na slušnem zaznavanju in artikulaciji. Otroci so motivirani z zgodbico, včasih tudi s psihomotorično dejavnostjo za artikulacijo določenega glasu. Vzporedno z artikulacijo glasu pa otrok spozna tudi črko in fonomimični znak, za katerega pa ni nujno, da ga sprejme ali pridobi. Glasnato povežemo v zloge in popevamo do znane melodije. Petje včasih združujemo s telesnimi gibi. Lahko se ogledujemo v ogledalu in opazujemo gibanje ustnic in jezika, z dlanjo na vratu zaznavamo vibracije zvenečih glasov, skratka glas zaznamo po več zaznavnih poteh. Nato kličemo imena otrok, poznanih oseb, ki se začenjajo na obravnavani glas, poimenujemo konkretne igrače, predmete v Domu in zunaj njega. Besede povežemo v dvobesedne ali trobesedne stavke, ki poimenujejo določene dejavnosti ali dogajanja. Igrače, predmete, dejavnosti poimenujemo tudi ob slikovnem materialu. Predmetom, igračam, sličicam pa je vedno dodana napisana beseda. V razredu otroci utrjujejo glas tako kot pri logopedu, večji poudarek pa je na obvladanju črke. Črko najprej oblikujemo iz različnih materialov: z vrvico, mehko žico, s paličicami in plastelinom. Po predlogi lepijo barvni papir, polagajo drobni material in tiskajo. Ko črko tako spoznajo, jo iščejo v množici črk in v besedah, ki so opremljeni s sličicami. Tu že nastavljajo črke nastavnici in jih tiskajo s štampiljkami. Črke so vizualno hitro zaznavni, velika težava pa je črko napisati. Najprej vlečejo po napisani črki, nato pa prosto pišejo na tablo in liste. Trudimo se, da bi črko napisali v črtovju, a to je za večino pretežko.

Otroci zelo radi pišejo z nastavljanjem črk ali s tiskanjem štampiljk. K sliki dodajo ustrezno besedo, ki se začne z določeno črko. Tako berejo besede in takrat se zdijo sami sebi zelo pomembni. Na to svoje početje so ponosni, pa tudi v krogu svoje družine se radi pohvalijo. Pri odločitvi za opismenjevanje naju je vodilo prav to spoznanje, da nekateri naši otroci radi pišejo in berejo.

Otroci trenutno prepoznavajo in delno pišejo petnajst črk, ne zmorejo pa jih povezati v zlog. Prepoznajo pa svoje ime in imena otrok v skupini. Ta imena tudi največkrat slišijo v vsakodnevnih dejavnostih (imena na omaricah za čevlje, garderobnih omarah, zvezkih, risbah, policah za jopice ipd.).

In kako naprej?

Ob srečnem, nasmejanem obrazu otroka, ki med vsemi napisanimi imeni prebere svoje ime, odločitev sploh ni težka.

Specialna pedagoginja
Tea Beton

Logopedinja
Mira Šolar

TO SEM JAZ.
IMAM GLAVO, ROKE, NOGE
IN TRUP. NA GLAVI
IMAM LASE, OČI, NOS,
USTA IN UŠESA.
IMAM VRAT IN RAME.
NA ROKAH IN NOGAH
IMAM PRSTE. SPREDAJ
IMAM TREBUH IN PRSA.
ZADAJ IMAM HRBET.

Tudi mi beremo !

UČENJE BRANJA IN PISANJA V ODDELKU ZA DELOVNO USPOSABLJANJE JARŠE

Otroci z zmerno motnjo v duševnem razvoju se ne opismenijo v šolskem pomenu, kljub temu pa naj bi pridobili nekatere napise, ki so posebej značilni za otrokovo okolje, po sistemu postopnega pridobivanja črk. Tako otrok obvlada zaporedje črk in vidno sliko napisa. Starši otrok, ki prihajajo k nam iz razvojnih oddelkov, pričakujejo, da se bodo otroci učili in naučili brati in pisati.

Seveda so kmalu razočarani, saj se jim zdi, da se otroci pri nas samo »igrajo«, hodijo na sprehode...

Sčasoma postanejo te želje bolj realne, včasih pripomore k temu zdrav otrok v družini, ki začne obiskovati osnovno šolo in hitro obvladuje črke, vezavo.

Trudimo se, da bi starši čimprej spoznali, da lahko otrok doživlja uspehe na drugih področjih, da se veseli dela v skupini, delavnicah, da nastopa na glasbeno-ritmičnih in plesnih prireditvah, tekmuje v prirejenih poletnih in zimskih športih.

Program delovnega usposabljanja obsega tudi učenje branja in pisanja, pri tem upoštevamo otrokove sposobnosti in pripravimo individualni program usposabljanja, v katerega uvrstimo tudi učenje branja in pisanja.

Priprava na učenje branja in pisanja so različne vaje za orientacijo v prostoru, ki jih vključujemo v dnevne dejavnosti usposabljanja v obliki različnih gibalnih dejavnosti, iger, govornih sporočil, navodil. Tako spoznava otrok prostorski odnos med seboj in predmeti in med samimi predmeti, sledijo vaje za orientacijo na mizi, flanelografu, tabli, večjem listu papirja in zvezku. Pri teh vajah uporabljamo različne materiale in pisalni pribor, da se otrok nauči pravilnega prijemanja pred prvimi grafomotoričnimi vajami, čečkanja, vlečenja raznih črt, vijug...

Nato pride na vrsto pridobivanje črk, pri tem upoštevamo otrokove sposobnosti. Metoda pridobivanja črk je neposredna: glas pravilno artikuliramo, črko otroku neposredno predstavimo, glas in črko utrjujemo ob nastavljanju, oblikovanju, napisovanju.

Otroci zelo radi sodelujejo pri predvajah in vajah branja in pisanja, ker jih izvajamo individualno, ob ustrezni motivaciji in upoštevanju otrokovih sposobnosti. Naš cilj je, da otroci prepoznajo svoje ime, priimek, naslov, napise, opozorila, ki jih videvajo vsak dan in jih potrebujejo za čim bolj samostojno gibanje v okolju.

Otroci, ki k nam prihajajo iz osnovnih šol s prilagojenim programom, so delno opismenjeni, zanje pripravimo, glede na znanje, ki ga imajo, program, ki obsega tudi branje, črkovni in besedni narek.

Žal včasih starši precenjujejo otrokove sposobnosti in otroka doma preobremenjujejo z učenjem branja in pisanja. S prevelikimi zahtevami, ki jim ni kos, zbudijo v otroku odpor do tega učenja, pojavijo pa se lahko tudi psihofizične motnje. Pri delu s starši se trudimo, da bi spoznali, da je za otroka z zmerno motnjo v duševnem razvoju veliko bolj pomembno, da bo uspešen pri delu, ki ga zmore, in čim bolj samostojen, zadovoljen in srečen v svojem okolju.

Metka Peče
Marija Habjan

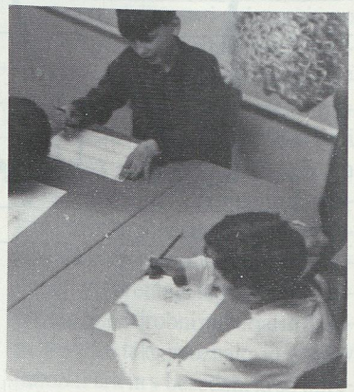

OPISMENJEVATI NE POMENI PREPROSTO BRATI IN PISATI

OPISMENJEVANJE V ZAVODU ČRNA NA KOROŠKEM

Pod pojmom začetnega opismenjevanja in branja razumemo tisto obdobje, ko si otrok pridobiva začetno znanje in spretnosti pisanja, zapisovanja in pisnega sporočanja ter razvijanje temeljnih bralnih spretnosti in razumevanje prebranega besedila. Večina otrok z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju se zaradi nizkih intelektualnih in motoričnih sposobnosti v konkretni fazi ne more naučiti brati in pisati. Kljub temu pa naj bi pridobili nekatere, za lažjo orientacijo, pomembne napise (ime, priimek, naslov).

Opismenjevanje zmerno duševno motenih oseb je dolgotrajen proces, ki zahteva specifičen in individualen prijem z vseh vidikov ter nenehno utrjevanje in urjenje že pridobljenih dejavnosti, da bi se obdržale na doseženi stopnji.

»Ko sem pred več kot desetimi leti prejela dopisnico iz Črne, prvi trenutek sploh nisem doumela, kdo mi je pisal. Okorna pisava, nekaj črk je manjkalo, vrste so bile vijugaste, celo naslov je bil nekoliko pomanjkljiv. Toda srečna sem bila, ko mi je hčerka prvič, kar je v Črni, sama napisala nekaj stavkov, seveda s pomočjo tovarišice. Ni me sram povedati, da sem od sreče jokala. S kartico v roki sem začutila bližino hčerke, bližino njenega okolja, v katerem živi...« (Anica Štancar, VEZI, december 1989).

Zaradi takih in podobnih zadovoljstev, številnih misli, izrečenih besed in želja staršev, da bi se njihov otrok naučil pisati, zaradi otrok, ki so prihajali iz osnovnih šol s prilagojenim programom z določenim znanjem pisanja in branja in navsezadnje tudi zaradi nas, ki delamo v tem procesu, smo začutili, da moramo dati otrokom tudi ta del izobraževanja.

Z opismenjevanjem se pri nas ukvarjamo pravzaprav že zelo dolgo. Sprva je bilo opismenjevanje v mejah podpisovanja, pisanja naslova in učenja velikih tiskanih črk.

Potekalo je v nekaterih skupinah pri rednem usposabljanju, večinoma pa kot interesna dejavnost. Opismenjevanje smo torej razvijali le v toliko, kolikor je bilo za otroke koristno.

Ker pa je opismenjevanje v matičnih skupinah oteženo zaradi različnih sposobnosti otrok, smo v sklopu dodatnih dejavnosti sestavili posebne skupine, ki so delale po treh programih:

- začetno opismenjevanje
- nadaljevalno opismenjevanje I.
- nadaljevalno opismenjevanje II.

Že četrto leto poteka pri nas individualno opismenjevanje kot sestavni del učnega procesa. Vanj smo pritegnili otroke vseh treh stopenj usposabljanja. Za 16 otrok in mladostnikov, ki prihajajo k opismenjevanju, je izdelan individualni program, katerega sestavni del je tudi opismenjevanje.

In prav tu postane načelo multidisciplinarnega prijema precej pomembno, saj mi omogoča pri otroku - s pomočjo drugih strokovnih delavcev (matični defektolog, logoped, delovni terapevt...), da hitreje dosega uspeh in da je le-ta trdnejši.

Sodelovanje pri nastanku individualnega programa za novince, stalni stiki z učitelji mi omogočajo, da poznam sposobnosti vsakega otroka, njegove posebnosti in lažje načrtujem učni postopek.

Smoter individualnega opismenjevanja je, da vsakemu otroku razvija optimalne sposobnosti na tem področju. Ker so sposobnosti, potrebe in želje otrok na področju opismenjevanja različne, so tudi cilji, vsebine in oblike individualnega dela različne.

Trenutno prihaja k opismenjevanju 41 otrok, od teh 14 le občasno. Število se zaradi različnih vzrokov spreminja.

Otroke obravnavam enkrat na štirinajst dni do dvakrat na teden, odvisno od potreb, sposobnosti in smotrnosti.

Delo poteka v skupinah (otroci z enakimi sposobnostmi - z višjo ravnijo znanja), predvsem pa individualno.

Opismenjevanje poteka sistematično od predvaj za pisanje, napisovanja imena in priimka, naslova, drugih pomembnih besed oziroma napisov iz okolice do napisovanja stavkov in delne opismenosti, o kateri pa lahko govorimo le pri posameznikih.

Predvaje za pisanje izvajamo pri rednem delovnem usposabljanju in so namenjene vsem gojencem. Pri vajah uporabljamo različne materiale za oblikovanje (vrvi, žica, glina, volna, plastelin idr.). Vaje delamo več let načrtno in sistematično. Koristno uporabljamo delovni zvezek in navodila za predvaje pisanja. Tako obenem utrjujemo otrokove ročne spretnosti, orientacijo v prostoru, usklajenost gibov in jih pripravimo na uporabo pisal ter pravilnih potez pisanja črk. Pri otrocih, ki so na stopnji čečkanja, potekajo vaje predvsem v naravnem okolju (peskovnik, vlečenje sledi v snegu, risanje s kredo po asfaltu idr.). Pri likovni vzgoji utrjujemo vlečenje črte s prsti, s čopičem, z lepljenjem različnih materialov po narisani obliki. Te vaje pa s pridom uporabljamo tudi pri vseh zaposlitvenih tehnikah.

Zaradi majhnih sposobnosti se otroci z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju ne morejo naučiti brati in pisati, vendar pa si želimo, da naj bi obvladali nekatere pomembne napise, ki so pomembni za orientacijo v ožjem in širšem okolju in so posebej značilni zanje. Po sistemu postopnega pridobivanja si mehanično pridobijo zaporedje črk in vidno sliko napisa. Obvladajo predvsem zapis imena in priimka, naslova stanovanja, ime domačega kraja, naslove trgovin, avtobusno postajo, pošto in druge pomembnejše napise.

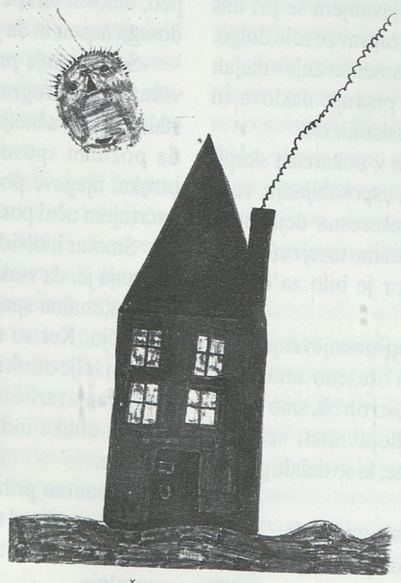

HIŠA, Sebastjan Bajt

Poudariti moram, da poteka tudi to opismenjevanje povečini v matičnih skupinah, a tudi tam le z otroki, ki so za to sposobni. Nekateri prepisujejo krajše vsebine s preprostimi stavki na dopisnice, razglednice, ki jih pošiljajo domov, prijateljem. Če s tem prenehamo, je bil vloženi trud zaman, ker otroci zapomnjeno hitro pozabijo.

Z osmimi gojenci pridobivamo tovrstno opismenjevanje tudi pri individualni obravnavi, tudi zato, ker si zelo žele prihajati na vaje. Vemo, da se pri normalno razvitem otroku začne razvoj pisanja mnogo prej kot pri našem otroku, kjer se glede na naše izkušnje pojavi zanimanje za branje in napisovanje po desetem letu kronološke starosti.

S skupino 12 gojencev pridobivamo novo znanje - od prepoznavanja, poimenovanja in napisovanja velikih tiskanih črk (7 gojencev) do spoznavanja in pisanja malih tiskanih črk (5 gojencev). Pri delu uporabljam prepis, narek, razne druge oblike dela in različen didaktični material, ki popestri ure.

Eden temeljnih metodičnih razlogov za obvladovanje pisave malih tiskanih črk je, poleg globoke želje gojencev, da bi poznali črke, in velike samoiniciativnosti, da otroci razvijajo in urijo grafomotorične spretnosti za morebitno poznejšo pisano pisavo; začetki le-te so pri enem od gojencev iz te skupine že opazni. Gojenci, ki pridobivajo male tiskane črke, imajo tudi sposobnosti naučiti se brati (dva od teh že bereta), in ker je v[illegible]ina zgodbic in pravljic ter dru[illegible] sestavkov pisana z malimi tiskan[illegible]i črkami, nam poznavanje leteh[illegible]bi tudi v ta namen.

[illegible]est gojencev, ki obiskujejo opis[illegible]nenjevanje, piše velike tiskane črk[illegible] brez branja. Poudarek pri vajah s ter[illegible]i je na estetski pisavi - korekciji črk, presledku med črkami v besedi in med posameznimi besedami, predvsem pa na ohranjanju temeljnega znanja.

Gojenci prepisujejo razna besedila, pesmice, pišejo po nareku, oblikujejo in zapisujejo stavke iz danih besed, rešujejo preproste rebuse in križanke idr.

Za 6 gojencev, ki prihajajo k obravnavi, lahko rečem, da so delno opismenjeni. Gojenci so bili iz različnih vzrokov vključeni v naš zavod in s seboj prinesli tudi določeno znanje, ki nam dopušča, da je programiranje zahtevnejši. Ti gojenci pri individualnem opismenjevanju berejo, pišejo krajša besedila, navodila, prepisujejo, pišejo po nareku, odgovarjajo na vprašanja, rešujejo rebuse, križanke, pišejo dopisnice, razglednice, opisujejo slike ter samostojno napisujejo krajša besedila, vezana na vsakdanje ali posebne priložnosti.

Poglavitno načelo pri vseh fazah dela je ustvarjanje prijetnega čustvenega ozračja, ki je hkrati motivacija za delo.

Pri individualni obravnavi upoštevam vsa specialnopedagoška načela in metode, da so smotri, ki si jih postavim, doseženi. Prav tako upoštevam tudi druge spremne motnje (psihomotorični nemir, neskladni gibi...), ki so pri nekaterih gojencih izrazitejše.

K uspešnejši in hitrejši utrditvi znanja pri otrocih, ki obiskujejo opismenjevanje, kot je bilo že povedano, veliko pripomore urjenje pisanja in branja tudi v skupinah, močna samoiniciativnost gojencev ter veliko zanimanje za pisanje, saj lahko rečem, da skoraj vsi radi prihajajo k obravnavi.

Kljub vsemu pa je nespodbitno, da je opismenjevanje pri vsem našem delu večinoma le ena od oblik, ki je tudi koristna, a za večino otrok ni cilj naučiti se pisati in brati v končni fazi.

Sestavek sem začela z mislijo, da opismenjevati ne pomeni preprosto brati in pisati, končujem pa ga z ugotovitvijo, da pri individualnem delu otrok hitreje pridobi neko znanje ali dejavnost, saj je delo nenehno in s tem učinek večji. Vzgojni odnos pedagog-gojenec je neposrednejši, otrokova pripravljenost in vodljivost pa večji. Socialno in čustveno ozračje sta boljša, saj obstaja večja možnost medsebojnega vplivanja ter možnost hitrejšega reagiranja, boljšega opazovanja in odzivanja na drobne gojenčeve pozornosti.

Defektologinja
Marinka Vačun

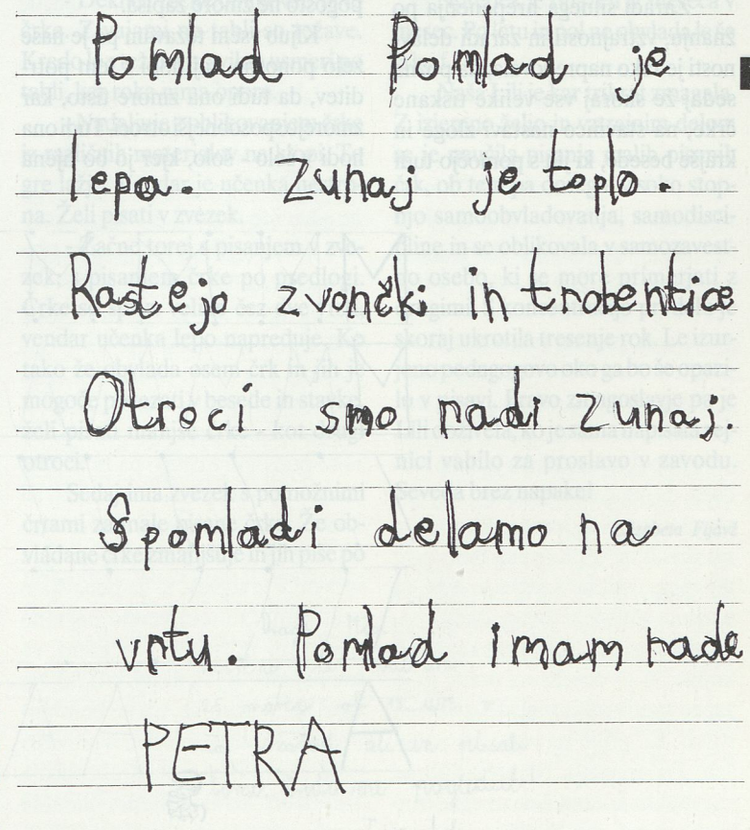
Pomlad Pomlad je
lepa. Zunaj je toplo.
Rastejo zvončki in trobentice
Otroci smo radi zunaj.
Spomladi delamo na
vrtu. Pomlad imam rada
PETRA

LE PRIMER ZA ZAČETEK OPISMENJEVANJA

Maja ima dvanajst let. Njena diagnoza je cerebralna paraliza. Ko je jeseni prišla v skupino, je prepoznavala veliki tiskani črki A in M, ju poimenovala, napisati pa ju ni zmogla zaradi tresenja rok.

Zaradi silnega hrepenenja po znanju, vztrajnosti in zaradi delavnosti je tako napredovala, da pozna sedaj že skoraj vse velike tiskane črke, na stavnico nastavi zloge in krajše besede, ki jih s pomočjo tudi prebere. Zelo jo jezi, da črk ne more napisati samostojno.

Prosi me, da ji napravim pikice v obliki črke, ki jo je poimenovala, in jih poveže. Vendar je kljub temu velikokrat razočarana, saj tudi tako pogosto ne zmore zapisa.

Kljub vsem težavam pa je nase zelo ponosna, saj dobi s tem potrditev, da tudi ona zmore tisto, kar zmorejo sposobnejši otroci. Tudi ona hodi v šolo - šolo, kjer jo bo njena učiteljica naučila brati, pisati... Tako namreč razume šolo veliko ljudi. To pa čutijo tudi otroci z razvojnimi težavami, ki se tako radi primerjajo s sovrstniki. Otroci nam z energijo, ki jo vložijo posamezni od njih v spretnost pisanja, kljub številnim oviram sporočajo pomen motivacije, izbire in osebne odločitve. Pisanje tore »DA!«

Leonida Radalja

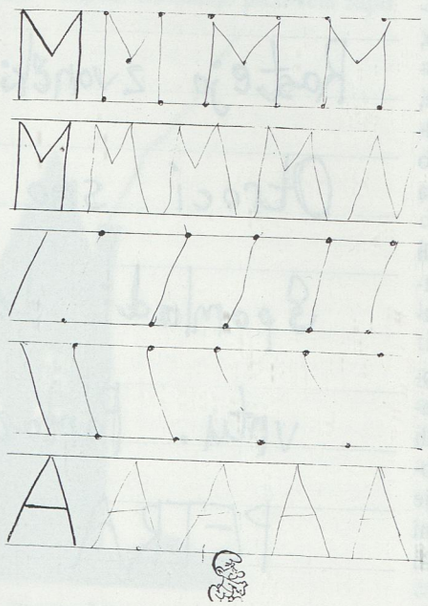

PISANJE IN BRANJE

Skupina na tretji stopnji je heterogena, zato zahteva povečini individualizirano delo. Gojenci so disciplinirani, le deklica Lili živahno izstopa. Vse jo zanima, vendar le kratek čas.

Vsi gojenci pišejo. Eden piše z velikimi črkami, trije se učijo pisanja malih tiskanih črk, trije gojenci dobro obvladajo pisanje malih in velikih pisanih črk, eden pa se šele začenja učiti pisanja malih pisanih črk.

Piše tudi Lili, in to velike in male tiskane črke. Piše počasi in okorno, saj zaradi tresenja rok ne gre drugače. Ker naredi pri pisanju veliko napak, se pogosto jezi sama nase. Težave so še posebej izrazite pri pisavi malih tiskanih črk, saj svinčnik tako rad zdrsne po svoje. Vsak dan pišemo, eni več, drugi manj. Zelo lepo in vztrajno pišejo gojenci, ki obvladajo pisanje malih pisanih črk. Lili to vsak dan opazuje in kmalu si zaželi: »Tovarišica, jaz bi tudi pisala kot Lojzi. Me naučite?« Obljubim ji, da bova poskusili, hkrati pa ji skušam dopovedati, da ne bo lahko. Sama potiho upam, da bova najino največjo oviro, tresenje rok, le obvladali. Zaradi motivacije, želje, potrebe po tekmovanju in primerjanju z drugimi stopiva na najtežjo pot opismenjevanja:

- Učenka opravi številne vaje za premagovanje tresenja rok in vse predvaje za pisanje črk. Svinčnik drži čvrsto in ga počasi vodi po črtah, vijugah, pikah, krogih itn. Težave so, vendar je uspešna.

- Deklica začne oblikovati prve črke. Z vajami na tabli so težave. Kredo le s težavo pravilno usmeri po tabli, ker roka nima opore.

- Nadaljuje z oblikovanjem črke iz različnih materialov na klopi. To gre lažje. Vendar je učenka nestrpna. Želi pisati v zvezek.

- Začne torej s pisanjem v zvezek, s pisanjem črke po predlogi. Črke so sprva velike čez dve vrsti, vendar učenka lepo napreduje. Ko tako že obvlada osem črk in jih je mogoče povezati v besede in stavke, želi pisati manjše črke - kot drugi otroci.

Sedaj ima zvezek s pomožnimi črtami za male pisane črke. Že obvladane črke zmanjšuje in jih piše po predlogi. Težave so velike, ker je prostor sedaj tako majhen. Vendar Lili zagrizeno vztraja!

Povezava črk v besede in stavke tudi ne gre gladko. Z vztrajno vajo jih počasi premaguje.

Npredek je opazen iz meseca v mesec. Po letu in pol ne obvlada le še črke f.

Naša Lili je kar trikrat zmagala. Z izjemno željo in vztrajnim delom se je naučila pisanja malih pisanih črk, ob tem pa dosegla visoko stopnjo samoobvladovanja, samodiscipline in se oblikovala v samozavestno osebo, ki se more primerjati z drugimi. S koncentracijo pri delu je skoraj ukrotila tresenje rok. Le izurjeno pedagogovo oko ga bo še opazilo v pisavi. Pravo zmagoslavje pa je Lili doživela, ko je sama napisala rejnici vabilo za proslavo v zavodu. Seveda brez napake!

Elizabeta Fijavž

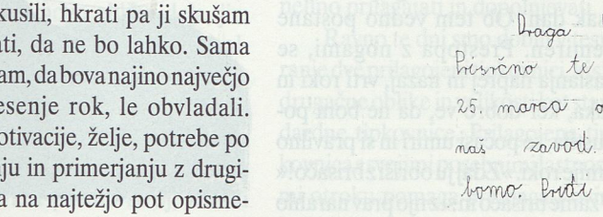
Draga Mici!
Prisrčno te vabim
25. marca ob 13. uri v
naš zavod. Peli in plesali
bomo. Prosi me pogledat!
Tvoja Lili

»NAŠ« MIHA JE AVTIST

Prav potiho in počasi se odpirajo vrata v razred. Čez nekaj časa pokuka skoznje glava in s komaj dvignjenim pogledom pogleduje po razredu. Zatem se prikaže še del trupa in ena noga v dolgem koraku. Ker vem, kdo prihaja, ne rečem nič in čakam. Sčasoma se med vrati pojavi cela postava »našega« Mihca, ki spet zelo počasi in s hrbtom obrnjen proti razredu zapira vrata. »Dobro jutro, Miha! Stopi naprej!« Z upognjeno glavo in sklonjeno držo ter dolgimi koraki oddide k svojemu mestu. Natančno po določenem redu se pripravlja za začetek pouka. Torbico zloži pod klop, pulover sleče in ga obesi čez stol ter sede. Malo pogleda levo, malo desno in spet skloni glavo. »Kako si? Si dobro spal?« Moja vprašanja sicer prikličejo na obraz vesel izraz, prsti na roki se mu začno prepletati, kot bi obračal rožni venec, a odgovora ni. Po pravici povedano, ga tudi ne pričakujem.

Popolnoma mirno in tiho počaka, da mu dam zaposlitev. Ker je v skupini šest ali sedem drugih otrok in mi včasih ne uspe dovolj hitro priti do njega, vstane s stola in leže na blazino. Poišče si najugodnejši položaj ter prime v roke prvo kocko ali knjigo, ki jo doseže na polici in jo začne vrteti v roki in ogledovati z vseh strani. Ko pride na vrsto, ga pokličem. Počasi vstaja. Najprej se obrne in spravi na kolena. Nato dvigne trup in eno nogo, nato še drugo ter se z rokami upre v tla, kot da bo naredil preval. Trenutek kasneje pa švigne pokonci in že sedi. Delo zanj posebaj prilagajam in gledam, da čimbolj sodeluje v vseh drugih dejavnostih. Velikokrat ga pritegnejo tudi otroci ali pa zatožijo: »Tovarišica, Miha pa nič ne dela.« Takrat začne velikokrat tudi sam sodelovati, kot bi hotel reči: »Saj delam.« Napreduje počasi, toda uspešno. Letos si je že sam izdelal masko. Seveda sem ga morala spodbujati, da je delo nadaljeval, vendar rezal, lepil in oblikoval je sam. Masko je nato lahko odnesel domov.

Priprava na malico in kosilo vse otroke nekoliko vznemiri. Po navodilu: »Umijte si roke, gremo na kosilo«, spustijo delo iz rok in se že prerivajo pred umivalnikom. Vsi že dobro obvladajo to spretnost, le Miha izkoristi trenutek in spet leže na blazino. Ko so vsi pripravljeni, ga moram poklicati. Počasi stopi k umivalniku, odpre vodo, postavi eno roko pod pipo z drugo pa že zapira. Seveda pri tem gleda proti meni, ali bom zadovoljna. »Ne, ni dobro. Vzemi milo in si dobro namili roki in ju splakni;« je stavek, ki ga ponavljam vsak dan. Ob tem vedno postane nemiren. Prestopa z nogami, se naslanja naprej in nazaj, vrti roki in čaka, ker dobro ve, da ne bom popustila, se počasi umiri in si pravilno umije roki. »Zdaj ju obriši z brisačo!« Vzame brisačo in si z njo prav narahlo obriše prste.

Pri jedi je zelo hiter, čeprav nosi v usta majhne grižljaje, kot bi hranil ptičko. Toda poje vedno prvi.

Nekaj težav mu dela tudi brisanje mize in zlaganje stolov, vendar to delo že opravi pravilno. Kmalu za tem začne pogledovati proti vratom, ali ga je že kdo prišel iskat. Koma dočaka starše, vendar potem vedno hodi pred njimi ali za njimi. Mimogrede se še obrne proti nam in včasih zamahne z roko ali pa spusti kakšen čuden glas, da se otroci zasmejijo. Začuda, takrat se zasmeji tudi sam.

Tako hitro, kot se odpravi domov, se tudi zjutraj pripravi za šolo. In mama pravi, da gre zelo rad v šolo. Te besede so tiste, ki me vedno spravijo v dobro voljo in z večjim poletom pripravljam delo zanj za naslednji dan.

Lidija Žnideršič

MIHA, Vesna Kržišnik

UPORABA OSEBNEGA RAČUNALNIKA V OKVIRU VZGOJNE DEJAVNOSTI

V letu 1991/92 se je skupina pedagoških delavcev našega zavoda udeležila računalniškega seminarja, na katerem nas je večina dobila prvo računalniško znanje. Poleg temeljnega izrazja, temeljnih podatkov o računalniku smo spoznavali tudi možnost uporabe računalnika v vzgojno-izobraževalnem procesu na različnih ravneh.

1. Popestritev različnih vzgojnih dejavnosti predvsem z igranjem didaktičnih in zabavnih iger

2. Kot učila - različni izobraževalni programi

3. Kot pripomoček pri urejevanju besedil in različnih preglednic, potrebnih pri našem delu

4. V terapevtske namene.

Na seminarju smo delali s programom PCO 1.08 in NEWS.

Pridobljeno znanje smo želeli čimprej vnesti v naše delo. Kot specialna pedagoginja sem delo z računalnikom spoznavala v času vzgojnih dejavnosti s svojo vzgojno skupino enkrat na teden. Učencev ni bilo niti najmanj težko navdušiti, saj jih je bila večina zelo motiviranih za take oblike dejavnosti. Cilj dela je bil seznaniti učence z novo obliko dela, jim nakazati, kaj vse se da z računalnikom početi, razvijati določene sposobnosti in znanje ter jim popestriti življenje v zavodu. Pri nekaterih učencih sem uporabila računalnik predvsem kot pisalni stroj, zaradi večje preglednosti, lažjega nadzora in hitrejšega in lažjega popravljanja napak. Poleg številnih sposobnosti, ki jih lahko razvijamo z računalnikom, kot npr. sposobnost zaznavanja, preverjanja, orientacije, koncentracije, natančnosti, koordinacija oko-roka, hitrost odzivanja, domišljija, analiza in sinteza, pa ni zanemarljiva tudi socialna plat. Učenci, ki radi delajo z računalnikom, se radi družijo tudi v prostem času, se pogovarjajo o tem, kar delajo, izmenjujejo izkušnje in drug drugemu pomagajo z nasveti. Z učenci sem preskušala oba programa, s katerima smo tudi mi delali. Vedno so si želeli igrati tudi igrice, tako da so bile le-te včasih cilj in sredstvo, s katerim smo prišli do zahtevnejših programov.

Večina učencev, ki je bila obravnavanih v delovni terapiji in logopediji, se je tudi v teh terapijah sistematično učila dela z računalnikom, tako da je računalnik uporabljen kot ortopedski pripomoček, delovni pripomoček in terapevtsko sredstvo.

Glede na motenost otrok pa včasih ne zadostuje klasična računalniška oprema, zato jo moramo nenehno prilagajati in dopolnjevati.

Ravno te dni smo dobili v testiranje dve prilagojeni tipkovnici, ki sta drugačne oblike in velikosti kot standardne tipkovnice. Prilagojena tipkovnica s svojimi posebnimi lastnostmi otroku pomaga premagati ovire in izboljša možnosti za delo.

TIPKOVNICA T 170 NAM OMOGOČA:

- nastavitve hitrosti ponavljanja znakov (avtorepeat)

- nastavitev zakasnitve, po kateri se začnejo znaki ponavljati

- kot dodatek ima ta tipkovnica lock tipke, ki nadomestijo hkraten pritisk več tipk - omogočajo enoročno delo oz. delo s pripomočkom (npr. ortopedska delovna čelada).

Tipkovnica je zaščitena s ploščo iz pleksidurja, ki preprečuje nehotne pritiske na tipke in ponuja razbremenitev rok.

TIPKOVNICA T 172

- Je manjša, vendar nam omogoča vse, kar standardna tipkovnica - vsaka tipka ima namreč dvojni pomen.

- Tudi na njej so tipke Ctrl, Alt in Shift zaklenjene.

- Na tipkovnici je nameščena zaščitna plošča.

Za naše otroke je zelo pomembno, da smo začeli z uvajanjem računalništva, saj je tudi to eno izmed možnosti vključevanja in uveljavljanja med zdravimi in sovrstniki. Vsi skupaj imamo še veliko dela, neizrabljenih možnosti in nam je to velik izziv.

Vipava, oktober 1993
Andreja Černič Gantar,
specialna pedagoginja
Center za usposabljanje invalidnih otrok
Janka Premrla Vojka - Vipava

ALBE - BIVANJSKI PROJEKT ZA ODRASLE Z DRUGAČNIMI POTREBAMI

Kadarkoli razmišljam o alternativnih oblikah dela z ljudmi z drugačnimi potrebami, ki bi vsebovale tudi uresničeno idejo o integraciji, razmišljam o spremenjenem položaju in vlogi teh posameznikov na eni strani ter o drugačnem odnosu do njih na drugi. Nikakor ne želim povzdigovati tujih logov ali s prstom kazati na razlike, a res je, da sem na drugačno vlogo obeh strani naletela v tujini, in sicer letos poleti v Belgiji. Tamkaj sem se udeležila mednarodnega tabora prostovoljnega dela. Te tabore organizira svetovna organizacija za prostovoljno delo s kratico SCI (Service Civil International), njena slovenska podružnica MOST ima sedež v Ljubljani. Ena izmed oblik taborov, ki se jih udeležujejo mladi iz vse Evrope, je tudi delo v organizacijah z ljudmi z drugačnimi potrebami.

Naš tabor je trajal štirinajst dni in je zajemal predvsem delo na vrtu in v parku skupaj s stanovalci hiše in zaposlenimi. Organizacija, ki je tudi lastnica prostorne stare vile z ogromnim parkom v bližini Antwerpna, se imenuje ALBE in predstavlja majhen bivanjski projekt triindvajsetih odraslih z drugačnimi potrebami. ALBE se od podobnih stanovanjskih skupnosti loči v dveh značilnostih. To sta bila tudi razloga, zaradi katerih so se leta 1978 vzgojitelji, do takrat zaposleni v velikih družbenih ustanovah, odločili ustanoviti ALBE. Prva zadeva populacijo, ki jo sprejemajo. To so ljudje z motnjo v mentalnem razvoju, z vedenjskimi problemi ali celo duševno boleznijo (npr. shizofrenijo), ki jih druge ustanove po polnoletnosti zaradi posebne zahtevnosti zavračajo. Edina alternativa ALBE je psihiatrična hospitalizacija. Druga posebnost je organizacija dela. ALBE je organizacija brez hierarhičnih odnosov in avtoritet, ki temelji na samoupravi. Samouprava pomeni neposredno vključitev vseh v upravne, vodstvene in druge odločitve ter prevzem odgovornosti za ves potek dela. Načelo samouprave zajema tudi stanovalce, kolikor je mogoče in kolikor želijo. Sodelovanje pri vseh odločitvah sicer ne pomeni, da vsi delajo vsa dela, a vsak zaposleni ne glede na svoj osnovni poklic npr. opravlja nočno delo, opere perilo, pomaga pri administrativnih delih in v kuhinji, nakupuje s stanovalci ipd. Končni namen njihove samouprave je sodelovanje vseh zaposlenih pri delu s stanovalci, s katerimi se srečujejo v različnih vlogah, na različnim mestih in položajih (včasih je kdo tudi pomočnik stanovalca). To bogati izkušnje enih in drugih ter prinaša različne poglede na isti problem, to pa spet omogoča, da v široki razpravi najdejo kar se da ustrezno rešitev. Lahko bi rekli, da gre za integrirano obravnavo problemov.

Tudi ALBE ima integracijo za pomembno merilo njihovega dela, vendar daje večji poudarek na kakovosti odnosov kot pa številu in neposredni možnosti stikov. Integracija se začne s heterogeno skupino stanovalcev in osebja, prav tako pa tudi sosedov in prostovoljcev, ki prihajajo. Tako znotraj ALBE kot tudi navzven pa spoštujejo zasebnost in želijo, da jo spoštujejo tudi drugi v odnosu do njih.

Struktura zaposlenih je pestra tukaj so učitelji ali vzgojitelji, ki pr nas nimajo ustreznega poklica, socialni delavci, glasbeniki, likovniki medicinsko osebje, kuharji, administratorji, vrtnarji..., občasno tud zdravnik in psihiater. V hiši živi 2 ljudi, prav toliko je tudi zaposlenih 18 redno in 5 s polovičnim delovnim časom. Zaposleni ne živijo v hiši, njihov delovni čas pa je drsni, npr. od šestih zvečer do enajstih dopoldan naslednjega dne. Plače zaposlenih zagotavlja država, za svoje delovanje pa organizacija prejema denar, ki ga država namenja za oskrbo vsake osebe z drugačnimi potrebami. Del tega denarja gre za žepnino stanovalcev, ostalo se porabi za sprotne stroške hrane in vzdrževanja, za izvedbo projektov ter večje osebne nakupe stanovalcev (npr. obleke).

ALBE je na začetku najela hišo za osem ljudi. Menili so, da bo imitacija družinske skupnosti imela naraven terapevtski učinek. Kmalu so ugotovili, da tesni odnosi v družini podobni skupnosti ustvarjajo napetost in da ljudje, ki ne izberejo svo-

dno drug drugega za skupno živ- nje, potrebujejo več svobode in nevrskega prostora. Zato so se ločili za večjo skupino, pogumno najeli kredit in kupili vilo, v kateri zdaj. V njej so pripravili skupne ostore in sobe z enim, dvema ali mi ležišči. Ko pride nov stanova- na poskusni teden, se dogovorijo, želi biti v sobi sam ali skupaj z ugimi. ALBE ne pozna unifor- iranosti, tukaj ni sledu o kakšnih iformah, vsak ima svoje brisače, ak ima svoje milo... Sobe so izrazi- individualno in osebno oprem- ne; v njih je različno pohištvo, sebna oprema (televizor, radio) in krašene. Nekatere so zelo podobne zmetanim najstniškim sobam. Čis- lk nimajo, čistijo sami, nekateri red- o, drugi ob prošnjah in pomoči.

V ALBE zelo spoštujejo zasebost drugega. Na vrata vedno potrkajo in počakajo na poziv stanovalca. V vili so vsem dostopni vsi skupni prostori, nikjer ni nič zaklenjeno. Stanovalci svobodno razpolagajo s svojo žepnino, po večje nakupe pa gredo, glede na potrebe pa tudi željo, v mesto s kom od zaposlenih. Tudi vsakdanje gospodinjske nakupe opravljajo stanovalci in zaposleni skupaj.

Na robu parka okrog vile stoji manjša hiša, v kateri potekajo različne delavnice in športne dejavnosti, hkrati pa je tam bar s plesiščem, ki ga že veliko let uporablja soseščina za svoja srečanja. Dvakrat na teden je tukaj ples za stanovalce, zaposlene in sosede, včasih povabijo tudi bližnje podobne organizacije. To ni kulturni program, to je res ples: pride, kdor pride, kaj popije, posedi, kakšno reče in gre. Nekdo izmed stanovalcev strežе, drugi vrti glasbo. Opazila sem, da nihče izmed udeležencev ni bil tam zaradi stanovalcev, ampak so bili skupaj z njimi na plesu.

Seveda tudi v ALBE veljajo določeni dogovori in pravila, kot obstajajo sestanki, ki se jih stanovalci ne udeležujejo. Ta pravila so zato, da projekt ne razpade v kaos, ampak je trden in varen.

Kako poteka vsakdanjik v skupnosti: najprej moram poudariti, da je ALBE izrazito nestorilostno usmerjena. Stavek Smisel je v dejavnosti, ne v izdelku, je tukaj zamenjal stavek »Smisel je v kakovosti bivanja, ne v delu«. Stanovalce v nič ne silijo. Imajo tedenski okvirni program (obiski, plesi, rojstni dnevi, večja dela), drugače pa se vsako jutro zberejo tisti, ki so ta dan v službi, in stanovalci. Za slednje ti sestanki niso obvezni. Predstavljajo se vsa dela in druge dejavnosti tega dne (razne delavnice, tečaj angleščine...). Stanovalci se sami odločajo, kaj bodo počeli. Zelo so prožni, saj v trenutku odpade kup dejavnosti, na željo stanovalcev pa se pojavijo nove. Delo si nato razdelijo: čiščenje, perilo, pomoč v kuhinji in na vrtu, oskrba zajčkov ipd. Nekateri so si izbrali redne zaposlitve.

Ves način dela bi lahko označili kot pozitiven odnos in spoštovanje stanovalcev, in ta usmeritev se je izkazala kot zelo uspešna. Ti ljudje so zadovoljni, sprejeti in manj drugačni. Morda predvsem zato, ker se ravna z njimi kot z odraslimi. Res se jih v nič ne sili, a ALBE ima določene dogovore in zahteva se določena odgovornost. Npr. cigarete so povsem stvar osebne odločitve, alkohola pa stanovalci ne pijejo, ker jemljejo zdravila. To nam sami razložijo.

Morda daje vsebina tega sestavka vtis, da so v ALBE zbrani ljudje z lažjimi problemi, a njihove težave so precej hude. Toda njihovo vedenje je drugačno, razlikuje se od vedenja oseb z motnjami, ki sem jih kdaj srečala. In ko vidiš, kako ALBE živi in kakšni so odnosi v njej, ugotoviš, zakaj je tako.

Stanovalci so stari od 21 do 40 let. A skupnost ne želi biti zadnja postaja. Njen cilj je pripraviti stanovalce, da se zaposlijo in zaživijo sami, seveda ob pomoči strokovnjakov. Trenutno razmišljajo o odprtju majhne kmetije. To bi stanovalcem omogočilo, da bi lahko vsak dan odhajali na delo iz hiše, v kateri prebivajo. Ta odločitev bi pomenila velik korak naprej v normalizaciji.

Stiki z družinami se ohranjajo in zajemajo konec tedna in počitnice doma, obiske staršev v ALBE in sodelovanje z osebjem.

Ljudje, ki so tam zaposleni, so polni optimizma, tolerantnosti in volje. Sodelovanje pri odločanju in različna področja dela ter nenehno usklajevanje pogledov zagotavljajo dinamičnost mišljenja in nenehen razvoj. Sami pa pravijo, da nikakor niso organizacija, ki ima vse ali je samozadostna. Dobrodošla je vsaka ideja. Vsa leta pa ostajajo zvesti zasnovi heterogenosti in diferenciranosti na vseh področjih, zasnovi, ki pomeni odprtost in tako malo izključitev, kot je le mogoče. Kajti drugačnost ostaja, glede tega se ne slepijo. Uspehi jih potrjujejo na njihovi poti in tudi meni so odprli novo vizijo: zdaj vem, da je mogoče delati drugače.

Alenka Danko

GOSPO SILVO ŠKOF

Gospa Silva Škof je članica izvršnega odbora Društva za pomoč duševno prizadetim Ljubljana. V letih od 1978 do 1987 je bila tajnica tega društva, od tedaj pa vsa leta sodeluje in pomaga »svojemu« društvu. Njen soprog je predsednik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije in ga ni treba predstavljati našim članom. Imata dva sinova; starejši je doktor znanosti, mlajši, zdaj star 44 let, pa je vključen v delavnico Varstveno-delovnega centra Tončke Hočevar v Ljubljani. Antonija Hočevar je bila teta gospe Škofove in je podarila svojo domačijo v Šiški takratnemu Demonstracijsko eksperimentalnemu centru za dnevno varstvo in delovno usposabljanje duševno prizadetih. Danes je VDC, kot ga kratko imenujemo, velika in znana ustanova. V času, ko je Antonija Hočevar v oporoki zapustila svojo hišo in gospodarsko poslopje ter 2300 kvadratnih metrov zemlje na Vodnikovi cesti, pa je bila to plemenita in nenavadna poteza, ki je rešila problem mnogih staršev odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju v Ljubljani. Zanimalo me je, čemu se je odločila tako.

Vprašanje: Gospa Škofova, čemu je vaša teta v oporoki zapustila svojo domačijo DEC-u?

Odgovor: Moja teta je bila že v letih, ko je potrebovala pomoč, in jaz sem skrbela zanjo. Teta je hotela kmetijo zapustiti meni, pravzaprav moji družini predvsem zaradi našega Iva. Midva z možem pa nisva hotela tega zase, ampak za duševno prizadete. Prepričala sem teto, da bo premoženje prišlo v prave roke. Bila je verna in hotela je narediti kaj za dobro drugih. Želela je, da bi bilo v duhu krščanstva, ker je sama našla v njem uteho. Peljala sem jo pogledat takratni DEC. Ni bila sicer prepričana, ali bodo varovanci vzgajani tako, kot si je želela, a se je vseeno odločila, da nameni svoj dom in del zemlje v dobro duševno prizadetih. Tako je naredila oporoko.

Vprašanje: Ste morda sinove koristi posebej zavarovali?

Odgovor: Ne, ni se nam zdelo potrebno.

Vprašanje: Je bil že v prvotnem načrtu dom, kakršen je današnji?

Odgovor: Ne, najprej je bila v načrtu delavnica. Sprejela je 30 varovancev, med njimi tudi našega Iva. Potem smo se začeli boriti za sredstva za nov dom. Ljubljana takrat za odrasle ni imela nič. Na začetku smo sredstva za predelavo tetine hiše v delavnice dobili iz proračuna. V boju za nova sredstva, namenjena gradnji doma, pa smo morali priti v samoprispevek. Tedaj sem sodelovala v teh prizadevanjih. Imeli smo veliko prireditev v Cankarjevem domu, da smo javnosti predstavili potrebe naših otrok in odprte probleme. Tudi številne ustanove smo morali pritegniti k sodelovanju, da nam je uspelo; seveda skupaj z VDC.

Vprašanje: Zelo skromno pripovedujete o svojem delu in vlogi...

Odgovor: No, bila sem tudi v gradbenem odboru. Že takrat smo hoteli, naj bo čimveč samskih sob, da zagotovimo normalno bivanje odraslim, sicer osebam z motnjo v duševnem razvoju. Sama sem zagovarjala stališče, da potrebujejo duševno manj razviti več enoposteljnih in dvoteljnih sob, kot so prvotno nameni. Danes je to povsem jasno, takrat pa ni bilo.

Vprašanje: Že dolgo sodelujete v ljubljanskem društvu. Kakšno je vaše delo?

Odgovor: Sprva sem delala na društvu dvakrat na teden, pozneje enkrat. Še vedno delam tako. S starši imam zelo dobre odnose. Še vedno me kličejo, želijo oseben stik. Tudi ko smo imeli na društvu honorarno zaposlene svetovalce (zdravnika, defektologa), so starši iskali mene. Kadar je šlo za značilne situacije, ki jih poznam, sem odgovarjala sama; sicer pa sem se posvetovala s strokovnjakom.

Ko sem začela delati v društvu, je bil njegov predsednik gospod Jereb. Tedaj smo imeli sto dvajset članov, danes jih je preko tisoč. Še vedno imamo isti program, le izpopolnjujemo ga. Ko je začel gospod Jereb delovati pri Zvezi, je društvo prevzel moj mož. Leta 1987 pa je tudi on odšel tjakaj. Ne glede na to, kdo je bil predsednik, smo v društvu vedno pridno delali. Dosegli smo lep razvoj družbene skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju.

Vprašanje: Kaj bi povedali staršem, ki bodo brali o najinem pogovoru, kot Ivova mama?

Odgovor: Največji problem za starše je, kako sprejeti dejstvo, da je njihov otrok - otrok z motnjo v duševnem razvoju. To ne gre čez noč. Zelo pomembno vlogo pri tem imajo odzivi svojcev, okolja. Vsak od nas si želi, da bi njegova družina živela normalno življenje. Midva z možem sva imela srečo, da sva imela podporo bližnjih.

Ivo je najin drugi otrok, jaz sem RH negativna. V tistem času, pred več kot štiridesetimi leti, še ni bilo injekcij, kot so danes in ki mater in otroka v takem primeru zavarujejo po prvem porodu. Ivu niso zamenjali krvi in tako je motnja ostala. Nerada govorim o tem, a najin starejši sin je zdrav, poklicno zelo uspešen. Veva, kaj se je zgodilo, da je Ivo drugačen. Morda zato lažje sprejemava to dejstvo. Mnogi starši, zlasti matere, pa doživljajo občutek krivde. Mnogi potrebujejo veliko časa, da se sprijaznijo z otrokovim stanjem in da lahko družina normalno zaživi. Lahko rečem, da je prizadetost najinega drugega sina najin odnos še bolj utrdila. Morda ne bi imela takega zakona, kot ga imava, če ne bi bil Ivo otrok z motnjo v duševnem razvoju. Živimo lepo. Z Ivom smo še vedno družina. Kamor greva midva, gre tudi Ivo. No, letos lahko tako rečem, ko smo ga vzeli tudi na Tajsko in v Avstralijo. Prejšnja leta sva na tako dolge poti hodila sama. Tokrat pa smo nekako poskusili in presrečni smo, da smo šli vsi skupaj. O tem vam bom kaj povedal tudi Ivo sam. Še vedno ne more pozabiti svojih vtisov, prijateljic, doživetij.

A rada bi se vrnila še k odnosom v družini. Naš starejši sin je bil kar preveč priden. Diplomiral je s triindvajsetimi leti, pri petindvajsetih je naredil magisterij, pri tridesetih doktorat. Resnica je, da smo se Ivu izredno veliko posvečali. Prizadeti otrok potrebuje zelo veliko pozornosti in starši včasih kar pozabimo, da nas tudi zdravi otrok potrebuje.

Vprašanje: Ali lahko zdaj povabiva še Iva, da ga spoznam?

Odgovor: Izvolite, saj pravzaprav že čaka. Z očkom sta pravkar pospremila obisk in prav rad vam bo povedal, kako je bilo na Tajskem.

Ivo je prišel v kuhinjo, podala sva si roke in se predstavila. (Potem sem se spomnila, da smo se pred nekaj leti že srečali v Novem mestu, pa sva oba pozabila tisti dogodek.) Hitro sva ugotovila, da sva istih let in se zato lahko tikava in že sva bila sredi klepeta.

Vprašanje: Ivo, kako si zadovoljen v delavnici?

Odgovor: O, v redu.

Vprašanje: Kaj pa delaš?

Odgovor: Delam v kovinski delavnici tovariša Ilije Radoša, kar imamo. Drugače je prijetno, le zjutraj bi še spal.

Mama se ob tem muza in pove, da je to resnično težava. Potem ga spomni, da me zanima, kako je bilo na Tajskem in Avstraliji. Ivo kar zažari in mi hiti pripovedovati, da je bilo odlično, da je hotel kar ostati tam in da bi najraje pripeljal domov dve Tajki, da bi ga masirali in mami pomagali kuhati. Pa ga že oče kliče in z gospo se spet pogovarjava sami.

Vprašanje: Vaš Ivo je videti zelo zadovoljen in družaben. Najbrž ima veliko prijateljev, vi pa odprt dom. Ali kdaj povabi svoje prijatelje iz VDC?

Odogovor: To pa ne. Rad gre tja, tudi prijatelje ima, a domov jih ne vabi. Tako družaben pa ni.

Zato sva bila pa res presenečena, ko se je na Tajskem tako dobro počutil. Že zdavnaj bi ga jemala s seboj, ko bi vedela. Pa se je vedno tako bal letala, da sva se še tokrat komaj odločila. Kako lepo smo se imeli! Ne morete si misliti, kako je naš Ivo užival! Vse ga je zanimalo. Povsod je šel z nama, v muzeje, na vse oglede... in užival je, prav tako kot midva. To vam pripovedujem zato,

da bi bili tudi drugi starši pogumnejši glede tega. Midva sva potrebovala toliko časa, da sva to storila, pa bi ga lahko že prej vzela s seboj in vsi bi uživali. Tako sem pa vedno potovala v skrbi zanj, ki je ostal doma, in z mislijo, da vsega pa vendar ne zmoremo skupaj.

Vprašanje: Kako je bilo pa v puberteti? Je bilo kaj težav z odraščanjem? Za mnoge od staršev je prav čas, ko se prebuja spolnost, najbolj kritično obdobje. Veliko sprašujejo o tem, kako ravnati z otrokom.

Odgovor: Ne, naš Ivo ni bil težaven v tem smislu. Razvil se je pozneje, ne v času, ko so zdravi otroci v obdobju pubertete. Pač pa je bil zanj težaven čas, ko si je starejši sin ustvaril družino. Tudi Ivo bi se bil rad poročil. Najhujša stiska zanj je bila, ko je brat študiral. Takrat je imel res hudo krizo, ko se je moral sprijazniti s tem, da on tega ne zmore. Želel je biti tak kot brat. Ta čas je bil zanj in za nas najtežji. Padal je v prave depresije in potrebno je bilo veliko truda in energije, da smo to prebrodili.

Nisem vam pripovedovala o tem, da sva nekaj let z Ivom delala doma. Kar tule sva imela delavnico. Po nekaj letih se je naveličal dela, moje družbe in bivanja med štirimi stenami. Vključili smo ga v delavnico.

Vprašanje: Veliko izkušenj imate, ki jih tisti, ki smo samo s stroko in srcem zavezani delu z ljudmi z motnjo v duševnem razvoju, nimamo. Zdaj razumem, kaj pravi gospod Jereb, ko govori o neki specifični izkušnji, ki je dana samo staršem.

Odgovor: Res je. Prav zato pa me muči še eno vprašanje, ki zadeva mnoge od staršev, pa še nimamo odgovora. Gre za odzvem opravilne sposobnosti. Menim, da ni prav, da našim otrokom odvzamejo opravilno sposobnost. Gre za problem dedovanja. Po sedaj veljavnih strokovnih izhodiščih naši otroci z motnjo v duševnem razvoju lahko dedujejo, vendar Center za socialno delo upravlja s premoženjem in pogosto nastajajo za skrbnika tega premoženja težavne situacije. Res je, da naši otroci sami ne bodo mogli upravljati svojega premoženja in da potrebujejo pri tem pomoč. V današnjih časih je premoženje varnost. Zakaj jim je torej ne bi zagotovili, če je to mogoče? Mislim, da bi morali znova preveriti, kako je s tem. Po mojem mnenju ni prav, da jim odvzamemo možnost, da ob pomoči skrbnika za poseben primer upravljajo premoženje, ki je temelj njihovi materialni varnosti po smrti staršev. Rada bi, da bi v to razmišljanje vključili tudi strokovnjake s področja pravnih znanosti in druge, ki so pristojni za reševanje te problematike. Mislim, da rešitev, ki je bila ponujena v preteklosti ne ustreza sedanjim pogojem življenja in ni v korist našim odraslim osebam z motnjo v duševnem razvoju.

Z gospo Silvo, Ivom in gospodom Škofom (tudi Ivom) smo končali (povečini najin) pogovor.

Domov sem se vozila z mislijo, da sem spoznala srečno družino, ki je, kot vse, prebrodila tudi manj srečna obdobja. A zdaj se na vseh treh vidi, da sodijo skupaj, da se imajo radi in da uživajo v skupnem življenju.

Renata Bačer

OBČNI ZBOR DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM VELENJE

Spet je leto naokrog in pod vsako stvarjo smo naredili črto ter pogledali rezultate, ki smo jih dobili v prehojenem letu 1993. Tako smo tudi v Društvu za pomoč duševno prizadetim Velenje naredili »letno inventuro«. Enajstega februarja smo imeli občni zbor, kjer smo se člani in ostje seznanili z delom v preteklem letu.

Duševna in telesna motenost še vedno nima pravega mesta v družbi, še vedno je rahlo odrinjena na obobje. Pa vendar moramo priznati, da je za osebe z različnimi motnjami že kar dobro poskrbljeno, razen seveda zdravstvenega varstva. Sicer pa je naloga Društva v letu 1994, da tudi na tem področju poskrbi za svoje člane, ki so povečini družine z motenimi otroki.

V letu 1993 je Društvo izvedlo seminar za družine z otroki z različnimi motnjami na Dobrni. Zanimanje za takšne vrste seminarjev postaja vse večje. Društvo je v letu 1993 pomagalo tudi pri ustanovitvi Varstveno-delovnega centra Ježek Velenje, kjer bodo svoj prostor našli odrasli z motnjami v razvoju. Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije pa je Društvu podarila kombi, ki ga je Društvo odstopilo v uporabo Osnovni šoli Šmartno in Varstveno-delovnemu centru.

Še precej stvari je, ki jih je Društvo v letu 1993 postorilo, za naštevanje vseh bi nam zmanjkalo prostora.

Vsi si želimo, da bi tudi naši otroci, ki so drugačni le po tem, da potrebujejo posebno pozornost, prilagojeno življenje in delo, dobili pravo mesto v družbi, da bi tudi oni imeli enake pravice kot mi vsi. Navsezadnje - vsak od nas ima posodo, ki jo napolnjuje s svojimi deli in uspehi. Naši otroci, ki jim pravijo drugačni, imajo manjše posode, ki pa jih skoraj vedno napolnijo. Mi imamo večje posode, pa žal marsikdaj ostajajo tudi na pol prazne.

Darja Fišer

MOJ ATA, Dušan Založnik

NA DELOVNI PRAKSI V INCE MENGEŠ

Delovna praksa je načrten, stalen in usklajen proces, ki se uresničuje v zagotovljenem programu. Otroke in mladostnike seznanja z različnimi deli, pomaga razumeti proizvodni proces, navaja na delovno disciplino, natančnost, redoljubnost, na odgovoren odnos do dela in materiala, omogoča razvijati socialna čustva do sebe in drugih v medsebojnih odnosih.

Vsi ljudje so enakovredni (to je parola Mednarodne lige za pomoč otrokom z motnjo v duševnem razvoju)! Zato imajo osebe z motnjo v duševnem razvoju pravico do življenja, ki je podobno življenju ljudi v okolju, v katerem živijo. Te osebe imajo posebne potrebe, to pa pomeni, da jim je treba omogočiti takšne razmere, v katerih bodo lahko normalno živele in seveda delale. To je naš skupni cilj! Na Osnovni šoli Roje Domžale začenjamo z delovno prakso že na II. stopnji delovnega usposabljanja in nadaljujemo vse do obdobja, ko mladostnik konča usposabljanje in se redno »zaposli« v INCE Mengeš. V INCE Mengeš smo že stalni gostje več kot deset let. Po vseh teh letih s kolegico, s katero ponavadi spremljava prakso otrok, z zadovoljstvom ugotavljava, da jim je delo znano, da ga obvladajo, da jim je kar nekako »zlezlo pod kožo« in tudi povsem nove delovne operacije hitreje obvladajo. Pri tem vsak posameznik dosega individualni napredek; natančnost, hitrost dela, vztrajnost, redoljubnost, organiziranost, znajo se že sami oskrbeti z delom in si priskrbeti tudi pripomočke za delo. Všeč mi je bilo tudi to, da so moji mladostniki (III. stopnja oddelka za delovno usposabljanje) resnično tako, kot smo se v moji šoli pogovorili, skrbeli drug za drugega, nikoli niso povzročili nobenih konfliktov in tako tudi na področju socializacije napredovali.

Delovne razmere v INCE Mengeš so take, da ustrezajo posameznikom, njihovim zmogljivostim, tempu dela. Mladostniki zato lahko doživljajo občutek lastne vrednosti, sprejetja, koristnosti, pomembnosti, pripadnosti neki skupini. Vseskozi je čutiti med njimi veliko zadovoljstvo in veselje.

Delo ustvarja iz njih ljudi, srečne ljudi!

IN KAKO SE IMAMO?

Gremo v INCE, hišo prijaznih ljudi, kjer nas pogrešajo in povabijo, ko imajo spet toliko dela, da potrebujejo našo pomoč. Vsi smo navdušeni, hitro se dogovorimo z našim Tomažem za vsakodnevni prevoz s kombijem na delo. Svojo obleko brž odložimo v garderobah, odidemo v delavnici in kar takoj začnemo delati. Težav pri delu nimamo, ker delo že poznamo. Čas nam hitro beži. Seveda tudi pomalicamo. In ves čas poslušamo glasbo.

IN KAKO SE IMAŠ TI?

Matjaž: Še pa še, pa še pa še, pa še pa še!

Mojca: Fino, the best! Tudi šalimo se!

Miha: Rad delam. Nihče me n preganja, vsi so zelo prijazni.

Irena: Super! Rada hodim n prakso. Imam predpasnik, ker delam.

Aleš: Težko sem čakal na prakso. Dela je veliko in glasbo zelo rad poslušam.

Pavle: V redu je tukaj. Poslušamo ansamble.

Mihec: Z Matjažem sva glavna!

Boštjan: Všeč mi je. Delam, kar mi rečejo in pokažejo!

Ana: Jutri bom še prišla delat, a ne Helena?

Franci: Na praksi je treba pakirati v vrečke in še marsikaj. Še bom prišel!

Bojana: Rajši hodim v šolo, ker pišemo in gremo na sprehod.

Matija: Sem prvič in je zelo zanimivo. Treba je biti priden. Še bi prišel!

Stanka Razpotnik
Osnovna šola Roje
Domžale

SREČANJE MLADIH TEHNIKOV OSNOVNIH ŠOL S PRILAGOJENIM PROGRAMOM DOLENJSKE REGIJE

Mladi tehniki osnovnih šol s prilagojenim programom iz Novega mesta, Brežic, Črnomlja, Krškega, Mirne in Sevnice so se 15. aprila 1993 srečali na Osnovni šoli Dragotina Ketteja v Novem mestu. Njihovi učitelji tehniške vzgoje pod delnim in organizacijskim vodstvom gospe Ane Marije Čulig so jim pripravili prisrčno tekmovanje. Pokazali so znanje in spretnosti, ki so jih pridobili pri pouku tehniške vzgoje, v interesnih dejavnostih ter v drugih oblikah delovnega usposabljanja. Svoje najlepše izdelke pa so razstavili na razstavnem prostoru.

Srečanje je bilo organizirano z namenom, da se učencem in učiteljem omogoči medsebojno spoznavanje, druženje in s tem tudi medsebojno izmenjavo izkušenj. S predstavitvijo rezultatov dejavnosti na področju delovno-tehničnega usposabljanja so dobili s tekmovanjem priložnost vsi tisti učenci, ki kažejo večji napredek in nadarjenost ter čutijo željo in potrebo po uveljavljanju in tekmovalnosti.

Tekmovanje je potekalo v dveh delih:

V prvem delu so učenci posamično tekmovali v izdelavi izdelkov iz različnega gradiva; učenci petih razredov v obdelavi papirja, šestošolci v ročni obdelavi kovin, sedmošolci so izdelovali tekstilne izdelke, osmošolci pa so pokazali tehnološko znanje in spretnosti pri ročni obdelavi lesa. Izbrani so bili taki izdelki in delovni postopki, ki so jih učenci ob postopnem sistematičnem vodenju pridobili in utrdili z učno vsebino obveznega učnega programa tehniške vzgoje od 5. do 8. razreda. Delovna naloga je bila sestavljena tako, da so tekmovalci samostojno po delovnih fazah izdelek oblikovali do končne oblike. Ocenjevalna komisija je ocenjevala kakovost obdelave, estetski videz izdelka, pravilnost uporabe orodja in zaporedja tehnoloških faz, ustvarjalnost ter hitrost opravljenega dela. Imela je težko nalogo, saj so se vsi mladi tekmovalci zelo potrudili in pokazali visoko raven znanja. Težko je bilo presoditi, kdo je bil boljši.

Drugi del tekmovanja je bil zabavne narave. Organiziran je bil v obliki kviza znanja in spretnosti. Med seboj so se pomerile ekipe posameznih šol, v kateri je sodeloval tudi učitelj - mentor. Učenci so tekmovali v spretnostih, katera ekipa bolje in hitreje sestavi tehnično sestavljanko, pravilneje in hitreje prepozna, razvr-

BOJANA, Franja Pšeničnik

šča različno gradivo in katera ekipa si zapomni in piše več skritih predmetov (orodja in tehnični pripomočki).

V zadnji disciplini so posamezni člani ekipe izdelovali papirnate srčke. Ekipa je končala svoje delo, ko si je zadnji tekmovalec nadel svoj izdelek okoli vratu. Tudi navijači so imeli pomembno vlogo, saj so glasno, a korektno spodbujali tekmovalne ekipe. Zmagala je tista, ki je iz posameznih tekmovalnih disciplin nabrala največ točk.

Srečanje se je končalo s slovesno podelitvijo nagrad in priznanj. Ne glede na dosežene rezultate so priznanja prejeli vsi tekmovalci. Lična pisna priznanja so bila napravljena doma, v šoli Dragotina Ketteja, pri likovni interesni dejavnosti. Nagrade pa sta prispevali zavarovalnica Triglav iz Novega mesta in Občinska zveza organizacij za tehniško kulturo Novo mesto. Ta je tudi denarno podprla organizatorje tekmovanja. Nadvse prijetno je bilo videti vesele in zadovoljne obraze mladih tekmovalcev in njihovih učiteljev, to pa sta bila tudi temeljni cilj in namen srečanja.

Srečanje mladih tehnikov osnovnih šol s prilagojenim programom je bilo v taki obliki izvedeno prvič v zgodovini slovenskega šolstva. Zato ni bilo naključno, da smo pedagoški svetovalci Zavoda Republike Slovenije za šolstvo in šport v dogovoru s šolo gostiteljico povabili na prireditev učitelje tehniške vzgoje iz šol s prilagojenim programom iz vse Slovenije. Ti so se v velikem številu odzvali vabilu, kar je popestrilo celotno prireditev. Na spontanem neuradnem sestanku učiteljev smo se dogovorili, da že v naslednjem šolskem letu organiziramo taka srečanja v vseh regijskih aktivih pa tudi na državni ravni. Razšli so se s prijetnimi občutki, obogateni z novimi vtisi in izkušnjami, a tudi z izzivi za oplemenitenje svojega dela v prihodnje.

Da je celotna prireditev potekala v toplem in prijaznem ozračju, z vzorno organizacijo, se je treba vsekakor zahvaliti šoli gostiteljici, ki je bila pod vodstvom ravnateljice, gospe Brede Oklešen, in njenih neutrudnih sodelavcev najbolj zaslužna za uspeh prireditve.

Strokovnemu aktivu učiteljev tehniške vzgoje Dolenjske in vodji aktiva je treba izraziti vse priznanje za strokovno delo pri tem pionirskem inovativnem prispevku na področju predstavljanja ugleda in pomena tehniške vzgoje za večjo osebno rast otrok in mladostnikov z drugačnimi potrebami.

Milena Učakar
Pedagoška svetovalka za
tehniško vzgojo

In memoriam

IRENI DIMEC

V turoben vračam majski se večer.
Tišina dregne me ob dver spomina,
da se odpre kot nema bolečina...
Ranljiva bit zatrepeta v nemir.

Kako neizprosno hitro čas beži.
Že leto dni je, kar nas puščaš same.
Ti mirno snuješ bajke na dnu jame,
a zunaj je pomlad in vse kipi.

Po šolskih je hodnikih vrisk in smeh,
v otroških srcih sled tvoje topline...
Ker so napajali iz tvoje se globine,
zdaj so ponos in sreča nas vseh.

Nisi odšla! Spomin nate živi,
saj s svojim delom v šolo si vsejana,
kot žlahtno seme, na polja zorana,
ki v mladih dušah v novo rast kali!

Sodelavki specialni pedagoginji
ob obletnici smrti

Heda Kastelic
OŠPP Dragotin Kette
Novo mesto

KAKO NAPREJ?

Že enaindvajset let delam z otroki z motnjo v duševnem razvoju. Poučevala sem otroke na osnovni šoli s prilagojenim programom, in sicer od 1. do 8. razreda, vse mogoče predmete. Zdaj delam v oddelku za delovno usposabljanje. Zato sem se sama odločila, da bi spoznala še delo, ki je precej drugačno od poučevanja, čeprav pa so otroci veliko bolj prizadeti. V začetku sem bila zelo navdušena, lahko sem uporabila veliko več samoiniciativnosti, več sem se gibala, a pri tem sem morala velikokrat tudi fizično delati. Treba je bilo dvigovati otroke, vsako delo, ki ga želim naučiti, moram najprej sama opraviti, skratka po končanem delu sem utrujena telesno in duševno. Ker so mi ti otroci prirasli k srcu, se vsako jutro znova z veseljem lotim dela. Vsak najmanjši napredek mi da nov polet. Ker imam zadnje čase vedno več težav s hrbtenico, občasno mi otečejo tudi sklepi na nogah, sem začela premišljevati, kako naprej. Pred menoj je še petnajst let dela. Kako bom to zdržala? Kaj bodo delali otroci, ko bodo spoznali, da njihova tovarišica ne more teči, se valjati z njimi po tleh, jih pestovati, dvigovati, skratka, da jo počasi v vsem prekašajo. Ne vem, mogoče mislijo ljudje, da ti otroci nič ne opazijo in nič ne razmišljajo ter da so zadovoljni z vsem. Povem vam, da ni tako. Še kako dobro opazijo spremembe in s teboj delijo veselje in žalost, če si jim le dovolj blizu. Ne nameravam opisovati življenja s temi otroki niti ne tarnati nad seboj, rada bi le postavila nekaj vprašanj in dala v premislek nekaj predlogov.

1. Kaj bo delal specialni pedagog, če telesno omaga in ni ne za v bolniško ne za v pokoj? Kakšno delovno mesto se mu lahko ponudi na šoli ali v zavodu, kjer se dela s prizadetimi osebami in kjer vsa dela zahtevajo popolno telesno zdravje?

2. Veliko sem premišljevala o tem in predlagam:

Izobraževalni program za specialnega pedagoga-defektologa naj bo zastavljen širše, tako da bi ob zmanjšanju fizičnih sposobnosti imel možnost, da lahko opravlja delo kot svetovalni delavec pri raznih svetovalnih telesnih, ali da bi bilo v zakonih zapisano, da imajo prednost taki specialni pedagogi-defektologi, seveda z nekaj prakse pri delu s to populacijo. Zavedam se namreč in izkušnje mi to potrjujejo, da je teorija, s katero se seznaniš na fakulteti, daleč od resničnega življenja in dela s takimi ljudmi oziroma otroki. Želim si, da bi se oglasili učitelji tudi iz nižjih razredov osnovnih šol ter vzgojitelji iz vrtcev, ker mislim, da tudi oni do konca delovne dobe težko vzdržijo večje fizične obremenitve pri delu. Končno želim tudi, da bi pri teh delih pri plačah upoštevali tudi koeficient za fizično obremenitev.

Oglasite se prizadeti in prosim, da razmislite vsi tisti, ki pripravljate izobraževalne programe in razne pravilnike o plačah in ravnatelji, ki morajo nazadnje sami rešiti problem učitelja-vzgojitelja, da poteka delo nemoteno in da v očeh podrejenih niso videti hudobni ljudje.

Lidija Žnideršič

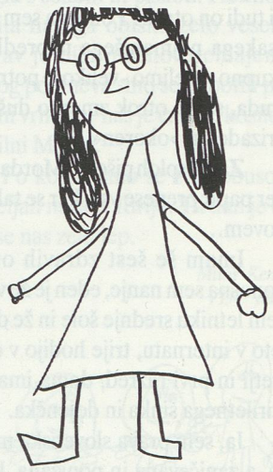

MOJA MAMA, Damir Juvan

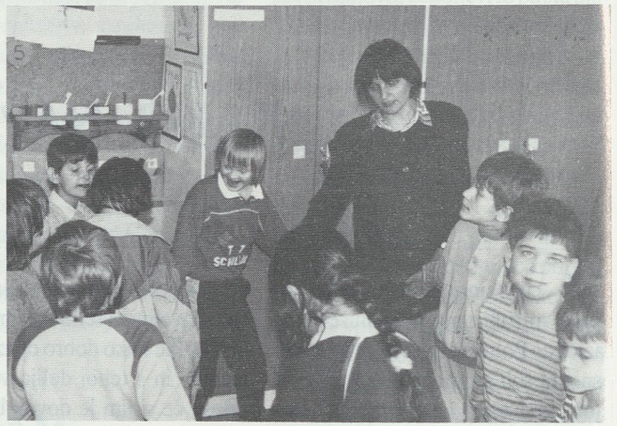

SPOŠTOVANI,

V zadnji številki IV. zbornika sem brala, kako službe socialnega skrbstva skrbijo za duševno prizadete in njihove družine.

Sama imam trinajstletnega sina Mateja, ki se usposablja v Dobrni. Težko je bilo tistega sivega septembrskega dne pred leti, ko sem z možem peljala sinka tja. A lepo je sprejel, takrat sedemleten, ni jokal, ko smo se poslavljali, k sebi je stiskal medvedka. Lepo se imajo. Rad je med nami, a dobro ve, da je lepo in prisrčno sprejet tudi v zavodu. Koliko solza in gorja je bilo. V tem času smo dobili telefon z vašo pomočjo in pomočjo gospe Silve, predsednice laškega društva. Hvala vam!

A boli me pri srcu, ko okolica ne sprejema otroka takega, kot je, mar ni tudi on otrok? Ponosna sem nanj, vsakega najmanjšega napredka se skupno veselimo - veliko je potrebno truda, saj je otrok zmerno duševno prizadet in »okoren«.

Zakaj sploh pišem? Morda zato, ker papir prenese vse, ker se tako izpovem...

Imam še šest zdravih otrok, ponosna sem nanje, eden je že v drugem letniku srednje šole in že drugo leto v internatu, trije hodijo v osmi, tretji in prvi razred, doma imam še štiriletnega sinka in dojenčka.

Ja, sem prava slovenska mamica, a zaničevana in ponižana, ker si nisem »znala« pomagati in imam toliko otrok. Zaradi Matejčka smo si kupili starega fička, tako lažje gremo ponj in ga odpeljemo nazaj.

Danes imam štiri šolarje in Mateja v zavodu. Težko je bilo, a upala sem, da bomo zmogli.

Septembra so se začeli stroški v šoli, malica, delovni zvezki in ne vem še kaj. Napisala sem prošnjo za enkratno denarno pomoč in dobila odgovor, da moram k prošnji poleg drugega priložiti še potrdilo o državljanstvu. Socialno skrbstvo poravna stroške za Mateja, seveda ne stroškov prevoza.

Kako naj iščem potrdilo o državljanstvu? Nisem šovinist, a solze mi lijejo iz oči; tako torej pomaga socialno skrbstvo družinam s prizadetimi otroki.

Nihče ne vpraša, ali kaj potrebujem, ne materialno ne moralno. Imam prijateljico, daleč v beli Ljubljani, ki me tolaži in spodbuja.

Z živci sem na koncu, vse, kar imam so mož in otroci. Noči brez spanca, zjutraj rdeče, otekle oči in strto srce. Ne iščem pomoči pri zdravnikih, ker se bojim, da kdo pride i vzame otroke.

Moram poudariti, da smo sic srečna družina in smo radi skupaj svojem domačem gnezdecu. Skr men in majhen je naš domek, a velik in srečna so naša srca.

Zunaj se dani, otroci bodo šli v šolo, mož v službo. Ne vem, če bom to pismo poslala, a list je popisan.

Imam še pesmi, ki jih pišem sama, nekaj ste jih že objavili v zborniku.

Milena Teršek

POSVETILO HČERKI

NAJINIH PETINDVAJSET LET

1.
Petindvajset let mineva, odkar
odšla si od doma,
ta dolga pot, ki konca videti je ni,
petindvajset let,
kot bi bilo to včeraj,
mi v mislih teh -
življenja čas hiti!

staram se v nemoči tej,
d premnogo dolgih ur noči,
o spanca ni in ni,
aj trpljenje, strah, nemoč
ni nemo trgajo moči!

3.
Oh da, pa sreča je
med mano in teboj
in tudi sonce je
in nežni veter,
ki mnogokdaj oblake odpodi
in duši daje moč, da se srce krepi,
za mnogo lepih misli -
ki kot peščena ura nama meri čas
in skozi njo polzijo dolge najine poti!

4.
Vsak dan pestujem misli
lepe na te,
da v srcu čutiš moj objem,
a včasih se bojim usode krute,
da ne bi razgrabila to,
kar v sebi čuvam za te,
kar izgubiti, zatajiti, vem -
ne smem!

5.
Ah jutri dan bo lepši,
in sonce bo in misli lepe,
da le vsak dan bile bi take!
Z najlepšo svilo čipkala
ljubezen za te bom naprej,
vse dneve in noči,
na eni zanki jaz - na drugi ti!

6.
Ne dam te, ker preveč te ljubim,
ne dam te, ker preveč
je solz preteklo za te,
ne dam te, ker preveč
strahu je v meni za te,
pustim te tam, kjer srečna si in bodi,
ljubezni moje kelih -
ti trdno držim na dlani!

Anica Štancar

PRISPEVKI NOVINARSKEGA KROŽKA OSNOVNE ŠOLE DRAGOTIN KETTE

NAŠA ŠOLA

Naša šola stoji na hribčku. Ime ima po pisatelju in pesniku Dragotinu Ketteju. Okoli šole imamo sadovnjak, zelenice in igrišča za telovadbo. S hribčka za šolo je zelo lep razgled daleč naokoli. Vidimo Gorjance in Trško goro. Blizu naše šole sta center srednjih šol in dijaški dom. Vendar pa je zame naša šola najlepša med vsemi.

Hodim v osmi razred. V šolo se pripeljem z avtobusom ali pa s kombijem. V razredu nas je deset učencev. Pomagamo eden drugemu, včasih pa se tudi skregamo. Imamo najboljše tovarišice. Veliko se pogovarjamo, pa tudi učimo se veliko. Imamo precej praktičnega pouka.

Na naši šoli je poskrbljeno za dobro počutje. S težkim srcem se bom poslovila od nje. Upam, da jo bom kasneje večkrat obiskala.

Suzana Šinkovec

NOVE POČITNICE

V letošnjem šolskem letu smo se učenci razveselili novih počitnic. Sedaj imamo proste dneve enakomerno razporejene na vse leto. Imamo jesenske, novoletne, zimske in prvomajske enotedenske počitnice. Novih počitnic smo učenci zelo veseli, le kdo jih ne bi bil. Dnevi brez učenja, daljše spanje on jutrih in gledanje televizije tudi v kasnejših večernih urah. Pri naši hiši televizije sicer nimamo, pa je tudi ne pogrešam, saj imam veliko lepih knjig.

Počitnice pa so staršem naredile tudi nove skrbi, zlasti tistim, ki imajo manjše ali pa zelo prizadete otroke. Našo šolo obiskuje veliko otrok, ki so med tednom v internatu. Starši teh otrok se vsaka dva meseca znajdejo v težavah. Vsi otroci nimajo starih mam ali starih očetov, ki bi popazili na vnučko ali vnuka. Za te otroke morajo sedaj poskrbeti tudi med počitnicami.

Jurij Simončič

OBISK NA KMETIJI

V četrtek smo varovanci delavnice iz Idrije obiskali Hermino. Hermina je doma na veliki kmetiji v Zadlogu nad Idrijo. Imajo stanovanjsko hišo in velik hlev. V hlevu je štirideset glav goveje živine, tako da imata gospodar in gospodinja zelo veliko dela. V hlevu smo videli molzno napravo za molžo krav. Imajo tudi druge stroje, ki malo olajšajo delo.

Herminina mama nam je postregla s sokom in piškoti. Hermina je bila našega obiska zelo vesela, čeprav je bila močno prehlajena. Okrog poldneva smo se napotili peš v Črni vrh, kjer nas je čakalo kosilo v gostilni Metka.

Po kosilu smo se z avtobusom odpeljali nazaj v Idrijo. Ta dan je bil za vse nas zelo lep.

Miloš Kenda
VDC Idrija

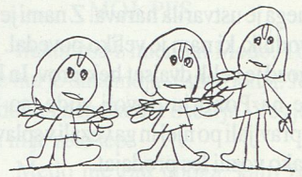

IZLET NA LUBNIK

V petek, četrtega marca, smo se planinci s kombijem odpeljali čez Brnik, Kranj v Škofjo Loko. Iz Škofje Loke smo šli po strmi poti na Lubnik. To je ošiljen vrh, kjer je malo prostora za igro. Nameščene so klopice, kjer si zaljubljenci najdejo svoj kotiček. Lepo vreme je omogočilo ogled ljubljanske kotline, Kranja in Škofje Loke. V Škofji Loki je velik stari grad, v katerem je lepo urejen muzej. Videli smo, kako so ljudje včasih živeli in delali in kako so se oblačili. Ko smo se vračali, je začel pihati močan veter, da je metal opeke s streh. Bili smo zelo prestrašeni.

Planinci Osnovne šole Roje Domžale

ŠOLA V NARAVI NA POHORJU

V nedeljo, šestega februarja, smo se zbrali pred šolo. Tu smo zložili opremo in stvari v kombi in se odpeljali proti Pohorju. Nastanili smo se v hotelu Bellevue. Tu smo imeli dobro hrano in glasbo. Smučali smo se na Arehu. Tja smo se vozili z avtobusom. Ko je bil praznik, je bil hotel zelo poln. Zelo smo uživali v smučanju. Proge so bile lepe. Ob hotelu je bila kabinska žičnica. Z njo smo se odpeljali v Maribor. Bil je lep razgled. V mestu smo si ogledali akvarij. Tu smo videli razne živali. Videli smo tudi veverice, ki so bile zelo udomačene. Po sprehodu smo se s kabinsko žičnico vrnili v hotel. Odšli smo tudi v pragozd Šumnik. To je gozd, kakršnega je ustvarila narava. Z nami je bil vodnik, ki nam je veliko povedal. Ta gozd je velik dvajset hektarov. In ker je na Pohorju dovolj vode, so les spravljali po njej in ga vezali v splav in tako vozili les prodajat.

V snegu so bile sledi živali. Vodnik pa je povedal, katere živali so hodile. Ko smo prišli do vrha, smo se ustavili in pomalicali. Tam nas je tovarišica fotografirala. Ko smo se vračali, smo se ustavili na mravljišču in nabrali smolo. Na Arehu smo imeli kosilo. Izlet je bil zelo poučen. Ko smo pojedli večerjo, smo imeli v hotelu ples. Veliko smo se naučili in naigrali.

To so bili nepozabni dnevi.

Nevenka, Miha, Matjaž
Osnovna šola Roje
Domžale

PRISPEVKI GOJENCEV DIJAŠKEGA DOMA ČRNOMELJ

RADA SEM TUKAJ

Sem Helena Mihelčič in pišem vam iz Dijaškega doma Črnomelj. Tukaj sem že tri leta in mi je zelo lepo. V sobi sem z Mojco in Slavico. Naša soba je okrašena s slikami, risbicami in obešenkami. Vsak dan imamo učne ure, tedaj pišemo in se učimo. Pri učenju nam pomaga učiteljica Vesna. V domu sem se naučila izdelovati makrameje, obešenke in prtičke. Najlepše nam je, ko imamo ple in praznujemo rojstne dneve, praznike.

Letos smo praznovali novo leto skupaj s starši. Povabili smo jih v Dom, kjer smo plesali, peli in se zabavali. Igral nam je Alešev oče, skupaj s svojimi prijatelji. Dobili smo velika darila. Najraje plešem.

Vesela bom, če bo moj spis objavljen.

Helena Mihelčič

MOJE BIVANJE V DIJAŠKEM DOMU

Sem Jože Mikešič, stanujem v Dijaškem domu Črnomelj. Tam sem ves teden do petka, ko grem domov v Metliko.

Vsako jutro vstanem, se umijem in grem na zajtrk. Nato grem v šolo Milke Šobar-Nataše. Hodim v sedmi razred. Po šoli se vrnem v dijaški dom. Tu najprej kosim, nato imamo učne ure.

Ob prostem času gledam s prijatelji televizijo, se igramo in delamo razne izdelke. Potem imamo večerjo. Po večerji telovadimo, se igramo Človek ne jezi se in urejamo garderobo za naslednji dan. Če smo pridni

ir e je lep film, lahko gledamo te vizijo tudi po 20.00 uri.

V tem šolskem letu sem naredil k tri obešenke za rože (makram je). Najlepše mi je bilo, ko smo p aznovali dedka Mraza. Prišli so st rši. Bila je tudi moja mama.

V dijaškem domu sem že osem le in mi je lepo, saj imam veliko prijateljev.

Jože Mikešič

NABIRALI SMO KOSTANJ

Tovarišica nam je obljubila, da se bomo peljali z vlakom nabirat kostanj. Že zvečer smo pripravili čevlje, hlače i vrečke. Bili smo zelo pridni. Komaj s m dočakala uro, da smo naredili v sto in odšli na železniško postajo. K je vlak pripeljal, smo vsi zapeli od v selja. Zelo rada se vozim z vlakom.

Na Otovcu smo izstopili in šli v g zd nabirat kostanj. Tovarišici sta r m razdelili malico. Moja vrečka je b la polna kostanja, zato sem si natrgala rožic. V gozdu je kmalu postalo m račno. Morali smo se vrniti na železniško postajo in počakati vlak.

Ko smo prišli v dom, smo si kostanj spekli. Jože je zaigral na harmoniko, Herman pa ga je spremljal z orglicami. Bilo je zelo lepo.

Mimica

PRISPEVKI DIJAKOV OSNOVNE ŠOLE DR. LJUDEVITA PIVKA PTUJ

NAŠE ŽELJE

Rad bi imel hišo, v kateri bi mirno živel z družino. Želim si tudi avto, sintesajzer in veliko sreče. Moja največja želja pa je, da bi vse življenje preživeli brez vojn in bolezni.

Boris Savič

Želim si, da bi bil zdrav, da bi imel poklic in tudi službo. Želim si, da bi lahko delal kot vsak zdrav človek, čeprav sem invalid.

Igor Pišek

Želim si, da bi v šoli dobivala same lepe ocene.

Emica Horvat

Želim si, da bi mi bilo v življenju vedno lepo.

Robi Koren

Želim si veliko let in da bi se nekaj naučil, da bi imal svoj poklic. Rad bi si zgradil svojo hišo in imel svojo družino. Da bi moja družina srečno živela.

Želim si tudi, da bi bil po vsem svetu mir, da bi se ljudje med seboj dobro razumeli in srečno živeli.

Andrej Grula

MIR

Mir, mir, mir. To so besede, ki jih slišim vsak dan doma, po radiu, po televiziji. Ves svet izgovarja to besedo. Doma si želim miru. Kadar se ata in mama prepirata, odidem iz hiše. Najbolj sem srečen, kadar sem sam doma. Rad opazujem otroke v bližnjem vrtcu. Veselo se lovijo, se skrivajo, igrajo. Nihče ne moti njihovega veselja. Tudi v razredu imam rad mir. Le tako se lahko učim in poslušam.

Najbolj pa si želim, da bi bil mir na Hrvaškem in v Bosni. Rad bi, da bi se begunci vrnili na svoje domove in da bi imeli svoje delo. Pogosto gledam televizijski dnevnik in vidim, kar se dogaja po svetu in doma. Skoraj vedno slišim besedo mir. Veliko se pogovarjajo, kako bi ga dosegli. Upam, da bodo našli rešitev in bo med ljudmi nekoč res zavladal MIR.

Boštjan Konc

Mir mi pomeni to, da lahko hodim v šolo in se zabavam. Brez strahu pred bombami grem s prijatelji v trgovino ali kino. Ne slišim streljanja in v televizijskem dnevniku ni treba govoriti le o vojnih grozotah. Zame je mir tudi to, da imamo topel dom, hrano in vodo!

Tudi otrokom drugod želim, da bi lahko živeli tako kot živim jaz.

Darinka Vodnik

MOJ MUC

Mojemu mucu je ime Timi. Je velik in pisan. Pod vratom ima črno piko. Zelo rad je mačjo hrano. Tudi kopanju se ne upira. Večkrat se igrava. Vsi pravijo, da se ga bom naveličala. Jaz pa vem, da ne bo tako, ker ga imam zelo rada. Ne dam ga nikomur, to bo vedno moj maček.

Darinka Vodnik

MOJA MUCA

Doma imam muco. Je sive barve, s črnimi lisami. Ime ji je Maca. Ko grem po mleko, se mi plete pod nogami. Ko ji nalijem mleko v skodelico, ga z užitkom spije. Jedla bi samo brikete. Imam jo zelo rada. Najraje spi na kavču ali pa na toplem radiatorju. Muca je vedno v stanovanju, saj jo redno kopamo. Ko jo spustim na svež zrak, se bojim, da se bo izgubila.

Suzana Nemec

MOJ PES

Imam psa z imenom Medo. To ime mu je dala moja sestra Sonja. Je podoben nemškemu ovčarju. Ves je črn in je zelo lep.

Medo me rad uboga, kajti že

tedaj, ko smo ga dobili, sva se začela učiti. Zelo rad ima pasjo hrano Pedigree Pal. Psa imam zelo rad, zato ga večkrat spustim z verige.

Branko Arnuš

SNEG, BELI SNEG

Neko soboto je začelo snežiti. Ko sem zjutraj vstal, skoraj nisem mogel verjeti, da ga je zapadlo skoraj pol metra. Hitro sem se oblekel in se šel smučat. Ves dan sem smučal, v ponedeljek pa sem moral v šolo. Pred šolo smo se kepali. V razredu smo sklenili, da bomo s snegom oribali našega razrednika. Rekel je, da se bomo kepali, ko bomo imeli športni dan.

Po pouku nas učitelj ni hotel vseh naenkrat izpustiti iz učilnice. Najprej so šle deklice, šele nato smo šli dečki. Vseeno smo se zunaj kepali in nagajali deklicam. Zima mi je zelo všeč, samo da ne bi bilo tako mrzlo.

Dušan Djonšek

PRVI SNEG

Prvi sneg je zapadel v soboto. Vsi smo ga veselo čakali. Gledala sem skozi okno, kako je lepo snežilo. V sobi sva si s sestro pripravili toplo obleko in obutev. Hodili sva po snegu in se kepali. S sestrico sva bili veseli snega. Želim si, da bi zapadlo še več snega.

Sonja Petrovič

BILA SEM PALIČA

Že tri dni sem ležala v gozdu. Bila sem vsa premočena in premražena. Ta dan je mimo mene prišla zelo utrujena starka. Sedla je na štor. Rekla je, da bi potrebovala palico, in takrat me je opazila. Pobrala me je in se oprla obme. Nato se je odpravila dalje. Bila sem ji opora pri hoji. Čez nekaj časa sem zagledala slamnato hišico. Starka je pred to hišico sedla na klop. Poklicala je moža in mu rekla, naj me preseka, saj sem iz bukovega lesa. Mož me je nesel proti štoru. Zraven štora je bila sekira. Ko sem samo pogledala sekiro, me je spreletel srh. Starec me je položil na štor in dvignil sekiro. Tedaj sem zakričala in ugotovila, da se mi je samo sanjalo.

Simona Kovačič

Sem Slavko Janžekovič in pomagal sem v delavnici na temo POLJE. Mentorica delavnice je bila gospa Zdenka Kokol. Izdelovali smo lutko. Potrebovali smo žico, plastelin, nit, ličje in koruzne laske. Kar precej spretnosti in vztrajnosti je bilo potrebno, da je nastal končni izdelek.

IMELI SMO PROJEKTNI TEDEN

Novembra smo imeli v šoli projektni teden z naslovom ZLATA JESEN. Učenci iz osmih razredov smo sodelovali v delavnicah: gozd, vinograd, polje in sadovnjak. V tem tednu smo imeli malo pouka, zato smo bili zelo sproščeni. Delo je trajalo tri dni, nato pa smo v telovadnici uredili razstavo vseh izdelkov. Pri gospodinjstvu smo spekli dobro jabolčno pecivo. Ob koncu projektnega tedna smo imeli proslavo, na katero so prišli tudi starši. Nastopali so učenci iz oddelkov in iz prvih razredov. Izvedli so tudi razvedrilne igre.

Boris Cafuta

Sem Mojca Horvat in pomagala sem pri delu v delavnici na temo GOZD. Mentorica je bila gospa Bojka Kolarič.

Iz drevesnega lubja smo oblikovali maske. Pri delu smo uporabljali gozdne sadeže in listje. Iz želoda fižola, kostanjev in storžev smo oblikovali razne živali, ptičke, sove, labode in ježke. Na barvni papir smo lepili suho listje in nastali so polžki, metulji, ježi in ptički. Vse izdelke smo razstavili.

Delo na temo SADOVNJAK je vodila gospa Mihaela Drozg. Pripravili smo vabila za sklepno proslavo, risali in barvali jabolka, izdelali smo prtičke z odtisi jabolk. Sadje smo oblikovali tudi iz gline. Če kdo od otrok iz Oddelka za delovno usposabljanje dela ni zmogel, smo pomagali učenci iz višjih razredov.

Simona Kovači

PRISPEVKI CENTRA ZA USPOSABLJANJE INVALIDNIH OTROK JANKO PREMRL-VOJKO VIPAVA

Ko se ptički ženijo in moje srce hitreje bije…

Vrhovi gora imajo snežno bele kapice. Ko pa prisluhnem šepetanju vetra, slišim tudi glasove ptičk, ki brezskrbno letajo po širnem nebu. Kdo ve, kaj si pripovedujejo? Morda o ljubezni, ki jo nosijo na svojih krilih…

Čas pomladi, čas prebujanja, čas ljubezni…

Čas fantov in deklet in nežnih pogledov, ki se iščejo… in najdejo.

Srečna sem, ker imam ob sebi prijatelja. Moj prijatelj. Ki mi zna prisluhniti, ki mi pomaga, čeprav ima tudi sam mnogo težav. Ki me nikoli n pusti na cedilu… Kadar mi je h o, me potolaži.

Dobra volja, veselje, šale, melod iz najinih orglic, pogovor najinih o , tišina - to je najina sreča…

Saša Rolih

LJUBEZEN JE:

- zelo lepa stvar
- prijetno čustvo
- ko se imamo radi
- ljubezen imam rad
- je prijateljstvo
- je imeti nekaj rad
- prijeten občutek
- je nekaj, kar čutimo lepega
- ljubezen je bolezen.

KAKO SE POČUTIM, KO SEM ZALJUBLJEN:

- pozabim na vse
- delam neumnosti
- kot v cvetju
- počutim se prijetno
- takrat sem srečna
- nisem zaljubljena
- zgubljeno
- mi je nerodno.

KAJ SE ZGODI, KO SREČAM »SVOJO LJUBEZEN«:

- zardim
- srce mi razbija
- zbežim
- podarim svoj nežni pogled
- tečem ji naproti in jo objamem
- se mu nasmehnem
- vprašam jo, kako je kaj
- mu pomežiknem.

KAKO MI JE, ČE ME NE MARA:

- me stiska pri srcu
- žalostno
- oblijejo me solze
- mi je hudo
- v grlu se mi naredi cmok.

Ljubezen! Koliko besed je bilo povedanih in koliko črnila porabljenega, da bi razumeli, kaj je to. Vsak jo doživlja drugače, vsak se drugače vede.

Ko nam je vrnjena, smo srečni, veseli in ves svet je naš. Kako zavržen, nezaželeni in nepomembni smo, ko mislimo, da nas nihče ne mara. Takrat se počutimo najbolj nesrečne in odvečne.

Dobro, da večkrat mislimo, da je ves svet naš…

Gojenci skupine usposabljanja z delom

POČITNICE NA POHORJU

Nedelja je bila in odpravili smo se na Pohorje v šolo smučanja. V kombiju smo jedli in pili, Tomaž je pa kar zaspal, ker je bila dolga vožnja. Ko smo zapeljali na avtocesto, je tam čakal Iztok, ki je šel z nami smučat. Nazadnje smo se pripeljali v hotel in vsak je vzel svojo torbo. Marjan in Tomaž sta odšla nazaj v Vipavo.

Kmalu je bila večerja in odšli smo spat. Zgodaj zjutraj smo vstali, se oblekli, umili in šli na zajtrk. Tam smo spoznali dva natakarja in enega kuharja. Natakarja sta bila David in Milan. Kuhar pa je bil Vinko in je odlično kuhal. Ob 9.30 uri je čakal avtobus, ki nas je peljal na smučišče. Tam je bilo veliko skupin in so vsi dobro smučali. Sandra in Snežka sta šli na drugo stran, kjer je bilo veliko prostora za smučanje. Boža me je naučila smučati in zato mi je uspelo hoditi s smučkami in s palicami in splezati na črko e. Tanja in Erika sta rekli bravoo, da si se naučil smučati! Po malici smo pili in jedli fruta bello, Matej je bil požeruh, ker je bil še vedno lačen. Boža, Sandra, Slavko in Snežka so se spustili po klancu in sam sem hotel z njimi, pa nisem mogel iti. Dejan, Iztok, Slavko in jaz s Sandro smo se vlekli z žičnico navzgor in smo se spustili po klancu. Ob pol treh smo se vrnili v hotel. Slekli smo se in stvari spravili v sobe. Potem smo šli na kosilo. Za poobedek smo dobili slaščico. Martina ni marala slaščice, zato jo je dala Eriki. Potem sem jo pojedel jaz in odšel povedat Boži, da je Erika požrešna. Jezil sem se na Martino, ker mi ni dala pudinga. Nazadnje smo šli malo počivat. Ko smo se zbudili, smo se oblekli in se šli ven kepat. Bilo je zabavno in smešno. Po večerji je David povedal, da bo glasba za ples. Zabavali smo se, se smejali in uživali.

V petek je prišel kombi in nas odpeljal nazaj v Zavod.

Vladan Necev

DELAVNICA ROČNIH DEL

Na mizi je ležalo polno škatel, lepila, barve in srčki. Izdelovali naj bi vlakce, avtomobile in tovornjake. Učenci so se pridno lotili dela. Obiskala jih je tovarišica Loredana Sajovic s pevskim zborom. Do srca mi je segla zapeta pesem Dan ljubezni. Po cesti že vozijo avtomobili. Potrebno je bilo mnogo truda in pomoči tovarišic, da so nastali tako lepi izdelki.

Andreja Golob

PRVIČ NA SANKANJU

Učenci iz osnovnih šol so malo pred poldnevom zaradi utrujenosti prepustili smučišče nam. Najprej smo poskrbeli za naše želodčke. Popili smo topel čaj in pojedli sendviče. Neučakano smo pograbili sani in se

pognali v snežno beli breg.

Tovarišice in tovariši so nas zvlekli na vrh strmega klanca. Veselo smo se spuščali po strmini. Sani so usmerjali tovariši in sestre. Nekateri smo se kljub varovanju znašli v snegu ali blatu na koncu proge.

Zelo utrujeni smo se skobacali v naš kombi in se veseli ter pojoč vrnili v zavod.

Andreja Golob

LIKOVNA DELAVNICA

V likovni delavnici smo ustvarjali velika srca. Debeli čopiči že drsijo po papirju. Druga skupina otrok pridno mečka papir. Pravijo, da bodo s temi kroglicami papirja oblepili srčke.

Naše delo so popestrili pevci s pesmijo Dan ljubezni.

Delo je šlo tako hitreje od rok in srca so bila kmalu končana. Krasila bodo našo skupno jedilnico.

Meksudin Klapič

DELAVNICA ODSTOPLJENIH DEL

V delavnici smo se zbrali delavci iz različnih razredov.

Sestavljali smo kemične svinčnike. Nekateri so sestavljali le del svinčnikov, drugi cele. Pri delu smo morali biti natančni. Delavce iz pošolske skupine je razveselila tajnica az »Valentinovo« pošto. Med delom smo se pogovarjali o šoli smučanja na Pohorju, o hudi vipavski burji in o pustu. Med delom so nam prišli pevci zapet pesem Dan ljubezni.

Sestavili smo zelo veliko kemičnih svinčnikov, zato sta nas tovarišici Darinka in Ivanka pohvalili in vsi smo bili veseli in zadovoljni.

Ana Marinkovič

DELAVNICA OBLIKOVANJA GLINE

Na vratih delavnice piše: OBLIKOVANJE GLINE

Alenka že daje navodila, kako narediti vrtnico. Delo spremlja nežna glasba. Lepo ustvarjajo. Nastale so vrtnice in glavonožci.

Marko Mastna

PESEM ZA VALENTINOVO

Mi se imamo radi
radi, radi, radi,
mi se imamo radi
radi prav zares.

Pečemo vsi srčke
za zaljubljence.
Zraven pa še ptičke
radi, radi, radi,
zraven pa še ptičke
za zaljubljence.

Vladan Nece

IZ KULINARIČNE DELAVNICE

Potrebno bo veliko truda, da s bomo sladkali. Upam, da se ne bodo preveč utrudili.

Že pred kosilom smo vse poskusili. Mmmmm, kako je dobro!!!

Bili so zelo ustvarjalni, saj so si med delom prepevali »svojo« pesmico.

Pridite v kuhinjo, tam boste jedli in prepevali!

Vladan Necev

NA SANKANJU NA LOKVAH

Zima nam prinaša sneg, sankanje, drsanje in kepanje in veliko lepih doživetij.

Letošnja zima je topla. V dolinah ni nič snega. Prav malo ga je še po hribih.

Da bi se nasankali, smo se odpeljali na Lokve. Dolgo časa smo se morali iz Vipave voziti do majhne zaplate snega. Ta dan sem se pošteno razgibal na snegu.

Po bregu navzgor me je vozila tovarišica Jelka. Na vrhu hriba sem sedel na sanke. Po bregu navzdol je šlo kot raketa. Sošolka Sanja me je tudi okepala. Lica sem imel vsa rdeča. Bilo mi je zelo všeč.

Nermin Mehinovič

ZIMSKO VESELJE NA SNEGU

Bili smo na snegu na Lokvah. Bilo je super!

Radovan: Na snegu sem bil vesel kot riba v vodi. Valjal sem se, drsal po zadnji plati in se sankal.

Miran: Všeč mi je bila hitrost, ko sem s sankami drvel po hribu navzdol!

Natalija: Zelo sem vesela, da sem se lahko sankala. To je veliko lepše kot sedeti v vozičku.

Andreja: Všeč mi je bilo, ko me je tovarišica Irena stisnila k sebi in sva zdrveli po hribu. Srce mi je močno bilo in dih mi je zastajal.

Ksenija: Sankala sem se čisto sama, padla v sneg in nič me ni bolelo, saj je sneg mehak.

Boris: Všeč mi je bilo, ko sem s Tomažem skočil in so sani zletele daleč proč.

Nina: Najlepše je bilo to, da sem trikrat padla v sneg.

Mitja: Uh, kako sem drvel po belem snegu.

Tini: Všeč mi je bilo, da sem se vozil s sankami sam.

Učenci 3 a in 3 b razreda

MOJI TOVARIŠICI

Moja tovarišica za vzgojo je Vesna. Doma je iz Podnanosa. V zavodu dela že dve leti. Je zelo dobra tovarišica. Zelo se razumeva. Zelo rada hodi na zabave in na koncerte različnih skupin.

Pri pouku je moja tovarišica Ester. Doma je iz Vipave. Ima hčerko Marušo in moža Marka.

Zaradi mojih tovarišic bi razred kar najraje ponavljala, da bi bile še eno leto skupaj.

Ana Marinkovič

»ČE BI IMEL VELIKO DENARJA...«

Če bi imel veliko denarja, bi živel na Floridi. Imel bi igrišče za golf in teniški klub. Prirejal bi zabave, na katere bi vabil teniške igralce in filmske zvezde. Tam bi bili tudi Igor Bergant, Franci Petek, skupina Aerosmith, Miran Rudan in njegova žena Nataša in Chicago Bullsi. Plesali bi, pili viski, igrali košarko in tenis. Goran bi pekel ribe na žaru. Imel bi psa labradorca.

Marko Kidrič

Če bi imela veliko denarja, bi naredila novo hišo. V njej bi imela fotelje, televizijo in video.

Janja Šegula

Če bi imela veliko denarja, bi ga posodila mami. Šli bi v Pariz in London. Kupili bi si novo stanovanje, avto in računalnik.

Najprej pa bi jo povabila na pizzo, burek in hamburger.

Kristina Sazdova

Najprej bi kupila veliko vilo, in to v Italiji. Poleg bi imela velik bazen.

Hiša bi bila obdana z rožami. Hodila bi na razne prireditve, kjer bi srečala razne zvezdnike. Predvsem si želim srečati Richarda Geera, Toma Cruisa...

Imela bi veliko oblačil, čevljev - skratka oblačila bi se tako, kot bi hotela.

Veliko bi potovala po svetu in spoznavala nove kraje. Potovala bi z avtom znamke Mercedes.

Imela bi svoj teniški klub in moj trener bi bil Goran Ivanišević.

Mamo bi povabila na potovanje po svetu.

Na žalost pa lahko o vsem tem le sanjarim.

Lidija Horvat

NAŠ

LETO 1994
LETNIK 27
ŠTEV. 3

ZBORNIK

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

KAKOVOST ŽIVLJENJA

OB DRUGI LIKOVNI KOLONIJI

IN VENDAR SE SPREMINJA

VLOGA DRUŽINE IN STARŠEV V SPECIALNI OLIMPIADI

OB LETU DRUŽINE

KAKO IN KDAJ NAPREJ

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 3/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja:
Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax: 061/13 25 017
Izhaja šestkrat letno

Založnik:
FORMA 1, d.o.o., Moravče

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan.

Glavna urednica:
Renata Bačer
Odgovorni urednik:
dr. Anton Kotar

Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Naročnino poravnajte na naslov: Forma 1. d.o.o. Vrhpolje 56, 61251 Moravče. Številka žiro računa je: 50120-601-6137 SDK Domžale.

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19.2.1992 šteje glasilo Naš zbornik med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Lektoriranje: Vlasta Kunej
Oblikovanje: Franci Mulec
Tisk: FORMA 1 d.o.o.

Na naslovni strani:
KAKOVOST ŽIVLJENJA
Iz likovne kolonije v Črni na Koroškem

V S E B I N A

UVODNIK 1

POTA - MOŽNOSTI 1

T. Jereb:
IN VENDAR SE SPREMINJA 2

M. Lačen:
OB DRUGI LIKOVNI KOLONIJI 5

S. Fužir:
RADOST LIKOVNEGA USTVARJANJA 6

S. Grilanc - Kitek:
DNEVI GLASBE IN PLESA 1994 7

N. Jeršič:
NOVIM ZMAGAM NAPROTI 8

S. Turičnik:
VLOGA DRUŽINE IN STARŠEV V SPECIALNI OLIMPIADI 9

M. Špoljar:
TABORJENJE OB KOLPI 11

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

M. Lačen:
OB LETU DRUŽINE - KAKO IN KDAJ NAPREJ 14

PREDSTAVLJA SE OSNOVNA ŠOLA ŠTIRI 20

DRUŠTVO DOM - KAMNIK 23

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 26

PISALI STE NAM 30

SUMMARY

Naš zbornik is a magazine of the Sožitje - The Association of societies for help for mentally retarded people of Slovenia. It is published six times a year. The third copy is dedicated to the quality of life of people with mental retardation. In topics Ways - possibilities and From practice for practice there are published articles of experts and experienced people about what quality life is and how is it possible (or impossible) to recognize the "authentic interest" of mentally retarded people and how to ensure such a quality life compatible with this interest. The magazine has also topics From our societies and institutions, Life stories, and You wrote to us. The drawins are from the institutions where people with disturbance in mental development live and where they are educated. There are also some photographs of life in these institutions.

KAKOVOST ŽIVLJENJA

Uredniški odbor je tretjo številko namenil kakovosti življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju. To pa zato, ker smo dosegli tak obseg družbene skrbi, ki ga je težko preseči. Bolj verjetno je, da bo treba v ponudbi, kaj lahko družina izbira, vse več mesta odmeriti tudi bivanju v lastni družini (z ustrezno družbeno podporo). Vprašanje pa je, kako zagotoviti kakovostno življenje vsem ljudem z motnjo v duševnem razvoju (in njihovim svojcem).

Direktor Zveze oziroma Sožitja razmišlja v svojem prispevku o tem, kako prepoznati in uresničevati "avtentični interes" ljudi z motnjo v duševnem razvoju (in njihovih družin). Opozarja, da prepoznavanje tega interesa ni preprosto, saj ga ljudje z motnjo v duševnem razvoju težko izražajo - takoj ko ga zanje izrekajo drugi, pa je avtentičnost vprašljiva.

Na to temo lahko razumemo tudi članek direktorja Zavoda Črna na Koroškem gospoda Marijana Lačna, ki v rubriki Iz prakse za prakso polemizira s stališčem, da so zavodi in bivalne skupnosti potrebne takrat, ko družina sama ne zmore več skrbi za člana z motnjo v duševnem razvoju. Meni, da je bivanje v skupnosti (ki ni matična družina) lahko še bolj kakovostno in zato priporočljivo in potrebno že veliko prej.

Kakovosti je namenjena celotna rubrika Pota-možnosti. Avtorji vam predstavljajo kakovost življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju skozi likovno ustvarjanje, ples, glasbeno ustvarjalnost, taborjenje in druge dejavnosti. Da šport ni na zadnjem mestu, mi ni treba posebej poudarjati. Torej že zdavnaj ne gre več za oskrbo v ustanovah, ki naj bi v največji sili nadomestile družino, ampak za življenje enake kakovosti, kot ga živimo drugi, in za možnost ustvarjanja, udejstvovanja na vseh ravneh - od športa do umetnosti, kjer lahko naše bivanje najde svoj izraz. Gre torej za to, da so nam naši varovanci res enakovredni in da jim pripadajo enake možnosti kot nam, pa čeprav dosežki niso vrhunski. Saj poznamo ljubiteljsko umetniško izražanje, rekreativno udejstvovanje v športu, namenjeno vsem, ki si tako dejavnost izberejo, in ne samo nekaterim, ki jih je narava posebej obdarila in so zato nadpovprečno uspešni. Gre torej za kakovost slehernega življenja, ne samo za preživetje. In vendar se, kot pravi gospod Jereb, premika!

Renata Bačer

SPOŠTOVANI BRALCI IN NAROČNIKI!

Končno vam, po treh številkah, pošiljamo položnice za plačilo naročnine za leto 1994. Upamo, da ste z nami zadovoljni in da boste ugodnost, da smo (seveda je bila to naša Zveza) kreditirali prve tri številke, znali ceniti. Prosimo vas, da čimprej poravnate naročnino, in to na naslov novega založnika, ki je: Forma 1, d.o.o., Vrhpolje 56, 61251 Moravče, žiro račun: 50120-601-6137 SDK Domžale

Prosimo, pišite in pošiljajte svoje likovne prispevke še naprej tako pridno. Tematsko bo naslednja številka namenjena čustvenemu in socialnemu zorenju, s poudarkom na medsebojnih odnosih v odraslosti (ter problematiki spolnega dozorevanja in razmerij).

IN VENDARLE SE SPREMINJA!

Več ali manj vemo, kako se je v zgodovini spreminjal odnos do oseb z motnjo v duševnem razvoju. Iluzorno bi bilo sicer misliti, da je trend spreminjajočih se stališč do teh oseb vedno samo pozitiven, vsekakor pa drži, da je navadno odsev splošnih družbenih vrednot, stanja stopnje prevladujoče morale in etike, kratko povedano, odvisen je od celostnega položaja družbe v danem prostoru in času.

Sodelovanje strašev, njihova ozaveščenost in prodor iz družinske anonimnosti so bili pred dobrimi štiridesetimi leti, pri nas pa malo kasneje, prelomni trenutek, ko se je celotno "dogajanje" v povezavi z duševno prizadetostjo tako kakovostno kot količinsko začelo tudi v resnici močno spreminjati. Značilnost tega pomembnega premika je predvsem v tem, da so ti spremenjeni odnosi najprej zaživeli v okoljih, kjer so se spajale različne kulture in tradicije ljudi in kjer je medsebojna človeška toleranca postala sestavni del razvijajoče se demokracije. Zato ni presenetljivo, da je širša skrb za osebe z duševno prizadetostjo vzniknila najprej v t.i. postkolonialnih družbah, predvsem v času po drugi svetovni vojni, ko je bilo treba intenzivneje poskrbeti za ljudi, ki so osebno nosili njene posledice (veliko telesnih invalidov ipd.). Seveda te preobrazbe niso povzročila samo navedena dejstva, ampak je bila močno odvisna tudi od usmeritev novih družbenih sistemov, ki so na zahodni polobli povečini temeljili na vrednotah posameznika, v t.i. vzhodnih demokracijah pa na ideologiji skupnosti. In ravno ta temeljna razlika v celostnem odnosu do ljudi je bila tudi izredno pomembna v nadaljnjem razvoju same skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju. Zato imamo tudi danes različne konceptualne prijeme v skrbi zanje, ti prijemi pa so v veliki meri posledica elementarne filozofije družbenih vrednot in konkretnih prijemov.

Ko danes veliko govorimo o t.i. integraciji, normalizaciji in podobnih temeljnih opredelitvah v skrbi za ljudi s posebnimi potrebami, ni zato nič čudnega, da je razvitost posameznih oblik skrbi zanje na tako različnih stopnjah. Upal bi si celo trditi, da materialna družbena podlaga pri vsej tej situaciji ni bila vedno primarna, čeprav je seveda tudi zelo pomembna. Vsekakor pa iz različnih vzrokov, ki so bili močno odvisni od že omenjenih vrednot, razmerja med ekonomsko podlago in spremenjenimi moralnimi odnosi do oseb z motnjo v duševnem razvoju niso bila v optimalni soodvisnosti. Povsem nerealno pa bi bilo trditi, da pozitivno usmerjena stališča do omenjenih oseb v danem trenutku pomenijo tudi resnično spremenjen odnos, saj je celostnost družbenega vrednotenja in konkretnega dogajanja gibljiv, spreminjajoč se mehanizem, kjer je včasih treba narediti tudi korak vstran ali celo nazaj, da so kasneje dosežene nove, kakovostne spremembe. Zato je v tem času tudi v našem konkretnem položaju celostne skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju precej težav, ki jih povzroča t.i. tranzicija v družbi, predvsem pa v tem, da občutimo pomanjkanje neke celostne socialne politike, ki bi bila konceptualno, materialno in predvsem etično usklajena in seveda tako tudi vodena in izvajana. Veliko preveč energije, znanja in časa namenjamo različnim prepričevanjem, usklajevanjem in tudi nekaterim strokovnim dilemam, ki nazadnje nimajo take teže, kot bi bilo glede na vse te različne napore pričakovati. In vendar se spreminja, sem zapisal v naslovu; to po drugi strani pomeni, da so vsako leto, včasih bolj, drugič manj opazne tudi resnične kakovostne spremembe v izvedbeni skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju. Seveda je največ dejanj, ki prinašajo majhne spremembe, vendar pomenijo v življenju teh oseb korak v smeri tako opevane kakovosti življenja. Čeprav še vedno žal ne povsod, smo, gledano globalno, danes tudi pri nas že ustvarili stanje, ko lahko rečemo, da so temeljne potrebe teh oseb tako ali drugače zagotovljene. Seveda si človek ob tem vedno znova lahko postavlja vprašanje, kaj to sploh je. Je to streha nad glavo, urejena prehrana, šola, najnujnejša stopnja materialne varnosti, ali kaj več? Izvirni "greh" današnjega stanja je, tako vsaj menim, še vedno v neki temeljni, tudi zakonsko obvezujoči podlagi, da so

navsezadnje starši tisti, ki naj ob dokaj posplošeni formulaciji družbene pomoči (mišljeno načelno) skrbe zanje. To seveda še zdaleč ne pomeni, da družba stoji povsem ob strani, drži pa, da stopnja pomoči za osebe z motnjo v duševnem razvoju - splošno gledano - vendar ni vsem enako dostopna. To velja tako za nekatere konkretne oblike izvedbene skrbi za te osebe, pa tudi za že omenjeni vidik kakovosti njihovega življenja. V razvitejših družbah (če se temu sploh lahko tako reče) se čedalje bolj uveljavlja filozofija, da ima družina "pravico" imeti neprizadete otroke v nasprotju z našim položajem. Le-ta še vedno temelji na obveznosti staršev glede na to, da imajo prizadete otroke. Morda bo komu ta zasuk v miselnosti tuj ali nerazumljiv, vendarle nosi v sebi kal bistva, ki lahko vse odnose "postavi na glavo". Če zelo poenostavimo, bi to pomenilo, da potekajo pozitivni trendi v smer subjektivizacije osebe z motnjo v duševnem razvoju, to pa kratko malo pomeni, da naj bi bila ta oseba on sam, kot človek, nosilec nekaterih svojih temeljnih pravic, ki pa niso povsem nič drugega kot splošne človekove pravice, ki veljajo v posameznih družbenih sistemih. V praksi naj bi torej veljalo načelo, da je on sam nosilec svojih družbeno priznanih pravic na vseh področjih, ki jih država priznava za vse svoje državljane na vseh področjih javnih funkcij, seveda sta v to zajeta tudi formalni in socialno-materialni status. Po svoje se znova poraja dilema, ki je v postsocialističnih sistemih zelo aktualna in bo po splošnem mnenju ostajala še najmanj rod ali dva. Gre seveda za vprašanje konceptualne narave, kako težišče t.i. zastopniška sistema (posrednega odločanja namesto samega subjekta) vsebinsko in izvedbeno locirati. Ali zagotoviti realno raven subiektovega celostnega

Iz likovne kolonije v Črni na Koroškem: umetnica iz Radovljice

varstva z elementarno materialno varnostjo, ki mu daje možnost, da si zagotavlja vse druge izvedbene oblike na različnih področjih (zdravstvo, izobraževanje, socialne storitve itn.), ali v temeljih krepiti sam izvedbeni sistem teh javnih funkcij in dajati manj poudarka subjektivnemu materialnemu varstvu. To vprašanje je eno izmed temeljnih, saj izvira iz načela t.i. subsidiarne odgovornosti, ki predvsem državi nalaga, da na eni strani poskrbi za dovolj visoko raven pravnega varstva subjekta in seveda iz svojih virov zagotavlja tudi sredstva za uresničevanje predpisanih pravic. Če povežemo to z dejstvom, da je problematika oseb z motnjo v duševnem razvoju v veliki korelaciji z družbenimi vrednotami in seveda s tem v zvezi tudi njenimi prioritetami, potem je vsekakor temeljno vprašanje tudi, kje je lociran položaj t.i. avtentičnega interesa, ki je bolj ali manj gibalo za doseženo ali želeno raven subjekta v zastopniškem sistemu. Gotovo pa odgovori na te tako pomembne dileme niso in ne morejo biti samo enostranski. Tako kot v življenju ne bela ne črna skrajnost nista edini možnosti, je tudi v vseh teh vprašanjih treba iznajati, ali pa si vsaj prizadevati za to, da na stopnji družbenega razvoja, kot ga živimo v tem času, ni smotrno zagovarjati ekskluzivnih ali splošno obvezujočih rešitev. To pa seveda ne pomeni, da ni mogoče doseči soglasja v elementarnih, strateških in seveda tudi izvedbenih prijemih. Morda se zdi, da je vse to razmišljanje nekoliko odtujeno od prakse, ki se veliko ukvarja s precej elementarnimi, včasih tudi banalnimi problemi. Vendar žal ni tako, pa če si ta trenutek še tako zatiskamo oči ali

nismo pripravljeni gledati na vso stvar globalno.

Večkrat sem že slišal trditev, da smo pri nas vse te stvari vendarle že načelno dorekli. Po svoje bi bilo naivno verjeti v to, ko se vendar skoraj vsak dan ukvarjamo s posameznimi vprašanji, ki so sicer res večinoma izvedbene narave, vendar bi bilo do samih prizadetih in njihovih staršev neodgovorno, če bi te primere zbanalizirali na raven konkretnih primerov in se vedli, kot da ne živimo povezani z vsem družbenim dogajanjem. Če se vrnem k izhodišču naslovne teme, bi si upal verjeti v to, da se vendarle "nekaj premika". Seveda imam v mislih kakovost življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki jim danes na pragu tretjega tisočletja le že lahko ponudimo nekaj več kot le golo preživetje. Seveda so vse možnosti, ki se izražajo v različnih prijemih in tudi vrednotenja kakovosti življenja, dosegljive morda le delu te populacije, vendar je trenutno pomembnejše to, da se je v "naših" glavah, delno pa tudi v dejanjih začelo nekaj spreminjati. Temeljna dilema, ki se pojavlja pri tem, je povezana z že večkrat omenjenim zastopniškim interesom. Ljudje si ga običajno določijo sami, ustvarijo si sistem osebnih vrednot, ki jih tako ali drugače izvajajo. Vrednostni sistem za ljudi z motnjo v duševnem razvoju pa oblikujejo "drugi", seveda na podlagi svojega znanja, vrednot, tradicije, osebnostne strukture in predvsem hotenj.

Zato je tako zelo pomembna že omenjena "lokacija" avtentičnih interesov. Ali smo pripravljeni kakovostno kaj storiti za osebe z motnjo v duševnem razvoju, jim življenje osmisliti z različnimi oblikami, ki si jih drugi zagotavljajo sami. V zadnjih treh letih se je ravno na tem področju marsikaj premaknilo. Slovenska glasbena revija, likovna kolonija, nesluten prodor ideje in gibanja special-

Iz likovne kolonije v Črni na Koroškem

ne olimpiade, dnevi ritmičnega in plesnega izražanja, vprašanje prostega časa v vsej svoji širini, potovanja in izleti, kakovost v razmerah bivanja, širši pogledi na področje partnerstva in osebnega čustvovanja itn. so samo nekateri izmed vidikov kakovosti življenja. Vse se je to izvajalo že v preteklosti. Razlika je v dojemanju in zagotavljanje možnosti za take prijeme, ki postajajo sistem vrednot, ko jih tudi na splošno priznavamo osebam z motnjo v duševnem razvoju in jih tudi sistemsko uvrstimo v različne izvedbene oblike, ki niso več namenjena samo posameznikom ali skupinam. V tem primeru gre za proces, ki ga ni moč kratko malo predpisati ali izvedbeno na splošno določiti. Pomembno pa je, koliko časa si odmerjamo sami za to, da ga priznamo kot proces. Seveda se ob vsem tem velikokrat poraja dilema, kdo pa bo to izvajal in plačal, in še veliko drugih operativnih vprašanj. Odgovor je sicer težek, vendarle je. Skrit je v tisti magični opredelitvi "avtentičnega interesa", ki si ga delimo v celosti vsi, ki živimo z osebami z motnjo v duševnem razvoju.

Seveda s tem ne mislimo samo na starše, delavce v javnih ali zasebnih ustanovah, volonterje in druge, ampak tudi "državo" v svoji vlogi splošne uravnalke skrbi za svoje državljane, kar je pri vsej stvari ravno v tem trenutku še najtežje izvedljivo.

In vendar se premika.....

Tomaž Jereb

OB II. LIKOVNI KOLONIJI

Ko je naš zavod pred leti premagal začetne organizacijske - strokovne in materialne težave, so bile spontano dane možnosti za ustvarjanje nečesa več. In bili bi slabi strokovni delavci in še slabši soljudje osebam z motnjo v duševnem razvoju, če se ne bi zavedali poslanstva in priložnosti, ki se nam je odpirala. Takrat, pred nekaj leti torej, smo začeli razmišljati o drugačni, širši razsežnosti našega dela; in to je bilo spoznanje, da moramo začeti ustvarjati šolo, delo, prosti čas, zabavo, življenje - skratka bivanje po predstavah in potrebah oseb z motnjo v duševnem razvoju, ne pa po predstavah ljudi, ki žele začrtati življenje za te osebe. Glede marsičesa smo morali začeti drugače razmišljati, ko smo stopili na to pot. Na pot, kjer so za nas osebe z motnjo v duševnem razvoju subjekti, s katerimi nihče ne manipulira; osebe, ki imajo svojo osebnost, vredno vsega priznanja in človeškega spoštovanja. Pri tem pa nam je bilo popolnoma jasno, da se takšnih stvari in sprememb ne da izpeljati z besedami, temveč z določeno vsebino, ki bo bogatila življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju, ta življenja osmišljala ter jim dajala resnično življenjsko kakovost. Seveda zato ni bilo zgolj naključje, da smo v Črni začeli z organiziranim športno-rekreativnim življenjem oseb z motnjo v duševnem razvoju, kar je danes preraslo, lahko rečem, v mogočno gibanje specialne olimpiade, razširjeno po vsej Sloveniji.

Ni bilo tudi naključje, da smo v Sloveniji prvi v Črni začeli govoriti o partnerskem življenju oseb z motnjo v

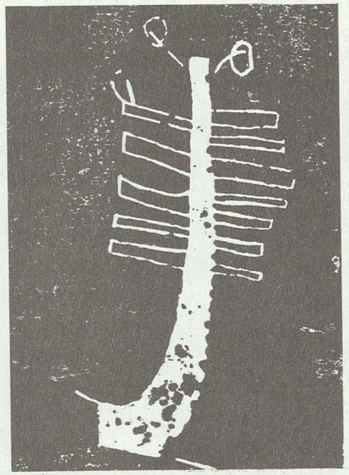

duševnem razvoju. Pri tem doživljali najrazličnejše očitke, danes pa je to že za veliko večino ljudi v Sloveniji povsem samoumevna stvar.

V to življenjsko ponudbo, za boljšo kakovost življenja, smo ob siceršnjem vsakodnevnem likovnem ustvarjanju v domači hiši uvrstili 1. likovno kolonijo organizacij za usposabljanje Slovenije - in tako k športnemu in občečloveškemu dodali še kulturno-umetnostni trenutek druženja, ustvarjanja in samopotrjevanja. To druženje, ustvarjanje in samopotrjevanje je bilo skoraj idealno v preteklih dneh v naših koroških hribih. Pa kaj bi zapravljali čas z besedami, ki tako ali tako ne bi mogle povedati vsega tega: - kaj so doživljali - kako so se počutili - in se bogatili - koliko novega bogastva odnašajo s seboj - kakšna spoznanja so pridobili - koliko novih prijateljstev so sklenili - kakšne skrivnosti so spoznali. Vse to je tako svojevrstno in enkratno izraženo v teh malih umetninah, slikah in skulpturah, ki si jih bomo ogledali ob odprtju te razstave. Ko sem se včeraj za nekaj trenutkov na obronkih Smrekovca potopil v zanos mladostnega in spontanega ustvarjanja, ki je z neko skrivnostno silo in in željo vsrkavalo v sebe sinjino gorskega neba, žametnost cvetočega vresja, prebujajočo se samotnost macesna, pomladansko nabreklost rododendrona, ugašajočo zarjo za robovi škrlatnih sten, sem začutil toliko medsebojnega človeškega zbližanja in ljubezni, vpetosti v naravo, da sem vedel, da zaradi teh trenutkov ta srca še nekaj časa ne bodo mogla biti žalostna.

Del tega doživljanja je za vse nas, in še za koga, ustavljeno v pričujočih delih.

So to ali niso velika umetniška dela? Mogoče celo so. Toda to za nas sploh ni pomembno. Saj ne gre za absolutno, temveč za relativno vprašanje. In odgovor nanj je: ob teh delih so se potrjevala in plemenitila mnoga življenja; s tem pa je bila in je vsaj v teh trenutkih dosežena univerzalnost ideje in želje, da so vsa človeška življenja enakovredna in da je vsako od njih vredno najglobljega človeškega spoštovanja - nobeno človeško življenje ni tako vzvišeno, da na posameznih delih ne bi moglo biti nižje od drugega - zato naj bi vsaka drugačnost med ljudmi postala vez združevanja, ne razdvajanja; in ko bo tako, bodo vsa življenja polna in bogatejša.

Dragi udeleženci likovne kolonije, zato predvsem - hvala vam, da ste z velikim mavričnim žarkom osvetlili to pot, pot sožitja.

Marijan Lačen

RADOST LIKOVNEGA USTVARJANJA

Živeti, delati in se učiti v Zavodu ali oddelku že dolgo ne pomeni samo biti vključen v program delovnega usposabljanja, ampak pomeni živeti bogatejše in srečnejše in iti po polnejši poti skozi življenje.

Prvega junija letos smo z razstavo ustvarjenih del končali II. likovno kolonijo, na kateri so sodelovali otroci in mentorji iz dvanajstih ustanov za usposabljanje Republike Slovenije. Pokrovitelja sta bila tako kot v I. likovni koloniji Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport ter Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. S prispevki so k uspešnejši izvedbi pomagali še: KRKA Novo mesto, LABOD Novo mesto, AERO Celje ter tovarna papirja Radeče. Ustvarjalci in mentorji so bili: iz Dobrne Breda Hohler in Boštjan Škodič z mentorico Mojco Kuzman, iz Drage Andreja Oberč in Marko Potokar z mentoricama Valerijo Vidic in Silvo Jug, iz Ljutomera Valerija Pulko in Jasmina Ružman z mentorico Božo Semenič, iz Domžal Miha Breznik, Aleš Podkrajšek in Mojca Dvornik z mentorico Marinko Bregar, iz Črnomlja Anica Cesar in Andrej Žagar z mentorico Alenko Vrlinič, iz Dornave Zvezdana Amon, Dušan Mesarec in Valerija Tetičkovič z mentorjem Stanetom Krenom, iz Vipave Dejan Radosavljevič in Slavko Kovač z mentorico Silvano Bajc, iz Jarš Boštjan Perc, Peter Tome in Nataša Hrovat z mentorico Slavico Grm, iz Radovljice Petra Erklavec in Dejan Colnar z mentorico Slađano Anderle, iz Sevnice Aleš Glušič z mentorico Ireno Mavrič-Simončič in iz Celja Simona Golež z mentorico Sonjo Dobravc. Iz Črne so sodelovali: Poldi Horvat, Niko Zemljič, Petja Vrbnjak, Rudi Pogačnik, Sebastjan Bajt, Sanja Repnik in Anita Rednak. Njihovi mentorici sta bili Duša Brumen in Vojka Mavc. V prelepih dnevih na Smrekovcu so otroci obogatili svoj doživljajski in miselni svet, se uveljavili in si krepili voljo, vrnili moč, morda izgubljeno energijo, stkali prijateljstva, se sprostili in našli nove poti za tople medčloveške odnose.

Iz likovne kolonije v Črni na Koroškem: umetnica iz Ljutomera

Prvi dan smo v likovnih delavnicah slikali in risali na blago in papir, zvečer pa nas je oskrbnik koče s pripovedovanjem popeljal v planinski svet Smrekovca in okoliških hribov.

V torek zjutraj nas večine ni zadržala megla, da se ne bi povzpeli na vrh in se preskusili tudi v hoji. Po vrnitvi so otroci ob pomoči in spodbudah umetnikov iz Koroške ves dan ustvarjali umetnine, izražene iskreno in pristno, kolikor so zmogli otroška roka, čustvo in domišljija.

Ob kotlu, kjer se je kuhal "parlamajs", so se otroci predstavili s prisrčnim programom, potem pa sta še dolgo v noč otroška pesem in glas harmonike polnila vse okrog nas in v nas.

Zadnji dan smo uredili izdelke, pospravili in se radostni odpeljali do Raven, kjer so otroci v Galeriji Grad razstavljali svoje umetnine. Postaviti na ogled stvaritve v pravi likovni galeriji ni samo sreča, je nagrada, je uspeh, je ponos in je možnost, da nas spoznajo - drugačne od drugih in enake z drugimi. A ne samo to, da nas spoznajo, veliko več je vredno tisto, kar so občutili in doživeli otroci in kar smo se naučili vsi skupaj. Odrasli ljudje si sami najdemo karkoli, kar nas bogati in radosti, otrokom pa pomagamo lepoto poiskati tisti, ki jih učimo in vzgajamo. Citat iz pedagogike Rudolfa Steinerja pravi: "Gre za notranje bogastvo, ki ga ni mogoče zgrabiti z rokami, za vrednote in odtenke, ki so preveč nežni, da bi jih lahko opisali. Nekaj pa je res: kdor je začel dojemati barve, temu se spremeni ves svet."

Verjamem, da je ustvarjanje v dneh na Smrekovcu marsikomu vsaj za krajši čas spremenilo svet!

Silva Fužir

DNEVI GLASBE IN PLESA '94

Pesem je govorica srca, zato zapojte in zaplešite z nami... Tako smo vabili otroke in mladostnike ter njihove mentorje iz oddelkov in zavodov za delovno usposabljanje iz vse Slovenije k udeležbi Dnevov glasbe in plesa, ki so bili od 13. do 16. junija letos v Vodnikovi domačiji v Ljubljani. Vodili so jih priznani strokovnjaki: na glasbenem področju profesor Bitenc in Voje Matej, na plesnem pa Meta Mesesnel in Uroš Andič. Pokrovitelja sta bila Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije Sožitje in Zavod RS za šolstvo in šport. Zakaj smo se pedagogi ODU Jarše Zavoda za usposabljanje Janez Levec odločili za organizacijo glasbenih in plesnih delavnic, za tako zahtevno nalogo, polno neznank in trdega dela? Vzrokov je več, predvsem nas je vodila želja omogočiti našim otrokom in mladostnikom štiri dni ne le učenja pesmic in ritmičnega gibanja ob glasbi, temveč tudi sprostitve in razvedrila ob gledanju predstave v Šentjakobskem gledališču, ogleda glavnega mesta z Gradu, zabave na spoznavnem večeru s Čuki, srečanje s Tačkom in čarovnikom, pa še z mladimi plesalci iz Urške.

Preden smo se razšli, smo pokazali, kaj smo se naučili. Zapeli in zaplesali smo zbranim gostom na sklepni prireditvi.

Specialni pedagogi, ki že dolga leta usposabljamo otroke in mladostnike z motnjo v duševnem razvoju, jih opazujemo in se ob njih tudi sami učimo. Dobro vemo, kaj pomenita glasba in gibanje za njihov razvoj. Gibanje ob glasbi je čudovito sredstvo za razvijanje motorike in koordinacije, za razvijanje govora in jezika, za razvijanje kognitivnega mišljenja in koncentracije.

Glasba je ena najboljših psihoterapevtskih oblik, otrokom in mladostnikom pa pogosto nadomešča govorne funkcije. Oboje pa spodbuja k dejavnosti, ustvarja dobro razpoloženje, sprošča čustvene napetosti in pomaga k samopotrjevanju. Zato načrtno vključujemo glasbeno-ritmično vzgojo v usposabljanje.

Prav zato smo se odločili prav za glasbene in plesne delavnice. Želimo si nasmejanih, sproščenih obrazov naših udeležencev - otrok, mladostnikov in mentorjev. Upamo, da bodo taka srečanja postala tradicionalna; to bo največja zahvala nam, organizatorjem!

Silva Grilanc-Kitek

NOVIM ZMAGAM NAPROTI

Življenje, ki ga živimo, je enkratno in neponovljivo, zato je prav, da ga živimo polno in srečno. Prav je, da ga obogatimo z dejavnostmi, ki niso potrebne le za obstoj, za golo preživetje, ampak dajejo življenju poseben čar, novo kakovost.

Osebe z motnjami v duševnem razvoju same tega ne zmorejo, zato je naša skrb in dolžnost izboljšati kakovost njihovega življenja in jim dati možnosti za uveljavitev tudi zunaj njihovega ožjega socialnega okolja. In naša SPECIALNA OLIMPIADA to nedvomno omogoča.

Special Olympics International je gibanje, katerega korenine segajo v leto 1963 v ZDA. Od tam se je razširilo po vsem svetu. Pred šestimi leti smo začeli, sprva ljubiteljsko, v njem sodelovati tudi Slovenci in v teh letih je Specialna olimpiada Slovenije (SOS) toliko napredovala, da jo je lani tudi svet formalno-pravno priznal in sprejel. To pomeni za nas nove naloge ter potrebe po še višji strokovni usposobljenosti, še bolj kakovostnemu delu in izvedbi tekmovanj. Danes se SOS po Zvezi za šport in rekreacijo invalidov Slovenije med drugim povezuje tudi v Olimpijski komite Slovenije. Ideja o SO se je v Sloveniji zelo dobro prijela in že obrodila bogate sadove. Trenutno je v SOS včlanjenih 59 članov (član je lahko zavod za delovno usposabljanje, društvo za pomoč duševno prizadetim itn.), ki so razporejeni v pet regijskih enot. Uradni športi v Sloveniji so atletika, kolesarstvo, namizni tenis, plavanje ter alpsko in klasično smučanje, med demonstracijske športe pa se uvrščajo nogomet in elementi košarke. Pojavljajo se pobude, da bi v SOS uvrstili tudi balinanje in gimnastiko, športa, ki sta sicer v svetu že zelo dobro zastopana. Za te discipline morajo biti prevedena mednarodna pravila SO, določeni pa morajo biti glavni trenerji, ki so se za

to usposabljali tudi v tujini in so nosilci razvoja posameznega športa. Konec maja so v petih enotah potekale regijske igre SOS. O uspehu le-teh so pričali nasmejani obrazi naših otrok in mladostnikov, zadovoljstvo staršev in učiteljev, trenerjev ter vseh, ki so si igre ogledali. Otroci, mnogi s svojo prvo medaljo okrog vratu, so hiteli pripovedovati o svojem rezultatu, ki se sicer res ne more kosati z rezultati vrhunskih športnikov, a je prav tako plod napornih treningov, vaj, poguma in vztrajnosti. V prijetnem, sproščenem in športno obarvanem ozračju so medalje tako dobile še večjo vrednost. Kajti specialna olimpijska ideja je univerzalna, ne pozna poraženca, pozna samo zmagovalce. Pridružiti se svetu zmagovalcev pa našim otrokom pomeni biti srečen, zadovoljen s sabo, svojim delom in uspehi.

A pred nami je še največji športni dogodek SOS - LETNA OLIMPIADA, kjer se bodo pomerili najuspešnejši športniki posameznih regij. Olimpiada bo potekala 17. in 18. junija sočasno v Vipavi, Ajdovščini in Postojni, organizator pa je Center za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla-Vojka iz Vipave. Konkurenca bo resda hujša, a zato bo aplavz bolj odmeven, medalje pa še bolj sijoče. Navzoča bo tudi ekipa Hrvaške ter številni opazovalci, novinarji in znani Slovenci, ki bodo spodbujali naših 165 mladih tekmovalcev. Programi SO niso namenjeni le športu, ampak so že v načelih označeni kot športne, socialne in kulturne dejavnosti, kar pa hkrati pomeni vsestranski razvoj oseb z motnjami v duševnem razvoju. To pa je tisto, kar si vsi skupaj želimo. Le s takšnimi in podobnimi dejavnostmi bomo našim otrokom lahko zagotovili mesto v družbi, ki jim pripada in do katerega imajo vso pravico. Ali če rečem v športnem duhu: "Zmagujmo tudi v prihodnje!"

Nataša Jeršič

VLOGA DRUŽINE IN STARŠEV V SPECIALNI OLIMPIADI

Bralci zbornika so imeli v minulih dveh letih priložnost prebrati več člankov, ki so iz različnih zornih kotov osvetlili in kar najbolje prikazali v svetu že dlje časa znano in priznano gibanje specialne olimpiade. To gibanje prinaša v naš prostor novo svežino dela z osebami z motnjo v duševnem razvoju. Njegov namen ni samo razvijanje in ohranjanje posameznikovih psihofizičnih sposobnosti, temveč zboljševanje kakovosti njegovega življenja in življenja družine. Bilo bi napak, pa tudi ne bi se ujemalo s filozofijo specialne olimpiade, če bi pri izbiri in pripravljanju tekmovalcev sodelovali le usposobljeni strokovnjaki; pomembno mesto v tem delu pripada tudi staršem in skrbnikom. Prav starši in skrbniki, ki od rojstva ali zgodnje otroške dobe skrbijo za svojega otroka, so največji vir moči v gibanju specialne olimpiade: so izvor informacij in hkrati najbolj predani prostovoljci in soustvarjalci družinskega programa specialne olimpiade. Družinski program je nepretrgana, v svetu uveljavljena oblika dela, ki omogoča staršem, da skupaj s svojimi otroki organizirano sodelujejo v dejavnostih specialne olimpiade. Družinski program omogoča družinam, da del leta sodelujejo v treningu in tekmovalnem programu, ki jim zagotavlja priložnost interakcije športa in socialnega okolja. Zagotavlja vzgojo in izobraževanje, izmenjavo informacij, druženje, podporo in primerjavo z drugimi družinami, ki imajo osebe z motnjo v duševnem razvoju. Po mednarodni definiciji je specialni olimpijec oseba, ki skupaj s starši in skrbniki sprejme odločitev, ali bo sodeloval v programu dejavnosti specialne olimpiade in posebej v specialnem programu treninga. Skupaj s to odločitvijo pa so starši in skrbniki prevzeli tudi del obveznosti in pomembno vlogo pri razvijanju in širjenju idej specialne olimpiade, pa tudi vlogo pri razvoju in napredku svojega športnika. Možnosti kako bodo starši in skrbniki sodelovali v dejavnostih specialne olimpiade, je veliko, seveda s prvim pogojem, da jim bosta zagotovljeno znanje in izmenjava informacij, izkušenj. Slednje je pri nas že moč zaslediti v posameznih društvih in ustanovah, ki uspešno razvijajo ideje družinskih programov in privabljajo vedno več družinskih članov. Vez med Nacionalnim komitejem Specialne olimpiade Slovenije postaja s pridobitvijo predstavnika staršev v ta komite samo še boljše zagotovilo, da bo ta program v kratkem v celoti zaživel na širšem območju Slovenije. S tem bo izpolnjeno eno temeljnih sporočil gibanja, ki si ga brez sodelovanja staršev ne moremo zamišljati.

Na Zahodu, kjer je sodelovanje

Oblike sodelovanja družin v specialni olimpiadi so bile takele:

- gledalci iger	80%
- sodelovanje v denarnem skladu	47%
- nadzorovanje športnih programov	45%
- zagotavljanje prevozov	44%
- trenerji prostovoljci	44%
- družinske dejavnosti na igrah	37%
- sodelovanje pri vodenem treningu	22%
- družinski domači trening	22%
- družinski pikniki, srečanja	20%
- družinske skupnosti	18%
- sodelovanje v odborih SO	11%
- podporna društva	6%

Glede na udejstvovanje v specialni olimpiadi so družine poročale:

- o izboljšanju samopodobe njihovih otrok	97%
- o novih razsežnostih zadovoljstva v družini	91%
- udejstvovanje v SO daje družinam veliko podporo v njihovem osebnem življenju	100%

staršev v gibanju že ustaljena oblika dela, ne preseneča podatek, da je bilo na igrah v Minneapolisu (ZDA) navzočih več kot 10.000 družinskih članov, to je bilo 58% vseh udeležencev. Za informacije staršem in vsem, ki se želijo sodelovati v dejavnostih specialne olimpiade, navajam del izsledkov iz raziskave, ki je preučila vlogo družine v gibanju specialne olimpiade (ZDA, 1991).

Navedeni izsledki raziskave samo potrjujejo že napisana dejstva o pomembnosti in vlogi družinskih članov v gibanju in kažejo, da je treba tudi pri nas že začeto obliko nadaljevati in dopolnjevati z novimi idejami, predvsem pa primerno, nevsiljivo vstopiti v življenje družin z osebami, motenimi v duševnem razvoju, in jim ponuditi možnost pri sooblikovanju gibanja, ki razveseljuje ne le na tisoče tekmovalcev po vsem svetu, temveč tudi družine, ki dejavno pripomorejo k njihovim uspehom.

Stojan Turičnik

DRUŠTVO BARKA

Marca 1994 je bilo v Ljubljani registrirano Društvo Barka. Le-to je namenjeno pomoči osebam z motnjo v duševnem razvoju, skuša jim omogočiti življenje v družinski skupnosti. Društvo Barka si torej prizadeva za ustanovitev bivanjske skupnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju in asistentov v duhu mednarodnih skupnosti L'Arche (1). V njej se bodo lahko te osebe vsestransko razvijale, opravljale delo, primerno svojim sposobnostim in tako našle mesto v družbi. Nekaj mladih iz Slovenije se je že odločilo preživeti nekaj časa (1 - 2 leti ali čas počitnic) v različnih skupnostih L'Arche (Francija, Anglija). S svojimi izkušnjami so pripravljeni pomagati pri ustanovitvi in življenju prve skupnosti L'Arche - Barka v Sloveniji.

V prvi hiši želi skupnost sprejeti 3 do 6 odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju in enako število asistentov, ki bodo ves čas živeli in delali skupaj. Želimo si, da bi skupnost poleg hiše obsegala delavnice (morda polja in kmetijske objekte...), odprte tudi za osebe, ki ne bodo živele v skupnosti. Trenutno sta osrednji dejavnosti tega društva iskanje hiše v Ljubljani ali njeni bližnji okolici in zbiranje denarnih pri-spevkov, potrebnih za začetek projekta.

Člani Društva Barka se zbiramo enkrat na mesec v prostorih MIC-a (Mirje 7, Ljubljana). Pripravili smo zgibanko (dobite jo lahko v prostorih Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Samova 9/II, Ljubljana), ki na kratko predstavlja skupnost L'Arche - Barka. V prodaji sta tudi dve knjigi Jeana Vaniera (ustanovitelja prve skupnosti L'Arche v Franciji, leta 1964) z naslovom: Ubogi - srce L'Arche (Karitas, Ljubljana, 1993); Skupnost - kraj odpuščanja in praznovanja (Dravlje, Ljubljana, 1994). Naslov Društva Barka je Blasnikova 27, 61113 Ljubljana in številka žiroračuna: 50102-678-0097484. Tako kot pred dvema letoma v Strasbourgu (2) je tudi letos organizirano Mednarodno srečanje mladih - ARCHE 94. Srečanje bo v La Chosnoye (70 km severno od Pariza), in sicer od 7. do 13. julija letos. Gre za srečanje mladih (med 18. in 30. letom) iz vse Evrope in oseb z motnjo v duševnem razvoju iz skupnosti L'Arche, ki se imenuje Izbrati mir. To je za vse priložnost, da v srečanjih, v različnih delavnicah, pogovorih in molitvi odkrivamo, da tisti, ki se nam zdi ubog, drugačen, ni vzrok za žalost, temveč razlog za upanje, vir miru. Z Jeanom Vanierom, voditeljem tega srečanja, se bomo neposredno srečali z bogastvom te skupnosti. Prijave sprejema do 25.6.1994 SKAM, Jurčičev trg 2, Ljubljana (uradne ure vsak dan od 9. do 12. ure, (torek in četrtek tudi od 16. do 18. ure) ali po telefonu: 223-864, 126-30-71.

Polona Blaznik
Barbara Šomen

(1) glej Mihelčič Marjana, L'Arche - Barka (1992). Naš zbornik, 25/4/: 28-29.
(2) glej Šomen Barbara, Arche 92 (1992), Naš zbornik, 25/5/: 21.

TABORJENJE OB KOLPI

Delovno usposabljanje v delavnici ni in ne more biti celostno, če zajema le osemurni delovni dan. Otroci potrebujejo veliko več kot le privajanje na delo in učenje, omejeno zgolj na delo in delovni čas. Večina otrok je, žal socialno zanemarjenih, to pomeni, da le delovno usposabljanje zanje nikakor ni dovolj. Če naj bi bilo usposabljanje stvar, ki naj bi pomagala uporabniku pri integraciji v družbo, ki naj bi se imenovala "normalna", je nujno potrebna celostna obravnava človeka. To pomeni: odgovor na njegove potrebe na vseh treh bivanjskih ravneh - telesni, duševni in duhovni. Delo zavzema približno tretjino človekovega časa, tretjino prespimo (zavedno ali nezavedno - včasih tudi več), tretjina - prosti čas, pa je za marsikoga črna luknja, ker ne ve, kaj početi in kako si organizirati dejavnosti zunaj delovnega časa. Potreba po celostnem usposabljanju, se pravi po integraciji v celotni življenjski spekter odnosov, je zelo jasna in utemeljena.

Ob potrebi se seveda pojavi vprašanje, kako odgovoriti nanjo. Organizacija počitnic na morju bi bila teže izvedljiva, a tudi vsebinsko manj primerna. Gorskemu izletu zaradi telesnega napora marsikdo ne bi bil kos. Obe mo-žnosti sta tudi z ekonomskega stališča težje izvedljivi. Taborjenje, za katerega smo se odločili v podjetju Želva, pa je primerno z različnih vidikov - vsebina, skupinska dinamika, učenje, sprostitev, disciplina in seveda tudi manjši stroški. Glede na osebne izkušnje in izkušnje podobnih organizacij smo se odločili za taborjenje ob reki Kolpi v prvi polovici julija - časovno smo se morali prilagoditi tabornikom, saj so nam ti posodili opremo in tri ljudi, ki so bili z nami in so sodelovali v našem programu.

PRIPRAVE

Priprave so bile tematsko in časovno razdeljene na več delov. Vsebinska plat je bila prej določena. To je bilo delo v obliki tem, ki so bile obvezne, ter krožkov, med katerimi so otroci lahko izbirali. Tehnična stran je zajemala iskanje prostora za tabor, iskanje in zbiranje opreme in potrebnega materiala ter iskanje sponzorjev, ki je trajalo do zadnjega dne pred odhodom.

Poleg obveznih tem smo poskrbeli za organizacijo prostega časa in razvedrilnih iger. Na pomoč sta nam priskočili še dve prostovoljki, Marija in Teja.

Otroci so se odzvali pozitivno. Pri nekaterih smo čutili nekaj strahu pred novostjo, pri vseh pa je bilo zelo močno pričakovanje in nestrpnost. Za otroke je bilo tudi pomembno, da so bili na taborjenju, skupaj fantje in dekleta; mladostniki se tako začenjajo zavedati sebe in se prepoznavati v svojem spolu. Vendar je govoriti o spolnosti za večino tabujska tema. V družinah se o identifikaciji mladostnika s svojim spolom in o primernem vedenju do nasprotnega spola večinoma ne govori. Pri naših mladostnikih smo opazili splošno nepoučenost ter radovednost in željo po iskrenem pogovoru. Primerna in potrebna tema pogovora bi bilo tudi vprašanje zasvoje-nosti (alkoholizem, toksikomanija); vendar so teme preobširne, da bi jih lahko zadovoljivo obdelali v enem tednu. Zato smo se odločili za pogovore na temo odnosi med fanti in dekleti. Vsa našteta dejstva so zelo očitna in vplivajo na medosebne odnose otrok na usposabljanju. Na ta in podobna vprašanja je med delovnim časom težko v celoti odgovoriti, ne da bi to vplivalo na zunanjo delovno učinkovitost. Potrebna je vsebinska razdelitev usposabljanja: vzgojne teme o osebnostnem odraščanju, ki z disciplino in medčloveškimi odnosi prehajajo v delovno usposabljanje. Osebje delovnega kolektiva je začutilo potrebo po tem, da bi spremenili ozko pojmovanje delovnega usposabljanja, ki ne more uspeti in doseči svojega namena brez človekovega odraščanja na osebnostni ravni vsakega posameznika. Nekajdnevno skupno bivanje lahko človeku pomaga prav na tej ravni. Tu človek nima možnosti uiti drugemu - sočloveku, družbi in končno sebi. Vse to zahteva človekovo akcijo, ki je človeška značilnost in ne le reakcijo, ki jo opazimo pri rastlinah in živalih. Skratka: človek ni stroj, avtomat, ampak oseba s svobodno voljo in osebnimi odločitvami, za katere prevzema odgovornost. Na taboru je bilo vse to razvidno in vsi smo čutili pripravljenost fantov in deklet za to psihosocialno dinamiko.

Ko smo razmišljali o sedanjem stan-

ju fantov in deklet, o njihovem življenju doma, na delu in v prostem času, smo ugotovili, da je prisotnih mnogo negativnih vzorcev. Doma so velikokrat neupoštevani (nasproti stoji človekova temeljna potreba po uveljavljanju), zanemarjeni, potrebni čustvenega ukvarjanja z njimi in čustvene navezanosti na neko družbo; mnogokrat nimajo prijateljev, s katerimi bi preživeli prosti čas, ali pa jih je strah družbe zaradi njihove drugačnosti. Velikokrat je vzrok za to globoko ukoreninjen v človeku - izhaja iz njegove zgodovine - iz družine z miselnostjo, ki otroku ni pomagala k socializaciji in možnostim, da otrok samostojno zaživi ob svojih vrstnikih, ampak je otroka "zavarovala" v ozkih okvirih družine, ki po svoji socialni strukturi človeku ni pomagala rasti, temveč je ustaljeno miselnost vcepila tudi otroku in ga onemogočila tudi tam, kjer bi lahko normalno deloval. "Najvarneje" je torej preživeti prosti čas ali počitnice doma, ob rutinskih obrokih in posedanju pred televizijo (berimo životarjenje). Človeku tako osta-ne kup neodgovorjenih vprašanj z različnih področij življenja ter prazna doživljajska plat osebnosti, kar še stopnjuje njegovo prizadetost. V delavnici preživimo s fanti in dekleti tretjino dneva, vendar je čas posvečen predvsem delu in usposabljanju na tehnični ravni. Doživljajsko in ustvarjalno človek gotovo ne more rasti ob montaži plastičnih obešalnikov in gačenju plišastih živali. Mislim, da je v tem stavku zajeto bistvo odločitve za organiziranje skupnih počitnic v obliki taborjenja, pa tudi potreba je eksistencialno utemeljena.

Osebje podjetja? Milo rečeno: skeptično in malo manj skeptično, vendar dovolj pogumno za pustolovščino skupaj s fanti in dekleti. Na eni strani je bilo čutiti strah pred tveganjem, na drugi strani pa je bila potreba otrok veliko močnejša od dvomov in strahov.

IZVEDBA TABORJENJA

Glavni organizator je bil Bojan Stante, pomagala sta mu Mojca in Marijan. Mojca je bila, skupaj z Marijo in Tejo, odgovorna za potek prostega časa: skrbela je za zdravstveno stanje fantov in deklet in vodila dramski krožek. Marijan je bil odgovoren za pripravo tem, o katerih smo se pogovarjali, pomagal je Bojanu pri tečaju vožnje s kanuji, ob večerih pa je bil zvezdogled. Prostovljki Marija in Teja sta imeli modelarski krožek, Teja in Irena plavalni tečaj, Julija je vodila kuharski krožek. Taborniki Tadej, Jasna in Jaka so vodili tečaj taborniških spretnosti (vozlanje, orientacija ...), skrbeli so za vodo in normalno bivanje v taboru. Milan je bil kot ekonom odgovoren za potreben material v taboru in za vse, kar je dajal v lonce kuhar Gustl; slednji je izvrstno skrbel za to, da so bili vsi udeleženci tabora siti. Tema pogovorov v skupinah je bila odnos med fanti in dekleti. Začeli smo z identifikacijo mladostnika s svojim spolom, s prepoznavanjem svojih lastnosti in nadaljevali z razmišljanjem o pristopu do nasprotnega spola, o spoznavanju fanta in dekleta, o prijateljstvu, zaupanju in spoštovanju, o partnerstvu (kakršno naj bi bilo med zakonci), o spolnih odnosih. Odgovarjali smo na vprašanja: s kom imeti spolne odnose, kdaj, kaj to pomeni, skratka: kako odgovorno živeti kot spolno bitje, ki se zaveda odgovornosti od sebe in do partnerja. V zvezi s tem smo za konec govorili tudi o kontracepciji - o različnih vrstah in uporabi. Ob izvedbi taborjenja sem razmišljal o poprejšnjih predstavah: o poteku in reakcijah otrok in osebja. Morda smo vse preveč zapletali. Pričakoval sem reakcijo fantov in deklet, vendar so me presenetili s svojo akcijo. Dokazali so, da se znajo sami organizirati dovolj smotrno, sponatno in resno, če jim le damo možnost. Zlasti na področju prostovoljnih dejavnosti (krožki in prosti čas) so se v večini zelo dobro znašli. Tudi deževen dan smo preživeli prijetno. Sprememba odzivanja, njihova doživljajska raven in ustvarjalnost so bili očitni.

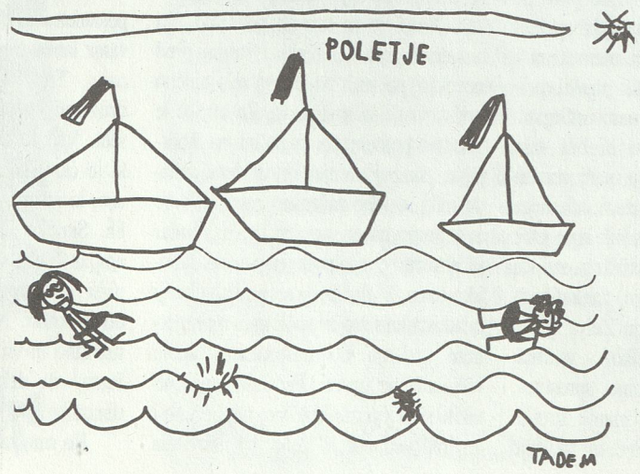

Preskok od monotonega ritma in rutinskega življenja je v celoti uspel. Ob pogledu na dejavnost in ideje otrok sem si dejal: To je to! Tisto, kar smo doslej ugibali, kaj jim manjka - sproščenost in možnost, da spontano pridejo na plan potlačene

ide Očitno je, da si želijo delovati, in za jim moramo dajati možnost, zgolj rea anje je mehanicistična stvar, robotski ziv brez človekove ustvarjalne svobo .

Kot pri pravih tabornikih je bilo vse nar d: taborniška himna (spesnila jo je M a), zastava (Julija in šiviljski oddele), tabor (pripravili so ga taborniki Od ed Bičkova skala), velik kup materia (didaktični, tehnični in kuharski pr omočki) ter obilo zagnanosti vseh so elujočih.

Himno nas je Mojca naučila že dva te na pred odhodom in oba oddelka sta jo prepevala med odmori. Otroci so se hitro naučili besedilo, ki je bilo na isano na znano melodijo. Dekleta so se la kar dve zastavi: ker je bila prva pr majhna, so naredile večjo z veliko ž o v sredini, da se je videlo, kdo sm .

Prvi dan bivanja v taboru je prinesel tudi prvo presenečenje. Fantje in dekleta se niso dali zmesti novem položaju. Presenetili so s svojo dejavnostjo, samoorganiziranjem in ustvarjalnimi idejami. Celotno dogajanje v taboru ves teden je bilo neke vrste udarec dvomu, ki ga je bilo čutiti pred izvedbo taborjenja.

Takoj ob prihodu so bili vsi udeleženci seznanjeni z redom v vsakem taboru, z dežurstvi (pomoč v kuhinji, čistoča v taboru), z dnevnim razporedom za ves teden, dogovorili smo se za skupine (po 8 otrok) in za sodelovanje v krožkih. Vsak od krožkov je imel izdelan program za ves teden z natanko določenim ciljem. Pri dramskem krožku so pripravljali igrico, ki so jo zaigrali zadnji dan (občinstvo je bilo navdušeno!). Pri modelarskem krožku so se otroci učili oblikovati glino, naredili so vsak nekaj skulptur in risb, vrhunec njihovega dela pa je bil totem, s katerim so predstavili svoje znanje na veliki razstavi Pokaži, kaj znaš. Kuharski krožek se je predstavil z nekaj poslasticami, ki so se jih fantje in dekleta naučili narediti brez kuhanja in pečenja. Čokoladne kroglice in čokoladna klobasa so bile zares izvrstne. Pri tečaju vožnje s kanuji pa so fantje pred komisijo opravili izpit. Vsi so se dobro izkazali v sicer neugodnih vremenskih razmerah. Poleg tem in krožkov so bile na programu razne igre, npr. med dvema ognjema (tekmovanje med skupinami), nogomet (fantje-mentorji), iskanje skritega predmeta, izlet na grad Kostel, človek ne jezi se v živo, srečelov, pokaži, kaj znaš in taborniška poroka. Ob koncu so vsi sodelujoči prejeli diplome za osvojene spretnosti. Razpoloženje pri igrah in na izletu je bilo zavzeto, resno in zabavno. V petek zvečer smo imeli koncert v živo in ples. Ansambel iz Ljubljane je popestril razpoloženje v taboru.

Pri vseh krožkih nas je presenetila samoiniciativnost in spontanost otrok. Sodelovali so veliko bolj intenzivno, ustvarjalno, odgovorno in spontano, kot pa je mogoče izsiliti s teoretičnim utemeljevanjem potrebnosti dela v delavnici, z normiranim delom, priganjanjem in večkrat tudi s prepirom (slednjega imajo mnogi dovolj že v družini). Očitno je, da kakršenkoli pritisk na otroke ni in ne more biti sredstvo, ki bi spodbudilo delovanje otrok, jih motiviralo in jim pomagalo pri napredovanju usposabljanja. Ob celostno zastavljenem programu taborjenja, večjem prostoru ter večji možnosti doživljanja in ustvarjanja so otroci delovali veliko učinkoviteje kot sicer. Funkcionalna raven delovanja je dobila dodatno vrednost in zmogljivost s spontanim, samostojnim delovanjem otrok. Ob vseh praktično potrjenih dejstvih se postavlja vprašanje, kako primerna je sedanja zasnova usposabljanja v delavnici. Seveda je tudi delovno usposabljanje del celostnega usposabljanja. Vendar je pred tem potrebnih še nekaj pomembnih korakov: doživljajska in ustvarjalna plat porajata veliko več motivacije, spontanosti in odgovornosti kot norme. Tako se spremeni tudi odnos do dela, do sodelavcev (vertikalna in horizontalna raven) ter odnos do sebe - človek je pač delujoče bitje, ki dela (agira), in ne le reagira. Vse to je tudi pogoj za napredovanje na ravni dejavnosti in storilnosti. V zasnovo celostnega usposabljanja mora biti nujno zajet človek kot celota z vsemi svojimi psihosocialnimi potrebami. Projekt taborjenja je le ena od dejavnosti, ki mora postati redno vključena v celostno usposabljanje. Taborjenje bo ostalo vsakoletno doživetje za otroke, ki jim ga bomo omogočili v podjetju Želva. Poleg tega smo program zastavili širše. Ustanovili smo svojo interno knjižnico z mladinsko literaturo za naše fante in dekleta. Tudi knjižnica je del programa kakovostnega celostnega usposabljanja. Veliko perspektiv je sicer še na ravni idej (npr. plesni in plavalni tečaj), vendar se trudimo, da bi jih čim več uresničili. Sem sodijo ekskurzije (enkrat na mesec): ogledali smo si letališče Brnik, RTV Slovenija, v načrtu imamo ogled planetarija. Ob delu s fanti in dekleti na taborjenju smo doživeli veliko presenečenj. Posebno prijetno presenečenje pa so nam pripravili sponzorji, ki so se odzvali na našo prošnjo pred izvedbo taborjenja. Izkazali so se z denarno podporo in še bolj s podporo v materialu, ki smo ga potrebovali (od didaktičnega materiala do prehrane).

Marijan Špoljar

OB LETU DRUŽINE - KAKO IN KDAJ NAPREJ

(ali: Življenjske perspektive odraslih oseb z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju)

Kar nekaj časa in razmišljanj me je stalo, da sem se odločil, da napišem tale prispevek. Lagodnost mi je govorila: zakaj bi se mešal v to, če večina misli nasprotno, zakaj bi si vznemirjal mirno spokojnost. Na drugi strani pa mi vest, vzgojena v petindvajsetih letih dela z osebami z motnjo v duševnem razvoju, kratkomalo ni dala miru, da bi prešel neke misli, zapisane tudi v tej reviji. Veliko je teh misli, stališč, prepričanj, izražajo in utemeljujejo se na različne načine. Skupno pa jim je predvsem tole (citiram iz lanskoletne številke Našega zbornika):

- "Šele ko resnično ni možnosti za bivanje v družini, naj bi prišli v dom."
- "Ko pa starši postanejo tako utrujeni, da ne morejo več skrbeti za svoje otroke, se pojavi vprašanje, kam z njimi."

BIVANJE V DRUŽINI ALI ZUNAJ NJE

Kako mimogrede, s kakšno lahkoto zapišemo gornje besede, ne da bi verjetno pri tem sploh pomislili, ali so resnične ali niso. In kako se potem nanje odzove soseska, pa sorodniki in predvsem država s svojo oblastno izvršilno močjo in sprejme zakone in njegove posledice, ki so po mojem globokem prepričanju in strokovnem vedenju daleč, in to zelo daleč od bistva resnice.

Zato hipotetično postavljam popolnoma drugo plat resnice:

- "Tudi ko ima oseba z motnjo v duševnem razvoju še možnost bivanja v lastni družini, lahko biva tudi zunaj nje."
- "Kam z otrokom z motnjo v duševnem razvoju je vprašanje, ki se pojavlja takoj, ko ta otrok odraste (je star od 18. do 21. let in končuje program usposabljanja), ne pa takrat, ko so starši tako utrujeni, da ne morejo več skrbeti zanj." Če gornji trditvi združimo in malo obrnemo, v bistvu pomenita tole: oseba z motnjo v duševnem razvoju kot otrok in mladostnik v času usposabljanja (šolanja) praviloma živi doma: ko odraste in se vključi v delo (v varstveno-delovni center), praviloma začne živeti zunaj svoje družine! VLOGA DRUŽINE Za marsikoga, za marsikatero tradicionalno naziranje je to pohujšljiva, nehumana, nestrokovna misel. Toda zakaj?! Poglejmo na stvar malo drugače. Družina je zelo dinamičen organizem, ki se je v zgodovini nenehno spreminjala. Tako smo danes na zemeljski obli priča različnim fazam razvoja družine: od patriarhalnih družin v nerazvitem svetu (tu nam je najbližja družina na Kosovu), do sodobnih družin v razvitem svetu, kjer prednačijo Združene države Amerike. Na tej lestvici smo nekje n začetku zgornje tretjine razvitosti (to je seveda moja subjektivna ocena). Poleg mnogih drugih razlik med enin in drugim tipom družine je najpomembnejša ta, kako družinski člani ostajajo v matičnem družinskem okolju. Pri tem je poglavitna značilnost patriarhalne družine, da v njej družinski člani ostajajo; da so v njej člani dveh, treh in več rodov. V družini vladajo natančne zakonitosti, pravice in dolžnosti posameznih članov, člani so drug drugemu neposredno v pomoč. Družina skratka deluje kot velika organska celota, ki je razmeroma zaprta za dogajanje v okolju. Za razliko od te družine pa ima moderna družina predvsem vlogo vzgoje otrok. Ko ta vloga preneha (ko je šolanje končano), veliko otrok odide (vsi pa si vsaj želijo oditi) od svojih staršev in si začne oblikovati svoje življenje. Za razvoj otrokove samostojnosti, občutka samozavesti in lastne vrednosti je to vedno bolj pogosta in naravna pot. Tako je danes v Ameriki popolnoma samoumevno, da se otroku, ki konča šo[l]e "pospravijo kovčki in da od[i] v širni svet." Pa zaradi tega me[d] starši in otrokom nista nič ma[n]ša ljubezen in medsebojno sp[o]štovanje. Prav nasprotno: ker starši in [o]trok niso nenehno skupaj, kar po[v]roča običajne dnevne konfliktne sit[u]acije, so vse bolj povezani. O[b]časna srečanja in medsebojni obiski pa so vsem dobrodošli in v veliko tj. tiste sposobne, zdrave. Nikakor pa ne manj sposobnih, tistih z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju. Pri tem po obsegu razmišljanj skoraj ni razlik med strokovnjaki, državnimi uradniki in starši. Ne glede na to, kaj namreč so, se pojavlja misel: Otrok z motnjo v duševnem razvoju naj odide iz družine šele takrat, ko več ne more bivati v družini in ko starši z

Lebrna: Pot s starši na Okrešelj

zadovoljstvo. Seveda se je takšno delovanje družine začelo pri zdravih in najbolj sposobnih otrocih. Že nekaj let pa je popolnoma razumljivo, da velja to za vse otroke, tudi za tiste z motnjo v duševnem razvoju. ZA VSE OTROKE ENAK POLOŽAJ Takšna vse bolj postaja tudi naša povprečna slovenska družina. Tu pa se potrjuje moja prejšnja teza, da smo glede razvitosti družine nekje na začetku zgornje tretjine razvitosti. Vsi se namreč bolj ali manj strinjamo, da je popolnoma normalno in prav, da otrok, ko odraste in konča šolanje, odide iz družine in si začne ustvarjati svoje življenje. Pri tem pa velika večina misli natanko določene otroke, njim ne zmorejo več. V zahodnih, razvitih družbah je ta dilema dokončno presežena: ko se govori o tem, da otrok odide iz družine, ko odraste, se misli na vse otroke, ne glede na njihovo sposobnost - samo način njihovega odhoda in kasnejšega bivanja je različen! Le takšno gledanje na osebe z motnjo v duševnem razvoju pomeni njihovo pravo in dokončno izenačitev z drugimi osebami. Le to je bistvo tolikokrat deklarirane integracije oz. normalizacije. Vse drugo je nevednost ali licemerstvo. Od kod in zakaj tolikšna predrznost za mojo avtoritarno trditev?

Od kod? Iz dolgoletnih delovnih izkušenj iz stoterih sproščenih in odkritih pogovorov s starši otrok z zmerno ali težjo motnjo v duševnem razvoju.

Zakaj? Zato ker sem prepričan, da je o problemu treba čim prej jasno spregovoriti in ga ustrezno rešiti.

IZHAJAJMO IZ RESNIČNIH POTREB DRUŽINE

Ustreznost rešitve pa nikakor ne sme biti pogojena s poprejšnjo pravico stroke in države ter njunih moralnih in oblastnih pritiskov, kaj naj bi bilo prav in kaj ne. Ustreznost rešitve mora biti brezpogojno povezana z resničnimi potrebami družin z otroki z motnjo v duševnem razvoju. Kaj pa so resnične potrebe teh družin, bi seveda v popolnosti in dokončno odgovorila šele obširna in objektivna študija, ki bi zajela ustrezen vzorec slovenske populacije. Dokler pa tega nimamo, se moramo zadovoljiti z bolj ali manj približnimi hipotezami. In ena od njih je lahko tudi navedena, za katero stojim z vsem svojim znanjem, vedenjem in izkušnjami (njeno verjetnost pa utemeljujejo tudi mnoga dogajanja na tem področju v svetu): za veliko večino družin (vedno so izjeme - in prav je tako) z otrokom z motnjo v duševnem razvoju je ustrezna rešitev njegovega problema takšna, da otrok, ko odraste, živi zunaj družine.

Pri razmišljanju o tem problemu, kakorkoli ga že obrnemo, se nam pojavljata dva ključna subjekta, dejavnika sovplivanja (vsi drugi so manj pomembni): na eni strani družina in na drugi strani oseba z motnjo v duševnem razvoju. Pa

Utrinki iz II. likovne kolonije v Črni na Koroškem

1 - Udeleženci II. likovne kolonije v Črni na Koroškem
2 - Rudi upošteva nasvete
3 - Ustvarjane z glino
4 - Umetnik iz Vipave
5 - Mešanje barv, priprava - umetniki iz Dornave
6 - Dušanova radost
7 - Črnjani - mali umetniki
8 - Prva razstava

poskušajmo vsaj malo prodreti v bistvo enega in drugega.

Na današnji stopnji gospodarskega in socialnega razvoja. V Sloveniji je družina temeljna oblika življenja odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju. Na žalost je pri nas še zelo razširjeno prepričanje, da morajo te osebe živeti v lastni družini, da so v njej najbolj zavarovane, da imajo v njej najboljše možnosti za življenje in da so v njej najsrečnejše. Zato je moralna in pravna dolžnost družine, da v vsem življenju neposredno živi za svojega bližnjega z motnjo v duševnem razvoju. Če se v družini odločijo, da bo oseba z motnjo v duševnem razvoju odšla iz družine, starši pogosto doživljajo hude pritiske širše okolice ali posameznih služb. Očitajo jim nemoralnost njihove odločitve, češ, kako lahko zapustite svojega otroka. Ti pritiski pogosto niso posledica poštene skrbi za otroka in njegovo družino, ampak so posledica tega, da je vsako življenje zunaj družine za družbo dražje. Vsaka družina bi morala imeti pravno in moralno svobodo, da bi se sama odločila, ali bo dala svojega člana z motnjo v duševnem razvoju kam drugam, ali ga bo imela doma. Pri tem nimamo nobene moralne pravice, da bi zaradi integracije, visokih stroškov ali celo starševskih dolžnosti še povečevali občutek krivde, ki starše otrok z motnjo v duševnem razvoju navdaja že tako ali tako. Za veliko večino staršev je odločitev, da bi otrok odšel iz družine, najtežja v njihovem življenju. Čeprav so spoznali, da je ta odločitev za vse najboljša, jih prežemajo občutki krivde, da so se odrekli svojemu otroku, da ga nimajo radi, da so ga prepustili drugim ljudem in podobno. Veliko moči, premagovanja čustev in treznega razuma je treba, da starši spoznajo, kaj je v nekem trenutku najboljša rešitev za njihovo življenje, za razvoj zdravih otrok in za zadovoljstvo osebe z motnjo v duševnem razvoju. Nekateri starši odločitve o ločitvi od svojega otroka nikoli ne sprejmejo, ker mislijo, da so ne glede na težave v družini dolžni sami vse življenje skrbeti zanj.

PRAVICA DRUŽINE DO ODLOČITVE

Nobena odločitev nam ne sme biti tuja, nobene nimamo pravice obsojati. Ljudje smo različni, zato so različne tudi naše odločitve. In da bi le-te čimbolj prispevale h kakovostnejšemu in srečnejšemu življenju, morajo starši dobiti predvsem dobre in poštene informacije. Bolečina staršev oseb z motnjo v duševnem razvoju je že sama po sebi dovolj velika, zato je ne povečujmo še s takšnim ali drugačnim moraliziranjem. Samo nekaj dni življenja v družini z osebo z motnjo v duševnem razvoju bi bilo potrebnega, pa bi tisti, ki danes razmišljajo drugače in obsojajo starše, ki so svojega otroka dali iz družine, dojeli jedro problema in temeljito premislili o svojih prenagljenih sodbah.

Skratka: družina, starši, zdravi bratje in sestre imajo pravico tudi do življenja brez osebe, motene v duševnem razvoju. In to sploh ni nenormalno; še manj to pomeni, da te osebe nimajo radi ali jo odklanjajo. To preprosto pomeni, da je nenormalno in nehumano ravno nasprotno: družino, starše do konca izčrpavati v leta v leto 24 ur na dan trajajočo vzgojno-varstveno in terapevtsko vlogo, ko pa nazadnje ne zmorejo več, se jih "usmiliti" in reči: no sedaj, ko ste vsi na koncu z močmi in živci, bomo naredili neko spremembo.

Samo starši otrok z motnjo v duševnem razvoju vedo, koliko težav in bolečine so prestali od prvega dne življenja s svojim otrokom do te zadnje faze. Imeti drugačnega otroka, imeti otroka z motnjo, pa če tudi ga imajo starši še tako neizmerno radi, je objektivna obremenitev. Dolžnost družbe ali države je, da to naravno dano breme z ramen staršev vsaj delno vzame tudi na svoja ramena. In ta ramena so zanesljivo močnejša kot ramena posamezne družine, zlati ko se le-ta z leti počasi uklonijo. In kako naj bo ta država v pomoč? O tem nekoliko pozneje.

PRAVICA OTROK DO ODLOČITVE

In če pogledamo na ta problem iz zornega kota drugega subjekta sovplivanja, t.j. odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju. Takoj za začetek polemizirajmo s tezo, da se odrasla oseba z motnjo v duševnem razvoju najbolje počuti v svoji družini, da je tu najsrečnejša. Če bi bilo tako res, bi v družini ostajali tudi drugi otroci. Pa vendar, kot po pravilu velika večina odide iz družine in si šele nato začne ustvarjati svojo srečo. Pa ne da svojih staršev ne bi imeli radi, očitno je v človeški vrsti zapisana neka zakonitost, da si mladi želijo ustvariti življenje po svoji predstavi, bolj ali manj neodvisno od svojih staršev. Ko so si ustvarili svojo neodvisnost, pa se seveda praviloma vedno radi vračajo k svojim staršem kot dobrodošli gostje. Med starši in otroci se splete neoviran in konstruktiven odnos, brez vsakodnevnih konfliktnih situacij. Kaj je bil odločilen dejavnik za takšno stanje in takšen odnos? Volja in želja otroka (t.j. odrasle osebe), da si življenje ustvari po svoji predstavi. Toda tudi osebe z motnjo v duševnem razvoju si želijo ustvariti življenje po svoji predstavi. Žal pa nimajo dovolj volje (beri sposobnosti), da bi si to ustvarile. Volja staršev (ki sicer večkrat, kot sem zapisal prej, proti svoji volji transmisija države in stroke) je močnejša in začno ustvarjati življenje svojega odraslega sina ali hčerke z motnjo v duševnem razvoju po svoji predstavi - seveda v globokem prepričanju in želji, da delajo vse najboljše za svojega otroka. In kaj je po predstavi staršev najboljše za življenje njihovega "nebogljenega" otroka? Seveda je to bivanje v toplem in varnem družinskem ognjišču! Pa je to res? Ali štiriindvajseturno tutorstvo staršev osrečuje odraslo osebo z motnjo v duševnem razvoju? Ali so njene potrebe tudi sedaj takšne, kot so bile v otroštvu? Ne. Tudi njene potrebe so takšne, kot so potrebe njenih zdravih vrstnikov: seveda jim je treba znati prisluhniti, jim dati možnost, da se razvijejo. To pa pomeni, da njihove volje po ustvarjanju življenja po svoji predstavi ne filtriramo z našo predstavo (bodisi staršev ali pedagoških in drugih strokovnih delavcev). Če se bodo torej želje in potrebe teh oseb konstruktivno razrastle (kar pa je temelj kakovosti življenja!), bomo lahko kaj hitro ugotovili, da si tudi one želijo biti samostojni in s tem potrjevati svojo pozitivno samopodobo; da si tudi one želijo več časa preživeti s svojimi vrstniki kot pa s svojimi starši; da so njihove vsakodnevne potrebe drugačne od tistih, ki so jim bile vsiljene; da se jim v osvobojenem okolju sprostijo ustvarjalne sile, s katerimi nas vedno znova prijetno presenečajo. Vse to pa je že življenje, ki dobiva svoj smisel, ki daje resnično zadovoljstvo in ga ni treba iz dneva v dan objokovati.

USTVARIMO MISELNOST, MOŽNOSTI .....

Temeljni pogoj za takšno kakovost življenja (še enkrat poudarjam, seveda so izjeme!) pa je, da se starši in otrok razmaknejo, da se razbremenijo drug drugega, da se izognejo dnevnim konfliktnim situacijam: skratka, da ne živijo skupaj. In ko pridejo skupaj, ene in druge preveva umirjen odnos, poln ljubezni in lahko ustvarijo visoko stopnjo medsebojnega sprejemanja.

V naslovu tega članka sem napisal kako in kdaj korak naprej. Pri tem sem mislil predvsem na korak, ki ga moramo narediti v naših glavah; vsi drugi, ki bodo nato sledili, bodo lažji. Ne mislim, da bi pričujoči članek ta korak z veliko hitrostjo in močjo potisnil naprej. Veliko bo že, če bo prebran in bo nekatere bralce usmeril v razmišljanje. Ni pa verjetno naključje, da ga pišem sedaj ob letu družine in v času pospešenega sprejemanja konceptualnih - sistemskih rešitev skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju (tu mislim predvsem na gradivo o nadaljnjem razvoju varstveno-delovnih centrov). Ne bi bilo namreč dobro, da bi se v katerokoli gradivo zapisalo stališče, da je dobra rešitev (ali celo najboljša), da odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju živijo v svoji družini. Z vso odgovornostjo trdim, da bi takšna opredelitev pomenila neposreden napad na družine z otroki z motnjo v duševnem razvoju, njihovo izključitev iz enakopravne socialne udeležbe ter predvsem vnaprejšnji odvzem pravice do ustvarjanja takšnih možnosti za kakovostno življenje, ki so dane vsem drugim družinam v aktualnih socialnoekonomskih razmerah naše družbe. Čeprav ni bil namen članka pisati o možnih oblikah življenja odraslih oseb z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju, bi bil precej nedorečen, če le-teh ne bi vsaj omenil. Neresno bi bilo nekaj vzeti kot način bivanja in ne ponuditi nekaj drugega, ustreznejšega: danes se v svetu kaže (in postopoma že tudi pri nas) kot najboljša možnost bivalna skupnost (o tem več v brošuri: Bivalna skupnost, Marijan Lačen, Zavod RS za šolstvo in šport, 1993). Ta je ena najprimernejših možnosti bivanja odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju, seveda pa ne edina. Zato le še sklep, ki naj ob letu družine za začetek vsaj v naših mislih, če že ne v praksi, čimbolj izenači vse družine: bodimo pošteni, bodimo humani in ne mislimo, ne govorimo in ne pišimo na način, ki bo družino z otrokom z motnjo v duševnem razvoju najprej izčrpal, potem šele bomo nekaj naredili. Narediti moramo prej - zato čimprej naredimo odločilni korak, v pravo smer!

Marijan Lačen

PREDSTAVLJA SE

OSNOVNA ŠOLA IV

Predvsem smo kot vsaka druga osnovna šola, čeprav se imenujemo Zavod za usposabljanje. Pod tem skupnim imenom se skriva več vzgojno-izobraževalnih programov, ki jih izvajamo v okviru Zavoda. 1986 smo dobili nov prizidek k stari Zdravstveni šoli v Murski Soboti Trstenjakova 71, v kateri imajo naši učenci kar najboljše možnosti za varstvo in delo - lesarsko in kovinsko delavnico, šivalnico, učno kuhinjo, svetle sončne učilnice - skratka vse, kar potrebujemo. Našo šolo obiskujejo otroci, ki se malo težje učijo ali imajo zaradi bolezni, nesreče ali drugih okoliščin določene motnje,v razvoju, zato bi v drugih osnovnih šolah mnogo težje ali pa sploh ne razvili svojih specifičnih sposobnosti. Tem učencem je pri nas prilagojeno vse: celotni učni program, šolska oprema, posebej izobraženi učitelji, med katerimi pogrešamo še strokovne delavce (pedagoga, psihologa, logopeda), prilagojeno je število otrok v razredu, skoraj vsak dan sodelujemo s starši.

Koliko nas je 1993/94

10 oddelkov prilagojenega programa	70
3 oddelki delovnega usposabljanja	20
2 oddelka podaljšanega bivanja	
1 ravnateljica	
1 socialna delavka	
15 defektologov	
1 učitelj športne vzgoje	
1 učitelj TP - FI	
1 varuhinja	
0,5 knjižničarka	

Kaj delamo

Veliko.

UČENCI - Učenci se učijo, pišejo, berejo, obnavljajo, spoznavajo pisatelje in njihova dela, računajo vse operacije, rešujejo enačbe, zapletene tekstne naloge, spoznavajo svojo domovino in širni svet, skratka naš učni prilagojeni program zajema vsa predmetna področja osnovne šole v prilagojeni - zoženi obliki. Predvsem veliko pozornosti posveča tehnični vzgoji, pri kateri je veliko praktičnega dela. V naši mali šivalnici se urijo naše šivilje, v učnem stanovanju pa se seznanjajo z osnovami gospodinjstva naše kuharice in kuharji. Pri pripravi raznih jedi so starejši učenci in učenke že pravi "kuharski" mojstri. Učenci tudi veliko tekmujejo na športnem področju. Vsako leto imamo regijska športna srečanja ter republiške športne igre, pri katerih dosegajo tudi lepe rezultate. Tekmujejo na glasbenem področju, v likovnem ustvarjanju, hodijo na izlete, ustvarjajo, se igrajo, pomagajo drug drugemu in si seveda tudi nagajajo. Torej so enaki, taki kot so drugi, potrebujejo le toplo dlan, ki jih včasih pobža. Čeprav so poredni, potrebujejo nežnega, zahtevnega, predvsem pa potrpežljivega učitelja.

UČITELJI - DEFEKTOLOGI - izobražujejo, vzgajajo, spoznavajo in pomagajo vsakemu otroku posebej, saj naš pouk temelji na individualni učni obliki. Le tako lahko sleherni otrok kar najbolj razvije svoje specifične sposobnosti. Za učence, ki imajo izrazitejše motnje predvsem v telesnem in duševnem razvoju, pa izdelajo individualni program usposabljanja - določajo metode in oblike dela, ki jih potrebuje otrok, da bi v danih okoliščinah lahko dosegel določen cilj glede na svojo motnjo. Hkrati pa iščejo vedno nove zabavne in prijetne načine učenja, jih uvajajo v svet raziskovanja, eksperimentiranja z raznimi projekti ali drugiimi načini vzgojno- učnega dela. Otrokom želimo prikazati, da je šola naš drugi dom, kjer je kljub težavam v učnem delu lepo bivati, saj delajo v njej dobri in prijazni učitelji.

VODSTVO ŠOLE - skrbi za vsebinski in materialni razvoj, da bi postala šola še bolj prijazna in bi se v njej dobro in lepo počutili vsi, tako učenci kot učitelji. Vendar je ta materialna plat v letošnjem letu tako kritična, da učencem ne moremo ponuditi tistega didaktičnega materiala, ki ga je trenutno mogoče dobiti na trgu - sodoben, s katerim bi lažje pridobivali znanje z vseh področij varstva in dela. SOCIALNA DELAVKA - pomaga posameznim otrokom pri premagovanju raznih težav, seveda pa tudi svetuje staršem, se posvetuje z defektologi, zdravstvenimi delavci, službami za zaposlovanje - vse v korist otrok z motnjami v duševnem razvoju.

PRI INTERESNIH DEJAVNOSTIH

LUTKA je otroku izrazno sredstvo. Z njo zaživi, otrese se svojih stisk, kajti izraža se lutka namesto njega. Na naši osnovni šoli ima lutkovna dejavnost pomembno mesto, saj so se lutkarji s svojo mentorico enakovredno kosali z vsemi lutkovnimi skupinami v Sloveniji. PEVSKI ZBORČEK je nepogrešljiv na vseh proslavah. Naši otroci radi pojejo, plešejo, kajti glasba jih umirja. Odrezali so se na republiški reviji Zapojmo-zaigrajmo- zaplešimo. Čudoviti so izdelki ŠIVILJSKEGA KROŽKA IN TEHNIŠKEGA KROŽKA. Samo učiteljica ve, koliko truda je vloženo v en sam vbod in koliko sreče je v otroških očeh, ko je izdelek končan. Zavidanja vredni so naši okrasni prtički z raznimi vrstami vbodov in obkvačkani. Male kuharice pri GOSPODINJSKEM KROŽKU vedno ponosne na jedi in peciva, ki jih morajo pokušati vsi učitelji. Seveda - tudi pohval morajo biti deležni. RITMIČNI KROŽEK je sploh "super". Tu se naplešemo, naskačemo in naučimo kulturnega vedenja. Izpit pri KOLESARSKEM KROŽKU je še kako pomemben. Splača se potruditi. Knjižničarka nas vedno razveseli z URO PRAVLJIC. Najlepše pa je seveda pri ŠOLSKEM ŠPORTNEM DRUŠTVU. Dosegamo uspehe, priznanja in nihče nam ne zameri, če smo včasih drug drugemu "nevoščljivi" za dober rezultat. Doživetje je potovanje na občinske, regijske in republiške športne igre.

V ODDELKIH DELOVNEGA USPOSABLJANJA

V sklopu Zavoda izvajamo tudi program delovnega usposabljanja za zmerno prizadete otroke in mladostnike. Ti otroci imajo z učenjem še nekoliko več težav, napredujejo po posameznih stopnjah. Ti se prav tako kot vsi drugi solajo od 8 pa tudi več let. Zelo veliko se ukvarjajo z razvijanjem ročnih spretnosti (šivanje, kuhanje, likanje), pridobivajo znanje s področja spoznavanja okolja, z likovnimi, glasbenimi, športnimi in drugimi dejavnostmi. Veliko hodijo na sprehode, spoznavajo predmete in procese v naravnem okolju in se še na razne druge načine pripravljajo na čim bolj samostojno življenje. Oddelek I. stopnje ima varuhinjo in defektologa šestih otrok, zato lahko vlagamo v njihovo vzgojo kar največ. Letos imamo 21 otrok na treh stopnjah. Nadaljevanje Oddelka za delovno usposabljanje so Delavnice pod posebnimi pogoji, po novem Varstveno-delovni centri, ki delujejo v Murski Soboti v okviru Invalidske organizacije SOLIDARNOST. Njihova težava je predvem premajhen prostor, saj v njem ne more delati več kot šestnajst varovancev, potrebe pa so seveda veliko večje.

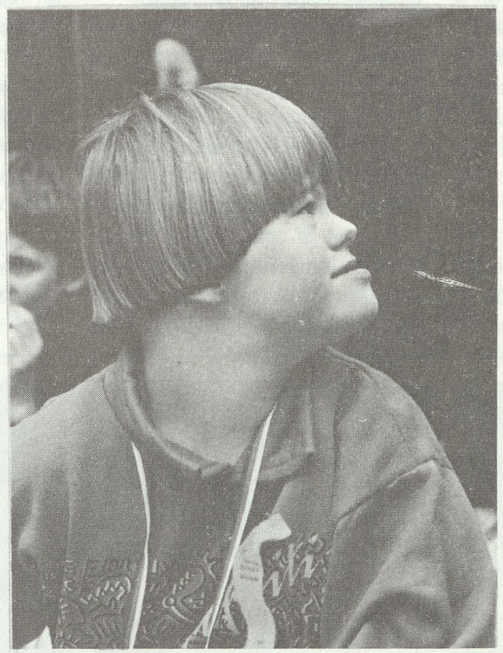

Fotografija Boris Blaznik: "Zvedavo dekle"

V DOMSKI OSKRBI

Nekateri učenci so preveč oddaljeni od šole, ali pa jim razmere doma ne omogočajo, da bi ustrezno razvili dane zmogljivosti, vključujejo se v dve vzgojni skupini v Dijaškem domu. V domu so poleg učenja in razvijanja ročnih spretnosti tudi bolj zabavne reči: piknik, plesi in druge oblike načrtovanega ter nenačrtovanega udejstvovanja.

PRI PODALJŠANEM BIVANJU

Veliko naših učencev, kar 65%, je vezanih na avtobusni prevoz do šole. Zjutraj jih počaka naša zunanja sodelavka na postaji, učenci jo imenujejo kar naša teta. Varno jih pripelje do šole in popoldne odpelje kar v treh skupinah spet nazaj na avtobus.

Precej otrok je vezano tudi na prevoze staršev, ti so v podaljšanem bivanju navadno do 15.15 ure. Zato imamo organizirano podaljšano bivanje dvakrat od 10.35, drugače pa od 11.35 do 15.00 ure.

Oddelka sta dva, v prvem je kombinirana skupina otrok iz prvega in

drugega razreda, v drugem oddelku pa tretjega in četrtega razreda in vsi učenci Romi. Poleg usmerjenega časa (domače naloge, samostojno učenje) je veliko igre v delovnih kotičkih - bralni kotiček, ob petkih "diskotečna" ura, izdelovanje tople igračke ali namiznega pogrinjka. Skratka najprijetneje je ob neusmerjenem prostem času, plesu, pesmi, ko se ob igri naučimo veliko novega. Seveda, nadvse razburljivo je v času kosila. Da je le kaj dobrega, sicer pa ni nihče izbirčen. Pojedo vse, težave jim dela le uporaba noža in vilic hkrati.

V KNJIŽNICI

Končno imamo svojo knjižničarko. Prijetno je ob uri pravljic, prijetno ob spoznavanju določene knjige, ali pisatelja, znanje se pridobiva malo drugače ob uporabi veliko slikovnega materiala, viden v bralnem kotičku, zato je zunanje trajnejše in funkcionalno.

KAJ ŽELIMO

- Več sredstev za materialno poslovanje zavoda, saj bi učencem lahko omogočili boljše delovne razmere.

- Več sodelovanja s starši - šola predvsem tistih, s katerimi se je stik tudi do sedaj bolj omejeval na obvezni klic v šolo.

- Da bi se kljub hitremu tempu življenja bolj razumeli in znali prisluhniti drug drugemu, da bi se vsi imeli radi.

- Da bi naš ustanovitelj veliko bolj znal prisluhniti potrebam duševno prizadetih oseb.

- Da bi se standardi in normativi - skratka zakonodaja spremenila tako, da bi zavodi za usposabljanje dobili tisto strokovno osebje, ki ga nujno potrebuje za varstvo in delo svojih otrok, to je celoten strokovni tim - obvezno pa svojega logopeda. Takrat bo tudi za naše učence posijalo sonce, šola bo prijaznejša.

Vrata našega zavoda so vedno odprta za vse, ki nas želite spoznati in videti. Varstvo in delo naših defektologov, otrok, ustvarjalne igre v oddelkih delovnega usposabljanja, iskrico sreče v očeh učencev, ko lahko vsem pokažejo, kaj znajo in kaj zmorejo. Znajo in zmorejo pa zelo veliko!

"KDOR HOČE VIDETI, MORA GLEDATI S SRCEM".

*Fotografija Boris Blaznik: "**Prijatelja**"*

DRUŠTVO DOMŽALE-KAMNIK

Znova se Vam predstavljamo. Na kratko bomo opisali našo osebno izkaznico.

Smo društvo staršev, skrbnikov, specialnih pedagogov in strokovnjakov ter tudi prijateljev, ki se združujemo, da bi kakorkoli pomagali duševno prizadetim do srečnejšega življenja.

Društvo za pomoč duševno prizadetim Domžale-Kamnik je bilo ustanovljeno pred devetindvajsetimi leti in je eno najstarejših v Sloveniji. Veliko bi bilo pisanja, če bi hoteli povedati vse o tem, kaj smo in zakaj smo počeli. Pred leti smo si naložili naloge, kot so: ustanavljanje razvojnih vrtcev, oddelkov za delovno usposabljanje, delavnic pod posebnimi pogoji in podobno. Poudariti moramo, da je na področju občin Domžal in Kamnika dandanes zelo dobro razvita tako imenovana državna mreža skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju. V obeh občinah imamo razvojne oddelke pri vrtcih, šoli s prilagojenim programom, oddelke za delovno usposabljanje in tudi osrednji VDC Center za usposabljanje in varstvo invalidnih oseb v Mengšu. Na tem naslovu je tudi sedež našega društva.

Temeljni program društva je usposabljanje staršev za življenje s prizadetim otrokom. Skrbimo za zabavo, šport in zdravje duševno prizadetih, skrbimo za integracijo v okolje ter še in še. Vsake naše uspešne akcije smo veseli. Naj vam predstavimo naše delo v letu 1993.

- Od januarja pa vse do marca smo ob koncih tedna popeljali skupine od 5 do 9 oseb v Terme Čatež na male zimske počitnice. Tako je bilo ob pomoči podjetja STOL na počitnicah 24 oseb.

- Kar mala četica naših varovancev je februarja strastno navijala na košarkarski tekmi v Domžalah, pa tudi na mednarodni hokejski tekmi na Jesenicah.

- Mengeška godba nas je konec februarja povabila na zabavno prireditev POD MENGEŠKO MARELO, te prireditve se je udeležilo 20 invalidov.

- Petintrideset duševno prizadetih je šlo konec marca s spremstvom navijat na specialno svetovno zimsko olimpiado v SCHLADMING v Avstrijo. - V maju smo bili v diskoteki ŠPORN v Radomljah. To je ena naših tradicionalnih akcij, gostje diskoteke smo bili polne štiri ure. Ob glasbi KROKODILČKI V OČEH se je vztrajno vrtelo več kot sedemdeset naših plesalcev.

- Več mesecev smo se pripravljali, v juniju pa uspešno izpeljali VI. gorenjske specialne igre. Športno prireditev, na kateri je sodelovalo več kot 120 športnikov iz Gorenjske, smo sklenili z našim tradicionalnim PIKNIKOM. Ob brezplačni hrani in pijači se je pozno v popoldne vrtelo ob zvokih ansambla KRT štiristo udeležencev piknika. Naš posebni gost sončnega popoldneva je bil Jure KOŠIR, ki je najboljšim športnikom Gorenjske podelil tudi PRAVE MEDALJE.

- Prišel je čas dopustovanja:

Devet družin je letovalo z Zvezo v Materadi in Strunjanu.

Ob pomoči taborniške organizacije iz Radomelj smo izpeljali lastno taborjenje, pod platneno streho je devet dni taborilo trideset invalidov in pet spremljevalcev.

V juliju je teden dni dvainpetdeset duševno prizadetih počitnikovalo v Termah Lendava.

V septembru je bilo še posebno veselo. Poln avtobus invalidov se je odpeljal na dvodnevni izlet v Gardaland. V zabavišču ob Gardskem jezeru smo bili gostje italijanske UNICEF.

Oktobra je bilo 27 duševno prizadetih na Veliki planini. Bili smo gostje Planinskega društva Domžale. Na nadmorski višini 1300 m smo imeli tudi odprto prvenstvo Človek, ne jezi se. Mihec je prvi prvak občin Domžale in Kamnik.

V deževnem oktobru smo izpeljali društveni družinski izlet v Čatež, Kostanjevico in na Mokrice. Dva avtobusa sta bila povsem polna. Znamenitost dneva je bila vožnja s kajaki po poplavljenih ulicah Kostanjevice.

Novembra smo imeli pravo MARTINOVANJE v restavraciji STOL Kamnik. Skupaj s petdesetimi gosti iz Zagorja nas je bilo dvesto štirideset. Zabaval sta nas ansambel SLOVENSKI KVINTET in pevski zbor BRATJE PIRNAT. Imeli smo tudi srečelov, glavni dobitek je bil barvni televizor.

- Na novoletno zabavo so prišli:

kamniške vzgojiteljice z ŽOGICO MAROGICO, zabavni ansambel TRIO ZVONČEK in seveda dedek Mraz z darili za velike in majhne otroke.

- Čisto na koncu leta smo imeli pravo prijateljsko SILVESTROVANJE za triindvajset duševno prizadetih. Bili smo v prostorih INCE v Mengšu. Ob dobri hrani, disko glasbi in novoletnem ognjemetu smo vztrajali vse do pete ure zjutraj v novem letu 1994.

TABORNIKI

Zakoračili smo že v deseto leto. V naši skupini je od sedem do deset odraslih tabornikov. Smo skupina, ki delujemo v društvu samostojno pod Danilovim vodstvom, tudi pri taborniški organizaciji iz Radomelj. Povedati moramo tudi to, da smo edina taka skupina v Sloveniji.

Poglavitni cilji naše skupine so:
- življenje v naravi in z njo
- prijateljski medsebojni odnosi
- varovanje okolja
- spoznavanja zakonitosti narave
- zdravo življenje
- šport, zabava, rekreacija.

Mnogo mnogo papirja bi bilo potrebno, da bi opisali, kaj vse smo počeli v teh desetih letih. Našteli bomo le nekatere naloge:
- praznovanje rojstnih dni
- delovne akcije za pridobitev sredstev
- pohodi v naravo po bližnji okolici
- počitnikovanje: Terme Topolšica, Tuheljske Toplice, Trenta, Kranjska Gora, Prekmurje
- vsakoletno taborjenje v Bohinju
- eno- do večdnevni izleti po Sloveniji; ni večjega kraja, ki ga ne bi raziskali
- izleti po tujini: Furlanija, Benetke, Malltatall, Gmund, Istra, Kvarner, Hrvatsko Zagorje ...
- enodnevni izlet z letalom v Split
- štiridnevni izlet z letalom v Sarajevo (ko še ni bilo vojne)
- planinski izleti na Veliko planino, Komno, Vogar, Pokljuko, Pohorje, Golico, Javornik, Voje, Vršič in seveda tudi na Mengeško kočo.

Taborniška skupina je bila tudi jedro za veliko taborjenje leta 1992 in 1993 v Petišovcih v Prekmurju, kjer je vsakič taborilo po trideset naših znancev in prijateljev.

Na koncu pa še to: brez Danila in Janke ter volje in sredstev staršev, brez pomoči rodu Mlinskih kamnov iz Radomelj in še koga vsega tega seveda ne bi doživeli in uresničili.

VANDROVČKI
(taborniško ime za skupino)

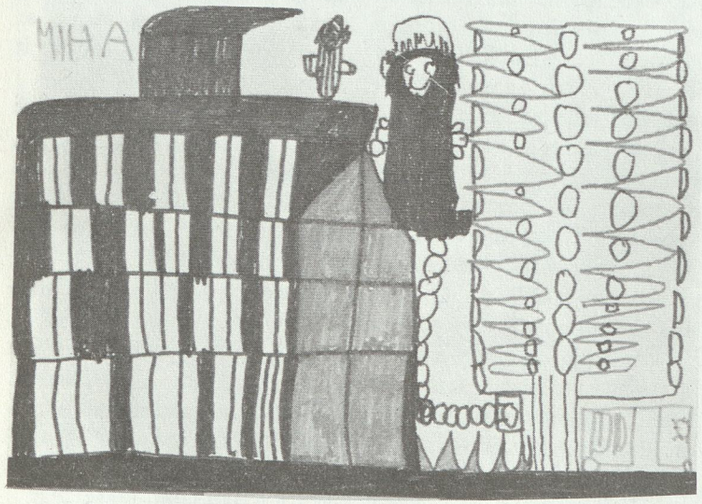

Miha Breznik, OŠ Roje, Domžale: "INCE Mengeš"

MEDALJE, KI NIKOLI NE ZBLEDIJO

Naše društvo se je udeležilo Specialne olimpiade Slovenije jeseni 1993. Pod streho društva pa deluje že tri leta ob pomoči Atletskega kluba Domžale in neutrudne gospe Ele Košir (trenerke) naša ATLETSKA SEKCIJA. Leta 1992 smo se udeležili občinskega krosa, športnih iger Gorenjske, že lani pa smo bili sami organizatorji VI. športnih iger Gorenjske, na katerih je sodelovalo sto dvajset športnikov iz Kranja, Radovljice, Jesenic, Škofje Loke in seveda naših športnikov. Dosegli smo tudi lepe rezultate: Silvo - zlato medaljo v teku, Danilo - zlato medaljo v skoku, Jana pa je prejela kar tri medalje in še pokal kot najboljša športnica Gorenjske. Vendar smo zmagali prav vsi, saj je bilo v tekmovanje vloženo veliko truda.

Januarja letos se je manjša ekipa udeležila slovenske specialne zimske olimpiade in prinesla domov kar tri srebrne medalje.

Na svetovni zimski olimpiadi pa je Bojana, učenka šole ROJE, stopila na eno najvišjih stopnič v teku na smučeh.

KULTURNI PROGRAM

Pod mentorstvom akademskega slikarja-grafika Črtomira Freliha deluje pri društvu zadnjih pet let tudi likovna sekcija.

Imeli smo kar malo šolo likovne umetnosti. Preskusili smo se v raznih tehnikah, kot so grafika, oglje, suha igla, linorez, na pravem slikarskem papirju pa upodabljali z akrilom, vodnimi barvami, tempero in oljnimi barvami in še kaj. Iz gline smo delali podobe iz našega okolja. Bili smo v grafičnem ateljeju, slikali v Kamniški Bistrici, Volčjem Potoku, Mengšu, Bohinju, na Koprivniku. Ja, pa ne samo to. Pripravili smo tudi dve pravi razstavi. Prvo v galeriji knjižnice v Domžalah in drugo v galeriji EDIGS v Mengšu.

Gospod Frelih je svoje izkušnje in razmišljanja o delu z našo specifično skupino mladih ustvarjalcev objavil tudi v mednarodni strokovni publikaciji.

MISLI NAŠIH UMETNIKOV

RIŠEM RADA - DOMA TUDI RIŠEM Z NAVADNIM SVINČNIKOM ALI PA BARVICAMI - VŠEČ MI JE TUDI TAM, KO SMO RISALI - PA PRI ČRTU DOMA - RISAT BOMO ŠLI TUDI V BOHINJ.

Alenka

ZELO MI JE VŠEČ V VOLČJEM POTOKU - VŠEČ MI JE BILO, KO SEM RISALA - RIŠEM RADA - VELIKO SEM RISALA V ČRNI NA KOROŠKEM - TAM SEM BILA DESET LET - TOVARIŠA ČRTA SEM VIDELA ŽE V BOHINJU - BOHINJ JE LEP - TUDI BLED MI JE VŠEČ - RADA RIŠEM, KER IMAM VESELJE.

Veronika

PRIJETNO - IMELI SMO SE DOBRO - ŠALILI SMO SE TUDI - PRAZNOVALI SMO ROJSTNI DAN - SKUPAJ SMO LEPO ŠLI V VOLČJI POTOK - BILI SMO PRI ČRTU - TUDI PRI ČRTU SMO SE IMELI FINO - IMA VELIKO SOBO ZA TISKANJE.

Janja

BILO JE LEPO - PRIJETEN PARK - PA RACE SEM VIDEL - PA NA TRAVNIKU VELIKO ROŽ - RISAL SEM BAJTO, DREVO, OBLAK - JAZ, RISAL SEM TUDI GOBE - PA CESTO.

Matjaž

SEDELI SMO - ZA MIZO SMO SEDELI - RISALI SMO - IMELA SEM ČOPIČ - PA VODO SEM IMELA - PA BARVICE - PAPIR - PA NIČ VEČ.

Vesna

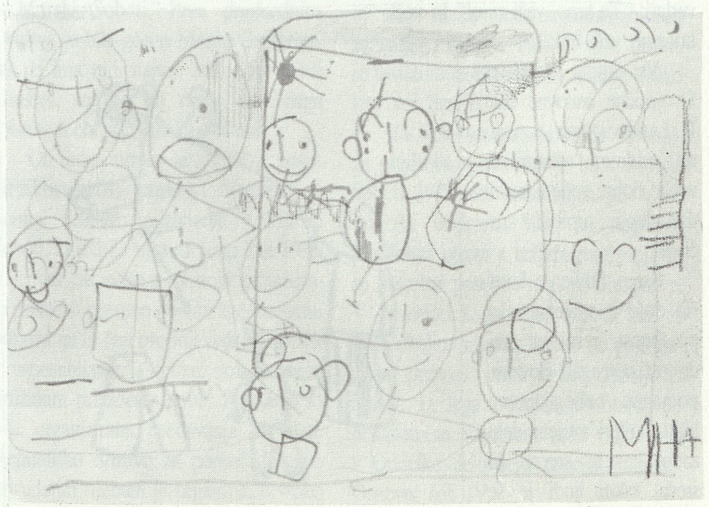

Mihec Drešar, OŠ Roje, Domžale: "V delavnici INCE"

ZVEZDICE NA OBZORJU

Ideja, pravzaprav že kar malo več, je zvezda, ki smo jo poimenovali NAŠA VELIKA DRUŽINA. Ustanavlja se namreč posebna bivalna skupnost za odrasle z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju.

Naša večletna želja je, da bi omogočili čim več duševno prizadetim vključitev v varstveno-delovni center. Kupiti moramo kombi za prevoz iz Moravske doline, Črnega Grabna in Kamnika.

Na zadnjem občnem zboru društva smo izbrali tudi novo ime društva. Od 1. januarja 1995 se bomo imenovali Društvo SOŽITJE.

Vzroki za preimenovanje so: skrajšanje in poenostavitev imena, pa tudi reorganizacija krajevne samouprave, kajti vseh novih občin nam ne bi uspelo napisati v naš naslov.

Z ROKO V ROKI ...

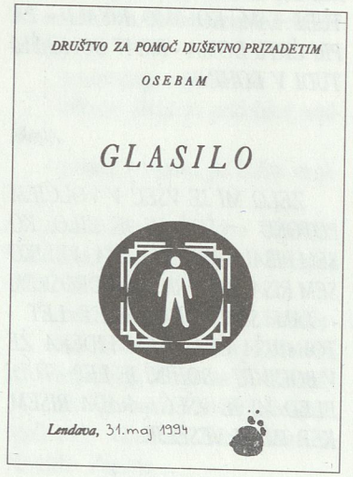

Sto globoko mislijo smo se spet združili ob srečanju odraslih oseb z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju, ki živijo v občini Lendava. Tudi tokrat smo se srečali z namenom, da odpravimo praznino časa, ki grozi še posebno odraslim z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju. Ne smemo dovoliti, da bi manj sposobne odrivali na rob svojega življenja, kajti narava zna biti zelo krivična. Ene obdari z vsem lepim za življenje, do drugih pa je zelo skopa. Te osebe morajo čutiti našo bližino, naše duše, naše srce, naše stegnjene roke. Drug drugega moramo oplajati z radostjo človeškega življenja ter dati smisel in polnost njihovemu življenju.

Dolgo pričakovani dan se je začel s sončnim jutrom. Jutro je bilo toplo, nežno, polno pričakovanja. Zdelo se mi je, kakor da vsi kam hitijo. Da, hiteli so in hiteli smo na avtobusno postajo. Veliko radovednih oči, vedrih in nasmejanih obrazov se je zbralo na avtobusni postaji v spremstvu svojih staršev, sorodnikov, prijateljev; tamkaj jih je čakal avtobus. Avtobus s prijaznimi šoferji jih je odpeljal v Srednjo Bistrico, kjer je bilo organizirano družabno srečanje odraslih oseb z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju. Po pozdravnem govoru predsednika Izvršnega sveta skupščine občine gospoda Alojza Jerebica ter drugih gostov je sledilo družabno srečanje s pogostitvijo ob glasbi in plesu.

Njihov mali svet smo obogatili s tistim najlepšim, kar je dano človeku: z ljubeznijo. Vsak je po svoje doživljal tiste minute in urice, polne drobnih radosti. Z njihovih obrazov je bilo moč razbrati misel, ki si je nihče ni upal povedati: "Tu smo, vaši smo!" In večkrat hočemo vaši biti.

Vsi skupaj in delavci Dvojezične osnovne šole II Lendava smo s svojimi pridnimi rokami in veliko dobre volje naredili dan lepši, toplejši, srečnejši.

Samo ljudje, v katerih duše je vsajena neka posebnost, resnična predanost pomagati človeku, pomagati nebogljenemu bitju, so pri svojem delu zadovoljni in srečni. In sreča, takih ljudi je še veliko.

Ura je brezobzirno hitela naprej, in ko nam je bilo najlepše, smo se morali posloviti z nepojasnjeno tesnobo v srcih ob stiskih rok, veselih in žalostnih obrazov, solznih oči. Zakaj je vse tako hitro minilo? Je to vse? Je bilo?

Da, je bilo, in želimo, da bi tudi v prihodnje bilo še veliko drugačnih dnevov: toplih, prijetnih in nadvse človeških; zanje se moramo še posebej zahvaliti predsednici Društva za pomoč duševno prizadetim občine Lendava, gospe Slavici Donkovi. Stopnja skrbi za duševno prizadete osebe je merilo humanosti okolja, v katerem živimo. Njihova drugačnost je nespremenljiva, a da se z njo tudi skladno živeti. Veliko ljubezni in navezanosti je spočeto iz te drugačnosti in na to ne smemo pozabiti.

Pavla Leiner

Manuela, Lendava

KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED DELOVANJA DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM MURSKA SOBOTA

1967 je bilo ustanovljeno Društvo za pomoč duševno prizadetim osebam Pomurja, v katerega se je takrat včlanilo 39 staršev občine Murska Sobota. Na ustanovnem občnem zboru je bilo navzočih 80 članov iz vseh pomurskih občin.

Društvo zaradi velike teritorialne razsežnosti ni moglo biti dejavno, zato se je prvega aprila 1970 razformiralo in nastala so samostojna Društva v vsaki občini. Ustanovni občni zbor Društva za pomoč duševno prizadetim občine Murska Sobota je bil 7. junija 1970 na Osnovni šoli III. Navzočih je bilo 65 ljudi, pridobili pa so še 70 novih članov. Tako je Društvo občine Murska Sobota že ob koncu leta 1970 štelo 170 članov. Sprejet je bil program dela. Sedež Društva je bil na Posebni osnovni šoli - organizacijski enoti Osnovne šole III v Murski Soboti. Prva predsednica Društva je bila gospa Marija Gruškovnjak, ki ima tudi največ zaslug za razvoj Društva, pa tudi za razvoj posebnega šolstva v občini Murska Sobota.

Ob tednu otroka leta 1981 je gospa Gruškovnjakova zapisala: "Društvo za pomoč duševno prizadetim v Murski Soboti, ki je bilo ustanovljeno leta 1970, si je ves čas svojega obstoja prizadevalo prikazati potrebo po čim zgodnejšemu odkrivanju in čim prejšnji vključitvi otrok v usposabljanje." Veliko skrb posveča družinam prizadetih otrok. Za starše so bila organizirana predavanja in izleti. Republiško društvo za pomoč duševno prizadetim osebam je organiziralo vsako leto v Umagu, Črni na Koroškem in Pohorju enotedenske seminarje za vso družino, ki ima težje duševno prizadetega otroka. Poleg rekreacije in počitka dobijo starši nasvete ter si ob srečanju z drugimi enako prizadetimi družinami naberejo novih moči za nadaljnjo skrb za svojega otroka. Tudi iz naše občine se tovrstnih izobraževanj udeležuje vsako leto več družin.

Za širšo socializacijo težje motenega predšolskega otroka je bil v Murski Soboti 1978 leta ustanovljen pri VVZ razvojni oddelek. Vanj so vključeni predšolski otroci s težjimi motnjami, ki so potrebni posebne nege in obravnave. V ta oddelek so zajeti otroci tudi iz širše okolice mesta. Težave se pojavljajo pri prevozih otrok iz bolj oddaljenih krajev. Iz tega oddelka se otroci po nekajletnem vzgojnem delu vključujejo v Oddelke delovnega usposabljanja na Osnovni šoli IV.

Razvojni oddelek pri VVZ izvaja svojo dejavnost še danes, vendar v letošnjem letu bolj otroci cerebralci.

Danes šteje Društvo za pomoč duševno prizadetim Murska Sobota 130 članov. Prav v letošnjem letu se je novo vodstvo odločilo za obsežen program in upam, da ga bomo s pomočjo vseh nas, staršev in družbene pomoči tudi zmožni uresničiti.

Marija Pavlič

KLJUB DRUGAČNOSTI JE SREČEN

Vsak dan se srečujem z ljudmi, za katere zdravi pravimo, da so drugačni. Marsikatero takih srečanj z ljudmi, ki jih je življenje prikrajšalo za veliko, mi je ostalo globoko v spominu. Nekega toplega popoldneva sem se podala na pot z namenom, da ga obiščem. Pripeljem se do vasi in na seznamu pogledam hišno številko. Malce me je bilo strah, kajti vedela sem, da živi sam. Pripeljem se do hiše in še enkrat pogledam na seznam, dvorišče je bilo namreč tako pospravljeno, da mimoidoči sploh ne bi pomislil, da prav tukaj živi kdo, ki je drugačen.

Opirajoč se na palico je prišel nasproti, kajti skozi kuhinjsko okno je videl, da se je nekdo ustavil pred njegovo hišo. Ob prvih besedah sem spoznala, da je bil strah povsem odveč.

Dobro uro sva klepetala in ob tem sem ugotavljala, da je kljub svoji drugačnosti poln upanja in ob podpori dobrih sosedov srečen.

Ko spoznavam take ljudi, sem vse bolj prepričana, da ne potrebujejo objokovanja, temveč spoštovanje in pomoč tam, kjer sami ne zmorejo več.

Spomenka Juretič

MOJE PRVO SREČANJE S PLAHIMI IN NEGOTOVIMI POGLEDI

Bilo je v petem letniku Srednje vzgojiteljske šole v Mariboru, ko nas je razredničarka peljala na prakso v vrtec, kjer smo si nabirale izkušnje za prihodnje delo. V skupini je bilo okrog dvajset otrok, dečkov in deklic, ki so se igrali zdaj s to, zdaj z ono igračo; nekaj časa z enim, pa zopet z drugim prijateljem. Stari so bili okrog šest let, tako da so iz lego kock ustvarjali prav lepe stvari, pa tudi na panojih je bila prava razstava likovnih izdelkov.

Le dva metra od največjega živžava pa je na blazini ležal Tinek. Nobene igrače ni imel; pravzaprav je ni maral. Ležal je na hrbtu, roke je imel iztegnjene predse in se z njimi igral. Ni ga motilo kričanje drugih otrok, ne naša navzočnost, le k svoji vzgojiteljici je iztegnil roko, ko se mu je približala. Nenehno sem imela ogromno zakajev, na katere nisem našla odgovorov.

Iz tega globokega premišljevanja me je prebudil glas razredničarke, ki nam je dejala, naj se pomešamo med otroke in naj se z njimi igramo. Danes sem prepričana, da sem takrat dobila veliko nagrado, kajti nič bolj si nisem zaželela, kot približati se Tinku. V trenutku sem bila v kotu pri blazini. Takrat pa me je nekaj spreletelo. Dečkov pogled je bil drugačen, kot sem ga pričakovala, drugačen od drugih otrok; bil je temen in zdelo se mi je, da me gleda od daleč; ni se bal, ko sem se mu približala, pa tudi razveselil se ni posebno. Prijela sem njegovo roko, ki je kar omahnila na blazino, meni pa se je zdelo, da je zopet padla nekam v globino. Iz poliče sem vzela rjavega medvedka, s katerim sem ga hotela razveseliti, a dečkov pogled je pobegnil drugam. Tedaj je prišla mimo vzgojiteljica, k njej je poskušal iztegniti roke. Dvignila ga je in odnesla v posteljo. Ko se je vrnila, nam je povedala, da je Tinek drugačen otrok. Takrat sem se odločila za študij defektologije, ker sem želela pomagati drugačnim, nemočnim ljudem, ljudem z otožnimi, negotovimi pogledi, a obenem tako srečnimi in iskrečimi, če vidijo, da niso sami, da so ob nas, da so na toplem in jih imamo radi. Ne zahtevajo računalnikov, dragih avtomobilov, ne zanimajo jih afere, tudi moda gre mimo njih; zadovoljni so z lepo besedo, dobro roko, ki jih vodi, brez katere ne znajo naprej.

KAJ JE NOVEGA V OBALNEM DRUŠTVU

Dejavnost obalnega društva je v zadnjem času predvsem usmerjena v spodbujanje dejavnosti bivalne skupnosti v Fijerogi pri Kopru.

Gre za starejšo kmetijo, ki jo starši Silve Peroša iz delavnice v Portorožu namenjajo za bivalno skupnost v zameno za zagotovitev oskrbe hčerke tudi po njihovi smrti.

V ta namen smo oblikovali poseben sklad, ki bo skrbel za uresničitev tega projekta. Ker bi radi čimprej začeli obnavljati objekt, je bila sklenjena začasna najemna pogodba, s katero bo omogočena usposobitev objekta za novo namembnost. Kasneje bo družina Peroša z darilno pogodbo prenesla objekt na sklad. Seveda pa mora sklad urediti vse formalnosti, da bo lahko pravno veljavno prevzel dogovorjene obveznosti.

Pri tem je nastal problem vodenja poslovanja sklada. Dozdajšnje prizadevanje posameznih članov izvršnega odbora društva ne bo moglo nadomestiti strokovnega vodenja sklada. Volontersko delo, ki bo sicer tudi v prihodnje močna opora skladu, mora nadomestiti delo strokovnjaka, ki bo kos dokaj zahtevnim nalogam: prenova, prostovoljne delovne akcije, organiziranje dnevne oskrbe oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki bodo deležne tovrstnega varstva, iskanje novih možnosti za pridobitev izpraznjenega stanovanja, skratka vodenje vseh dejavnosti v zvezi z bivalnimi skupnostmi.

Za odobritev takega delovnega mesta v sklopu delavnic pod posebnimi pogoji smo zaprosili Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in upamo, da bo naša prošnja ugodno rešena.

Akcija, ki se je lotevamo, bo seveda zahtevala veliko denarja. Za pridobitev tega smo izvedli že nekaj nabiralnih akcij. Začeli smo s prednovoletno prireditvijo s srečelovom v hotelu Krke v Strunjanu, ki je dala prvo spodbudo našim načrtovanim akcijam. Požrtvovalne aktivistke našega društva so izvedle uspešno novoletno nabiralno akcijo v poslovnem svetu našega okolja. Posebno odmeven in uspešen pa je bil dobrodelni koncert v Hrvatinih 8. maja letos. Znani pevci in pevke ter ansambli so pripravili triurni program, ki je navdušil številno občinstvo. Vsi nastopajoči so se odpovedali honorarju v korist naše akcije Fijeroga.

Te dni smo v sklopu našega programa le dočakali tudi naš izlet v Gardaland. Marsikaj zanimivega smo namreč slišali od tistih, ki so ta kraj zabave že obiskali. Prepričali smo se, da njihovo navdušenje ni bilo pretirano. Tudi večurna vožnja z avtobusom ni pokvarila veselja ob tako pestri ponudbi vsakovrstne zabave, vsakdo je našel kaj zanimivega zase. Občudovali smo neverjetne domislice projektantov teh naprav.

Ogromna množica obiskovalcev se hitro porazgubi po velikanskem prostoru. Zato ni nikjer nobenega prerivanja, ker so dostopi urejeni tako, da nihče ne more mimo vrste.

Posebej je poskrbljeno za invalide, zlasti za tiste na voziČkih, ki so deležni posebne pozornosti. Tudi vstopnine so oproščeni obenem s spremljevalci. Tudi upokojenci imajo nekatere ugodnosti.

Omeniti je treba tudi čistočo, za katero skrbi množica redarjev v belih oblačilih. Številni lični zabojniki za odpadke nikakor ne kvarijo lepote okolja.

Obiskovalcem je na voljo več pokritih površin z mizami in klopmi, kjer lahko v miru pojedo obrok, ki so ga prinesli s seboj. Seveda pa se je mogoče tudi razmeroma poceni podpreti v številnih lokalih.

Skratka, poučna zadeva; lahko bi bila za zgled našim turističnim delavcem, ki jim nikakor ne uspe tako uspešno prodajati naših izrednih naravnih lepot kot našim sosedom Italijanom.

Milan Trobec

Večina nas zdravih to zadnje ima, toda - ali smo pripravljeni ponuditi roko? Sprašujem se, ali smo ob srečanju z drugačno osebo sploh pripravljeni podariti pogled. Pogled, v katerem naj ne bi bilo pomislekov: "Glej, kakšen je" ali "Kaj sploh hodiš med nami", ampak pogled, v katerem bo nekaj svetlega, vsaj ta trenutek. Vemo, da je to dolžnost nas zdravih, toda ali se tega zavedamo?

V našem Društvu za pomoč duševno prizadetim Lendava nas je nekaj takih in njim bi se kot predsednica rada zahvalila. Že ob ustanovitvi leta 1967 si je Društvo naložilo kot temeljno nalogo skrb za zmerno prizadete osebe. Vse te osebe smo popisali in vse osebe dobivajo invalidnino, ki je sicer skromna, a nekaj je le. Med letom jih obiščemo, enkrat na leto jim pripravimo zdaj že tradicionalno srečanje, ki se ga udeležijo skoraj vsi. Letos pa smo jim pripravili še božično-novoletni ples in srečelov. Darila so prispevale okoliške trgovine. V zahvalo bi jim rada povedala, da so s svojim prispevkom razveselili veliko obrazov.

Večkrat smo pomagali staršem ali skrbnikom, ki so se znašli v težkem položaju. Problema nismo rešili, so se pa stvari vsaj ublažile.

Še enkrat bi rada povabila starše ali skrbnike v Klub. Namen teh srečanj je strokovna pomoč pri ravnanju s prizadetimi osebami. Srečanja so vsak prvi petek v mesecu, od 13. do 14. ure. V naslednjih mesecih bomo organizirali zdravniške preglede za prizadete osebe. To smo načrtovali že prejšnje leto, pa se je zataknilo pri denarju. Pri tem nam zelo pomagata gospe Franka Balantič in Mija Makovec.

V našem društvu izvajamo vprašalnik staršev ali skrbnikov, kdo bo poskrbel in kako bo poskrbljeno za prizadeto osebo v prihodnosti. Sama sem obiskala več kot trideset družin. Kaj sem doživela in ugotovila? Povsod so me prijazno sprejeli, najbolj veseli pa so me bili naši "prijatelji", zdaj se že poznamo, meni pa se je zdelo, da čakajo sporočilo, kdaj se spet dobimo. Iz oči njihovih staršev pa je izžarevala bojazen, kaj bo z "njimi", ko njih ne bo več. Nekateri so o tem tudi spregovorili. Večina staršev je to že uredila, da bodo skrb prevzeli bratje ali sorodniki. Težje je bilo pri tistih, ki nimajo nikogar. Ti starši pa si nadvse želijo dom, da bo njihov otrok na varnem.

Razumem njihovo zaskrbljenost, zaradi tega čutim potrebo po taki obliki celodnevnega varstva. Zato prosim, v imenu zaskrbljenih staršev, vse tiste, ki nam lahko pri tem pomagajo, storimo kaj. Na koncu bi se rada zahvalila izvršnem odboru Društva, ki se že vrsto let razdaja za lepši jutri prizadetih oseb.

Zahvala gre tudi Dvojezični osnovni šoli II Lendava, ki nam pri našem delu pomaga in nam omogoča srečanja.

Predsednica Društva
Slava Donko

KDAJ IN ZAKAJ SEM SE ODLOČILA ZA TO DELO?

Kot delavka sem ostala brez redne zaposlitve. Prijavila sem se na Zavodu za zaposlovanje kot iskalka dela. Ponudili so mi delo spremljevalke učencev vozačev osnovne šole s prilagojenim programom.

Odločitev je bila zelo težka. Veliko je bilo vprašanj, na katera nisem vedela odgovoriti? Kakšni so ti otroci? Ali bom zmogla to delo? Ali me bodo sprejeli?...

Poskusila bom, sem si rekla. Volja je bila močnejša od vsega. Dnevi minevajo tiho, neopazno. Z veliko ljubeznijo in dobre volje opravljam to delo. In če se ozrem na že opravljeno, lahko odkrito rečem, da sem vzljubila to delo, te otroke, ki so drugačni. Med nami vlada ljubezen in spoštovanje. Upam, da moje delo, moj trud ostaja v srcih otrok in tudi njihovih staršev. To delo želim opravljati še naprej.

Spemljevalka
Marija Horvat

IZ GOZDA SMO PRIPELJALI DRVA. STRIC STANKO JE ŽAGAL Z MOTORKO. POMARGAL SEM JIH RAZSEKATI DOMA VELIKO POMAGAM POMAM TUDI SOSEDOM

JANEZ KUHAR ODU III.

NAJIN DAN!

Tiho se umika mrak,
ko zapuščam
samotne ulice mesta.
V meglenem jutru
me pelje pot
tja daleč, kjer si ti.
MOJA DEKLICA, MOJ OTROK!
Ne mraz, ne sneg,
ne klanci dolgi,
ne megla siva jesenskega jutra,
ne zadržijo me
v hitenju k tebi!
Za mano je že dolga pot,
ko žarki sonca
še brez moči mi šepetajo tvoj:
"Pridi, mama!"

Samo tebe imam
MOJ VELIKI OTROK!
Zato z nezadržno močjo hitim,
da stisnem čimprej
te v svoj objem!
Le nekaj ovinkov še
po tesni Mežiški dolini,
sonce že topleje sveti mi naproti
in srečni sva, ko stisneva si roki.
Vsakokrat poveš mi
toliko novosti drobnih,
ki osrečujejo tvoj dolgi dan!
Ta dan je samo najin!
Ni mar mi bogastvo,
ni mar mi hitenja modernega časa,
največjo srečo pomeni mi

SREČA V TVOJIH OČEH!

Irmina mama

LETOVALI SMO V DOBRNI

Društvo za pomoč duševno prizadetim Sevnica nam je organiziralo vikend seminar v zdraviliškem domu v Dobrni v času od dvanajstega do štirinajstega maja.

Šestnajst staršev (večinoma mater) z otroki oziroma mladostniki smo se srečali in izmenjali svoje izkušnje, se razjokali ob vseh spominih in krivicah, ki mislimo, da se nam gode, seveda s tisto največjo na začetku, da smo matere drugačnih otrok. Potem pa smo se ob klepetu, kavici, plesu, kopanju in vsem, kar nam je bilo v teh dnevih ponujeno (in tega ni bilo malo) tudi nasmejali in poveselili. Lepo smo se imeli, saj smo me matere še kako potrebne sprostitve, ker živimo v nenehni skrbi in napetosti za naše otroke.

V imenu vseh, ki smo se udeležili seminarja, se želim zahvaliti organizatorki gospe Faniki Zemljak - predsednici Društva za pomoč duševno prizadetim Sevnica in defektologinjam iz delavnice VDC Sevnica. Iskrena hvala vsem predavateljem za tako izvirno razlago o problemih naših otrok oziroma mladostnikov glede zaposlitve, pravic, spolne vzgoje itn. Posebna zahvala velja tudi gospodu Tomažu Jerebu, ki se že vrsto let razdaja v naš prid in se na ustreznih mestih poteguje za naše pravice.

Hvala podjetjem in zasebnikom, ki so nam s svojimi darovi omogočili večer presenečenja: še posebno so se ga razveselili naši otroci. Hvaležni smo strežnemu osebju hotela Dobrna, kjer smo bili lepo sprejeti in postreženi, brez očitajočih prezirljivih pogledov, čeprav smo malo drugačni od običajnih gostov. Tudi šoferju našega avtobusa se zahvaljujemo za lepo in varno vožnjo. Torej vsem in za vse iskrena hvala, tudi če kdo ni omenjen. Naj pa še zapišem željo v imenu udeležencev, da bi se še dobili na podobnih srečanjih. Vsem mladim staršem pa, ki jih doleti enaka usoda kot nas, priporočam, da se udeležijo podobnih srečanj in seminarjev. To vem iz lastne izkušnje. Solze ne pomagajo. Na seminarju dobimo vsaj nekaj samozavesti in na našo usodo, največjo težavo (vsaj tako mislimo), začnemo gledati razumno, saj moremo le tako pomagati svojemu otroku. Vsa nadaljnja srečanja pa so še vedno nam v pomoč in v veselje našim odraščajočim otrokom.

Vsekakor si srečanj še želim in jih priporočam vsem staršem.

Silvova mama

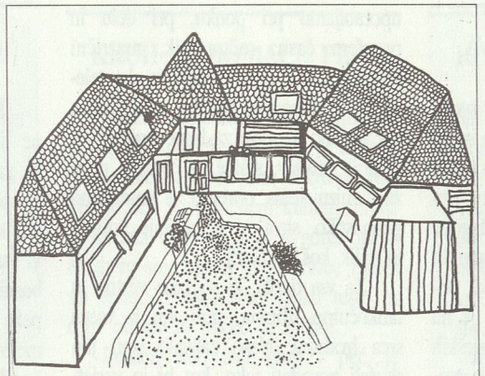

Borut Marič, 7. razred: "Naša šola"

TANTADRUJ

V začetku aprila se je Vipava spremenila v filmsko vas. Tu je Televizija Slovenija snemala film Tantadruj, po noveli Cirila Kosmača. Ta tako globoka in pretresljiva zgodba opisuje duševno prizadete in duševno bolne ljudi, odnos takratne družbe do njih. Vipava je bila izbrana za to, ker je t.i. "stari plac" (Trg Pavla Ruša) ohranil videz, kot ga je imel pred sto leti. Ker stanujem tik ob tem trgu, sva se z mojo pastorko Marijo (Mijo) tako kot drugi vaščani javili za statistki. Zakaj pa ne? Saj bo zaslužek ob hišnem pragu.

Ko sva se z dekletom prišli vpisat za statistki, so naju takoj sprejeli. Mija je zanimiva, ima triinštirideset let, videti pa je veliko mlajša, je nizke postave, čokata.

Na trgu so postavili sejmišče: vrtiljak, stojnice z rutami, svečami, lectovimi slaščicami, sadjem, lončeno posodo, živino, zvonci in orodjem, razno zelenjavo, nabožnimi predmeti in s kožami. Med nabožnimi predmeti je bilo veliko povsem avtentičnih, in so bili kar precej vredni, nasproti te stojnice je bila stojnica s kožami. Pri nabožnih predmetih je bilo pač še trinajst knjig v nemščini (Svetovna zgodovina), ker so imeli enake ovitke, so "igrali" molitvenike.

Videla sem, da se Mija zelo težko vživi v to, da bi hodila po sejmišču gor in dol. Medtem ko smo čakali snemanje, sem jo kar posadila k stojnici s kožami. Sama pa sem sedla k stojnici z nabožnimi predmeti, ker sem opazila, da nekateri mimoidoči tujci (beri Italijani) kar preveč poželjivo gledajo po kipcih in celo knjigah, ki so bile zvečine stare več kot sto let. Povedala sem režiserju, da se prostovoljno javim za varstvo nabožnih predmetov, Mija pa bo pri kožah. Sprejel je. Miji sem potlačila v roko eno izmed knjig in ji rekla, naj se dela, kot da bere.

Zadela sem v črno! Medtem ko smo čakali na snemanja, in se otroci niso smeli vrteti na vrtiljaku, so obkrožili Mijo. "Kaj piše v tej knjigi?" Smrtno resno jim je "brala": "Piše, da morate biti pridni, da ne smete nagajati." Nato se je delala, kot da jim bere pravljice. Otroci so ji resda nekoliko tudi nagajali, a Mija se je pri vsem tem neznansko zabavala. Prav tako pa tudi otroci. Vsak dan zjutraj - snemanje je trajalo kar pet dni na našem trgu - so me spraševali, kdaj pripeljem Mijo in jo preoblečem v kmečko obleko izpred sto let.

Tako je "prodajala kože" in kratkočasila mimoidoče celih pet dni, a meni se ni zdelo prav nič napak, da so jo otroci povsem nedolžno dražili. Pa še nekaj zelo smešnega se nam je zgodilo: v nedeljo sva ves dan "dežurali" na sejmišču. Zato sem rekla rejencema, naj skuhata kosilo. Na juho naj zakuhata vnaprej pripravljene zdrobove cmočke, naj spečeta meso, za prilogo pa naj skuhata riž, da jima ne bo treba lupiti krompirja. Pa sta na juho zakuhala in riž in zdrobove cmočke, in naju z Mijo sta za kosilo čakala neka čudna polenta in pečeno meso. Tako sva bili z Mijo pet dni "filmski igralki" in sva se imeli prav lepo. Ponosna je bila, da je "prodajala kože" in je vsem pravila, kako "so kože drage". Končno pa sva za statiranje dobili vsaka tudi nekaj denarja. Tako je bila naša Mija neke vrste ženski "Tantadruj" in "filmska igralka".

Nada Kostanjevic Vipava

SONCE PRIJATELJSTVA

Zgodilo se je v tem čudnem svetu, polnem vojnega nasilja, lakote, ko sosed dan za dnem hiti mimo soseda kot tujec, ko velikokrat dvomimo o pravem prijateljstvu, ko nas vsakodnevne tegobe vse bolj potiskajo v svoj svet, v katerem ni prostora za sočloveka. Sonce prijateljstva je našlo luknjo, posijalo je na nas in nam povedalo, da nekaj človeških src še misli na druge, pomoči, nasvetov, prijateljstva potrebne soljudi. So še ljudje, ki vzamejo sebi in podarijo drugim, ki potrebujejo pomoč. Lanskega decembra nas je obiskal poslanec hessenškega parlamenta in predsednik hessensko-slovenskega društva iz Wiesbadna gospod Karl Schnabel. Učenci, varovanci in delavci Dvojezične osnovne šole II Lendava smo ga pričakali na lepo okrašenem hodniku in mu pripravili ob tej priložnostni kulturni program. Tudi sam je spregovoril in med drugim dejal: "Zelo rad imam otroke, zelo rad se igram Miklavža, da tako osrečim vse otroke in tudi odrasle, ki delajo z vami. Tudi danes sem Miklavž, čeprav nimam pravega oblačila. Ko sem vas opazoval v sproščenem plesu in petju, sem bil zelo ganjen in vznemirjen, kar se meni, tridesetletnemu politiku, le redko dogaja... Nas odrasle pa je opomnil, da je treba otrokom, ki so duševno in telesno prizadeti, posvetiti še več pozornosti v družini, šoli in življenju, kajti krivično bi bilo, če bi ostajali na obrobju družbe." Slavnostno nam je predal bogata darila hessensko-slovenskega društva, ki jih uporabljamo pri pouku, pri delu in prostem času: računalnik, matrični tiskalnik, telefaks, videokamero, dva televizorja z videorekorderjem, stružnico za les, sesalno napravo za lesne opilke, pet šivalnih strojev, statve za tkanje, mizo za namizni tenis, opremo za korektivno gimnastiko, stroj za pomivanje posode in velik koš sladkarij.

Za vsa darila, ki so tako vestno in tankočutno izbrana, smo jim iz vsega srca hvaležni. Našo zahvalo smo jim skušali povedati tako, kot bi jo verjetno večina naših otrok in varovancev, če bi to zmogli:

- Naše misli so zmedene - toda če opazujete z vaše strani.
- Naša čustva so vzkipljiva in nasprotujoča, a tako nas občutite vi.
- Naš videz pogosto ni všečen - gledano z vašimi očmi.
- Naša nesreča je velika, pravite, čeprav smo mi kar srečni.
- Veseli smo daril, saj se z njimi učimo, zbližujemo. VI IN MI!
- In čez leta, ko pridobimo znanje in spretnosti, ko odrastemo, čez nekaj poletij in par zim, bomo pomembni. Nič več vi in mi. Takrat bomo vsi.

Ravnateljica
Angela Ščap

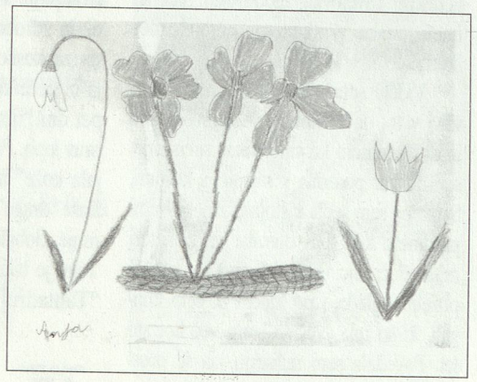

BORUTOV DAN

Borut vstane vsako jutro ob šestih, ne da bi za to potreboval budilko ali bi ga moral buditi kdo drug. Ve, da mora v službo, kot pravi temu. Vendar Borut ni kot drugi fantje njegovih let, ki vsak delavnik zjutraj čakajo na avtobusni postaji v Črenšovcih, da jih odpelje na delo v Lendavo. Petnajst kilometrov dolgo pot od Črenšovcev do Lendave in popoldne v nasprotni smeri prekolesari s svojim kolesom, tako kot je to pred četrt stoletja počel rod njegovega očeta. Pri tem ga ne ovira, da je oseba z motnjo v duševnem razvoju. Delo v delavnicah s prilagojenim programom je zanj enako pomembno kot katerakoli druga služba, ki jo opravljajo njegovi vrstniki in prijatelji. Le-teh Borut nima malo. Je zelo rad v družbi, če ga le-ta ne izključuje, ampak se do njega vede kot do vsakega drugega posameznika. Vesel je vsakršne pozornosti, ki mu jo nakloni kdo od svojcev ali prijateljev, pa naj bo še taka malenkost. S tem se počuti okolici enakega.

Pri opravilih ni doma nobenega, pri katerem ne bi Borut pomagal. Delo v hiši, na vrtu ali v vinogradu je zanj oblika igre, posebno če drugi družinski člani delamo z njim.

Ob večerih prisede k drugim doma pred televizijo, se pogovarja o stvareh, ki ga zanimajo, ali pa poležava v svoji postelji in posluša glasbo svojih idolov; njihove posterje ima nalepljene po stenah svoje sobe.

Takšen je njegov delovni dan. Čisto nič se ne razlikuje od delovnega dne Borutovih "normalnih" vrstnikov v Prekmurju in drugod po Sloveniji.

Borutova družina

Center za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla - Vojka Vipava

ZDRAVA USTA ZA LEP NASMEH

K zobozdravniku hodim rada. Z[a] dovoljna sem, ker imamo zobozdravn[i]o v zavodu. Ker hodim k njej redno, i[m]am zdrave zobe.

Janja Krznar

Za zobe je treba skrbeti. Večkrat m[o]ramo k zobozdravniku, da jih preg[l]eda. Jesti moramo čimveč zelenjave, sa[d]ja in mlečnih izdelkov, ne smemo pa jesti sladkarij. Trikrat na dan si moramo zobe umiti, da bodo čisti, potem bomo dobili nagrado. Nagrada bo lep nasmeh.

Vladan Necev

Za zobe moramo skrbeti. Jesti moramo veliko sadja in zelenjave in hoditi k zobozdravniku. Nekoč sem se zobozdravnika tako bala, da sem pobegnila. Sedaj se ne bojim več. Redno hodim k zobozdravniku in si umivam zobe trikrat na dan.

Kristina Sazdova

KRUH IZ DOMAČE PEČI

Veseli smo se odpeljali na Benčinovo kmetijo v Lože. Sprejela nas je učiteljica Danica. Pokazala nam je krušno peč. Peč je bila v veliki, lepi kuhinji. Imela je železna vrata. V peči je gorel ogenj. Medtem smo otroci in tovarišice zamesili testo. Z roko smo valjali testo in nato oblikovali ptičke in hlebce.

Preden smo dali kruh v peč, je učiteljica Danica peč očistila. Imela je dolg lesen lopar, da se ni opekla. Nanj je položila kruh in ga dala v krušno peč. Kruh se je pekel eno uro. Ko se je spekel, smo ga položili na krožnik in pokrili s krpo. Dišalo je po vsej kuhinji. Kruh je bil zelo dober. Odnesli smo ga v Zavod, da so ga pokusili tudi drugi otroci.

Kruh, ki smo ga spekli v krušni peči, je bil boljši kot tisti, kupljen v trgovini.

Radovan Gomboc
Mitja Ranfel
Natalija Tašner

KONEC TEDNA DOMA

Šli smo v Trst. Jaz, Igor, mama in ata smo šli na sejem. Tam je bila velika gneča, zato smo šli po drugi strani, kjer je bilo veliko prostora. Na sejmu so prodajali obleke, čevlje, igrače itn. Kupili smo čevlje in nogavice. Zatem smo šli v park. Tam sem opazil veliko pikopolonic, vendar pa manj kot tisoč. Potem smo se vrnili v avto in se peljali nazaj domov. V nedeljo smo šli z Majo v kino gledat film. Naslov filma je bil Willy. Bil je fantastičen in pustolovski. Ko se je končal, je začelo deževati. Stekel sem v avto, da ne bi bil moker.

Vladan Necev

Veselje ob peki kruha.

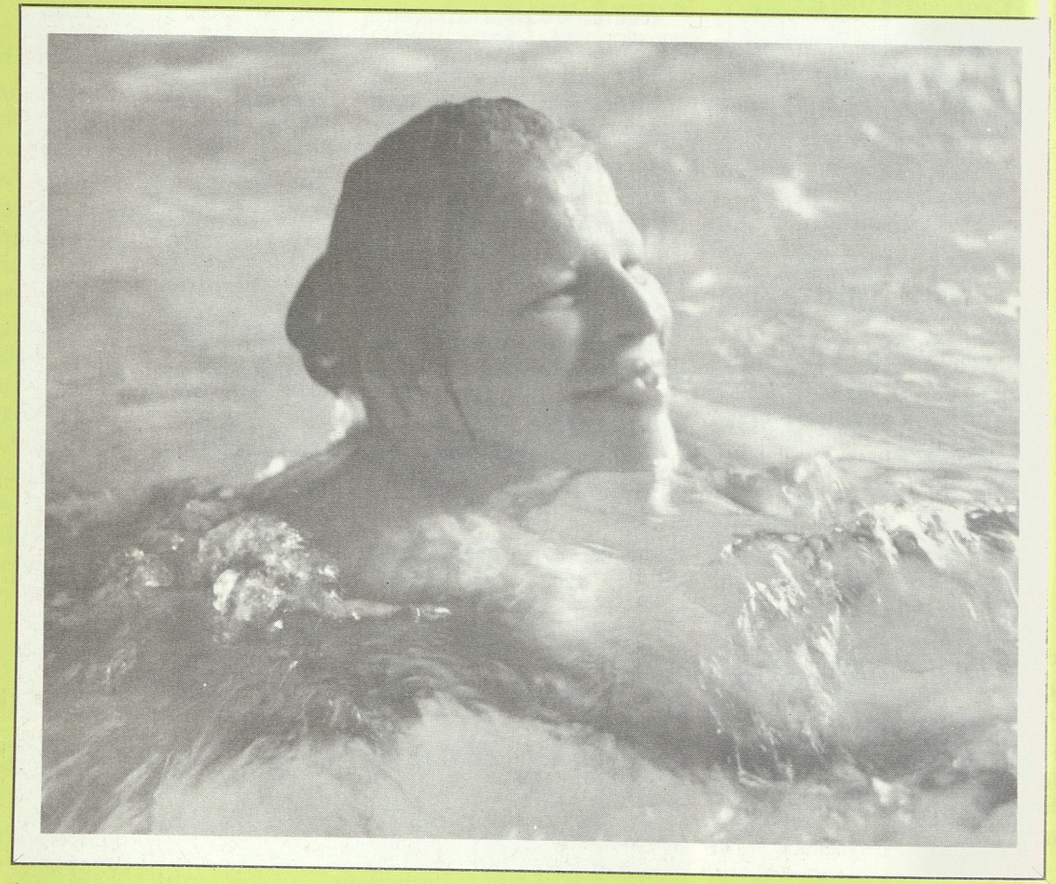

Fotografija Boris Blaznik: "V objemu svežine"

NAŠ ZBORNIK

LETO 1994
LETNIK 27
ŠTEVILKA 4

GLASILO ZVEZE DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

ODRAŠČANJE, LJUBEZEN, SPOLNOST

RAZVOJ SPOLNOSTI PRI OSEBAH Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

VZGOJA MLADINE Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU ZA ZDRAVO SPOLNO ŽIVLJENJE

PRAVICA DO SPOLNOSTI? - DA PRAVICA DO OTROK? - ?

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 4/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja:
Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax: 061/13 25 017
Izhaja šestkrat letno

Založnik:
FORMA 1, d.o.o., Moravče

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan.

Glavna urednica:
Renata Bačer
Odgovorni urednik:
dr. Anton Kotar

Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Naročnino poravnajte na naslov: Forma 1. d.o.o. Vrhpolje 56, 61251 Moravče. Številka žiro računa je: 50120-601-6137 SDK Domžale.

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19.2.1992 šteje glasilo Naš zbornik.med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Lektoriranje: Vlasta Kunej
Oblikovanje: Franci Mulec
Tisk: FORMA 1 d.o.o.

Na naslovni strani:
PRVI POLJUB
Avtor: Miha Goričar
VDC - Novo Mesto

V S E B I N A

UVODNIK 0

POTA - MOŽNOSTI 3

Prim. mag. F. Hrastar, dr. med.:
RAZVOJ SPOLNOSTI PRI OSEBAH Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU 2

Prim. dr. M. Košiček:
VZGOJA MLADINE Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU ZA ZDRAVO SPOLNO ŽIVLJENJE 6

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

J. Vanier:
SKUPNOST - KRAJ SPOLNE INTEGRACIJE 11

M. Lačen:
PRAVICA DO SPOLNOSTI? - DA
PRAVICA DO OTROK? - ? 14

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 17

IZ INFORMATORJA 20

PREDSTAVLJAMO VAM 23

PISALI STE NAM 28

SUMMARY

Naš zbornik is a magazine of the Sožitje - The Association of societies for help for mentally retarded people of Slovenia. It is published six times a year. The fourth copy is containing the issues of growing up, love and sex. They are discussed in the topics Ways - possibilities and From practice for practice. In the magazine there are also the following topics: From our societies and institutions, Life stories, Presenting to you, and You wrote to us. The articles are telling us about the life in societies and institutions, where people with disturbance in mental development live. There are also stories about people and families who live and work with these people. In the topic You wrote to us there are published articles of children and grown-ups with disturbance in mental development.

UVODNIK

Pred vami je številka, ki smo jo dolgo pripravljali in se o njeni vsebini veliko pogovarjali. Nastala je na pobudo bralcev - staršev in strokovnjakov, ki delajo z osebami z motnjo v duševnem razvoju. Nastala je, ker predstavlja problem za vse, ki živijo in delajo z osebami z motnjo v duševnem razvoju, in ker je za nas problem tudi, ko gre za zdrave: govoriti o spolnosti je namreč vedno težko.

Želeli smo, da bi bilo odraščanje in zorenje oseb z motnjo v duševnem razvoju okvir, kjer morajo tudi partnerski odnos, ljubezen in spolnost najti svoje mesto. Ob zbiranju in vabilu sodelavcev za to številko pa se je pokazalo, da bo vsebine dovolj, če damo besedo samo nekaterim strokovnjakom, ki se pri nas ukvarjajo z motnjami v duševnem razvoju in vzgojo za medsebojne, še posebej partnerske odnose. Tako so pred vami v rubrikah Pota - možnosti in Iz prakse za prakso prispevki prim. dr. mag. Francija Hrastarja, prim. dr. Marijana Košička, Jana Vanierja in Marijana Lačna. Vsak zase govorijo njihovi prispevki o zapletenosti področja, ki lahko tako usodno zaznamuje naša življenja in je vir zadovoljstva in sreče ali "pekla" v nas.

Govorijo o različnih izhodiščih v obravnavanju oseb z motnjo v duševnem razvoju in predvsem izhodiščih (filozofskih temeljih) razumevanja človekove duševnosti, telesnosti in duhovnosti. O našem bivanju, ki si ga vsak po svoje razlagamo in osmišljamo. In tako tudi o naših pogledih na ljudi z motnjo v duševnem razvoju, nanje, ki so včasih tako drugačni od nas in včasih tako podobni nam, odvisno od tega, iz katerega zornega kota jih zremo in kako vidimo sebe.

Ne glede na razlike v osnovnih izhodiščih pa je v vseh prispevkih najti strokovne podlage in globoko osebno in strokovno angažiranost vseh piscev. To priča, da so se vsi ne le kot teoretiki, ampak tudi kot izkušeni praktiki srečevali s problemi, ki jih želimo osvetliti in ki vam, kot pravite, povzročajo največ zadreg: kako razumeti in usmerjati mlade ljudi in odrasle, ki se prebude tudi na področju spolnosti, in tiste, ki v svojem razvoju ostajajo na stopnji "mlajših", a z veliko potrebo (željo, ciljem), biti sprejet, ljubljen, priznan. (Včasih ne da bi mogel to vrniti drugemu.) Upam, da bodo prispevki naleteli na vaš odziv, in želim, da bi kakega tudi zapisali in nam ga poslali. Pozdrav!

Renata Bačer

Spoštovani bralci!

Ponovno vas vabimo, da nam pošljete svoje pisne in likovne prispevke (zadnje predvsem od otrok in odraslih z motnjo v duševnem razvoju). Primanjkuje nam fotografij, vendar smo prepričani, da jih imate doma veliko. Prosimo, da nam pošljete fotografijo iz družinskega ali "domskega" življenja ali iz življenja posameznika, ki ga prikazuje v situaciji, za katero želite, da bi jo videli in v njej uživali tudi drugi. Radi bi, da so posnetki narejeni tako, da ljudi z motnjo v duševnem razvoju prikazujejo v najbolj prijetni pozi - tudi najlepše "zvezde" imajo svoje fotografe, ki znajo ujeti pravo luč in nasmeh in kot, da je lepotica vedno najlepša. Torej, brskajte po albumih, vzemite v roko fotoaparat in nam pošljite "Naj - fotografijo" vaše družine, sina, hčere, sodelavca. Obljubljamo, da bomo tri najbolj uspele vsaj simbolično nagradili, zagotovo pa objavili.

Uredništvo

RAZVOJ SPOLNOSTI
PRI OSEBAH Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Razmišljati ali celo govoriti o spolnosti v našem kulturnem prostoru še vedno ni ugodno. Preveč je v nas samih zavor, ki jih je povzročila tradicija življenja. Le-ta je spolnost vedno potiskala nekam v skrivnostno polje našega vedenja ali pa je bila domena samo površnega obravnavanja, in to skoraj vedno z negativnim prizvokom. Vzrok za tak odnos je vsekakor v globoko zakoreninjenem narodovem etosu. Spolnost je v tem kontekstu sicer prepoznana človekova dejavnost, vendar samo z enim ciljem, darovati življenje našim naslednikom. V tako razumljenem je bilo mogoče sprejemati spolno aktivnost samo v obliki zakonskega življenja. Vse druge oblike so nedostojne, označene celo kot grešne ali bolezenske.

Medicinske, psihološke in sociološke znanosti pa ne morejo razumevati spolnosti samo v tej edini obliki. Sprejemajo jo kot človekovo dejavnost, ki je elementarna potreba in je enakovredna vsem drugim človekovim dejavnostim. Tako spolnost in erotično življenje nista več nekaj skrivnostno odmaknjenega. Tudi ne nekaj, o čemer bi bilo treba govoriti šepetaje. Pomembno je, da psihiatrija zelo poredkoma govori o sprevrženem (bolezenskem) spolnem življenju.

Če se pojavljajo tako izrazite stiske ob razmišljanju o spolnosti pri normalno razvitem človeku, je razumljivo, da je še toliko težje govoriti o spolnosti duševno prizadetih. Pri njih namreč tudi veljajo nekatera posplošena mnenja, ki jim predvsem odrekajo pravico do nekaterih temeljnih potreb življenja. Med te spada tudi spolnost. Šele pred nekaj leti smo v Sloveniji začeli govoriti tudi o tej problematiki. V okviru letnih športnih iger duševno prizadetih je bil organiziran celo pogovor za okroglo mizo; v njem smo različni strokovnjaki razpravljali o tej temi. Pri tem je bilo treba najprej soočiti naše predsodke z ugotovitvami v tujini. Od takrat vsaj v strokovnih krogih ni več dilem: OSEBE Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU IMAJO PRAVICO DO EROTIČNEGA IN SPOLNEGA ŽIVLJENJA.

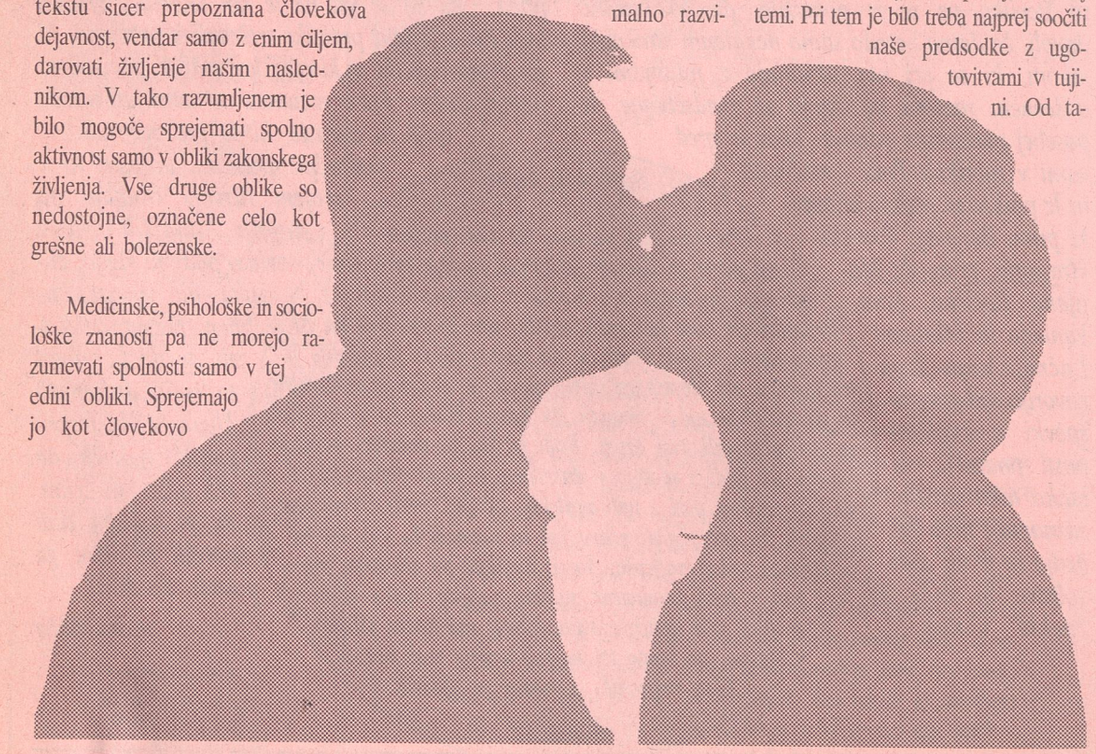

Problemi razumevanja tako pomembnega področja življenja izvirajo predvsem iz posplošenih in poenostavljenih predstav, kaj duševna prizadetost je in kakšne so odzivnostne sposobnosti teh ljudi. Znižanje intelektualnega delovanja posameznikov v nas samih vzbudi občutek, da je njihov razvoj okrnjen tudi na drugih področjih. Pri tem nas utrjujejo njihove socialne šibkosti, morda spremljajoče gibalne nespretnosti in nenavadnosti vedenja. Ob tem pa pozabljamo, da so tudi duševno prizadeti ljudje "čustvena bitja", včasih še izraziteje kot zdravi ljudje. Njihove potrebe po naklonjenosti, ljubezni in pripadnosti so večje. Izkazovanje čustev je bolj neposredno in manj nadzorovano. Pri prehajanju normalnih razvojnih obdobij otroštva do odrasle dobe se ustvarjajo mnoge simpatije in antipatije, ki se kažejo v želji po bližini določene osebe ali pa pravim sovražnim odnosom do posameznika. Mnoga ta razmerja nosijo v sebi tudi zasnove erotičnega odnosa. Zato ni nenevadno, da se v skupinah duševno prizadetih odraščajočih in odraslih oblikujejo podskupine, ki so lahko isto ali različnospolne. Med njimi pa niso redki primeri pravih ljubezenskih odnosov, ki so sicer okrnjeni v svoji predstavnosti, so pa dokaj trdni in pomembni za posameznika. Nekako smo še sposobni sprejemati področje čustvenega in erotičnega, popolnoma pa nas zbegajo pojavne oblike spolnega vedenja duševno prizadetih. To v nas samih vzbudi vznemirjenje, nerazumevanje in odklonilen odnos. Posebno pogosto so v stiski starši, ko opazijo take dejavnosti pri svojem otroku.

Da bi bolje razumeli ta dogajanja, je treba razčleniti razvoj spolnega vedenja prek otrokovih razvojnih obdobij. Vedeti moramo, da tudi duševno prizadeti odraščajo po enakih zakonitostih kot njihovi zdravi vrstniki, le njihov končni cilj v odraslosti je nižje zastavljen, predvsem na področjih intelektualne in socialne spretnosti.

Poglavitni vzroki, ki so privedli do prizadetosti, pogosto ne vplivajo bistveno na telesni razvoj in dozorevanje, kaj hitro pa se pojavi razhajanje med telesnim in intelektualnim. Ta ostane prisoten vse do odrasle dobe in zato pri duševno prizadetih dejanska starost nikoli ni enaka mentalni starosti. Pravimo, da so to naši "veliki otroci".

Prve erotične izkušnje otrok pravzaprav pridobi že ob hranjenju na materinih prsih. Pri dvanajstih tednih lahko začne doživljati kot erotičen svoj palec. V prvem letu starosti ob raziskovanju svojega telesa naleti tudi na spolne organe in se lahko začne igrati z njimi. Kaj hitro se to raziskovanje spreobrne v iskanje ugodja. Sprememba od genitalne igre do pravega samozadovoljevanja poteka med drugim in četrtim letom starosti. Je pogostejša in intenzivnejša pri dečkih in redkejša ter manj vzburjajoča pri deklicah. Nekateri avtorji (Spitz, Wolf) celo menijo, da je to zgodnje zanimanje otroka znamenje dobrega čustvenega razvoja in pozitivnih odnosov z okoljem. Med tretjim in petim letom starosti se poglablja zanimanje za spolnost. Igre so bolj usmerjene. Po Galensonovih ugotovitvah kar polovica predšolskih otrok sodeluje v seksualnih igrah ali se samozadovoljuje. Pogosto so v to vključeni sorojenci ali sovrstniki. V obdobju med sedmim letom in puberte-

to so spolne igre še privlačne, pogosto celo vezane na isti spol, kar pa še nima nobenega predznaka homoseksualnosti. V obdobju mladostništva pa po raziskavah Kinseya in sodelavcev kar 80% petnajstletnikov in 20% deklic masturbira. Ti podatki kažejo zveznost razvoja seksualnega vedenja v razvoju normalnega otroka. Duševno prizadeti gredo skozi enaka obdobja. Razlike nastajajo na ravni razhajanj med dejansko in duševno starostjo. V začetnih obdobjih razvoja ta razlika še ni tako očitna in je raziskovanje lastnega telesa skoraj v istem obdobju kot pri zdravem otroku. Bolj razčlenjene oblike spolnega vedenja pa se pri duševno prizadetih pojavljajo kasneje. Mnogi tudi zaradi stopnje prizadetosti ne dosežejo duševne starosti, ki bi jim omogočila višje oblike seksualnega vedenja. Tako je najpogostejša in velikokrat edina oblika spolnega vedenja duševno prizadetih samozadovoljevanje (masturbacija). V nižji starosti je to predvsem odkrivanje lastnega telesa. Postopoma pa se razvije doživljanje ugodja, pa vse do pravega orgazmičnega vzburjenja z vsemi znamenji, znanimi iz spolnega življenja odraslih. Problem ni samozadovoljevanje. Težave nastanejo, ker tudi pri teh dejavnostih duševno prizadeti nimajo sposobnosti odlaganja zadovoljitve in sprva ne zmorejo upoštevati veljavnih omejitev. Žele se zadovoljiti, ne glede na okoliščine. To je lahko zelo moteče za okolje. Če prepoznavamo, da je ta oblika spolnega vedenja sprejemljiva, je naša naloga samo umestitev teh dejavnosti v okolje, ki je za to primerno. To dosežemo z doslednim navajanjem duševno prizadetega, da je to dovoljeno, kadar je sam v svoji sobi. Sprva bo morda nekaj težav, ker ga motimo pri intenzivnem doživljanju, kasneje pa bo že sam izbral pravi trenutek in pravo mesto. Pri tem naj nas prav nič ne skrbita pogostost ali intenzivnost. S tem nič ne škoduje svojemu zdravju. Nasprotno, doseže določeno mero sprostitve in je morda njegovo/njeno kasnejše vedenje bolj sprejemljivo.

Pri nekaterih duševno prizadetih opažamo zelo intenzivno spolno slo. Socialne omejitve povzročajo pri njih veliko notranjo stisko. Ker sprejemajo prepovedi, se jim do določene mere podredе. Odzovejo pa se z vedenjem, navadno so zelo razdražljivi in celo nekoliko napadalni do posameznih ljudi, ki jih doživljajo kot omejevalne. Enako reakcijo opažamo pri tistih, kjer okolica ni sposobna sprejeti njihovega spolnega vedenja, so celo zastraševani ali kaznovani. Pri teh se nujno pojavljajo spremembe vedenja, ki so pogosto prav neugodne. Ti problemi se v preteklosti niso pojavljali samo znotraj družine, pač pa tudi v ustanovah, kjer osebje ni imelo dovolj posluha za te potrebe duševno prizadetih. K sreči v zadnjih letih doživljamo spremembe tudi na tem področju in izkušnje kažejo na bistveno bolj toleranten odnos do samozadovoljevanja.

Ta oblika spolnega vedenja je predvsem značilna za osebe iz območja spodnje meje lažje, zmerne duševne prizadetosti in redkeje huje razvojno motenih. Je tudi najpogostejša in velikokrat edina oblika spolne dejavnosti. Pri najhujših oblikah prizadetosti je običajnejša samo genitalna igra, raziskovanje svojega telesa. Nima prvin seksualnosti, niti ne orgazmičnega doživljanja. Občasno rabi le samopomiritvi ali stimulaciji ugodja.

Nespretne oblike istospolnega in različnospolnega vedenja se pojavljajo v skupinah zmerno in lažje duševno prizadetih. Začetke take dejavnosti razvojno umeščamo v obdobje od tretjega do petega leta starosti. Pri duševno prizadetih pa se pojavljajo v kasnejši dejanski starosti v odvisnosti od upočasnjenosti njihovega razvoja. V tem obdobju so značilne igre tipa "ati in mami" ali "zdravnik". Namenjene so predvsem raziskovanju razlik med spoloma. Tega še ne pojmujemo kot oblikovano spolno vedenje. Z odraščanjem pa se v obdobju med sedmim in dvanajstim letom lahko že porajajo prave spolne igre. V tem obdobju se deklice in dečki družijo predvsem z istospolnimi vrstniki. Tako so pogoste tudi istospolne seksualne igre, ki nikakor ne kažejo naravnanosti k homoseksualnosti, ampak so le izraz razvojnega obdobja. Iz Kinseyevih raziskav je mogoče ugotoviti, da je kar 70% vseh izprašanih dečkov imelo tovrstne izkušnje pred obdobjem pubertete. Bistveno manj je bilo deklic s tovrstnimi izkušnjami. Nekateri duševno prizadeti nikoli ne prerastejo te razvojne stopnje, zato njihove spolne aktivnosti ostanejo na tej ravni. Ker pa v našem kulturnem prostoru niso sprejemljive, prihaja do potiskanja želja, ki lahko povzroče spremembe v vedenju ali skrivnih prekrškov. Neugodno postane takrat, kadar so objekt teh dejavnosti manjši otroci. Če preusmerjamo spolne aktivnosti takega posameznika v sprejemljivejše oblike, se da tudi to neugodnost odpraviti. Heteroseksualno zanimanje se znova pojavi v obdobju pubertete. Takrat nastanejo tudi očitne telesne spremembe, razvijejo se sekundarna spolna znamenja, skupaj s pojavom menstruacije pri deklicah in spontanim nabrekanjem spolnega uda pri dečkih. Tokrat pa ima spolna igra že vse značilnosti želje po spolni zadovoljitvi. Pri duševno prizadetih se pojavlja predvsem problem celostnega razumevanja dogajanja in znižanje sposobnosti nadzora. Mnogi odraščajoči in odrasli duševno prizadeti zato ostajajo pri nespretnih poskusih spolnega približevanja in le redek je pravi spolni odnos. Te dejavnosti so predvsem telesni dotik, poljubljanje, objemanje, otipavanje in občasno medsebojna masturbacija. Tako spolno vedenje je v določenih okoliščinah sprejemljivo in ga ni nujno preprečevati. Kadar pa je nadzor nad seksualnimi nosečnostmi, včasih nekritičnim izbiranjem in pogosto menjavo spolnih partnerjev.

Občasno se ustvarijo prava partnerska razmerja tudi pri zmerno duševno prizadetih. V takih primerih je nujna pomoč okolice, ki mora poskrbeti za ustrezne nastanitvene razmere, omogočiti zaščito pred nezaželeno nosečnostjo in skupaj s partnerjema reševati življenjske stiske.

impulzi tako znižan, da se lahko zgode neprijetni dogodki, je nujno ukrepati, tako da preusmerimo dejavnosti v sprejemljive okvire. Izkušnje kažejo, da so takšni dogodki redki. Značilno je namreč, da se duševno prizadeti ob ostri zavrnitvi hitro umakne. Normalen heteroseksualen odnos se pojavlja predvsem v skupini lažje duševno prizadetih. Njihova mentalna starost je zadostna, da so sposobni dokaj sprejemljivo odreagirati tudi na spolnem področju. Problem je predvsem zmanjšana sposobnost razumevanja morebitnih posledic, zato smo pogosto soočeni z nezaželenimi

S tako zastavljenim razumevanjem spolnosti pri duševno prizadetih lahko ugotovimo, da so njihove tovrstne dejavnosti popolnoma v skladu z normalnim razvojem. Zato so neupravičene posplošitve in problematiziranje tega področja dejavnosti. Klinične izkušnje kažejo, da je sorazmerno malo obravnav vezanih na spolno dejavnost te skupine otrok, mladostnikov in odraslih. Naš odnos do tega je precej podoben onemu, ko pripisujemo psihiatričnim bolnikom napadalnost in celo pogostejšo vpletenost v krvne delikte. Statistične raziskave pa tega ne potrjujejo. Kaže, da zelo radi potenciramo probleme, ki se pojavljajo v robnih skupinah prebivalstva. To pa je le izraz našega pomanjkljivega poznavanja in strahu pred neznanim in drugačnim. Motijo nas nekatere nespretnosti in neobičajnosti, ki se pojavljajo na področju spolne aktivnosti duševno prizadetih. Zaradi tega jih označujemo kot posiljevalce in prostitutke. V resnici pa so pogosteje te osebe žrtve spolnih zlorab "normalnih" članov naše družbe.

K sreči vsaj strokovnjaki ne nasedamo več tem posplošitvam in poskušamo razumevati spolno zanimanje in spolne dejavnosti duševno prizadetih v luči njihovih človečanskih pravic, ki morajo biti uveljavljene enako kot za druge dele prebivalstva. Pri tem ne zaostajamo več bistveno za državami, ki so še pred leti krepko prednjačile. Stanovanjske skupine, partnerske skupnosti, spolno izobraževanje, pomoč pri preprečevanju nezaželene nosečnosti in dopuščanje spolnih aktivnosti niso več redkosti v naših ustanovah za izobraževanje in usposabljanje duševno prizadetih. Predvsem pa je opaziti naraščajoče zanimanje staršev za to področje dejavnosti njihovih otrok in odraščajočih. To kaže na hitro ozaveščanje glede potreb duševno prizadetih, mednje upravičeno štejemo tudi spolnost.

Prim. mag. Franci Hrastar, dr. med.

Literatura:

1.- Alayn Y.: Childhood Sexuality. V: Lewis M.: Child and Adolescent Psychiatry. Williams&Wilkins, Baltimor 1991.

2.- The ICD-10: Classification of Mental and Behavioural Disorders. World Health Organisation, Geneva 1992.

3.- Lokar J.: Spolno življenje, odkloni in motnje spolnega življenja. V: Milčinski L. in sod.: Psihiatrija. DZS, Ljubljana 1986.

VZGOJA MLADINE
Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU
ZA ZDRAVO SPOLNO ŽIVLJENJE

Starši so navadno veseli, ko otrok začne kazati sposobnosti, ki jih doslej ni kazal, ko opazijo pri njem zanimanje za reči, ki jih imajo za znamenje otrokovega napredka v duševnem razvoju. Toda pogosto so zbegani, ko se otrok začne zanimati za spolnost. Čeprav so sicer pripravljeni odgovarjati otroku na vsa vprašanja in ga poučiti o vsem, kar ga zanima, večinoma postanejo redkobesedni, ko jih otrok vpraša kaj, kar se nanaša na človekovo spolnost. Še vedno je na primer veliko staršev, ki si pomišljajo otroku odkrito povedati resnico o tem, kako je prišel na svet, še težje jim je povedati, kako je spočet. Takšne težave staršev v vzgoji otroka so posledica njihove premajhne sproščenosti in notranje, čustvene nesvobode glede spolnosti. Na tem področju naše miselnosti je še vedno čutiti večjo ali manjšo zavrtost, ker se še nismo popolnoma odkrižali vpliva krščanske protispolne morale. Ne utegnemo se vedno znebiti globoko zasidrane bojazni, da je spolnost vendar nekaj ne povsem naravnega. Ker se pa kljub temu ne moremo otresti spolnih želja, nas pogosto obremenjuje vsaj nezavedni občutek krivde v odnosu do spolnosti. To je vzrok, da nam je včasih nerodno, če otrok zahteva, naj mu pojasnimo dejstva človekove spolnosti. Še večji problem nastane, ko morajo starši sprejeti dejstvo, da je otrok začel zapuščati otroštvo in se spreminjati v vsaj telesno odraslo osebo. Pogosto se težko sprijaznijo s spoznanjem, da je otrok spolno bitje, zato se pri njem v puberteti pojavijo spolne želje in potreba po spolnih dejanjih. Mnogi starši si ne upajo priznati, da njihov otrok ni več otrok, da že čuti naravne spolne potrebe. Če bi si namreč to priznali in bi hoteli biti pošteni do odraščajočega otroka, bi mu morali priznati pravico do zadovoljevanja teh potreb, tega pa se pogosto bojijo. Takšne težave s seboj imajo kot vzgojitelji zlasti starši duševno prizadetega otroka. Ker takšen otrok zaostaja v duševnem razvoju in se najbrž nikoli ne bo popolnoma osamosvojil, se nam pogosto zdi, da tudi na spolnem področju ni sposoben imeti tistega, kar ima duševno povprečno razvita odrasla oseba. Resda duševno prizadeta oseba ne utegne ustvariti tako pestrega, bogatega spolnega ali spolno-ljubezenskega življenja, kakršno lahko ima duševno povprečen človek. Toda kljub temu je lahko duševno manj razvita oseba zadovoljna in srečna v spolno-ljubezenskem življenju, če ji damo priložnost, da ima takšno življenje, kakršno potrebuje in ga lahko ustvari. Če imamo za svojo dolžnost pomagati mlademu človeku, ki zaostaja v duševnem razvoju, da čimbolj razvije umske in telesne sposobnosti, je samoumevno, da smo mu dolžni pomagati tudi pri zadovoljevanju spolnih in ljubezenskih potreb. Da bi bili pri tem čim uspešnejši, moramo imeti v mislih, kaj je pravzaprav človekova spolnost. Ta ima tri dele: spolni nagon, sposobnost za razmnoževanje in spolno ljubezen. Spolni nagon se kaže v človekovi potrebi, da se spolno vzburi, da uživa v kakem spolnem dejanju in da doživi pri tem vrhunec užitka, ki ga imenujemo orgazem. Sposobnost za razmnoževanje se kaže v možnosti moškega, da oplodi žensko in v sposobnosti ženske, da zanosi in rodi otroka. Tretji del naše spolnosti, spolna ljubezen, je potreba človeka po čustvenem stiku z osebo, s katero začenja imeti spolni odnos. Spolni nagon se pojavi pri mladem človeku, enako pri fantu kakor tudi pri dekletu, ko spolni hormoni, ki jih izločajo spolne žleze (moda oziroma jajčniki) začnejo vplivati na možganske celice. Tako postajajo dovzetni za spolne dražljaje. Takrat se začne človek odzivati na takšne dražljaje s spolno vzburjenostjo in s potrebo po spolni dejavnosti. Pri duševno manj razvitem mladem človeku so spolne žleze lahko enako dejavne kot pri njegovih umsko bolj razvitih vrstnikih. Njegovi spolni hormoni lahko enako vplivajo na možganske celice. Pri tem je treba upoštevati tudi to, da so deli možganov, iz katerih izhaja spolni nagon, pri duševno prizadeti osebi najmanj poškodovani ali pa sploh niso prizadeti. Zato je razumljivo, da je treba pri prizadeti osebi, ki je v puberteti, pričakovati enako močan spolni nagon kot pri neprizadetem mladem človeku. Duševno manj razvita oseba ima razmeroma ozko duševno obzorje, malo življenjskih interesov, zato ima tudi manj virov zadovoljstva s seboj in s svojim obstojem. Ker spolni nagon omogoča človeku močno uživanje, se razume, da duševno manj razviti osebi, ki nima velike izbire glede doživljanja zadovoljstva, veliko pomeni zadovoljevanje tega nagona. Zato se nam včasih zdi, da ima prizadeti mlad človek močnejši spolni nagon kot njegov normalni vrstnik. Toda gre le za to, da ima v zavesti prizadete osebe spolni nagon pomembnejši položaj. Vse to je razlog, da nimamo pravice zahtevati, da prizadeti fant ali dekle brzdata svoj spolni nagon. Na eni strani ga navadno teže brzdata kot neprizadeta mladina, na drugi strani jima je spolna zadovoljitev nekaj, kar si lahko privoščita kljub skromnim umskim zmožnostim. Človek lahko zadovoljuje spolni nagon na štiri načine: s samim seboj, z osebo drugega spola, z osebo istega spola in z živaljo. Vsi ti načini so mogoči tudi pri duševno manj razviti osebi. Spolno samozadovoljevanje - strokovni naziv zanj je masturbacija - je spolno dejanje, s katerim velika večina mladine začenja spolno dejavnost. Vzrok tega je dejstvo, da z masturbacijo lahko dosežemo orgazem, kadar koli želimo, razmeroma hitro in preprosto. Pri tem nam ni treba najprej navezati stik z drugim človekom in ga pridobiti za spolni odnos. Če upoštevamo dejstvo, da mladi ljudje v puberteti pogosto še ne znajo navezati intimnejšega stika z drugo osebo, se pri tem čutijo negotovi in se bojijo takšnega stika, nam je razumljivo, da so zelo nagnjeni k masturbaciji. To še bolj velja za duševno manj razvito mladino. Ker ima razmeroma večje težave pri intimnem približanju osebi drugega spola, ji je samozadovoljevanje dolgo, včasih tudi za vedno, edina dostopna spolna dejavnost. Zato nimamo pravice preprečevati masturbacije prizadetih mladih ljudi.

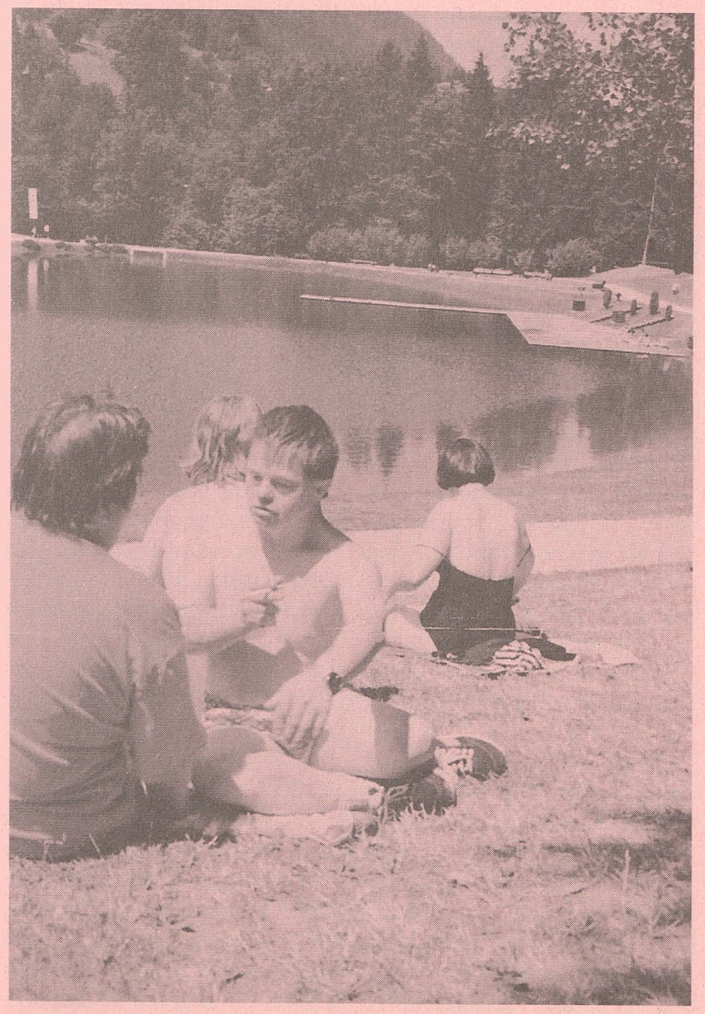

Včasih naletimo na predsodek, da je spolno samozadovoljevanje škodljivo. Ta predsodek izvira iz verske protispolne morale, v resnici pa je popolnoma neutemeljen. Pri masturbaciji se dogaja v našem telesu isto, kar se dogaja pri drugih spolnih dejanjih, na primer pri spolni združitvi. Nikomur ne pride na misel trditev, da je to spolno dejanje škodljivo, čeprav je to lahko, predvsem psihološko, če namreč pusti človeka spolno nezadovoljenega. Masturbacija človeka navadno zadovolji, fiziološko pa je

istovetna s spolno združitvijo. To, kar mlademu človeku lahko škodi pri samozadovoljevanju, je predsodek o njegovi škodljivosti, torej je poškodovanost lahko spet le psihološka, če zastrupljamo mladino s predsodki. Mlad človek z motnjo v duševnem razvoju včasih ne zna masturbirati ali ima pri tem težave zaradi morebitne telesne prizadetosti. To velja bolj za dekleta kot za fante, kajti moško spolovilo je bolj izpostavljeno draženju kakor žensko. Poleg tega se dekleta (tudi neprizadeta) pogosto ne zavedajo, da glavna erogena cona njihovega spolovila ni nožnica, temveč ščegetavček, male ustnice in preddverje nožnice. Zato naj si starši, starejše bratje ali sestre ali pa vzgojiteljice in vzgojitelji v ustanovi za prizadeto mladino ne pomišljajo pokazati mlademu človeku, kako se bo uspešno samozadovoljeval. Dekleta je treba naučiti, naj ne dajejo v nožnico raznih predmetov, da bi se dražile z njimi, kajti z njimi lahko poškodujejo ta organ. Naj jim bo lastna roka edini instrument za draženje spolovila, z drugo roko pa naj si hkrati dražijo vršičke dojk. Nekateri ljudje menijo, da je sicer treba mladim ljudem dovoliti spolno samozadovoljevanje, a da ga je treba omejiti. To stališče je nesmiselno, kajti potreba po spolnem samozadovojevanju je pri vsakem posamezniku drugačna, tako da ni mogoče povedati, kako pogosto mlada oseba "sme" masturbirati, da bo to "normalno". Za nekoga bo vsaka "norma" pri tem prevelika, za drugega pa premajhna. Zato je treba prepustiti pogostnost masturbacije trenutni osebni potrebi mladega človeka. Ta potreba sicer zelo niha. Na drugi strani, ni mogoče pretiravati z masturbacijo, zakaj naše telo ima samoregulacijo: če ga hočemo preveč izkoriščati, nas ne uboga več, pri poskusu pretiranega samozadovoljevanja izgine poželenje, vzburjenost se ne pojavi več.

Mladostniki z motnjo v duševnem razvoju so včasih nagnjeni k masturbiranju kjerkoli, tudi na javnem mestu. Zato jih je treba poučiti, da je spolno samozadovoljevanje intimno telesno dejanje, ki ni primerno za tuje oči. Lahko ga primerjamo z opravljanjem male in velike potrebe. Za to imamo stranišče, kajti nihče ne mara prazniti telesa pred drugimi ljudmi, drugega človeka tudi ne opazujemo pri tem dejanju. To naj velja tudi za masturbacijo. Ko mladostniki spolno dozorijo, moramo pričakovati, da si bodo prizadevali spolno se približati kaki osebi drugega spola. Pri duševno manj prizadetih se to dogaja pogosteje kot pri tistih, ki imajo, zaradi hujše prizadetosti, več težav pri zbliževanju z drugim človekom. Fantje so pri tem navadno podjetnejši kot dekleta, vendar to ne pomeni, da je spolni nagon pri moških močnejši kakor pri ženskah. Pri slednjih se le kaže nekoliko drugače kot pri moških. Medtem ko moški večinoma osredotoči spolno potrebo na spolovilo, na izbrizganje semenske tekočine, si ženska želi, da je več delov njenega telesa izpostavljeno spolnim dražljajem, ne le spolovilo. Poleg tega hoče doživljati s spolnim partnerjem tudi čustveni stik. To velja tudi za duševno manj razvito mladino.

Ni razloga, da fantom in dekletom z motnjo v duševnem razvoju ne dovolimo spolnih odnosov. Predvsem jim nimamo pravice jemati možnost, da se uveljavijo pred seboj kot spolna bitja, in da doživljajo zadovoljstvo, ki jim ga daje spolni odnos. Poleg tega jim je pametno omogočiti, da bodo bolj pomirjeni in sproščeni, kajti nezadovoljene spolne potrebe pogosto delajo človeka napetega, razburljivega, tudi napadalnega. Zato ima tudi okolje prizadetih oseb korist, če jim dovoli spolne odnose. Namesto da dvomimo o njihovi primernosti, raje pomagajmo mladim ljudem, da najdejo v spolnih odnosih čim več obojestranskega zadovoljstva. Kolikor je le mogoče, jim je treba razložiti, da v spolni odnos sodi tudi spolna igra, tj. medsebojno božanje, poljubljanje in draženje. Fantom in dekletom je treba pokazati - na kaki sliki ali modelu človekovega telesa - kje so pri ženski in moškem najpomembnejše erogene cone. Zlasti je treba poudariti, da ženska navadno težko doživi orgazem brez draženja ščegetavčka. Starši prizadetih mladostnikov se po navadi bojijo, da bo dekle zanosilo, če ji bodo dovolili spolne stike s fantom. Seveda je treba vedno misliti na to možnost. Zato je treba poskrbeti za preprečevanje spočetja brž, ko postane verjetno, da bo dekle začelo s spolnimi odnosi. Pri prizadeti mladini se seveda ne moremo zanesti na fantovo skrb glede preprečevanja zanositve. Dekle naj bo zaščiteno tako, da ji ni treba skrbeti za kontracepcijo, zakaj tudi njej ne moremo zaupati, da bo pri tem vestna. Pri duševno manj razvitem dekletu pridejo v poštev kontracepcijske tablete le pod pogojem, da ji jih redno daje oseba, ki živi z njo ali tudi sicer skrbi zanjo. Če takšna skrb za dekletovo zaščito pred nosečnostjo ni mogoča, jo je treba sterilizirati. Resda bomo s tem naredili dekle trajno nesposobno za rojevanje otrok, toda takšno ravnanje je pravzaprav humano. Na eni strani bomo s tem preprečili rojstvo še enega duševno prizadetega človeka, kajti takšna prizadetost je pogosto dedna, zlasti če sta oba starša prizadeta. Na drugi strani s tem ne bomo dovolili, da se rodi otrok, ki ga mati ne bo sposobna vzgajati, zato bo morda obsojen rasti poleg ljudi, ki ga ne bodo imeli radi. To bi ga čustveno prizadelo in mu otežilo normalen čustveni razvoj. Sterilizacije dekleta se ni treba bati, kajti ta poseg niti malo ne prizadene njene ženskosti. Ne gre namreč za odstranjevanje jajčnikov (kastracijo), temveč za prekinitev jajcevodov. Vse ženske funkcije (ovulacija, menstruacija, vpliv spolnih hormonov na telo ipd.) ostanejo popolnoma ohranjene. Sterilizirana ženska je torej funkcijsko enaka ženski, ki ne more zanositi, ker ji je kronično vnetje jajcevodov zamašilo te organe. Ko mladi ljudje začnejo s spolnimi odnosi, jih je treba zavarovati pred promiskuiteto, tj. pred pogostim menjavanjem partnerja oziroma pred bežnimi spolnimi razmerji. Promiskuiteta namreč izpostavlja človeka okužbi s kako spolno nalezljivo boleznijo. Takšnih bolezni je več, najhujša med njimi je pa AIDS. Če dekle ima stalnega partnerja, vsaj nekaj časa, ali če fant ima stalno dekle, jima ne grozi nevarnost okužbe, če je seveda partner zdrav. Zato bomo prizadetim mladostnikom sicer dovolili spolne odnose, vendar jih bomo nadzorovali. Če bomo opazili, da sta se mlada človeka navezala drug na drugega, da se razumeta in se imata rada, ni razloga, da jima ne dovolimo skuupnega življenja. S tem jima bomo dali možnost, da se še bolj navežeta drug na drugega in ostaneta partnerja, obenem pa bomo sebi dali največ priložnosti, da imamo vpogled v njuno življenje in vpliv nanj.

Prej sem omenil, da se človek lahko spolno zadovoljuje tudi z osebo istega spola. Povsem homoseksualnih ljudi je razmeroma malo - 4 do 5 odstotkov moških in 2 do 3 odstotka žensk. Več je oseb, ki se spolno zanimajo za oba spola, so torej biseksualne (15 do 20 % moških, 10 do 12 % žensk). Takšno dvojno spolno usmerjenost, včasih tudi popolno homoseksualnost, lahko pričakujemo tudi pri duševno manj razvitih ljudeh. Gre namreč za biološko različico človekove spolnosti, ki nima ničesar skupnega z njegovim duševnim razvojem, z njegovim duševnim zdravjem. Povprečna biseksualna ali homoseksualna oseba se po ničemer ne razlikuje, ne telesno ne duševno, od popolnoma heteroseksualne osebe, ki se zanima le za drugi spol. Potemtakem je treba imeti do spolnega življenja deloma ali povsem homoseksualnega mladega človeka enak odnos kot do tistega, ki ga privlači le drugi spol. Tudi v tem primeru je zaželeno, da ima zlasti fant bolj ali manj stalnega partnerja istega spola. Homoseksualne želje ga namreč rade izpostavijo promiskuiteti oziroma izkoriščanju zas-

tran umsko normalnih moških. Pri tem mu še bolj grozi AIDS kot sicer. Le spotoma bom omenil spolni stik moškega z živaljo. Ta pojav je razmeroma redek. Če se tako vede duševno manj razvit fant, navadno gre za vzgojno zanemarjeno osebo ali za osebo, ki ji okolje ne dovoli spolnega odnosa s človeškim bitjem. Duševno manj razvit otrok seveda zaostaja tudi v razvoju čustvenosti, vendar manj kot v umskem razvoju. To je spet nasledek dejstva, da so naše čustvene funkcije bolj vezane za tiste dele možganov, ki so pri manj razvitem otroku manj poškodovani. Čeprav manj razvita oseba ni sposobna tako raznolikega in močnega čustvovanja kakor duševno povprečen človek, je vendar bolj ali manj zmožna čutiti ljubezen do drugega človeka, jo dajati in jo sprejemati. To pomeni, da je sposobna tudi spolne ljubezni. Sposobna je torej bogatiti spolno življenje z ljubezenskimi čustvi in se tako tudi na tem življenjskem področju čimbolj uveljaviti kot človek. Šele spolna ljubezen daje namreč naši spolni dejavnosti pravo vrednost in jo dela vredno človeka. Čeprav se človek rodi z večjo ali manjšo nagnjenostjo k ljubezni, jo je treba v vzgoji otroka venomer spodbujati, razvijati, krepiti, da bi se mlada oseba res usposobila za ljubezen do drugega človeka, potem pa tudi za spolno ljubezen. To je ena izmed najpomembnejših nalog staršev in drugih otrokovih vzgojiteljev. Pomen te naloge ni nič manjši tudi v vzgoji duševno manj razvitega otroka. Na tem mestu ne utegnem naprej razlagati, kako naj vzgojitelji razvijejo pri otroku zdrav, konstruktiven čustveni odnos do drugega človeka. V tem je pravzaprav jedro pravilne vzgoje mladega človeka. Vendar moram poudariti, da otroka lahko usposablja za ljubezen le vzgojitelj, ki ga res ima rad, tj. človek, ki sprejema otroka kot osebnost, ga spoštuje, upošteva njegovo posameznost in se je sposoben enačiti z njim in razumeti otrokove duševne potrebe z njegovega stališča. Močan prispevek otrokovemu usposabljanju za ljubezen, zlasti za spolno ljubezen, je čustveni odnos starša nasprotnega spola do otroka in njegovo ravnanje z njim. Močan vpliv na otrokovo čustveno stališče do odnosa med spoloma ima tudi kakovost zakonskega življenja njegovih staršev. Če otrok ima to srečo, da doživlja res ljubezensko razmerje med staršema, bo to tudi zelo prispevalo k njegovi pripravljenosti dajati in sprejemati ljubezen v lastnem spolnem razmerju. Vse to velja bolj ali manj prav toliko za duševno manj razvitega otroka kakor za tistega, ki se razvija normalno.

Mladostnikom z motnjo v duševnem razvoju lahko pomagamo, da razvijejo čim več pozitivnih čustev do drugega spola s tem, da jim omogočimo čim več druženja s fanti in dekleti. Za to se nam ponuja priložnost v raznih ustanovah za vzgojo, rehabilitacijo, rekreacijo in delovno usposabljanje prizadete mladine. Njihove dejavnosti je treba organizirati tako, da v njih vedno sodelujeta oba spola. Tako bomo dali mladim ljudem veliko priložnosti, da spoznajo drugi spol, da se naučijo sprejemati njegovo drugačnost, da pridobijo zaupanje do njega, da se znebijo strahu pred njim. Naloga vzgojiteljev pa je, da se pogovarjajo z mladimi ljudmi o njihovem medsebojnem vedenju, da poudarjajo vse pozitivno v tem in da razložijo, v čem in zakaj je kako vedenje napačno. Tako bodo pomagali dekletom in fantom, da spoznajo spolno ljubezen, da jo začutijo in jo krepijo v medsebojnem odnosu.

Prim.dr. Marijan Košiček

MEGATRONIK & R
računalniški in finančni inženiring, proizvodnja in marketing d.o.o.
MENGEŠ
Rašiška cesta 9, 61234 Mengeš
tel. 739-305, fax 737-757

plenit
zastopstvo L'OREAL
61000 Ljubljana
Dunajska 156
tel. 061/1881-201

Cvetličarna
OMERS IVANKA
Ljubljanska 72, 61230 Domžale
fax: 061/714-875
tel.: 061/721-726

SHARP
AUDIO VIDEO SERVIS
MENGEŠ
Hribarjeva 38
73 84 09

SKUPNOST - KRAJ SPOLNE INTEGRACIJE

Mnogi, ki pridejo v L'arche iz zavodov, so trpeli tako na telesu kot v svojem srcu. Niso bili sprejeti, niso bili ljubljeni; v svoji krhkosti in tesnobi ne morejo sprejeti in ljubiti samih sebe. V njihovi notranjosti je skrita globoka in pogosto silovita jeza, ki jim vzbuja strah, ker je pogosto ne morejo obvladovati. Prvo obdobje v L'archeu je pogosto čas ukoreninjanja, čas, ko najdejo svoj mir in čut za medsebojno delitev. Ta čas (o)zdravljenja je dostikrat dolg. Zahteva pristne odnose v topli družinski skupnosti pa tudi delo, ki daje človeku občutek za lastno dostojanstvo in razodeva tiste sposobnosti, ki so bile do takrat prikrite ali prezrte. Tako lahko človek pretrga začaran krog zaprtosti vase. Ko odkrije potrebe drugih, ki imajo prav tako svoje radosti, bolečine, potrebe, lahko ta človek z njimi živi in deli zavezo odnosa.

Sposobnost, da se lahko pridruži "telesu", ki je skupnost, pomeni, da je človek pripravljen preiti od načina razmišljanja, po katerem so "drugi zame", do tistega, po katerem sem "jaz za druge". Odločitev, da ljubi in nase prevzame odgovornost, je temeljna izbira, h kateri so poklicani vsi ljudje. To izbiro mora spremljati nenehno prizadevanje po preraščanju sebičnosti ter sveta teme in strahov, ki je v vsakem izmed nas. (...)

Mnogi v L'archeu so naredili ta prehod od zaprtosti vase in s tem

povezane smrti srca, k sprejemanju odprtosti, življenja. Ko je Vivian prišla v eno od naših skupnosti, je bila podivjana. Deset let ji je bilo, bila je slepa in avtistična in skoraj vse svoje življenje je preživela v zavodu. Nikoli ni okusila trajnega odnosa, zaveze. V zavodu, kjer je bilo veliko težav, je lahko preživela le z veliko bolečine. Ko je prišla k nam, je na začetku doživljala še več bolečine - bila je obkrožena s tujci in se je počutila še bolj negotovo. Nenehno je kričala. Jedla je svojo obleko in mazala stene s svojimi iztrebki. Pomenila je resno preskušnjo za skupino asistentov, ki jim je z ljubeznijo, medsebojno povezanostjo in božjo pomočjo uspelo odgovoriti na njeno negotovost. Postopoma, po več mesecih, je odkrila, da je ljubljena, in začenjala je čutiti gotovost. Ostaja krhka, še zmeraj ima težave z odnosi, a na njenem obrazu, v njenem telesu je mir - znamenje vstajanja njenega srca.

A pri mnogih prehod ni tako spektakularen. Še naprej nosijo svoja razočaranja, svojo jezo in frustracije, ki koreninijo v njihovem otroštvu in ki jih pogosto ne znajo izraziti. Takšni ljudje se v resnici ne spremenijo. Čeprav so se morda začeli premikati v smeri čuta za medsebojno delitev ali pa so našli določeno dostojanstvo v delu. V nekem smislu je skupnost postala njihov dom. Vendar pa so njihove rane globoke in še naprej živijo v trpljenju in nestabilnosti. (...)

Ni čudno, da toliko prizadetih sanja o poroki. Za večino je par edini vzorec, ki ga imajo. Biti odrasel, biti svoboden in "normalen" pomeni poročiti se, tako kot tvoji bratje in sestre. V svoji samskosti vidijo znamenje svoje prizadetosti in manjvrednosti. Če to manjvrednost zavrnejo in želijo biti celostni moški ali ženske, nimajo izbire - poročiti se morajo ali pa vsaj najti partnerja.

Mnogi možje in žene z motnjo v duševnem razvoju sanjajo o poroki, ker sanjajo o tem, da bi bili za nekoga enkratni in da bi s tistim človekom živeli v intimni povezanosti. Njihova telesa pomnijo pomanjkanje nežnosti v otroštvu. (...)

Pomembno je, kako interpretiramo tisto, kar nam nekdo, ki govori o želji, da bi se poročil, dejansko sporoča, še zlasti, če je to človek, ki nima prijateljev. Pierra sem vprašal, kaj mu pomeni poroka. Odgovoril mi je: "Oh, da bi imel ženo, ki bi mi pomagala." Lahko bi pomenilo: "Hočem biti kot vsi drugi. Rad bi bil kot moj starejši brat, tako da se mi starši ne bodo več posmehovali." Lahko bi tudi pomenilo: "Ne želim več živeti v skupnosti. Želim si svoj dom." Ali pa: "Želim biti ljubljen, za nekoga želim biti enkraten." (...)

V L'archeu zelo jasno vidimo, da je za ljudi najbolj bistvenega pomena to, da imajo globoke prijateljske odnose. (...) Seveda je izražanje "ljubezni" oseb z motnjo v duševnem razvoju pogosto zelo čustveno. Ampak po mojem mnenju je tisto, kar iščejo, mnogo več kot le bežno čustvo ali občutek ljubezni. Z ljudmi želijo biti povezani, navezati želijo resnično prijateljstvo, v katerega sodi zvestoba. Izražanje "nedolžne" ljubezni ali pa telesne nežnosti sta dva vidika istega klica, istega krika. "Ali me zares ljubiš in spoštuješ? Se v resnici želiš zvezati z menoj? Ali v resnici obstaja smisel mojega življenja? Je v tvojem srcu in v človeški skupnosti res prostor zame?" Toliki ne bodo dobili odgovora na to vprašanje. Še naprej bodo jokali in nikdar ne bodo odkrili svojega resničnega notranjega bistva. Še naprej bodo izzivali svoje starše in učitelje ali pa preprosto sledili svojim željam.

Cilj vzgoje je v tem, da ljudem pomagamo rasti k celostnosti in odkriti svoj prostor ter končno uresničevati svoje darove, in to v mreži prijateljskih odnosov ter - če se le da - v priznanem odnosu zaveze. V tem je integracija človekove spolnosti v viziji tovarištva in prijateljstva. To pa pomeni, da se mora vsakdo, tako moški kot ženska, v svoji spolnosti (na)učiti ljubiti druge, ustvariti medosebno povezanost, dajati darove, nežnost in služiti, pri čemer se genitalna spolnost dogaja samo v tisti posebni zavezi, ki je blagoslov Boga. Integracija spolnosti pomeni, da človeka ne obvladujeta več spolna sla in sebično iskanje ugodja, ampak gre za zvestobo zavezi z drugim človekom. Takšna integracija spolnosti ni lahka. Spolni nagon in želje so močni in lahko človeka vodijo v občevanje, še preden je šel skozi različne stopnje prijateljstva in povezanosti. Tako imenovana "ljubezen" je lahko zapeljiva in manipulativna. Druge lahko izrablja kot objekte in je tudi način obvladovanja drugih. Spolni nagon je lahko tudi destruktiven in pogosto povezan z agresivnostjo in nasiljem. Vendar pa je v istem spolnem nagonu tudi nekaj zelo lepega. V njem je skrita globoka privlačnost do drugega in hrepenenje po intimnosti z njim, z njo. V njem je tudi želja po podaritvi življenja otroku. Pomembno je, da spolni nagon razumemo v vsej njegovi celostnosti. (...)

Sam menim, da je integracija genitalne spolnosti nekaj drugega kot sublimacija spolnega nagona, o kateri pogosto govorijo Freudovi učenci. Sublimacijo razumejo kot usmerjanje seksualne energije v druge ustvarjalne, intelektualne ali umetniške dejavnosti. Pri tem ostaja človekov užitek glavni namen, zanemarjen pa je pomen odnosa z drugimi. Na drugi strani pa do integracije spolnosti prihaja v mreži ljubezni in povezanosti, kjer si človek prizadeva za dobro drugega ali drugih, zmeraj v odnosu z ljudmi kot osebami. Življenje je darujoča se življenjska energija, ki se izraža z gestama dobrote, resnice, služenja in nežnosti in je "popolačana" z ljubečim odzivanjem, ki ga takšne geste prikličejo. V resnici ne moremo ločevati med spolno slo in privlačnostjo ljubezni. Norost spolne sle je v nekem smislu povezana z norostjo ljubezni, z njenim iskanjem bližine, nežnosti in resnične povezanosti. Pomembno pa je, da rastemo v smeri - ne fantazij in iluzij intimnosti - ampak prave ljubezni, ki se izraža v občestvu in darovanju in ki temelji na zavezi. In ravno to je eden od ciljev skupnosti. Skupnost je kraj zdravljenja, kraj rasti in vzgoje, je pa tudi družina, kjer lahko vsak živi pristne in osvobajajoče odnose. Najpomembnejše je, da ljudem z motnjo v duševnem razvoju pomagamo odkriti, da so ljubljeni z nežnostjo in ljubeznijo, ki jo lahko okušajo prek svojega telesa in celotnega bitja. Zato mora nekdo prevzeti vlogo staršev. Tako se počasi rojeva čut pripadnosti novi družini. Potem bo vsakdo rastel v odkrivanju, da je tudi sam zmožen ljubiti, delati, služiti, živeti z drugimi kot s sestrami in brati. Ko odkrijejo svoje človeškost, odkrijejo harmonijo dajanja in prejemanja. (...)

Skupnost bo lahko to vlogo izpolnila samo, če bo v resnici skupnost, in ne le skupina posameznikov, ki živijo vsak na svoj način, brez čuta za medsebojno povezanost. Resnična skupnost je kraj zaveze - tako kot v družini so njeni člani med seboj povezani z medsebojnim zaupanjem in spoštovanjem in z globokim čutom pripadnosti. To se izraža v spontanosti in živahnosti praznovanj. Družina ima eno dušo in srce. Skupina posameznikov nima niti srca niti duše; ima le pravila in hierarhijo moči in v njej bodo ljudje drugod iskali življenje nežnosti in vezi ljubezni. In eden od načinov iskanja drugod je klic po genitalni spolnosti, prek zapeljevanja, obsesij ali celo perverznosti. Skupnost pomeni resnično tovarištvo, v katerem ljudje zares prisluhnejo drug drugemu v ljubezni. V skupnostih, kakršna je L'arche, si moramo prizadevati podreti vse zidove, ki ločujejo tiste s prizadetostjo od tistih, ki prihajajo, da bi z njimi živeli. Včasih so te pregrade asistentom varstvo pred izgubo njihove moči. Takšne zidove je mogoče podreti samo z ljubeznijo in medsebojnim zaupanjem, ko asistenti začnejo vstopati v občestvo s prizadetimi osebami. Asistenti prihajajo zato, da bi služili in dajali, a tudi zato, da bi prejemali in da bi odkrili svojo človeškost. Počasi lahko sprejmejo tveganje ljubezni, se naučijo izkazovati nežnost in čustva, ne da bi prebujali genitalno spolnost, ampak nasprotno, prinašali izpolnitev in mir ter prebujali srce, saj so znamenje občestva in zaveze.

Pomembno je, da je to občestvo osvobajajoče, in ne dušeče. Čustva in vezi na ravni srca so zelo lepe resničnosti, imajo pa tudi svoje nevarnosti. To, kar se pogosto dogaja v družinah, se lahko zgodi tudi v skupnosti. So asistenti, ki si začnejo tiste, za katere so odgovorni, prilaščati, namesto da bi jih osvobajali in jih izrabljati za zadovoljevanje svojih čustvenih potreb. Strah jih je osamljenosti in ločitve in pa agresivnosti, ki jo ti dve lahko prinašata s seboj. Ne da bi se zavedali, uporabljajo čustvene vezi za zaviranje rasti. V skupnostih, kakršna je L'Arche, je življenjsko pomembno, da se varujemo pred to nevarnostjo.

Samo kadar so srčne vezi osvobajajoče, in ne polaščajoče, lahko skupnost postane kraj praznovanja in vitalnosti, kjer je trpljenje mogoče deliti in kjer člani drug drugemu dajejo življenje ter odkrivajo vsak svojo enkratno poklicanost in identiteto.

Če bi lahko prenehali gledati na izraze genitalne seksualnosti kot na pravico do užitka ali kot na problem, ki ga je treba rešiti, in če bi znali v njih prepoznati klic po trajnih vezeh, ki pomenijo konec izoliranosti, bi naredili velik korak k razumevanju prave vzgoje.

Jean Vanier
odlomki iz knjige
Man And Woman He Made Them

PRAVICA DO SPOLNOSTI?
DA
PRAVICA DO OTROK?
?

V podnaslov tega prispevka bi lahko tudi zapisal: deset let pozneje. Ravno toliko časa bo namreč minilo, odkar se je uredništvo Našega zbornika odločilo, da pričujočo temo uvrsti v tematsko številko in s tem da možnost, da o teh zadevah v Sloveniji pravzaprav prvič javno in jasno spregovorimo. Takrat smo zapisali - citiram: "Iz našega celotnega prispevka vseskozi bolj ali manj jasno izhaja, da se opredeljujemo za svobodne (a usmerjene in vodene) heteroseksualne odnose med duševno prizadetimi osebami. Še enkrat poudarjamo, da so vsa ta stališča vezana na zmerno in delno teže duševno prizadete osebe in na tiste, pri katerih obstajajo spolne potrebe in je torej zadovoljitev le-teh eden izmed temeljnih pogojev zdravega in srečnega razvoja prizadete osebe. Zaradi strokovnih pogledov in širšega družbenega mnenja seveda zaenkrat takšnih odnosov ne moremo dovoljevati in se zaradi tega dnevno srečujemo s kriznimi situacijami naših prizadetih mladostnikov in odraslih oseb. Znova in znova se prepričujemo, da je veliko emocionalnih težav pogojenih v zavrtih erotično-seksualnih težnjah. Že takoj danes bi želeli popustiti spone

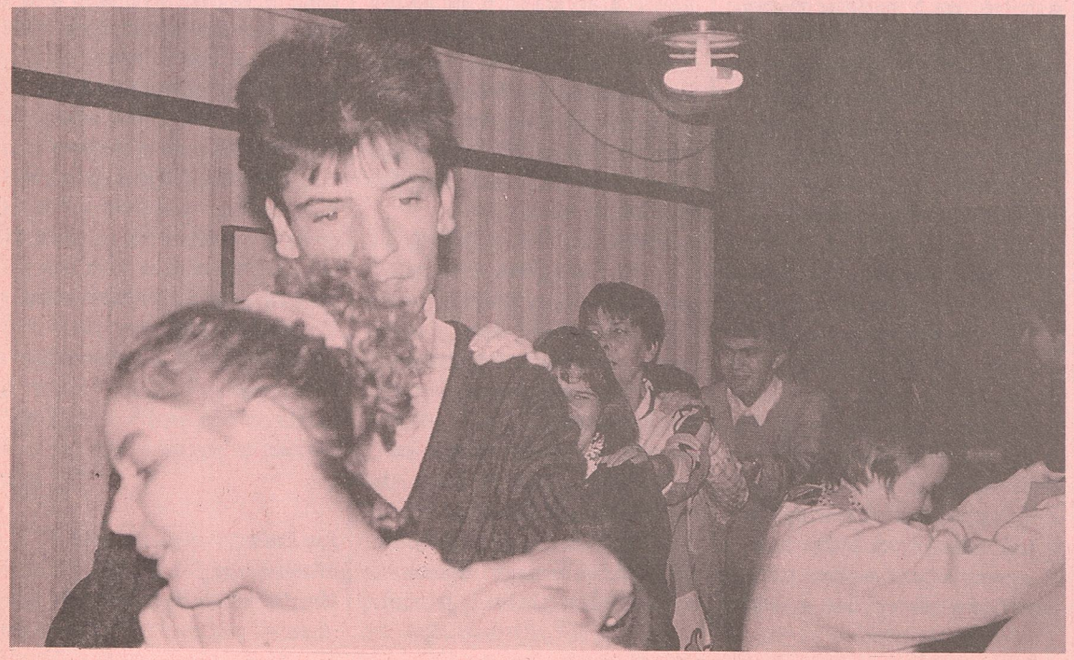

preteklosti in prizadetim osebam omogočiti bolj normalno življenje; šele takrat pa bo prevel human odnos in vsestransko človeško dostojanstvo, ki se sedaj zgublja v lažnih socialnih normah." (Marijan Lačen, Helena Ošlak, Duševno prizadete osebe in spolnost, NZ, 1985, leto 18, št. 5). Bilo bi torej malo čudno, če bi po desetih letih pisal o našem stališču do spolnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju, ki je bilo že takrat popolnoma jasno. Želel pa bi iz svojega zornega kota pogledati na spremembe in dogajanja na tem področju v zadnjih letih.

Kot sem predvideval, je citirani članek tako v javnem mnenju kot tudi v strokovnih krogih naletel na različno gledanje, od odklanjanja do sprejemanja, do skeptičnosti itn. Mnenja so bila tako različna, da bi le s težavo rekli, da osebam z motnjo v duševnem razvoju z večinskim soglasjem priznamo eno temeljnih človeških potreb, potrebo do spolnosti. Nato so se stvari začele počasi razpletati. Mogoče je najbolj odločilno vlogo za pozitivno naravnanost do tega vprašanja imel pogovor za okroglo mizo, ki je bil organiziran v Ljubljani v okviru Drugih iger specialne olimpiade Slovenije leta 1989. Prevladujoče stališče na tem posvetu je že bilo takšno, da je dopuščalo veliko več svobode in tolerantnosti do vprašanj spolnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju. Seveda pa so še bili posamezniki, ki so s svojim vplivnim stališčem zavirali pot normalizacije - tudi na področju spolnosti oseb z motnjo v duševnem razvoju.

Danes, deset let pozneje - celo hitreje kot bi si mogoče mislili - pa to vprašanje v strokovnih krogih ni več sporno in vse manj tudi v javnem mnenju. Dokaj močno

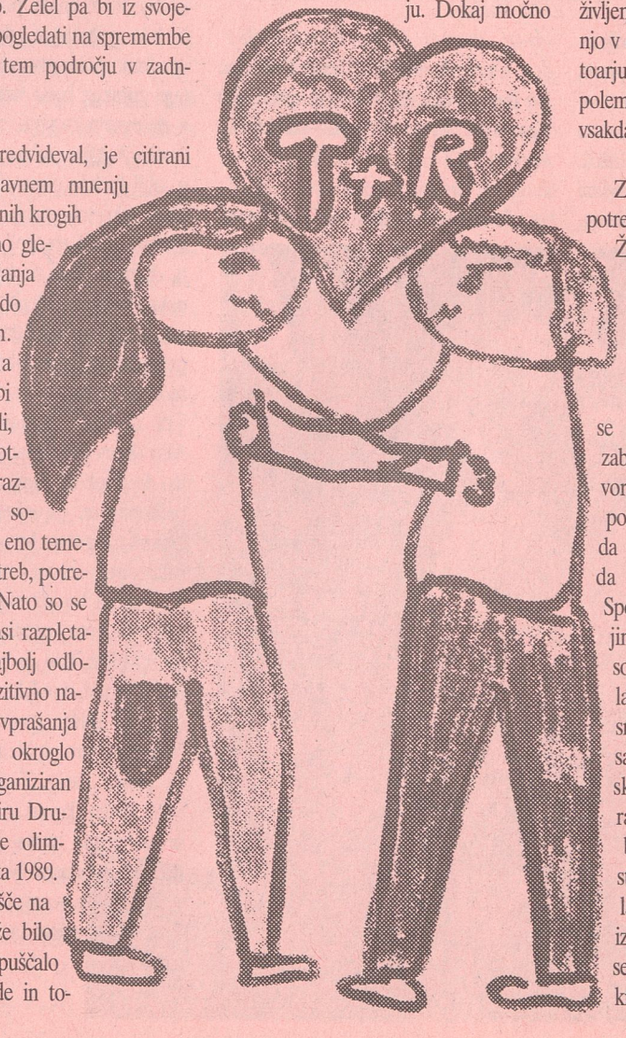

je utrjeno mnenje (čeprav nekaterih ljudi mogoče s figo v žepu!), da je spolnost naravni sestavni del življenja, pravica vseh ljudi in torej tudi tistih z motnjo v duševnem razvoju!

V skladu s takšnimi stališči smo v zavodu v Črni že kar pred precej leti začeli ustvarjati možnosti za normalizirano življenje v dvoje. In kaj smo dosegli v teh letih? Zelo preprosto stvar: življenje v dvoje, spolnost oseb z motnjo v duševnem razvoju, ni več na repretoarju naših razmišljanj, sklepanj in polemik. To je preprosto postalo logična vsakdanjost!

Zato tudi sam ne čutim nobene potrebe, da bi pisal o načelnih vprašanjih. Želel pa bi opozoriti na dve konkretnosti, s katerima se trenutno srečujemo, in temu je tudi namenjen moj prispevek:

1. Vse se enkrat zgodi prvič in se je tudi to: letos spomladi smo zabeležili prvo ločitev. Nobeni pogovori, nikakršno prigovarjanje nič ni pomagalo. Preprosto sta ugotovila, da gresta drug drugemu na živce in da ne moreta več živeti skupaj. Spoštovali smo njuno odločitev ter jima pomagali pri "ločitvi". Seveda so se ob tem primeru takoj pojavila razmišljanja skeptikov, češ, saj smo vedeli, da se bo to zgodilo, saj te osebe pravzaprav res niso za skupno življenje itn. Treznejša razmišljanja (kljub temu, da smo bili razočarani!) pa so izhajala iz stališča, da je sestavni del združitve lahko tudi morebitna ločitev. Če izhajamo iz slovenskega stanja, da se vsak četrti zakon loči, smo kar krepko pod slovenskim povprečjem.

Pomembno pa je, da smo dobili tudi to izkušnjo in da bo le-ta tudi postala naš vsakdanjik (če to želimo ali ne!). Seveda pa to spoznanje ne pomeni pasivnega čakanja, da se bo zgodilo, kar se pač bo, temveč le-to pomeni še zahtevnejšo nalogo vodenja in vzgojnega vplivanja.

2. Pred desetimi leti smo zapisali: "Ena osnovnih dilem pri spolnih odnosih duševno prizadetih oseb je vprašanje potomstva. Mogoče bodo tudi ob tem problemu kdaj pozneje postavljena vprašanja in bodo potekale razprave, sedaj pa le mislimo, da se je potomstvu duševno prizadetih oseb potrebno izogniti." (Lačen - Ošlak, NZ, 1985). In tako smo tudi počeli. Z najrazličnejšimi oblikami kontracepcije, tudi s sterilizacijo, ter tudi s prekinitvijo nosečnosti smo naredili vse, da potomstva ne bi bilo. Prav tako sem ob mnogih obiskih v zavodu na že kar stalno vprašanje, kaj s potomstvom oseb z motnjo v duševnem razvoju, dosledno odgovarjal: "Le-tega naj ne bi bilo, in sicer zaradi dveh vzrokov:

- več kot tričetrtine je verjetnosti, da bo otrok prizadet, če sta prizadeta oba starša;

- in če že otrok ne bo prizadet, ne bo imel staršev, ki bi lahko zadovoljivo opravljali svojo vzgojno-starševsko vlogo."

Sedaj, kakšno slabo leto bo od tega, pa nisem imel ne strokovne ne človeške opore, da bi na postavljeno vprašanje o potomstvu oseb z motnjo v duševnem razvoju odgovoril tako lahkotno in preprosto. Prišel je namreč očitno čas, da se tudi o tem problemu postavljajo vprašanja in so v svetu začele potekati razprave. Seveda, vse dobro in slabo prihaja z Zahoda; in je prišlo tudi to.

V doslednem procesu integracije, normalizacije in vključevanja (inclusion), ki daje vsem enake pravice in možnosti, je bilo pričakovati, da se bo tudi na vprašanje potomstva otrok odgovorilo iz tega zornega kota: tudi oseba z motnjo v duševnem razvoju ima pravico imeti otroka. Takšna oseba je subjekt, ki odloča o sebi! In kdo pravi, da bo življenje teh staršev in teh otrok manj lepo, manj vredno, manj srečno? Kdo si upa trditi, da med njimi ne bo spletena vsa lepota človeške najlepše ljubezni? Kdo si upa biti razsodnik, da obstaja določena meja človeških sposobnosti, pri kateri se reče, ti pa ne moreš in ne znaš doživljati občutka materinstva, očetovstva? Kdo danes (ali kadarkoli!) odreka pravico do otrok alkoholikom, narkomanom, psihopatom, revežem, kriminalcem, lenuhom, potepuhom, avanturistom - zakaj torej osebam z motnjo v duševnem razvoju; ali bo njihovim otrokom slabše kot otrokom zgoraj navedenih? In navsezadnje, kdo in kako si upa soditi, kje so meje, ko lahko rečemo: to življenje se splača spočeti, onega pa ne? Mogoče o tem problemu niste razmišljali na takšen način. Tudi jaz nisem, priznam. Sedaj, ko pa o njem razmišljam, se mi vedno znova in znova odpirajo dodatna vprašanja. Nanja kratkomalo ne najdem odgovorov; vsaj za zdaj ne. Problem je odprt in oči si ni več moč zatiskati!

Marijan Lačen

7. LETNE IGRE SPECIALNE OLIMPIADE SLOVENIJE

Kdor čaka, dočaka, pravi pregovor.

Tako smo dočakali tudi sedemnajsti junij - dan začetka sedmih letnih iger Specialne olimpiade Slovenije, ki jih je letos organiziral Center za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka iz Vipave. Vse je bilo pripravljeno: vesele kapljice so na stadionu Teritorialne obrambe Vipava čakale ekipe, da jih za prijetno dobrodošlico pogostijo z jogurtom in krofi.

Zakaj smo za maskoto naših iger izbrali veselo kapljico?

Vipavi je dala ime reka Vipava - čista in bistra, ki je sestavljena iz nešteto iskrivih in igrivih kapljic, ki se znajo smejati in jokati, biti jezne in lene, pa tudi boječe in pogumne. Vsi smo s strahom ozirali v nebo, kjer so prav na konceh oblakov čakale prave, dežne kapljice, da ponagajajo slovesnemu odprtju iger. Sto petinšestdeset tekmovalcev iz vseh regij Slovenije, zbranih v 46 ekipah, 6 tekmovalcev je prispelo tudi iz sosednje Hrvaške, se je v slovesnem mimohodu razvrstilo na stadionu. Zaigral je orkester slovenske policije, zaplesali so plesalci plesne šole Urška iz Ajdovščine, z ritmično točko so se predstavili petošolci Osnovne šole Vipava. Ob himni specialne olimpiade so zmajarji ajdovskega aerokluba izpod neba spustili olimpijsko zastavo, ob kateri je v imenu vseh tekmovalcev slovesno zaprisego povedal znani avtomobilski dirkač Silvan Lulik.

Nato je po nagovoru predsednika Izvršnega odbora Nacionalnega komiteja Specialne olimpiade Slovenije Marijana Lačna igre odprl minister za šolstvo in šport, Slavko Gaber.

Potem se je začelo zares. Atletska steza in stadion sta bila pripravljena za tekmovanja v metu žogice, za skok v daljavo, za teke in vožnjo z vozički - ta tekma je bila na igrah specialne olimpiade letos organizirana prvič.

Prvi zmagovalci v atletiki, vsi drugi tekmovalci, njihovi trenerji in spremljevalci so se nato odpeljali v Ajdovščino v dijaški dom, kjer so se namestili po sobah. Večerja, zabavni program s srečelovom in plesom so bili v hotelu

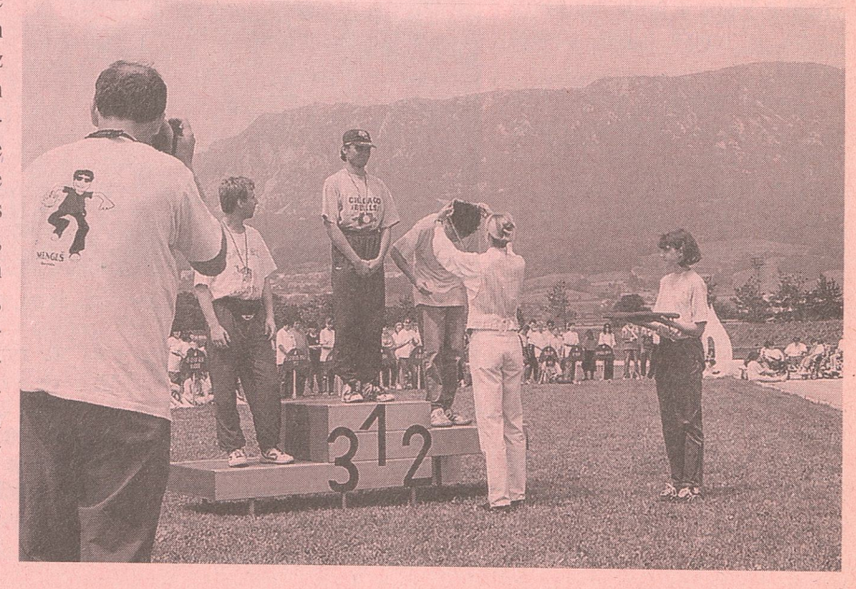

Planika v Ajdovščini. Že v predverju hotela je vzbudila tek "sladka miza" - torte vseh oblik in okusov so spekli slaščičarji in pridne gospodinje iz Ajdovščine, Vipave in Podnanosa. Bilo je veselo, zabavno in vroče, pa sami srečni in zadovoljni obrazi, ki so dobili polne vrečke dobitkov. Prav za vsakega olimpijca je bilo pripravljeno darilo. Noč je bila kratka in deževna, a v soboto zjutraj je sonce pozdravilo tekmovalce, ki so se odpeljali na različna prizorišča.

Kolesarji so tekmovali na odseku ceste Ajdovščina-Planina, plavalci so se odpeljali v hotel Jama v Postojno, tekme v namiznem tenisu in košarki pa so bile v športnem centru Police v Ajdovščini. Ob dvanajsti uri so bili znani že vsi dobitniki medalj in spet smo se zbrali na stadionu v Vipavi. Z neba je priletelo sladko presenečenje - namesto kapljic so zmajarji odvrgli bombone, ki so pomagali potešiti nestrpnost pred razglasitvijo zmagovalcev.

Po kulturnem programu, v katerem sta se predstavila brata Denis in Dejan Premrl iz Vipave in pevski zbor našega Centra, je napočil najbolj slovesen trenutek.

Srečni zmagovalci so sprejeli medalje iz rok znanih športnikov Mirana Tepeža ter Boruta in Britte Bilač; nič manj pa se niso bleščale medalje na prsih vseh drugih tekmovalcev, ki so zmagali v tekmi sami s seboj.

Vesele kapljice so se potrudile, da je vse potekalo po načrtih, da nam je bilo lepo in da so vsi iz Vipave odhajali zadovoljni.

Poslovili smo se kot velika družina zmagovalcev.

Spet se bomo srečali čez dve leti v Mariboru!

Zdenka Fučka

"BILI STE ČUDOVITI"

S temi besedami so se od nas poslovili enkratni gostitelji mednarodnih letnih iger SPECIALNE OLIMPIJADE Avstrije v Gradcu od 2. do 5. julija. Avstrijci so se po zimskih olimpijskih igrah v Schladmingu 1993 tudi tokrat odrezali kot izvrstni organizatorji in pohvalili bi jih lahko prav na vseh področjih, ki so vključena v tovrstno tekmovanje športnikov, ki so v svojih prizadevanjih res nekaj posebnega, fantastičnega.

Slovenski olimpijski komite SO je junija dobil prijazno povabilo, da se tudi naši športniki udeležijo tekmovanja v Gradcu. Slovenska ekipa naj bi štela 7 članov in 2 spremljevalca-trenerja. Dodelili so nam dve športni disciplini, plavanje in kolesarjenje.

Po uspešnih slovenskih letnih igrah v Vipavi smo imeli sveže rezultate in hitro smo sestavili ekipo: kolesarjenje 1200 in 3000 m - Miha Breznik (OŠ Roje-Domžale) in Ivo Lakner (VDC-Črnomelj), plavanje 25 in 50 m prosto in štafeta - Matjaž Klopčič (OŠ Roje-Domžale), Igor De Reya (VDC T.Hočevar-Ljubljana) in Peter Špehar (VDC-Črnomelj).

S kombijem VDC Črnomelj smo se odpeljali zmagam nasproti. Ob prihodu v Gradec so gostitelji poskrbeli za naše prijetno bivanje in tako je bilo vse do konca. Vrstili so se sprejemi, pozdravi, vrhunec pa je bil svečan sprejem vseh 500 športnikov iz 13 držav pri državnem glavarju dr.Josefu Krainerju na dvorcu Eggenberg. Tu nas je pričakala tudi visoka avstrijska eminenca, v večini so bili to sponzorji in donatorji iger.

Naslednji dan so se vrstila predtekmovanja, ki so športnike razvrstile v kategorije. V finalnem tekmovanju so se naši športniki odlično odrezali. Matjaž in Peter sta bila v plavanju celo prehitra in sta bila zaradi 15 odstotnega prekoračenja kategorične meje diskvalificirana. Domov pa smo prinesli: Ivo - dve zlati, Miha - dve bronasti, Matjaž - eno zlato, eno srebrno in Igor eno zlato medaljo.

Tako je bilo za nami še eno veliko prizorišče športnih iger. Doživetja, ki smo jih ponesli s seboj domov, so nepozabna. Vse skupaj je dokaz, kako prav je bilo, ko smo tudi v Sloveniji ustanovili SPECIALNO OLIMPIJADO.

Bronka Mulec

TRADICIONALNO SREČANJE NA GOLOVCU IN ODPRTJE BIVALNE ENOTE

Prvega julija je bilo na Golovcu v Celju že tradicionalno srečanje duševno prizadetih, njihovih svojcev in vseh, ki so s prizadetimi poklicno povezani.

Srečanje sta organizirala Javni zavod Center za varstvo in delo Golovec in Sožitje - društvo za pomoč duševno prizadetim Celje.

Letošnje srečanje je bilo posebej slovesno, ker je povezano z jubilejem zavoda in z odprtjem nove bivalne enote. Udeležencem smo pripravili pestro dogajanje: kulturni program, razstavo izdelkov, družabne igre, zabavo z ansamblom Roberta Zupana in možnost za ogled dejavnosti. Celotni program smo zastavili tako, da so udeleženci hkrati soustvarjalci in sodelavci pri njegovi izvedbi.

Dovolite, da vam za informacijo nanizamo še nekaj podatkov:

- Center za varstvo in delo Golovec je zavod, ki že deset let zadovoljuje potrebe po institucionalnem varstvu odraslih duševno prizadetih v celjski regiji, razvijamo pa tudi neinstitucionalne programe skrbi za prizadete, npr. mobilno strokovno pomoč na domu, jeseni bo zaživel klub duševno prizadetih kot možnost za občasna srečanja prizadetih;

- ob ustanovitvi je bilo v zavodu osemintrideset varovancev; danes jih je že sto; ni treba posebej poudarjati, da so njihove potrebe zelo različne, zato vsa leta težimo k razvijanju različnih programov in si prizadevamo, da bi bili vsi varovanci individualno in celostno obravnavani;

- matični objekt na Golovcu je postal že zdavnaj pretesen; danes delujemo na štirih lokacijah: na Golovcu, na Hudinji, na Ostrožnem in v enoti Žalec. Naša vizija je nova zasnova skrbi za odrasle prizadete. Po tej naj bi manjše in prijaznejše enote, integrirane v "normalno" okolje, zamenjale tip zavodskega varstva v zgradbah hospitalnega tipa;

- skladno z našo vizijo smo postavili tudi cilje, ki jih želimo doseči v naslednjih letih:

a) vsem našim varovancem zagotoviti zaposlitev, ki bo primerna njihovim zmožnostim (od enostavnih kooperantskih programov do programov lastne proizvodnje in za najbolj prizadete tudi zaposlitev v varstvenih skupinah);

b) varovancem, ki živijo v zavodu, zagotoviti sprejemljive bivalne razmere in potreben občutek varnosti in domačnosti (v skupinah družinskega tipa);

c) poskrbeti tudi za tiste prizadete, ki ne potrebujejo zavodske obravnave, ampak le občasno pomoč (mobilna služba, klub);

č) zagotoviti enake možnosti obravnave populaciji, za katero doslej nismo mogli poskrbeti (osebe, priklenjene na invalidski voziček, težje prizadete osebe, posebne oblike priprav na zaposlitev za absolvente šol s prilagojenim programom);

d) ponuditi oporo družinam prizadetih pri reševanju njihovih stisk v zvezi z odraščajočim prizadetim otrokom;

e) poskrbeti, da bodo prizadeti postali in ostali del nas tako, da jih bomo kar najbolj vključevali v okolje (sodelovanje z različnimi društvi, športne in kulturne prireditve, sodelovanje v specialnem olimpijskem gibanju, letovanje med "normalnimi dopustniki", priložnostne zaposlitve zunaj delavnic v okviru zavoda);

- postavljene cilje uspešno uresničujemo; na področju zaposlovanja prizadetih sodelujemo s številnimi kooperanti; imamo svojo šiviljsko in lesno delavnico; izdelke uspešno prodajamo, manjše skupine varovancev odhajajo na "terensko delo", npr. v Avstrijo; v kratkem bomo začeli s programom posebnih priprav na zaposlitev; usposabljamo objekte za bivanje varovancev; izvajamo akcijo za pridobitev druge bivalne enote - z njo bomo omogočili bivanje invalidom; naši strokovni programi so usmerjeni v ohranjanje samostojnosti in dejavnosti varovancev; prizadevamo si, da bi bili varovanci čim manj odvisni od zavoda in čim bolje pripravljeni za življenje med "normalnimi" ljudmi. Skupaj z njimi poskušamo "vnovčiti" vse njihove ohranjene zmožnosti in skrite talente v številnih prostočasnih dejavnostih, med katerimi imajo najdaljšo tradicijo ples, zborovsko petje, ročna dela, fotografija, vrtičkarstvo, rekreativni in tekmovalni športi, letos pa se jim je pridružila še delavnica z domačjo obrtjo.

Ana Junger, dipl.psih.

DOMAČE NOVICE

Najprej vesele novice. Končno nam je uspelo zopet izdati nekaj konkretnega. To pot so to plakati s slogani. Tiskali smo jih na predlog kolegov iz VDC- jev (Blaznik-Ljubljana, Gričar-Novo mesto). Napravljeni so v več različicah. Eni so s slogani ("Čas je za lepšo prihodnost" in "Podari več drugačnim ljudem!"), isti motivi pa so tiskani tudi brez sloganov, da jih boste lahko v društvih uporabljali za svoje dejavnosti in le dopisali namen (prireditev ipd.). Druga dva plakata sta tiskana na temo specialne olimpiade in predstavljata motive iz zimskih in letnih športov. Drugi "podvig" je izdaja drobne brošurice Deluj pozitivno, ki jo je priredil za objavo dr.Anton Kotar po izvirniku Ann Shearer in jo je že pred leti izdala mednarodna starševska organizacija ILSMH. Predstavlja konkretne primere oseb z motnjo v duševnem razvoju in starševskih organizacij, poleg tega pa daje napotke za delo z mediji ipd.

Položaj okoli uskladitve nadomestil za invalidnost za leto 1994 je po svoje značilen za naše trenutne družbene razmere. Po seji našega IO, kjer smo temeljito prediskutirali vso to problematiko in kjer smo žal ugotovili, da zaradi določil Zakona o ustavnem sodišču kot skupna organizacija ne moremo posredovati, je postopek za oceno ustavnosti vladnega sklepa začel v svojem imenu in posredno na simbolni ravni osebno naš predsednik gospod Škof. Z veliko nestrpnostjo pričakujemo odziv na dano pobudo, saj se v tem primeru ne izpodbija samo konkretna višina nadomestila, ampak predvsem državni odnos do teh oseb, ki so postavljene kot subjekti v najnižji rang materialne osebne zaščite, celo pod raven minimalnega varstva, ki velja za druge osebe, ki nimajo nobenih lastnih dohodkov. Ker je naše zadnje obvestilo društvom o tej situaciji "našlo pot" tudi na resorno ministrstvo, smo bili nekoliko "pokarani", "zakaj smo tako jezni". Mislim, da v tem primeru ne gre za nobeno odvečno jezo, ampak preprosto za to, da v lastni organizaciji opravljamo poslanstvo, ki ga preprosto rečeno imamo. Našo pobudo pa nikoli ni bilo jemati kot osebno, celo nasprotno, zamišljamo si jo kot zelo resno pomoč tudi resornemu ministrstvu, ki v elementarnem smislu v naši državi skrbi za velik del njenih prebivalcev. Da pa igramo v našem primeru zastopniško vlogo v korist osebam, ki si same ne morejo zagotavljati svojih potreb je realno dejstvo, ki nas je v vseh oblikah delovanja življenjsko povezalo. Zato ne bo odveč, če bomo v podobnih situacijah kot subjekt civilne družbe še morali posredovati, pa čeprav proti kakim državnim odločitvam, ki posredno določajo sistem družbenih vrednot. Če pa kdo občuti, da je osebno prizadet, morda ne bi bilo slabo, da z dejanji te občutke zanika.

Nič posebnega se ne premika pri t.i. Mreži varstveno-delovnih centrov. Po decembrskih regijskih posvetih je dejavnost spet upočasnjena, čeprav smo prepričani, da tako gradivo, ki bi bilo temelj razvoja različnih oblik skrbi za odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju, preprosto potrebujemo ne glede na to, da je to celo zapisano v Zakonu o socialnem varstvu. Trenutno so v obravnavi predlogi standardov in normativov za različne socialne storitve, med drugim tudi za dejavnost varstveno-delovnih centrov. Seveda bi bilo bistveno laže, če bi že imeli omenjeno mrežo, saj bi lahko veliko laže aplicirali stanje s potrebami in predvidenim razvojem. O razvoju sprejema teh normativov in standardov vas bomo sproti obveščali.

Po enoletnem premoru se je zopet sestal Aktiv varstveno-delovnih centrov Slovenije, ki je na dvodnevnem posvetu v Murski Soboti obravnaval velik del trenutne problematike. V enem delu so sodelovali tudi predstavniki Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve skupaj z državno sekretarko za področje socialnih zadev. Splošno mnenje udeležencev je bilo, da niso dobili vseh najbolj konkretnih odgovorov na svoja vprašanja. To pa je po svoje razumljivo, ker nam pri izvedbi zakonodaje s področja socialnega varstva manjka kar nekaj predvidenih podzakonskih dokumentov, ki bi jih "država" morala sprejeti že lani. Žal je žalostno, da se vse prevečkrat vračamo tudi na nekatera elementarna konceptualna vprašanja, kar je razvojno morda koristno, vsekakor pa ne več, če izhajamo iz že dosežene stopnje pravic samih duševno prizadetih. Še vedno imamo vse preveč različnega gradiva in predlogov na različnih mestih, ki večinoma med seboj niso usklajena, zato veliko pričakujemo po eni strani od novo nastalega vladnega urada za invalide, kakor tudi nacionalnega socialnega programa. Prava osvežitev tega posveta varstveno-delovnih centrov pa je bilo predavanje s področja socialnega marketinga, ki tudi našemu področju dela odpira nova obzorja.

Konec maja se je sestal tudi izvršni odbor Zveze. Obravnaval je predvsem rezultate razpisa za seminarje in letovanja, stanje ob uskladitvi nadomestil za invalidnost in trenutne zadeve, ki jih ima navadno "sistematično" na vsaki seji (izvedba letnega programa, financiranje, Svet invalidskih organizacij Slovenije, Specialna olimpiada Slovenije, založniška dejavnost, mednarodna dejavnost, Želva d.o.o itn.). Sprejel je tudi pobudo ravenskega društva, naj se znova da v presojo možnost dokupa pokojninske dobe za nekatere matere. O tem bomo več poročali drugič, ko bo znan izid te pobude.

KAKO DELUJEJO DRUGJE

V Novem mestu so imeli maja širši posvet, kako končno priti do mentalnohigienskega oddelka. Naše društvo je ta posvet pripravilo v sklopu dejavnosti ob mednarodnem letu družine. Žal smo tudi tokrat ugotovili, da ni vedno težava samo v denarju ali strokovnem osebju, ampak v tem, kako združiti sile, znanje in organizacijo, da bi končni uporabniki, duševno prizadeti in njihovi starši dobili potrebne zdravstvene storitve na enem mestu. Seveda so bili sklepi razveseljujoči, vprašanje pa je, kako bodo uresničeni in tudi kdaj bo to. Če ne drugega, so sedaj znani ljudje, ki naj bi v okvirih svoje pristojnosti organizirali dejavnost, kakršno Dolenjska tako potrebuje.

Dve mednarodni sodelovanji: po dveh letih smo končno uskladili termin za že dolgo napovedan študijski obisk centrale Lebensfilfe v Marburgu na Lahni. Na povabilo evropskega predsednika ILSMH, dr. Tom Muttersa, sva bila z našim predsednikom po eni strani njegova gosta, po drugi plati pa tudi gosta nemške organizacije, ki ima več kot 580 združenj po vsej Nemčiji. Centrala te organizacije je najbolje organizirana starševska organizacija na svetu, ki zaposluje samo v Marburgu več kot sto sodelavcev. Organizacijsko je razdeljena na šest oddelkov, ki pokrivajo ožja strokovna področja, pravno področje, tisk in odnose z javnostjo, trženje, problematiko staršev in organizacijske povezave. Poleg tega je tu osrednja knjižnica z literaturo iz vsega sveta, seveda povezano s problematiko duševne prizadetosti, in videoteka. Na policah te knjižnice sva na naše veselje zagledala tudi Naš zbornik. Seveda nas je zanimalo vse, najbolj pa za nas novi organizacijski prijemi na področju socialnega trženja, kakor se širše rečeno poimenuje tudi celotno področje financiranja, seveda zvezne centrale, ker je financiranje navzdol stvar dežel in lokalnih skupnosti. Presenečeni smo bili, da je skoraj celotno financiranje dejavnosti zvezne centrale prepuščeno lastni pobudi, donatorstvu, sponzorstvu in podobnim dejavnostim, seveda pa je organizirano strogo profesionalno. Na leto morajo za svoje potrebe pridobiti 28 miljonov nemških mark. Morda bomo našim društvom lahko te izkušnje prenesli vsaj informacijsko na kakšnem našem meddruštvenem posvetovanju. Udeležila sva se tudi seje redakcijskega odbora za izdelavo "bazičnega" videa o duševno prizadetih osebah in njihovih potrebah. Zvezna centrala je tudi izobraževalni center za Nemčijo, saj vse leto organizira razne seminarje, ciklične tečaje in šole, vendar predvsem za strokovnjake različnih profilov, starši se ne udeležujejo teh oblik izobraževanja. Seveda je to razumljivo, če vemo, da je Lebenshilfe v tej fazi razvoja usmerjen v izvajanje skrbi za osebe z motnjo v duševnem razvoju, saj so oni tisti, ki imajo v svojem okviru organizirane razvojne vrtce, šole, usposabljanja, varstveno-delovne centre, bivalne enote ipd. Dela enega izmed seminarjev, namenjenega učiteljem v rednih šolah (integrativni procesi), sva se tudi osebno udeležila. Drugega dne sva si ogledala enega izmed varstveno-delovnih centrov v bližini Marburga in se dolgo pogovarjala z vodstvom. Zelo sva bila zadovoljna, ko sva videla, da je naša zasnova varstveno-delovnih centrov zelo podobna (čeprav ni posnetek), seveda predvsem v naši

končni viziji in še ne toliko v današnjih naših razmerah. Dileme, kdo naj kaj počne, tu sploh ni, saj so izvajalci storitev njihovi uslužbenci, ki izvajajo vse različne potrebne storitve (dnevno varstvo, zaposlovanje, osnovno nego in varstvo za najtežje, organizacijo bivanja, prostega časa, prevozov itn.). Z doktorjem Muttersom pa smo se veliko pogovarjali in se od njega predvsem tudi učili o celotni zasnovi delovanja straševskih organizacij v Evropi. Gospod Mutters dobro pozna naš položaj, saj je bil v Sloveniji že pred dvajsetimi leti, nato pa vnovič predlani, mariborsko društvo pa ga je v okviru medmestnega sodelovanja povabilo tudi na proslavo svoje obletnice. Bistvo vseh njegovih napotkov, ki naj bi bili stalno vodilo starševskih organizacij, je izraženo v enem stavku: Država naj zagotovi princip t.i. subsidiarne odgovornosti, kjer mora pravno-formalno z zakoni zavarovati duševno prizadeto osebo v vseh njenih življenjskih potrebah in seveda zagotoviti sredstva iz javnih financ. Izvajanje konkretnih oblik pa naj bo prepuščeno t.i. avtentičnemu interesu, kjer strokovnjaki, starši, zasebna pobuda, Cerkev in drugi "pokrivajo" vse izvedbene potrebe, medtem ko država s svojimi ustanovami zagotavlja skrb le na deficitarnih področjih. Doktor Mutters je oče starševskih organizacij, ki so se po drugi svetovni vojni začele razvijati najprej v Zahodni Evropi, kasneje pa tudi drugod po svetu in se danes združujejo v mednarodno ligo ILSMH; formalno- pravna polnopravna članica le-te bo postala letos tudi naša organizacija. Drugi mednarodni stik je bil na redni letni evropski konferenci starševskih organizacij za duševno prizadete, ki je bila letos na Portugalskem. Osrednja tema je bila Skrb za odrasle osebe z duševno prizadetostjo. Velik poudarek je bil namenjen državam Vzhodne in Srednje Evrope, ki so zaradi svojih notranjepolitičnih razmer v zadnjih letih množično okrepile samo evropsko ligo. Naš položaj v tej evropski družini je po svoje specifičen. Na eni strani spadamo - tako menijo - predvsem po družbenem in socialnem položaju v sklop t.i. držav Vzhodne in Srednje Evrope, po številčnosti, vsebini, tradiciji, organiziranosti in predvsem dejavnosti pa smo v krogu držav, ki ne potrebujejo več neke elementarne podpore (partnerstvo in tutorstvo organizacij iz Zahodne Evrope), seveda pa nam še kar precej manjka na področju znanja, zasnov in tudi sistematičnega materialnega varstva oseb z motnjo v duševnem razvoju. Te konference so zelo naporne, vendar po drugi strani tudi izredno koristne, saj se ravno tam ustvarja veliko bilateralnih stikov, izmenjuje izkušnje, zve marsikaj novega, kar navadno ne seže do nas. To velja predvsem za različne dejavnosti v krogih Združenih narodov, UNICEF-a, Evropske unije ipd. Ugotavljamo, da je še veliko neizkoriščenih možnosti tudi na področju zunanje finančne podpore, saj je v Evropi in svetu precej fondacij in drugih namenskih sredstev, ki so predvsem razvojno usmerjena, za katera še ne vemo ali jih ne znamo uporabljati. Ker se svetovnega kongresa lige v Indiji letos ne bomo udeležili predvsem iz finančnih vzrokov (čeprav bomo ravno na tem kongresu sprejeti kot polnopravna članica lige), je bilo zanimivo spremljati priprave na ta kongres. Vodstvo svetovne lige bo novembra prevzel naš "sosed", doktor Eigner iz Avstrije.

Informacije je maja in junija zbral in zapisal Tomaž Jereb

POHIŠTVO
KUHINJE
SPALNICE
SEDEŽNE GARNITURE
OMARE
REGALI
sint
sodobni interieri d.o.o.
ŠKOFJA LOKA
PODLUBNIK 266
TEL./FAX 064/621-917
623-271

SERVIS AVTOGUM
FRANC GREGORC
STELETOVA 2, MENGEŠ
TEL. 061/737-289

PEČARSTVO
BOGDAN JERNEJČIČ
Liparjeva 21, Mengeš
tel. 061/739-533

BOŠTJANA IN NJEGOVEGA OČETA

Že dalj časa sem prosila Boštjanovega očeta, da napiše nekaj vrstic o tem, kako je naučil Boštjana smučati. Ker ima človek vsak dan zelo malo prostega časa, pa tudi za pisanje nismo vsak dan razpoloženi, sem se odločila, da po izrednem uspehu Boštjana na četrti zimski specialni olimpiadi - prismučal je srebrno medaljo v veleslalomu - lažja proga, napravim z očetom kratek intervju. Gotovo boste vprašali, zakaj.

Namen tega pogovora je, da seznanim starše, ki imajo podobne probleme kot on, kako lahko organizirajo prosti čas svojega otroka. Tisti otroci, ki so vključeni v zavode, imajo organiziranih veliko dejavnosti v popoldanskem času. Vsak otrok najde katero od njih zase. Pri tistih otrocih, ki so vključeni v popoldnevno usposabljanje, pa morajo starši z razrednikovo pomočjo ugotoviti, katere sposobnosti so v otroku, in te tudi razviti za koristno preživljanje prostega časa. Mnogi starši poskusijo z različnimi dejavnostmi. Ko ugotovijo, da bo njihov otrok razvijal določene sposobnosti, nadaljujejo s treningom. Nekateri starši potrebujejo za iskanje sposobnosti dalj časa. Tisto dejavnost, za katero pokaže otrok največ sposobnosti in veselja, starši razvijajo in ta postane otrokov konjiček. Z njim otrok organizirano in smotrno preživlja svoj prosti čas, pridobiva nove socialne izkušnje, ki bogatijo njegovo življenje. Nekateri starši pa sploh ne odkrijejo otrokovih sposobnosti, ker so prepričani, da je njihov otrok toliko drugačen, da ne bo ničesar zmogel.

Zavedati se moramo, da so v vsakem otroku neke sposobnosti, ki jih moramo odkriti in razvijati. Zato spodbujam starše, ne vrzite puške v koruzo, ampak iščite in odkrivajte sposobnosti svojih otrok. Poskusite. Treba je začeti, vztrajati in uspeh se bo zagotovo pokazal.

Želim vam predstaviti našega Boštjana in njegovega očeta, da boste spoznali, koliko truda je vložil ta oče v učenje smučanja svojega sina. Za Boštjana so namreč značilne motnje v ravnotežju, v koordinaciji gibov in strah pred višino. No, pa naj vam za začetek predstavim Boštjana.

Boštjan je petnajstletni deček z Downovim sindromom, ki obiskuje tretjo stopnjo delovnega usposabljanja v Osnovni šoli Helene Puharjeve v Kranju. Je prikupen, miren deček z dobro razvitimi socialnimi navadami. Osnovna in fina motorika sta slabše razviti. V gibanju so prisotne motnje ravnotežja, motnje koordinacije in pa izrazit strah pred višino. Že najmanjša stopnička mu je ovira, negotovost, strah. Potrebuje takojšnjo individualno pomoč. Kljub vsem opisanim motnjam v motoriki in strahu pred višino je njegovemu očetu ob pomoči učiteljice, ki je razvijala osnovno in fino motoriko, uspelo z mnogo truda in vztrajnosti doseči, da danes Boštjan smuča samostojno na zahtevnejših smučiščih in tekmuje.

Zanimalo me je, od kod očetu zamisel, da bi Boštjan začel kljub omen-

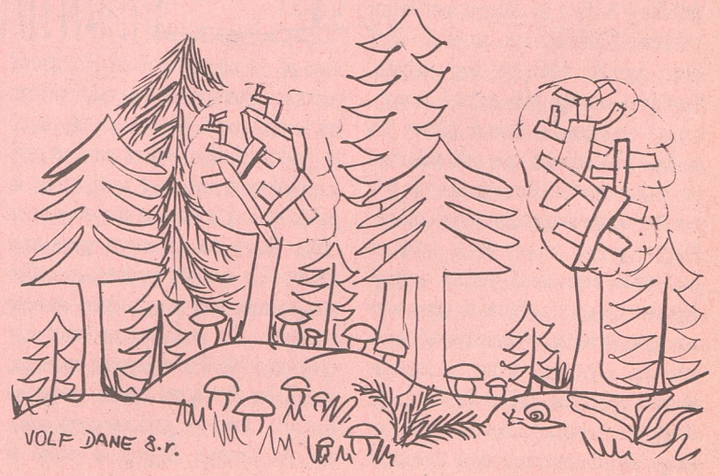

jenim motnjam v motoriki smučati. Odgovoril mi je, da posebnega načrta zato ni izdelal. Glede na to da se je sam v zgodnji mladosti veliko ukvarjal s športom, je bil prepričan, da mora družina kljub Boštjanu še naprej športno živeti, da v bistvu Boštjan ne bo ovira za njihovo nadaljnje življenje. Šport je bil del očetovega življenja. Zato je Boštjanu pri štirih letih kupil vso smučarsko opremo. Na vprašanje, kako sta začela smučati, je odgovoril: "Učenje smučanja bi lahko razdelili v tri stopnje:

Prva stopnja je bila stik s snegom, hoja na smučeh po ravnem. Najprej sem Boštjana držal za roke in skupaj sva hodila po snegu okoli hiše in po bližnjem travniku. Po štirinajstih dneh vadbe nama je uspelo, da je samostojno hodil s smučmi po snegu. Potem sem mu nametal malo snega z najmanjšim padom in ga učil teptati sneg - smučka ob smučko. To je bilo zelo težko. Potreboval je veliko pomoči in ponavljanj. Na vrhu hribčka sem mu naredil veliko prostora, da je lahko obračal smuči. Potem sem ga prijel in se počasi spuščal z njim. Po štirinajstih dneh vadbe si je upal samostojno peljati po tem najinem hribčku - 3 do 4 m dolgem, pol metra visokem. Naslednje leto se je že sam, brez pomoči, vozil po tem hribčku. Postopno sem mu hrib zviševal, postopno sva obvladovala višino in hitrost. Ko je dopolnil sedem let, smo odšli z družino za teden dni na Krvavec. To bi bila nekako Boštjanova druga stopnja učenja. Najprej sva se tri leta vozila tako, da je Boštjan vozil med mojimi nogami. Njegove noge s smučkami so sprva nadzorovano opletale. Nisem obupal, vztrajal sem. Ogromno težav je imel na vlečnici. Ni znal prijeti krožnika, ga držati, ga spustiti. Veliko sva vadila na snegu tako, da sem mu podajal smučarsko palico, ki jo je moral dajati med noge. Od njega sem zahteval, da je palico odvrgel. Potem je sledilo učenje s pomočjo gospoda Metoda Kovačiča - žičničarja na vlečnici. Velikokrat je tekel za Boštjanom, mu popravil krožnik, ga počakal na vrhu, mu odvzel krožnik ipd. Tega gospoda imajo vsi otroci zelo radi. Prav ta njegova prijaznost je pripomogla, da je Krvavec dobil turistični nagelj. Ta gospod še danes dela na Krvavcu in prav on nam je veliko pomagal. Vsi v družini smo mu zelo hvaležni. Boštjan je potreboval eno leto, da se je naučil spustiti krožnik. Neštetokrat je padel,

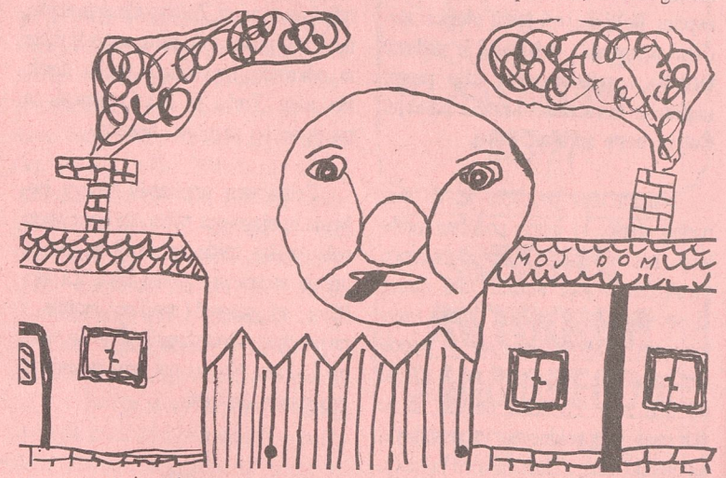

sam pa se ni znal pobrati. Potreboval je pomoč. Postopno sem ga začel spuščati na otroški progi. Nastale so težave, ko je pridobil hitrost, saj ni znal ustaviti. Zapeljal se je naravnost proti smreki in pristal v skali. Obraz so mu obvarovala očala. Nekaj časa ga znova nisem upal spustiti. Ko sva oba pridobila nekoliko več poguma, sem ga spet začel spuščati po progi. To je bilo razmeroma kar dolgo obdobje. Ko je dopolnil enajst let, je nekako obvladoval otroško progo na Krvavcu. Tako sva večkrat sama odhajala na Krvavec. K prijetni smuki in dobremu počutju sta veliko prispevala prijaznost osebja in korekten odnos celotnega kolektiva RTC Krvavec. Čeprav duševna prizadetost še ni družbeno priznana kategorija, sva bila letos deležna posebnega popusta pri nakupu vozovnic. Po naravi zelo miren mi je Boštjan v avtu nenehno govoril, spraševal. Bil je navdušen in taka doživetja so zelo pozitivno vplivala na ves njegov razvoj. Tudi sam sem imel sprva neprijetne občutke, občutek neugodja. Z uspešnim vključevanjem Boštjana v razna okolja, je ta občutek povsem izginil. Danes sem na primer zelo ponosen, da sem ga sam naučil smučati, čeprav je to trajalo zelo dolgo.

Temu obdobju bi sledila tretja stopnja učenja smučanja. V dobrih snežnih razmerah sva odhajala na zahtevnejše vlečnice na Zatrnik, na Pokljuko, na Krvavec. S trinajstmi leti je pokazal zelo velik napredek. Zanimivo, kako je potem hitro napredoval. Danes vozi samostojno na vseh terenih, če je seveda sneg ugoden. Pri učenju sem vztrajal, ker sem želel normalno živeti kljub Boštjanovi drugačnosti in ker je Boštjan sam kazal veselje do smučanja." Na vprašanje, kaj meni o specialni olimpiadi in kako je Boštjan doživljal srebrno medaljo, je oče nadaljeval: "Prvo informacijo o Specialni olimpiadi sem dobil iz časopisa, in sicer iz reportaže Zavoda za delovno usposabljanje mladine iz Črne na Koroškem, kjer so se otroci pripravljali na svetovno specialno zimsko olimpiado, ki je bila lani v Schladmingu. Želel sem si, da bi tudi moj Boštjan lahko kdaj tekmoval. No in letos se mi je ta želja uresničila. Osnovna šola Helene Puharjeve nama je omogočila, da sva se udeležila Četrte specialne zimske olimpiade, ki je potekala 18. in 19. februarja v prelepem in zasneženem Pohorju, natančneje na Arehu. Za naju oba je bilo to nekaj zelo lepega - nepozabnega. Boštjan je pridobil novo kvaliteto v življenju. Srečal se je z vrstniki iz vse Slovenije, z njimi tekmoval, se zabaval, plesal, jedel in spal. Na tekmovanju je zasedel drugo mesto - dobil je srebrno medaljo v veleslalomu na lažji progi. Bil sem vesel, saj je dokazal, da je sposoben sodelovati na tekmovanju. To je bilo Boštjanovo prvo tekmovanje, pa še to je bilo obogateno z medaljo. Boštjan je še ves teden žarel od veselja in sreče. Vse sorodnike, sošolce in prijatelje je seznanil s svojo medaljo. Zelo ponosno jo je nosil okoli vratu in jo razkazoval. Olimpiado je doživljal kot nekaj najprijetnejšega. Bil je vesel, sproščen, srečen. Postal je samozavestnejši. Nenehno je spontano govoril in pripovedoval. Drugače je zelo miren, brez lastne pobude in potrebuje zelo veliko spodbud, da sploh kaj pove. Tedaj je kar vrelo iz njega."

Kako ste doživljali Boštjanov uspeh na olimpiadi?

Oče je nadaljeval: "Bil sem vesel. Ves moj dolgoletni trud, vsa moja vztrajnost in požrtvovalnost so bili poplačani. To je bilo nekaj nepozabnega, še posebej, ko zagledaš na odru za zmagovalce svojega sina, za katerega si v preteklosti mislil, da ne bo nikoli sposoben skrbeti sam zase ali celo sodelovati v rekreaciji.

Letos sva malo vadila. Nekaj dni pred olimpiado sem mu na Pokljuki pokazal, kaj sploh je veleslalomska proga. Na predtekmovanju sva se nekajkrat peljala po progi in naslednji dan je tekmoval. Nisem mogel verjeti. Ta njegov uspeh mi vliva novih moči za nadaljnje delo."

Kaj lahko svetujete drugim staršem?

"Vsem staršem svetujem, naj poskusijo s svojimi otroki različne oblike rekreacije. Razvijajte tista področja, za katera pokaže otrok sposobnosti in zanimanje. Preskusite različne dejavnosti; prepričan sem, da je v vsakem otroku neka sposobnost, ki jo je treba razvijati. Samo poskusite. Začnite in vztrajajte. Odsvetujem vam vsako uporabo sile, vse naj poteka najbolj prijetno. Le nikoli ne mislite: "Moj otrok je toliko drugačen, da se zagotovo ne bo ničesar naučil." Če bi tako mislil, danes moj Boštjan ne bi smučal. Lani sem spoznal, da ga zanima namizni tenis. Sam je prijel za lopar in žogico, ko me je opazoval v igri s hčerko - Boštjanovo starejšo sestro. Tudi midva sva poskusila, se znova učila in danes naš Boštjan zelo dobro igra namizni tenis, štirikrat na teden igrava približno eno uro."

Ko sva tako prijetno kramljala, sva ugotovila, da imajo danes starši veliko več možnosti, kot jo je imela njihova družina v preteklosti. Ko se je v tej družini rodil Boštjan, so bili zelo osamljeni - sami s svojim največjim problemom. Danes imajo vsi starši možnost obiskovanja raznih šol za starše, kjer lahko rešijo prenekatere svoje dileme, od občutka krivde do procesov sprejetja otroka takega, kot je, do razvijanja njegovih sposobnosti. Zato danes svetujemo vsem staršem: sodelujte v vseh oblikah pomoči, ki jih organizirajo Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije in občinska društva. Ne zapirajte se v svoj krog, ne poglabljajte svojih problemov. Z upanji in dvignjeno glavo glejte v svojo prihodnost. Skrb za naše otroke se nenehno izboljšuje in povečuje. Imamo veliko kakovostnih

razvojnih oddelkov, oddelkov za delovno usposabljanje, zavodov, varstveno-delovnih centrov, veliko šol za starše, letovanj, letno olimpiado, zimsko olimpiado, plavalno olimpiado, likovno kolonijo ipd. Pri-poročam vam, da vsak od vas najde kakšno dejavnost, ki ustreza njegovemu otroku, jo razvija in s tem bogati otrokovo življenje. Prepričana sem, da boste z malo dobre volje in ljubezni v do-ločenem času doživeli to, kar je Boštjanov oče:

BOŠTJAN JE SREČEN IN Z NJIM JE SREČEN TUDI ON.

Na vprašanje, kaj si želi v prihodnje, je Boštjanov oče odgovoril: "Želim si, da bi bila naša družina zdrava, da bi še izpopolnil Boštjanovo sodelovanje v rekreaciji in da bi se družina veselila drobnih majhnih vsakodnevnih sinovih uspehov. Rad bi se tudi zahvalil Osnovni šoli Helene Puharjeve, ki nama je omogočila udeležbo na zimski olimpiadi."

Ob pisanju intervjuja ne morem mimo pohvale in zahvale. Rada bi se zahvalila vsem ljudem, ki so začeli z gibanjem - s specialno olimpiado, še posebej pa gospodu Marijanu Lačnu - predsedniku olimpijskega komiteja, ki je toliko truda vložil v to, da naši otroci danes lahko doživljajo nove kvalitete v življenju - družiti se z vrstniki, razvijati prijateljstvo, tekmovati in na koncu olimpiade biti NAJSREČNEJŠI. Težko je opisati vsa doživetja, ki jih doživi naš otrok na takem srečanju. Ta doživetja so celo več - prekašajo mnoga doživetja v usposabljanju. Ob koncu se želim zahvaliti vsem delavcem Zavoda dr. Marijana Borštnarja v Dornavi za nepozabno gostoljublje, še posebno pa druženje s koranti. Še enkrat zahvala vsem.

Stanka Grubešič

"NIKOLI MI NI DOLGČAS"

PRAVI DARKO, ZA KATEREGA SKRBI LE MAMA

Poznam ga že veliko let. Visok, močan, črnolas fant. Vedno dobre volje in pripravljen pomagati. Kljub zmerni motenosti v duševnem razvoju in epilepsiji je zelo samostojen in se dobro vključuje v svoje okolje.

Ob kavici, ki jo zelo rad pije, sem se s tem družabnim in zgovornim fantom pogovarjala o njegovem življenju. Ime mu je Darko Rajh, stanuje na Potrčevi cesti 24, na Ptuju. Živi z mamo in bratom, oče je že umrl. Stanujejo v hiši z veliko vrta, na katerem Darko dela najraje.

Na vprašanja, kakšne so njegove želje, kako razmišlja, živi in dela, je Darko povedal takole:

"Darko, koliko si star?"

"Štiriinštirideset let. Še šest let, pa bom imel Abrahama."

"S kom živiš?"

"Z mamo in bratom, ki je invalidsko upokojen. Ata je že umrl. Od tega bo štiri leta. Ko mame ne bo več, grem v dom ostarelih."

"Ti je kdaj dolgčas?"

"Ne, nikoli."

"Kaj najraje počneš?"

"Prekopavam vrt."

"Vrt prekopavaš spomladi, kaj pa pozimi?"

"Sedim v kuhinji in pijem kavo. Rad gledam televizijo."

"Kaj najraje gledaš na televiziji?"

"Poročila in kakšen film."

"Ob kateri uri vstajaš?"

"Ob pol osmih. Prej, ko je še Leon (brat) hodil v službo, sem vstal že ob pol petih. Spat pojdem zvečer po poročilih."

"Kako preživljaš dneve?"

"Skrbim za prašiče in muco. Za kokoši ne skrbim več, zanje skrbi zdaj Leon."

"Kaj še počneš?"

"Hodim v trgovino, na banko plačat položnice, na pokopališče atu na grob. Vsako nedeljo grem k maši."

"Si hodil v šolo?"

"Da."

"V katero?"

"V posebno šolo."

"Se mogoče spomniš, kako dolgo si hodil?"

"Končal sem štiri razrede." (Mama je dodala, da je obiskoval šolo osem let.)

"Si hodil v šolo sam ali te je kdo spremljal?"

"V šolo in iz nje me je spremljala mama."

"Potem ko si zapustil šolo, si ostal doma ali si se kje zaposlil?"

"Delal sem v Opekarni v Žabjaku."

"Kaj si delal?"

"Zlagal sem opeko na tovornjak."

"Se mogoče spomniš, kako dolgo si bil zaposlen?"

"Štiri leta."

"Čemu si prenehal delati?"

"Ker sem imel pogoste napade. Delal sem na močnem soncu."

"Si se še pozneje kje zaposlil?"

"Ne."

"Torej si od takrat vedno doma?"

"Da."

"Imaš še vedno veliko epileptičnih napadov?"

"Da. Večino jih imam ponoči."

"Jemlješ kakšna zdravila?"

"Da. Ti ne veš, koliko zdravil sem že pojedel."

"Dobivaš kakšno denarno pomoč?"

"Da. Dobim deset odstotkov atove pokojnine. To je štiri tisoč tolarjev."

"Kako porabiš denar, ki ga dobiš?"

"Shranjujem ga na banko. Ko ga imam več, si kaj kupim."

"Kaj si si kupil nazadnje?"

"Kolo in kosilnico."

"Kam se pelješ s kolesom?"

"Na pokopališče in k botri."

"Si včlanjen v kakšno društvo?"

"Ne."

"Te je kdo kam povabil (na srečanje, v kakšno društvo, v kolonijo ipd.)?"

"Ne, nikoli nihče."

"Za konec še vprašanje, kaj si najbolj želiš?"

"Zdravje, ki ga nikoli ne bo. Če bi bil zdrav, bi se že zdavnaj poročil."

Najinemu pogovoru se je pridružila tudi mama. Povedala je, da je globoko razočarana, ker za Darka v vseh teh štiriinštirideset letih ni nikoli nihče nič vprašal: ne zdravstvena in ne socialna služba. Nikoli ga niso nikamor povabili - ne v kolonijo ali na kakšno srečanje pa tudi ne v katero od društev za duševno prizadete. Z možem naju ni nihče seznanjal, nama dajal napotkov za delo in vzgojo duševno motene osebe, nihče naju ni obveščal o dogajanjih na tem področju, o možnostih sodelovanja v kakšnem društvu, kaj šele povabil na kakšno srečanje staršev otrok, motenih v razvoju. Darko ni bil deležen nobene vzgojno-izobraževalne ali kakšne druge pomoči na domu. Nikoli ga ni obiskal nihče iz pristojnih služb. Tako je bil po končani osnovni šoli popolnoma prepuščen nama in najinemu prizadevanju pri iskanju rešitev in pomoči. Kljub mnogemu trpljenju, predvsem velikim duševnim stiskam in iskanju zdravstvene pomoči doma in v tujini sva z možem Darka poskušala vzgojiti v čimbolj neodvisno in samostojno osebo. Lahko rečem, da nama je to pri vsem prizadevanju uspelo brez kakršnekoli tuje pomoči. To se kaže v tem, da Darko sam pojde v trgovino, na pošto in banko. Zdaj, ko se približujem sedemdesetim letom starosti, mi je Darko v veliko pomoč. Vsa težja dela na vrtu opravi sam. Moram mu le pokazati in natančno razložiti, kako se kaj naredi ali dela.

Prepričana sem, pravi Darkova mama, dokler se bo v naši družbi toliko govorilo o humanosti, o dobro organizirani pomoči socialne službe, obenem pa bo tako malo narejenega na tem področju, bodo naše odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju prepuščene same sebi in njihovim staršem, rejnikom, morda tudi "pohlepnim" sorodnikom. Ko bom umrla, bo Darko v domu ostarelih ali, če bo mogoče, v kakšni cerkveni ustanovi, ker sem prepričana, da bodo tam zanj poskrbeli najlepše. Strah me je le tega, da ne bi po moji smrti ostal kje sam, zavržen in zaničevan na robu družbe." Na koncu se lahko le vprašamo, kako bi najbolje poskrbeli za odrasle duševno motene osebe, ki živijo z ostarelimi starši ali pa so ostale popolnoma same?

Načeloma sta socialna varnost in skrb naše družbe za odrasle osebe z motnjami v duševnem razvoju zelo velika. Toda, zakaj ne dovolj učinkovita?

Helena Ocvirk, Ptuj

KAJ VEŠ O PROMETU

V torek, sedmega junija, je bilo v Krškem področno prometno tekmovanje Kaj veš o prometu. Pripravile so ga Osnovne šole s prilagojenim programom Dolenjske in Posavja. Poleg tekmovalcev osnovnih šol s prilagojenim programom iz Sevnice, Črnomlja, Mirne in Krškega smo se ga udeležili tudi tekmovalci Osnovne šole s prilagojenim programom Dragotina Ketteja iz Novega mesta. Sodelovalo je sedemnajst tekmovalcev in ena tekmovalka. Za tekmovanje smo se vestno pripravljali. V Krško smo se odpeljali s šolskim kombijem. S seboj smo vzeli dve kolesi in nove kolesarske čelade. Pred odhodom nam je gospa ravnateljica zaželela srečno pot in uspešno tekmovanje. Tudi mi smo si to želeli, zato smo bili kar malo vznemirjeni.

Ob prihodu v Krško so nas gostoljubno sprejeli in nam dali malico. Potem se je začelo zares. Vsak tekmovalec je dobil startno številko. Najprej smo reševali teste. Rešil sem jih odlično. Nato smo si z mentorji peš ogledali ulice. Dobro smo si jih morali zapomniti, da se med vožnjo ne bi izgubili. Bilo je zelo vroče. Potem smo po startnih številkah vozili s kolesi. V križiščih in na nevarnih delih so bili policisti in predstavniki avtomoto društva Krško. Pri vožnji sem imel smolo. Dobil sem precej kazenskih točk. Sledila je spretnostna vožnja po poligonu. Kljub temu sem poligon spretno izpeljal.

Tekmovanje je bilo končano. Gostitelji so nam pripravili dobro kosilo. Sledil je najbolj svečan del - razglasitev rezultatov. Na mizi sta se lesketala dva lepa pokala. Ob pokalih so bila razstavljena odličja in diplome. Tekmovalcem in gotovo tudi našim mentorjem je srce hitreje utripalo. Vsak izmed nas si je želel, da bi prejel odličje ali celo pokal. Želja se nam je uresničila. En pokal so prejeli tekmovalci iz Mirne, drugega pa mi. Dobili smo tudi kar tri odličja. Zavarovalnica Triglav je prispevala za vsakega tekmovalca lepo rdečo majico in belo kapo. Zadovoljni s tekmovanjem in veseli uspeha smo se vrnili v Novo mesto.

Goran Bubnjić
OŠ Dragotin Kette

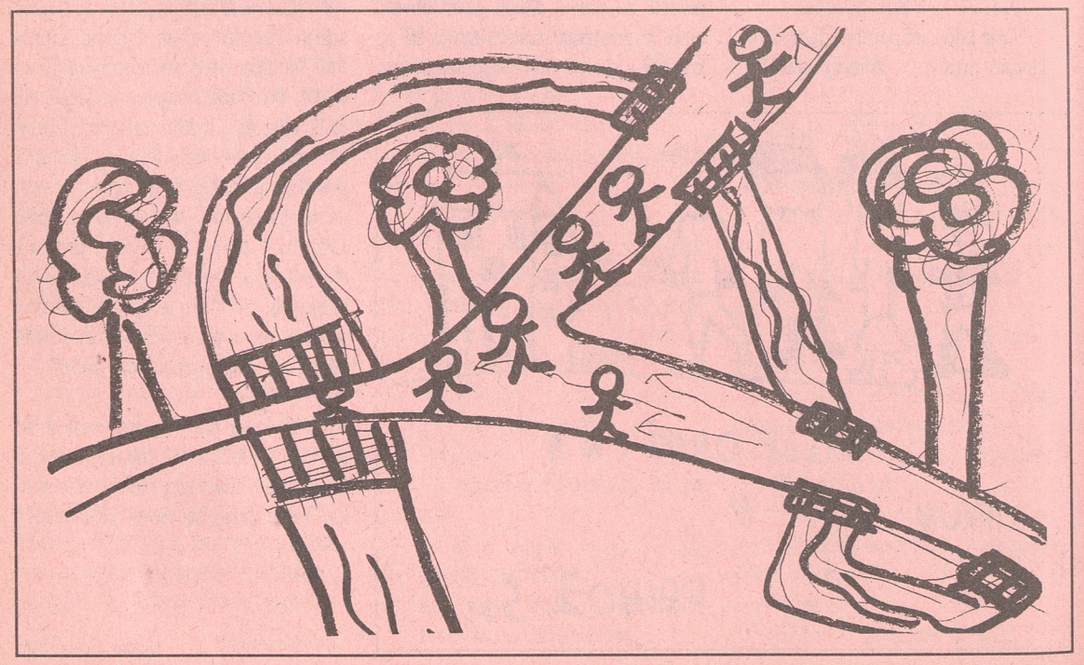

Prispevki varovancev Centra za usposabljanje invalidnih otrok Janka Premrla Vojka Vipava

IZLET PO DOLENJSKI

Tovarišica Ivanka je osmi razred vprašala, ali bi vzela nas, šestošolce, s seboj na izlet po Dolenjski. Bil sem tako srečen, da ponoči nisem mogel spati.

Po avtocesti smo se peljali do Ljubljane, od tam pa do Turjaka, kjer smo se odžejali s sokovi. Ogledali smo si tudi turjaški grad.

Naslednja postaja so bile Ponikve. Tu smo se srečali z našimi nekdanjimi gojenci.

V Ribnici smo lizali sladoled, nato pa se odpeljali do Cerkniškega jezera, kjer smo kosili. Pripovedovali smo si šale, se pogovarjali s slikarjem in se imeli lepo.

Potem smo si ogledali še Rakov Škocjan, kjer smo se ustavili za kavico. Skozi Postojno smo se vrnili v Vipavo in tako je bilo našega izleta konec.

Marko Mastnak

Veseli smo bili, ko so nas osmošolci povabili na izlet. Ob Cerkniškem jezeru smo se srečali s slikarjem.

Janja Krznar

Zelo smo bili veseli sporočila, da bomo odšli na izlet.

Že med vožnjo po avtocesti smo se pogovarjali o značilnostih alpskega in kraškega sveta.

Najprej smo se ustavili v Ponikvah. Tam smo srečali naše stare prijatelje, ki so nekoč hodili v šolo v Vipavi. Tu smo tudi pomalicali.

Igral sem se z majhnim ovčarskim psom. Vzel sem ga v naročje.

Naša naslednja postaja je bila Cerkniško jezero. Med vožnjo tja sem zaspal.

V vodo smo metali kruh lačnim ribicam, lačni pa smo bili tudi mi, zato smo malicali.

Ustavili smo se še v Rakovem Škocjanu, potem pa smo se veseli in utrujeni vrnili v Vipavo.

Vladan Necev

DRUGA LIKOVNA KOLONIJA V ČRNI NA KOROŠKEM

Letos sem se prvič udeležil likovne kolonije v Zavodu v Črni na Koroškem.

Pot v Črno je bila dolga, a prijetna. Z gospo Silvano, mojo mentorico, ni nikoli dolgčas. V Zavodu so nas lepo sprejeli in toplo pozdravili.

Pot smo nadaljevali do planinske koče na Smrekovcu. Tam je čudovita pokrajina iz smrek. Občudovali smo staro najevsko lipo in pokrajino upodabljali na svileni rutki.

Po večerji smo plesali. Naslednji dan smo oblikovali glino in slikali skupaj z umetniki iz Koroške. Naredil sem dva dinozavra.

Popoldan smo risali na papir in večer končali s kuhanjem parmalajske. Jed je bila slastna. Sledila sta ples in

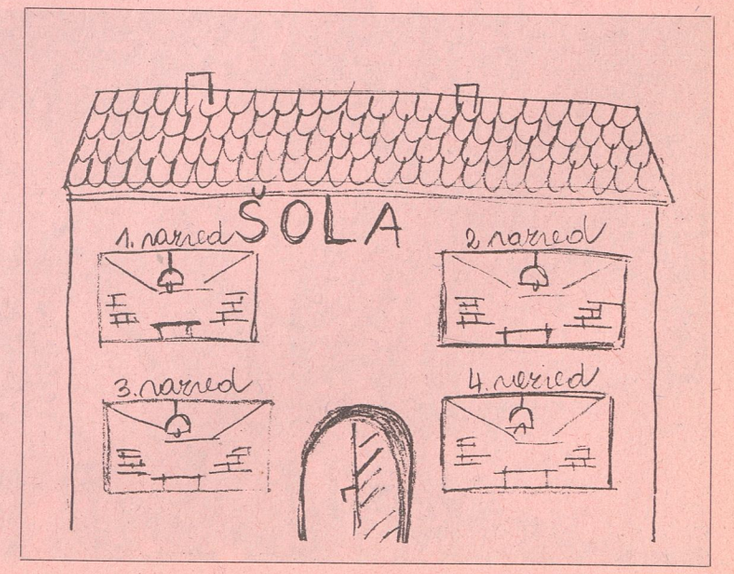

zabavni večer.

S Slavkom sva se predstavila in zapela Židano marelo.

Zadnji dan smo urejali svoje izdelke in jih razstavili v galeriji Grad na Ravnah na Koroškem.

Razšli smo se z željo, da se čez dve leti spet srečamo.

Dejan Radosavljevič

Ob koncu šolskega leta mi splava misel nazaj na tiste dni pred skoraj petimi leti. Takrat sva z možem pripeljala najinega otroka prvič v šolo v Zavod za usposabljanje invalidnih otrok v Vipavo. Začudeno se sprašujem: "Je res že toliko časa? Saj je minilo, kot bi trenil." Skoraj sem že pozabila na vso tisto bridkost. Tisoč vprašanj je bilo v meni: "Bo ta Zavod res tisto pravo, kar potrebuje moj otrok? Mu bodo dali tisto znanje, ki ga potrebuje? Bodo znali izvabiti iz otroka vse znanje in izkoristiti vse njegove sposobnosti in sploh uporabiti vse, kar je v njem pozitivnega? Ga ne bodo mogoče naredili še bolj upornega, kot je sedaj?" Res tisoč vprašanj. Na vsa še sedaj, po petih letih, ne vem odgovora. Vem pa, da so v tem Zavodu dali otroku mnogo več, kot bi mu v katerikoli šoli ali verjetno tudi v kateremkoli drugem zavodu v Sloveniji. Vidim namreč, da napreduje, vidim, da znajo spodbujati in izrabiti vse njegove pozitivne lastnosti, in to me neizmerno veseli. Kakšna sreča je za mamo, ko ji otrok prinese priznanje ali odlikovanje, da je prvi v teku, v skoku, v risanju! Kakšna spodbuda tudi za otroka samega, ko vidi, da jenjegov trud, njegovo delo uspešno.

Da, navsezadnje moram vendar priznati, da se je Slavko naučil mnogo več, kot sem pričakovala. To je zasluga celotnega osebja Zavoda in vsakega posameznika, ki se trudi z mojim otrokom.

Pred nami je še nekaj let šolanja. Upam, da bo otrok še veliko pridobil in da bo ob koncu šolanja sposoben za kolikor toliko samostojno življenje.

Res vsem iskrena hvala.

Ivanka Kovač

SKUPAJ S STARŠI ZA KONEC ŠOLSKEGA LETA

Prijetno in veselo je bilo tretjega junija v Centru za usposabljanje invalidnih otrok v Vipavi, ko smo organizirali roditeljski sestanek s skupnim kosilom, plesom ob zvokih ansambla in športnimi tekmovanji med starši, otroki in delavci Centra. Tudi češenj je bilo dovolj.

Razšli smo se z obljubo, da se jeseni spet zberemo ob grozdju.

Zdenka Fučka

Prispevki varovancev varstveno - delovnega centra Idrija

NA IZLETU

V torek, enaintridesetega maja, smo se zgodaj zjutraj odpravili na izlet. Pot nas je vodila mimo Ljubljane, čez trojanski klanec, mimo Celja do Podčetrtka.

Tu smo se kopali v topli zdravilni vodi. Po dveh urah plavanja in namakanja smo pot nadaljevali na Jelenji greben. Tu gojijo jelene, ki so tako udomačeni, da celo jedo iz roke.

Od tod smo že precej lačni odšli na kmečki turizem, kjer smo kosili. Po okusnem kosilu smo obiskali še cerkev, v kateri je najstarejša lekarna v Sloveniji. Tu je bilo moč kupiti tudi zdravilne pripravke tamkajšnjih patrov.

Prijetno utrujeni smo končali oglede in se odpeljali proti domu.

Miloš Kenda

NA OBISKU V ČRNI

Ob prazniku, petem marcu, smo bili starši, ki imamo otroke v Zavodu za delovno usposabljanje, povabljeni na praznovanje v Kulturni dom v Črno.

Tovarišice so skupaj z našimi otroci pripravile prav lep program. Tovarišica Boža se je potrudila in otroke naučila peti, tovarišica Vojka pa je prav lepo vodila program.

Poleg pevskega zbora so nastopali tudi otroci z glasbili ter deklici s plesno točko. Program je bil veder in zelo pester, otroci pa veseli in razigrani. Po končanem programu ob prijetni glasbi so tovarišice pogostile starše in otroke s pecivom in sokovi. V prepolni dvorani smo nato ob polnih mizah skupaj s tovarišicami prijetno pokramljali o življenju in delu z otroki. Čas je hitro minil. Tako smo se v popoldanskih urah tudi poslovili. Želela bi, da bi bilo še veliko takšnih srečanj, ne samo ob tem prazniku, ter da bi se naši otroci še velikokrat tako prijetno počutili.

Topel sprejem, prijazna beseda in odkrit pogovor so pomoč, ki je potrebna tako otrokom kakor tudi nam staršem ob premagovanju neštetih vsakodnevnih skrbi.

Markova mama

SREČANJA VERA IN LUČ

Ob nedeljah se dobivamo na Črnem vrhu nad Idrijo. Tjakaj nas vodita gospa Cilka in župnik gospod Stanko iz Cola.

Imamo mašo, po maši se igramo, telovadimo, kaj popijemo in pojemo.

Bili smo na romanju na Brezjah.

Danica Čuk

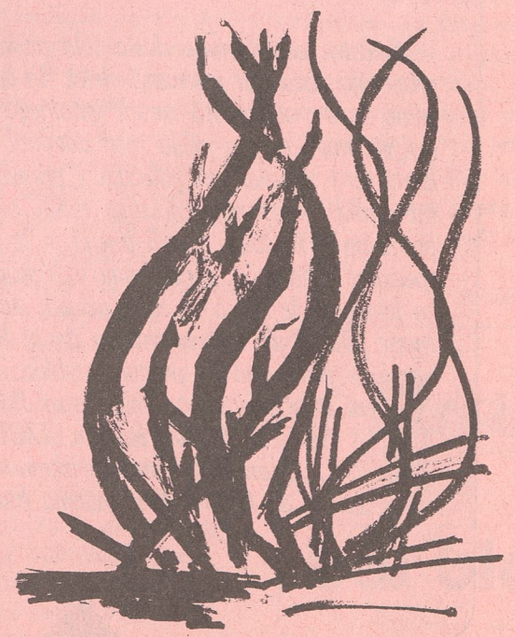

LETOVANJE UČENCEV IN VAROVANCEV OSNOVNE ŠOLE ANE GALETOVE - ZAHVALA

Osnovna šola Ane Galetove v Sevnici se že več let trudi, da bi omogočila letovanje oziroma šolo v naravi na morju čim več učencem. Nekajkrat nam je uspelo, da so letovali vsi. Letos se trudimo, da bi to izvedli za petnajst učencev, varovancev oddelka delovnega usposabljanja in predšolskih otrok, ki so obravnavani v mobilni službi. V teh letih se je nabralo mnogo pozitivnih izkušenj. Izvajalci letovanja skrbno sledijo pripravljalnemu programu. Najpomembnejši vidiki so: - zdravstveni vidik - navajanje na zdravo življenje - učenje plavanja - ustvarjanje pozitivnega socialnega ozračja - skrb za samega sebe - spodbujanje dejavnosti učencev in varovancev - spoznavanje in ohranjanje narave - veliko sprostitve in razvedrila. V pristnejšem stiku prinaša letovanje tudi nova spoznanja izvajalcem za nadaljnje delo z otroki.

Sredstva za letovanje skuša šola pridobiti iz več virov, tako da prispevajo starši kar najmanjši delež. To letovanje je za večino otrok edino med počitnicami zaradi gmotnega stanja družin. Upad življenjske ravni se je v veliki meri dotaknil staršev s prizadetimi otroki, ki so v vse slabšem položaju v primerjavi z družinami z zdravimi otroki. Novo poimenovanje naših otrok - otroci s posebnimi potrebami - ni samo zaradi imena in te potrebe ne zadevajo samo specialne obravnave, ampak imajo tudi ekonomske posledice. Prispevek za letovanje še daleč ni edini izdatek staršev ob odhodu otrok na morje. Da bi jih razbremenili in da bi letovanje popestrili, smo se obrnili s prošnjami za pomoč v obliki izdelkov na nekaj podjetij. Nekatera so se prijazno odzvala: To so: JUTRANJKA Sevnica, KOPITARNA Sevnica, KORA Radeče, IZBIRA PE MERX Sevnica, FRUCTAL Ajdovščina. Vsem se iskreno zahvaljujemo. Zelo prijetna je zavest, da kljub vsemu ostajata humanost in razumevanje za te ljudi.

Ivanka Žibert

V NOVEM MESTU IMAMO NOV VARSTVENO DELOVNI CENTER!

V Novem mestu so konec julija odprli nov Varstveno delovni center, ki bo lahko sprejel 68 stanovalcev in kjer bo lahko delalo (pod posebnimi pogoji) 40 ljudi z motnjo v duševnem razvoju.

Dom in delavnice so v novi zgradbi poleg Doma starejših občanov v Šmihelu. Kljub velikosti daje občutek domačnosti. Rože na polkrožnem balkonu, ki so jih varovanci in delavci vzgajali že dolgo pred slovesno otvoritvijo, še poglobijo ta vtis.

Slovesne otvoritve se je udeležilo veliko Novomeščanov, predvsem so bili tam člani Društva za pomoč duševno prizadetim, ki so si z začudenjem in navdušenjem ogledali lepe in svetle prostore, kjer bodo živeli in delali njihovi svojci z motnjo v duševnem razvoju. Marsikdo je komentiral: " Saj je lepše kot v hotelu! Doma nimamo tako lepo!"

Projektna skupina pri izvršnem svetu občine, ki je od začetka snovala projekt skupaj z arhitektom Gorazdom Cibicem, je uspela zagotoviti, da ima bivalni del prijetne skupne prostore in spalnice za eno, dve ali tri osebe. Dom ima tudi garsonjere, kjer bodo lahko bivali člani družin, ločeni od ostalih, a povezani z njimi. Srečala sem tri matere, ki so se mi pohvalile, da bodo stanovale tam. Bile so navdušene.

Novomeška občina je držala besedo, ki so jo dali predstavniki pred leti članom Društva za pomoč prizadetim Novo mesto, in v zelo kratkem času s pomočjo republiških sredtev poskrbela za res lep dom in delavnice, ki jih Dolenjska in njeni ljudje z motnjo v duševnem razvoju resnično potrebujejo. Za to, da dom stoji, je " kriva" direktorica Doma starejših občanov Lojzka Potrč, ki je vseskozi vodila projekt in gradnjo. Varstveno delovni center je v sklopu Doma starejših občanov, vodi pa ga gospa Ema Luzar. Tako, kot gospa Rudolfova iz pobratenega Langenbagna tudi mi želimo vsem sodelavcem in stanovalcem Varstveno delovnega centra veliko uspehov in zadovoljstva v novih prostorih, ki naj bodo pravi dom! Kako življenje v njem poteka, pa bomo pisali potem, ko bodo v njem res zaživeli.

Renata Bačer

stoli
MENGEŠ
ZVONE PUNGERČAR, RUDI ORAŽEM
LIPARJEVA 10
TEL. (061) 738 416, FAX (061) 737 437
61234 MENGEŠ
IZDELAVA
◆ŠOLSKE OPREME◆
◆DVORANSKI FOTELJI◆
◆DELOVNI STOLI◆
◆DAKTILO STOLI◆

KARAT
NAKIT ◆ URE ◆ SONČNA OČALA
Ljubljanska 82
61230 Domžale, SLO
Tel./fax: 061/721-290

bar bled
Ljubljanska 82
61230 Domžale, SLO
Tel./fax: 061/712-985

KER ŽIVLJENJE POTREBUJE VARNOST

zavarovalnica triglav

OBMOČNA ENOTA LJUBLJANA

POSLOVNA ENOTA DOMŽALE - KAMNIK

61230 Domžale, Ljubljanska 86
Telefon: 061/722-856
- Avto škode 714-845
- Vodja P.E. 714-887
Telefax: 061/722-886

NAŠ

ZBORNIK

LETO 1994
LETNIK 27
ŠTEV 5

SOŽITJE - ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

ZGODNJA OBRAVNAVA IN DELO DOMA

■ *PRILOGA* ■

MATERIALNE PRAVICE PO ZAKONU O DRUŽINSKIH PREJEMKIH

RAZPIS NAGRAD ZA INOVACIJE NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV ZA LETO 1994

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 5/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja:
Sožitje - zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax: 061/13 25 017
Izhaja šestkrat letno

Založnik:
FORMA 1, d.o.o., Moravče

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan.

Glavna urednica:
Renata Bačer
Odgovorni urednik:
dr. Anton Kotar

Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Naročnino poravnajte na naslov: Forma 1. d.o.o. Vrhpolje 56, 61251 Moravče. Številka žiro računa je: 50120-601-6137 SDK Domžale.

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19.2.1992 šteje glasilo Naš zbornik med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Lektoriranje: Vlasta Kunej
Oblikovanje: Franci Mulec
Tisk: FORMA 1 d.o.o.

Na naslovni strani:
V SVETU IGRAČ
Avtor: Tone Jurečič

V S E B I N A

UVODNIK 1

POTA - MOŽNOSTI 1

Dr. Noirin Buckley:
Kako poteka zgodnja obravnava otrok z motnjo v razvoju po svetu 2

Bojana Moškrič:
Zgodnja psihološka obravnava otroka z motnjo v duševnem razvoju 7

IZ INFORMATORJA 10

IZ PRAKSE ZA PRAKSO 13

Dr. Anton Kotar in T. Koželj:
Delo z otrokom doma

PRILOGA: MATERIALNE PRAVICE PO ZAKONU O DRUŽINSKIH PREJEMKIH 2

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 3

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE 3

PISALI STE NAM 3

RAZPIS INOVACIJ NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV ZA LETO 1994 4

SUMMARY

Naš zbornik is a magazine of the Sožitje - The Association of societies for help for mentally retarded people of Slovenia. It is published six times a year. The fifth - the Octobre copy is titled Early treatment and home work. In the topic Ways - possibilities dr. Buckley writes how early treatment of children with disturbance in development is considered in the world, and B. Moškrič concentrates on early psychological treatment of children with disturbance in mental development. In the topic From practice to practice it is published the article Work at home as a manual for parents designed by two defectologs, Dr. Kotar and T. Koželj. It is a reprint published at the request of parents. It will be published as a continuation.

In the magazine there are also the following topics: From our societies and institutions, Life stories, You asked - we answer, You wrote to us, and Addition. In the Addition there are advertised rewards for inovations concerning training, life and work of handicaps for year 1994.

Oktobrska številka ima naslov Zgodnja obravnava in delo doma. Kljub temu da je že dolgo znan pomen zgodnje obravnave vseh motenj v razvoju, še vedno nimamo povsod v Sloveniji organizirane službe za zgodnje odkrivanje razvojnih motenj tako, kot priporočata stroka in izkušnje.

Že dolgo vemo, da je "diagnoza" zapleten proces, ki zahteva čas in podrobno osvetlitev mogočih dejavnikov. Predvsem pa ima smisel samo, kadar ji sledita pravočasna obravnava in (morebitno) odpravljanje vzrokov, zlasti pa posledic. Da bi pravilno določili motnjo v razvoju, moramo zato pravočasno spremljati otrokov razvoj in kolikor je le mogoče omiliti posledice. S skrbno načrtovanim delom s starši, njihovim sodelovanjem in pomočjo lahko blažje motnje mnogokrat celo odpravimo. Včasih to ni mogoče, pač pa lahko starši s pomočjo strokovnjakov otroku pomagajo, da kljub motnji pridobiva spretnosti in razvija sposobnosti, ki so mu dane (ki so ostale), in tako vsaj omilimo posledice.

Kadar razvoj očitno zaostaja, so starši pogosto zbegani, prestrašeni in včasih še dolgo ne morejo sprejeti dejstva, da je otrok drugačen od vrstnikov. Tako vedenje je človeško in razumljivo. Pravimo mu obrambno vedenje, ker se človek z njim brani sprejeti preveč boleča dejstva. Nekateri ljudje potrebujejo veliko časa in pomoči, da premagajo strah in lahko uvidijo problem. Šele potem lahko tudi ukrepajo in se začnejo spopadati s problemom: začno iskati možnosti, kako pomagati otroku in sebi. Problem pa je v tem, da je čas dragocen in da otrok v najzgodnejšem obdobju lahko res veliko pridobi ali izgubi. Zato se nam zdi pomembno, da vedno znova odpiramo to temo in upamo, da bo Naš zbornik spodbudil tako starše kot strokovnjake, ki še dvomijo o pomenu zgodnje obravnave. Doktor Buckley piše v tej številki, kako poteka zgodnja obravnava otrok z motnjo v razvoju po svetu in s tem omogoča primerjavo z našim položajem in delom strokovnih in laičnih organizacij. Želimo si, da bi nam svoje prispevke poslali strokovnjaki in starši in pomagali osvetliti primerjavo in možnosti za nadaljnje delo.

Specialistka klinične psihologije Bojana Moškrič z bogato prakso v zgodnji obravnavi družine (dela v Mentalnohigienskem dispanzerju Zdravstvenega doma Ljubljana Bežigrad) poroča o svojem delu s starši in razloži pomen tega sodelovanja.

Defektologa prof.dr. Anton Kotar in gospa Tonči Koželj pa sta avtorja obsežnega gradiva Delo doma. Gre za navodila o tem, kako lahko starši z uporabo igrač in drugih dejavnosti razvijajo otrokove spretnosti in sposobnosti. Njun prispevek je bil v Zborniku pred leti že objavljen in ga znova objavljamo na željo staršev. Ker je gradivo obsežno, ga bomo objavili v več številkah.

Peta številka vas seznanja seveda tudi z dogajanjem v naših društvih in ustanovah ter z razmišljanji in odzivi staršev in otrok ter odraslih z motnjo v razvoju. Objavljamo tudi prispevek o pravici do daljšega porodniškega dopusta za nego in varstvo otroka, povzet po reviji Otrok in družina. V rubriki Vprašali ste, mi odgovarjamo pa vam prim. dr. Košiček razlaga, kako pojasniti otroku ali odraslemu z motnjo v duševnem razvoju okoliščine njegovega spočetja in rojstva. V prilogi povzemamo po reviji Otrok in družina prispevek Sonje Dražić o materialnih pravicah po Zakonu o družinskih prejemkih.

Želim vam zanimivo branje in vas vabim k sodelovanju z vašimi odzivi na prebrano in doživeto. Lepo pozdravljeni!

Renata Bačer

KAKO POTEKA ZGODNJA OBRAVNAVA OTROK Z MOTNJAMI V RAZVOJU PO SVETU

UVOD

V Evropi je na voljo širok spekter programov zgodnje obravnave otrok z motnjo v duševnem razvoju. Ti segajo od najmanjše ali sploh nikakršne podpore družini do dobro povezanih programov, v katerih sodelujejo različni strokovnjaki. Po takšnih programih zlasti veliko povprašujejo starši. Omeniti je treba, da so se pojavili šele, ko so začela delovati združenja staršev, ki so izrazila veliko potrebo po zgodnjem svetovanju in pomoči. Pred tem se je pomoč začela šele na šolski stopnji. Na te programe vpliva veliko različnih dejavnikov. Očitno je, da potrebujemo različne vrste programov. V tem referatu sem očrtal in poskušal povzeti ugotovitve raznih referatov. Upati je, da bomo z dogovorom lahko ponudili programe, ki bi ugodili različnim potrebam vseh naših družin, kjerkoli žive in s kakršnimikoli problemi se ukvarjajo.

MEDICINSKI VIDIKI

Z medicinskega stališča so cilji zgodnje obravnave tile:

1. Taktno obvestiti starše o otrokovem stanju takoj, ko je to mogoče in primerno, jim pustiti čas za nadaljnja posvetovanja in svetovanje ter predlagati zgodnjo obravnavo otroka.

2. Odkriti drugotne motnje in jih ublažiti s spodbujanjem zgodnjega zdravljenja. Sem štejemo okvare vida in sluha, srčne napake, krče, ortopedske napake, epilepsijo itn.

3. Ponuditi genetsko svetovanje, če je to primerno. Večino primerov odkrivajo pri pediatričnih, prenatalnih pregledih ob in pregledih otroka po rojstvu. Vendar delimo motnje v štiri razrede:

a) take, ki so razvidne ob rojstvu;

b) take, ki jih odkrijemo pri pregledih po rojstvu, npr. femilketonurija, napake žleze ščitnice, galaktozemija in druge prirojene napake metabolizma;

c) take, zaradi katerih otroci ne napredujejo in se razvijajo počasneje. Lahko se zgodi, da jih ne odkrijejo do drugega, tretjega leta ali celo do začetka šolanja;

č) otroci, ki so ob rojstvu zdravi, motnja se pojavi pozneje zaradi bolezni (meningitis, nesreča ali zastrupitev).

V mnogih državah opažajo razvid otrok, ki so morebiti ogroženi v svojem razvoju. To so: dojenčki, ki so se rodili prezgodaj ali s premajhno porodno težo, tisti, ki so imeli težaven porod, otroci s slabšim rezultatom na testu APGAR ali pa otroci, pri katerih je v družini določena bolezen. Njihov razvoj spremljajo eno do dve leti. Nekateri izmed njih kasneje sodijo v skupino razvojno motenih oseb s posebnimi potrebami. Otroški zdravniki spremljajo razvoj otrok v bolnišnicah. Občinski pediatri in sestre ga spremljajo v občini in jih lahko, če je treba, napotijo v program zgodnje obravnave. Starši se lahko tudi sami oglasijo, če so zaskrbljeni zaradi svojih otrok.

KAKO JE ORGANIZIRANO OTROŠKO ZDRAVSTVENO VARSTVO (MINISTRSTVO ZA ZDRAVSTVO)

Večinoma odkrijejo motnje ali opozorilna znamenja pri negi otroka takoj po rojstvu in pri pregledih po rojstvu. Obravnava ponavadi poteka v občini za otroke do petih let, v njej pa sodelujejo: zdravnik, sestra, zobozdravnik itn. Redni zdravniški pregledi se opravljajo vsakih šest tednov. Sem sodijo tudi splošni in specialni pregledi sluha in vida. Na voljo je imunizacijski program. V mnogih krajih so na voljo tudi razvojni testi.

Vse to navadno sodi k normalnemu zdravstvenem varstvu in bi ga morale uporabljati družine s posebnimi potrebami, saj lahko vztrajajo, da jih napotijo v organizacije, ki lahko ustrežejo tem posebnim potrebam.

ZDRAVSTVENI PROGRAMI V REGIJAH

Programi se razlikujejo, ker imajo ta območja določeno samostojnost in različne prednosti. Kjer motnjam v duševnem in telesnem razvoju ne dajejo prednosti, lahko lokalna in nacionalna društva izvajajo pritisk, da bi izboljšali ali ponudili potrebne službe. Inšpektorju so lahko v veliko pomoč pri doseganju enakopravnosti naših otrok. Celotno zdravstveno varstvo bi moralo biti za osebe z motnjo v razvoju brezplačno.

SOCIALNA PODPORA

V nekaterih državah dobivajo družine z razvojno motenimi otroki podporo. Posebno velikodušne so skandinavske države, Nizozemska in Nemčija. V državah vzhodnega bloka te ni vedno na voljo. Vendar bi družine v teh državah morale zaprositi za denarno podporo, kadar obdržijo otroka doma in ga ne pošljejo v zavod.

Da bi bila zdravstvena služba zadovoljiva, je potrebna povezava med otroškimi zdravniki v bolnišnicah, občinskimi zdravniki, splošnimi zdravniki in otroškimi zdravniki, ki se ukvarjajo z zgodnjim posredovanjem. Sicer se zgodi, da družine obiskujejo različne zdravnike zaradi različnih problemov in ni enega zdravnika, ki bi usklajeval celoten zdravstveni profil pacienta. Če je le mogoče, bi morali poslati kopije vseh pisem pediatru, ki vodi zgodnjo obravnavo in ki ima lahko stike z družino. Tako bi se lažje dogovorjali za hospitalizacijo in kirurške posege, če je to potrebno.

POTEK ZGODNJE OBRAVNAVE

Ta naj bi se začela kar se da zgodaj. Ekipo strokovnjakov raznih strok bi morali sestavljati socialni delavec, zdravnik ali pediater in pa nekateri izmed tehle strokovnjakov: fizioterapevt, logoped/psiholog, pedagog, sestra. Seveda nobena ekipa ne bo imela prav vseh naštetih specialistov. Vsi ti bi morali čutiti pripadnost otrokom, tako da družina opazi njihovo zavzetost in razume, da nekdo skrbi zanje, jim je pripravljen prisluhniti in jim pomagati,

da svojega otroka sprejemejo takega, kot je, in ga podpirajo.

Nekateri člani ekipe so sicer lahko le začasni, nekateri pa morajo biti stalni, tako da so vedno dosegljivi. Problemi pri članih ekipe, ki deluje povečini na domu in znotraj občine, so v tem, da nimajo stikov s svojimi poklicnimi kolegi, pa tudi menjajo se zelo pogosto. To zmanjšuje učinkovitost ekipe, saj starši ne želijo kar naprej razlagati svojih težav. Zato mora biti osrednja oseba v ekipi povezana z vsako družino in tako vzdrževati redne stike.

Eden od načinov, s katerim je mogoče to preprečiti, je tesno povezana in dinamična ekipa, katere člani so med seboj odvisni in se redno sestajajo ter razpravljajo o tem, kako otroci napredujejo in kako se starši spopadajo s problemi ter staršem predlagajo individualni program za njihovega otroka.

Tudi starši in otroci se pogosto počutijo osamele, celo kadar jih obiskujejo v občini. Otroci pogrešajo družbo in spodbudo svojih vrstnikov. Ustanoviti je treba skupine štiri do deset družin, po možnosti z enakimi motnjami.

SKUPINSKA SREČANJA

Ta srečanja lahko potekajo v občinskih središčih ali pri katerih izmed staršev. Starši se lahko srečujejo in razpravljajo o skupnih problemih. Novi starši zvejo, kako so starejši reševali podobne probleme, v pogovoru lahko sodelujejo tudi bratje in sestre. Koristno in potrebno je, da lahko starši in družinski člani izražajo negativne poglede in razdvojenost brez občutka krivde in da spoznajo, da so ta občutja skupna vsem.

Tako se razvijejo mnoga prijateljstva med družinami in te skupine so medsebojno koristne. Včasih je dobro imeti strokovnjaka, npr. fizioterapevta ali logopeda, da razloži, kako lahko pomaga staršem in otroku.

Pomembno je, da imajo otroci stopenjski program, tako da starši vedo, kaj želijo doseči. Izposojevalnice igrač *(1)* so za starše izjemnega pomena in jih lahko vodi ekipa strokovnjakov ali združenje staršev.

(1) Pri nas jih nimamo

DEŽELA IN URBANA PODROČJA

Službe, ki jih je lahko izvajati na gosto naseljenih območjih, niso vedno primerne za prebivalce dežele, saj sta razdalja in pot pomembna dejavnika. Družinske skupine lahko dobro delujejo, kadar je poskrbljeno za prevoz, in podobno. Dostopni morajo biti tudi različni strokovnjaki, da podajo oceno stanja in otrokovega napredka.

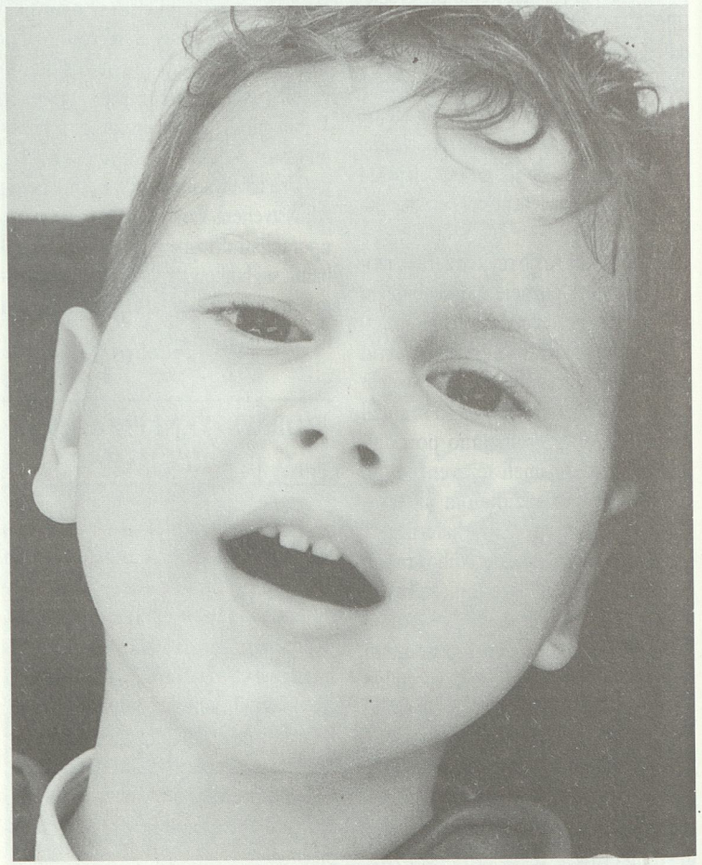

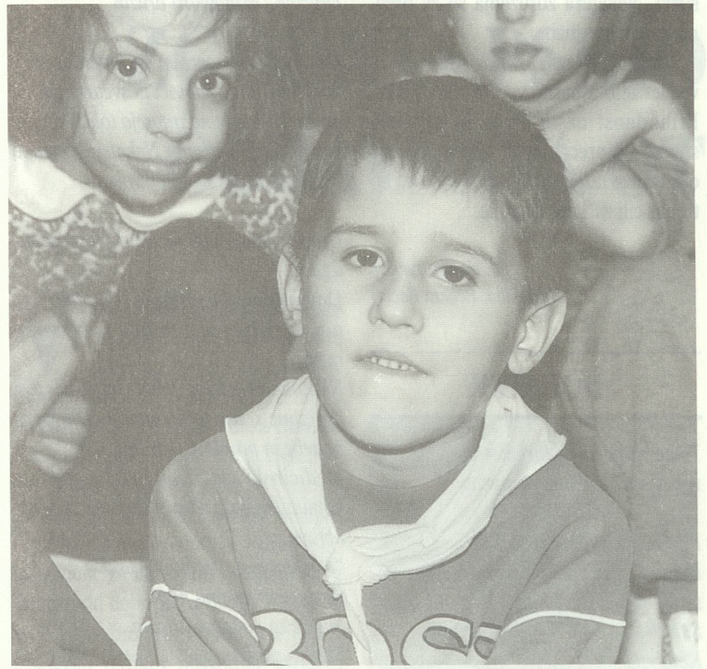

RAZNOLIKOST MOTENJ

Potrebe družin se lahko zelo razlikujejo glede na stopnjo motenosti in glede na drugotne motnje. Otrok, ki je težje moten, ima krče in epilepsijo ali pa je slaboviden ali ima težave pri hranjenju, je za družino nedvomno veliko bolj zahteven in potrebuje več nege kot na primer prijazno dete z Downovim sindromom. Enako velja za hiperaktivne in moteče otroke. Vse te družine morajo dobiti potrebno pomoč, da lahko shajajo in ohranijo ravnotežje med vsemi člani družine.

ZAČASNA NEGA

To je eden najpomembnejših dodatkov vsakega programa obravnave, saj omogoča družini, da si za nekaj časa privošči prepotreben počitek, posebno če zboli mati. Začasno nego lahko ponudijo občinske hiše, specializirane za visoko stopnjo odvisnosti in z usposobljenimi uslužbenci. Lahko pa otroka za kratek čas vzame tudi druga družina, najeta za to. Oglasi za te družine so na občini, po televiziji in na radiu. Družine opravijo tečaj iz potreb razvojno motenih otrok, nato se obe družini srečata in dogovorita za dvotedenske počitnice in tu in tam kakšen konec tedna ali praznik.

Tudi za plačilo se lahko dogovorijo, saj mora biti to pravno urejeno, da sta zavarovani obe družini.

PODPORA DRUŽINI

Tudi to je del razbremenjevalnega programa. Družino vprašajo, kaj glede nege najbolj potrebuje. Potem pošljejo pomoč ob dogovorjenem času. To je lahko v času kosila, zvečer, ko so doma drugi otroci ipd. To službo lahko financira zdravstveni svet ali socialno skrbstvo, če je potrebno, pa lahko deluje tudi na prostovoljni podlagi, saj je ključnega pomena, ko preživlja družina najhujše trenutke.

PONUDBA PRIPOMOČKOV

- Enovprežni voziček s posebnim vložkom
- poseben stol (preprečuje skoliozo in ohrani pravilno držo hrbtenice)
- ortoknetski stol, če je potreben
- opora pri stoječem položaju posebni čevlji ali škornji
- opora pri hoji
- deščice ...

Vsi ti pripomočki sodijo v sklop podpore in bi morali biti brezplačni za razvojno motene otroke. Tiste pripomočke, ki se uporabljajo le za določen čas, si je mogoče tudi izposoditi. Ponudba teh pripomočkov sodi k družinski podpori.

KDAJ PRENEHA ZGODNJA OBRAVNAVA

Kaj pa če oba starša delata? Ali najameta varstvo ali pošljeta otroka v jasli. Jasli morajo biti na voljo, pa naj bo to skupina zdravih otrok, ki sprejme tudi otroka z motnjo ali poseben oddelek za posebne potrebe določenih otrok. Kdaj preneha zgodnja obravnava? Ponavadi nekje pri starosti pet let, ko gredo otroci v malo šolo ali v integrirano šolo (s pomožnim učiteljem, ali v posebno šolo,

ali poseben oddelek za otroke s težjo motnjo v duševnem in telesnem razvoju). Do osemnajstega ali enaindvajstega leta prevzame skrb zanje šolstvo. Učinkovitost zgodnje obravnave se opazi v začetku šolanja, ko imamo pred seboj otroka, ki ga okolica sprejema in ga ima rada, ki je dovolj spodbujen in katerega drugotne motnje so odkrili in jih zdravijo; otroka, ki se zna vključiti v družbo in je pripravljen samozavestno sodelovati v šolskem okolju ali v posebnem oddelku, če ima hude motnje. Podpira pa ga ljubeča družina, ki pozitivno gleda na otrokovo prihodnost, družina, v kateri se imajo vsi enako radi in katere razvoj je pozitiven in je postavljena v normalno družinsko okolje.

SKLEP

V Evropi je veliko primerov uspešnega delovanja zgodnje obravnave in dobrega sodelovanja med otroškimi zdravstvenimi službami in službami za otroke s posebnimi potrebami. Zapomniti si moramo, da se družine med seboj razlikujejo. Nekatere potrebujejo veliko svetovanja in pomoči, druge pa le nekaj znanja in razumevanja, da bi zmogle. Drugi pa sploh nočejo nobene pomoči in tako je treba spoštovati individualizirano naravo zgodnje obravnave.

Vse države so poudarile, da potrebujejo več središč za družinsko pomoč. Celo v velikih in bogatejših državah so še vedno družine, ki čakajo na pomoč in predeli, ki še vedno nimajo ustreznih služb, zato imajo združenja staršev pred seboj še veliko dela. Zahtevati morajo zadovoljivo svetovalno službo, in če je le mogoče, tečaj za starše, ki bi bili pripravljeni pomagati družinam v veliki stiski. Nekatera združenja so že organizirala take službe.

Združenja za Downov sindrom že več let zelo uspešno vodijo take službe. Prihodnost naših otrok in njihovih staršev bo precej lepša, ko bo zgodnja obravnava lažje dostopna vsem. Naj bo to naš cilj za Leto družine.

Dr. Noirin Buckley
(Priredila: Renata Bačer)

DODATEK

Teme za pogovor (nekateri dejavniki, ki vplivajo na zgodnjo obravnavo)

Kdo naj ponudi obravnavo?
Ekipa za zgodnjo obravnavo? Njena sestava.
Starši?
Kombinacija obeh?
Kje - na domu ali v skupnosti.
Razlika med deželo in mestom
Družine - raznolikost družin

Družine z enim staršem - nekatere družine potrebujejo več pomoči in svetovanja kot druge. Nekatere ne zmorejo toliko obravnavanja in programov. Nekatere si močno želijo pomagati svojim otrokom.

Družine imajo tudi druge skrbi. Posebne težave.
Družine z invalidnostjo, ki se morajo kasneje sprijazniti še z motnjo v duševnem razvoju.
Raznolikost motenj (lahka, težja) in s tem povezane sekundarne motnje. Drugačne potrebe in problemi družin.
Medicinski vidiki in sodelovanje ter komunikacija z zdravnikom za zgodnjo obravnavo.
"Naj imamo rizične registre?"
Razbremenjevalna nega.
Službe za podporo družini.
Starši - staršem.
Individualni programi za otroka.
Prispevek državne in socialne podpore.

ZGODNJA PSIHOLOŠKA OBRAVNAVA OTROKA

Vsako živo bitje prinese s svojimi geni na svet tudi nekakšen program svojega prihodnjega razvoja, kakršen je značilen za razvoj njegove vrste. To velja tudi za človeka. Res pa je tudi, da bolj kot je živo bitje visoko razvito, daljša je njegova razvojna pot, večje so možne razlike med posamezniki in mnogo bolj se vrojene predispozicije za razvoj uresničujejo v odvisnosti od dejavnikov okolja. Kadar se že v najnežnejšem obdobju iz najrazličnejših vzrokov poškoduje osrednji živčni sistem - možgani, je tega posledica tudi različna stopnja duševne prizadetosti. To pogosto pomeni, da razvoj ne bo zgolj potekal počasneje, lahko je poškodovan tudi vrojeni program razvoja. Faze v razvoju si torej ne bodo sledile gladko in avtomatično, kot smo tega vajeni pri zdravih otrocih, ampak bo razvoj potekal neenakomerno, se na posameznih področjih bolj in drugje manj zataknil (pravimo, da bo neharmoničen) in da brez dodatnih ustreznih spodbud ob pravem času sam ne bo našel poti naprej.

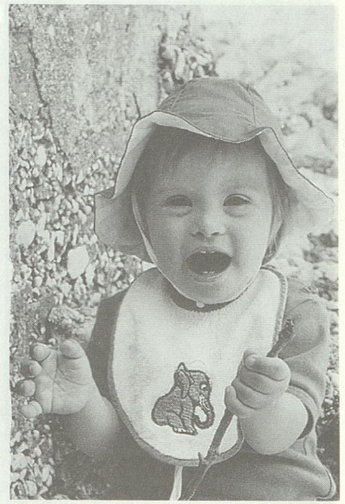

Ob večnem izgovorjenem ali pa tudi zamolčanem vprašanju: "Zakaj se je moralo to zgoditi prav mojemu otroku?", se pogosto že takoj ob rojstvu začne bitka za preživetje drobnega bitja, ki včasih traja nekaj dni, še večkrat pa tudi nekaj tednov in mesecev. V starševski skrbi in stiski je v začetku prostora le za neizmerno željo, da bi otrok preživel, in šele ko se zdravstveno stanje toliko ustali, da nevarnosti za življenje ni več, začnejo starši postopoma opažati, da razvoj kasni.

Šele kadar se zatakne, se zavemo, koliko napora je potrebno, da malček z očmi ujame gibajoči se predmet in sledi gibanju, da z nespretno ročico doseže zaželeni cilj, da obdrži telo v ravnotežju, ko ga posedamo, da se nauči zahtevne koordinacije ravnotežja in motorike, ko shodi in še mnogo več, da iz prvega oglašanja in bebljanja oblikuje prvo besedo s pomenom, in še bi lahko naštevala.

Zdravega otroka njegov "vrojeni razvojni program" dobesedno sili, da nenehno poskuša in uri vsak posamezni korak na svojih "razvojnih stopničkah". Dovolj je, da ga pri tem ne oviramo, da smo mu le dobrohotno na voljo, pa si bo sam našel in vzel možnosti, da bo razvoj potekal po utečenem programu. Kadar pa nastane poškodba, razvojne stopnice niso več gladke in enakomerno ravno prav visoke, če poskušam to ponazoriti s prispodobo. Posamezne stopnice so previsoke in majave. Taka razvojna pot otroka utruja in mu pobere preveč energije, da bi si še in še prizadeval. Brez stalne in naklonjene pomoči staršev, ki niso nestrpni in se znajo veseliti vsakega drobnega napredka, otrok ne bo zmogel. Vendar je res, da tudi najbolj dobronamerni starši, ki so pripravljeni zelo veliko svojega časa in prizadevanj posvetiti otroku z motnjo v razvoju, ne morejo vedno kar po intuiciji, zato ker so pač starši, vedeti, kaj v posameznem razvojnem obdobju njihov otrok najbolj potrebuje. Mnogo truda vložijo v postopke, ki ne obrodijo sadov, največkrat zato, ker niso bili umeščeni v pravi čas.

Razvojna psihologija je porabila dolga desetletja, da je natančno preučila človekovo razvojno pot, opredelila ra-

zvojne naloge in jih postavila v časovne okvire, tako da imamo danes dokaj natančen vpogled v razvoj duševnih funkcij od rojstva. Izdelani pa so tudi dovolj zanesljivi postopki, s katerimi psihologi ta razvoj lahko spremljamo in preverjamo. Otrokov zdravnik zato starše z otrokom napoti h kliničnemu psihologu takoj, ko otrokovo zdravstveno stanje to dopušča. Naloga kliničnega psihologa je, da redno spremlja otrokov psihomotorični razvoj. Ob vsakem pregledu kolikor mogoče natančno ugotovi stopnjo v razvoju in preveri, kateri razvojni koraki so že opravljeni. S svojim znanjem iz razvojne psihologije pomaga svoje ugotovitve doumeti tudi staršem, da lahko skupaj načrtujejo najboljše mogoče poti in načine, kako podpirati in spodbujati razvoj, da bodo posamezne "stopničke" kar najbolj utrjene. Šele na podlagi daljšega obdobja rednega spremljanja razvoja, ko primerjamo ugotovitve ob posameznih pregledih med seboj, lahko ugotovimo tudi značilnosti poteka razvoja (ali npr. poteka sicer počasneje od običajnega, vendar enakomerno in harmonično na vseh področjih, ali pa so posamezna področja, kjer je zaostanek opazno manjši ali večji kot na večini drugih področij). Če hočemo doseči dobre rezultate, moramo pri vsakem urjenju ali učenju začenjati tam, do koder je razvoj že prišel. Program razvoja, kakor ga je zastavila narava, ni podoben šolskemu programu, v katerem so vsebine, ki so bistvene, in take, ki niso in jih je v določenih okoliščinah mogoče izpustiti. V razvojnem programu so vse vsebine bistvene, in če jih poskušamo v bitki s časom izpuščati, gradimo stavbo na trhlih temeljih. Naj nanizam nekaj zgledov: Zgodi se, da starše zelo vznemiri, ko otrok začne grabiti in razmetavati vse, kar lahko doseže. Takrat ga pogosto prvič okregajo, da je poreden, in včasih tudi kaznujejo z udarcem po roki. Morda mu nekaj časa še potrpežljivo pobirajo in vračajo razmetane igrače, potem pa obupajo in vse umaknejo iz njegovega dosega. Ob tem otrok navadno glasno protestira, saj je ravnokar odkril razvojno izredno pomembno igro, ki mu prinaša veliko zadovoljstvo, obenem pa omogoča urjenje finomotorične spretnosti. To, da zmore po svoji volji, torej

hote, izpustiti predmet, ki ga je prej pogosto po naključju ali refleksno zgrabil, pomeni velik razvojni korak naprej.

Otrok predmete najprej zgrabi kar na slepo, ker mu pač pridejo pod roko, kasneje se jih nauči prijeti, potem ko jih je zagledal in se steguje, da bi jih dosegel. Postopoma se uči poprijeti predmet iz roke v roko, najlaže tako, da ga potegne. Če pa bo v vsaki roki že držal po en predmet, dolgo nikakor ne bo mogel prijeti še tretjega, ki mu ga bomo ponujali, ker možgani še ne znajo prav ukazati roki, naj izpusti.

Tako se z igro odmetavanja otrok pravzaprav uči, kako popustiti prijem. Kar nekaj časa bodo igrače letele vsepovsod, pa ne zato, ker bi otrok to počel namerno, ampak ker ne more drugače. Ko bo ob takem urjenju postajal vse spretnejši, bosta pogled in motorična akcija vse bolj usklajena in takrat bo z veseljem sprejel novo nalogo. Predmete bo odmetaval v škatlo ali košaro, ki mu jo bomo pripravili v ta namen.

Za otroka je še težja naloga, kako predmet postaviti na izbrano mesto. Šele ko bo to zmogel, bo npr. lahko postavil tri kocke drugo na drugo in zgradil stolp. Zdrav otrok to zmore okrog drugega leta starosti, vendar je z odmetavanjem začel že pri desetih mesecih.

Če otrok nima možnosti uriti in utrjevati svojih spretnosti pri manj zahtevnih nalogah, tudi natančnejših in bolj kompleksni gibi ne morejo priti na vrsto (npr. da prinese žlico v usta, zapne gumb, riše). Vsi prav dobro vemo, da otrok ne more spretno teči, dokler ne hodi dobro. Ko ga spodbujamo pri govoru, prav tako ne smemo pozabiti, da ima to zelo celostno in zahtevno področje svoje zakonitosti razvoja. Čeprav se nam zdi otrok že dovolj star, da bi že lahko govoril, tega od njega ne moremo pričakovati, če ima npr. še vedno težave pri grizenju in žvečenju trde hrane in če se je komaj začel igrati z glasovi, tako da beblja. Uspešno končana mora biti

cela vrsta razvojnih korakov, da lahko začne posnemati naš govor in ponavljati prve besede in še več, da nam s svojim govorom lahko tudi sporoča. Pri otrocih s težko stopnjo duševne prizadetosti tega žal ne dosežemo nikoli.

Včasih ob rednem pregledu starši razočarano opozorijo, kako se je otrok spremenil in ni nič več zadovoljen, če ga v naročje vzame tuja oseba. Burno protestira in se ne pomiri, dokler se ne

AKCIJA ZA NAJ FOTOGRAFIJO

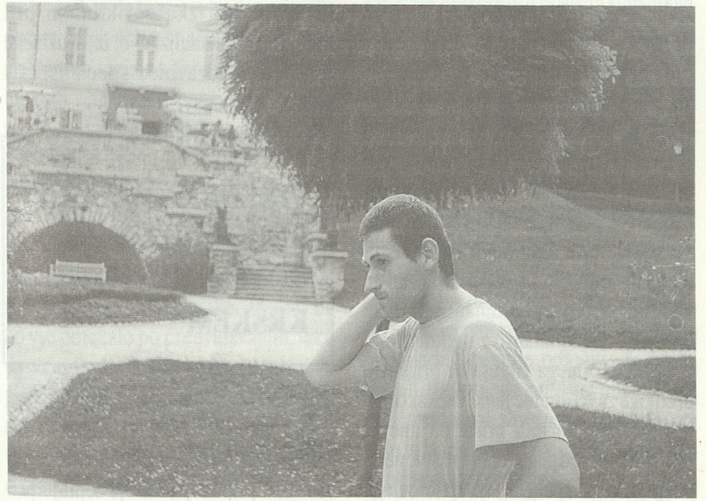

Objavljamo prvi prispevek za NAJ FOTOGRAFIJO.
"Na razpotju", avtorica: Breda Novak, VDC Šiška, Ljubljana
Sodelujte v akciji tudi vi! Pošljite nam zanimive fotografije za katere mislite da so vam uspele.

vrne k mami. Če gledamo iz razvojnega zornega kota, je to podatek, ki nam pove, da je otrok vstopil v tisto fazo čustvenega in kognitivnega razvoja, ko je začel opažati razlike med svojimi in tujimi ljudmi. Podobe "svojih" se skladiščijo v spominu, otrok pa ima še premalo izkušenj, da bi zanesljivo vedel, da se bo mama, tudi če se malo umakne, spet vrnila. Zato ga pograbi strah, ki je v svojem bistvu znamenje razvojnega napredka (kar pa nikakor ne pomeni, da se ga sme zato namerno stopnjevati).

Pri zdravem otroku se tako vedenje začne pojavljati okrog osemga meseca starosti in se v blagih oblikah vleče še tja do tretjega leta. Pri otroku z motnjo v duševnem razvoju je lahko začetek pojavljanja kasnejši in se ves proces precej zavleče, kar pa je odvisno tudi od otrokovih izkušenj. Zelo neugodne posledice v tem razvojnem obdobju imajo lahko dolge hospitalizacije.

Zato se starši nikar ne pustite prepričati, da se otrok tako vede, ker je razvajen, in nikar prehitro ne upoštevajte nasvetov, da se mu raje umaknite, pa bo pozabil. Če bo res, to pomeni, da je pod pritiskom razmer razvoj naredil korak nazaj, rana na čustvenem področju pa se še dolgo ne bo zacelila.

Če bi hotela našteti vse možne zanke in zaplete v čustvenem in kognitivnem razvoju, bi to daleč preseglo obseg članka. Vsak otrok je vendarle posameznik zase in samo če ga sprejmemo kot takega, lahko staršem s svojim strokovnim znanjem omogočimo, da ga čim varneje peljejo po njegovi razvojni poti.

Če vemo, kako si sledijo razvojni koraki, lahko poskušamo posamezne korake v ustreznem vrstnem redu spodbujati in jih tako olajšati. Ko otrok vstopi v razvojni vrtec, pri tem pomaga defektolog, v najnežnejšem obdobju, ko je otrok še v domačem varstvu, pa so njegovi najpomembnejši učitelji starši. Nobena, še tako pogosta ambulantna obravnava ne more nadomestiti tega, kar s svojo nenehno navzočnostjo dajejo starši, zato jim moramo biti strokovnjaki različnih področij s svojim znanjem na voljo in v oporo, saj lahko le tako skupaj delamo v otrokovo dobro. Redno spremljanje razvoja ob psiholoških pregledih otroka naj za starše ne bo grožnja, da bodo spet izvedeli, koliko otrokov razvoj zaostaja v primerjavi z zdravimi vrstniki, ampak predvsem možnost, da tudi sami sledijo otrokovim razvojnim korakom in se zavedo znamenj napredka, ki jih včasih, ker so z otrokom pač vsak dan, niti ne opazijo. To naj bo tudi priložnost, da postavijo čim več vprašanj in naj se ne zadovoljijo z odgovori, dokler ne bodo dovolj razumljivi, da bodo zanje uporabni.

Bojana Moškrič, spec. klinične psihologije

S • E • M • I • N • A • R • J • I

Letošnji ciklus seminarjev in letovanj se je začel prve dni junija in je potekal s kar najmanjšo prekinitvijo do 10. septembra. Splošna ugotovitev je, da smo kljub začetnim težavam uspešno izpeljali vse predvidene oblike, saj so interesi številnih prijavljencev seveda različni. V teh dneh se zbirajo zadnji podatki o udeležbi, ki bodo tudi podlaga za pošiljanje računov. Tudi letos nam je namreč uspelo sproti premoščati vse stroške, tako da društev nismo materialno obremenjevali že v samem ciklusu. Zamik pri končnem obračunu žal nastaja vsako leto delno tudi zaradi težav, ko koordinatorji ne vračajo sproti map s poročili in drugimi potrebnimi podatki. Zato bo tudi prva formalna ocena celotnega ciklusa narejena v teh dneh, tako da bodo podatki in poročila na voljo pristojni komisiji, pa tudi našemu izvršnemu odboru, ki redno spremlja pripravo, izvajanje in dokončno izpeljavo posameznih programov Zveze. Vseeno si lahko dovolimo že v tem trenutku ugotovitev, da smo splošno gledano izpeljali vse seminarje in letovanja v zadovoljstvo udeležencev, kljub temu da jih je bilo vsega skupaj krepko več kot tisoč. Izredno razveseljivo je, da se je v letošnjem letu znova okrepila udeležba na seminarjih. Seveda pa so bila tudi vsa letovanja zadovoljivo zasedena, kljub temu da je bilo zanimanje za letovanje na Hrvaškem manjše, kot so naše počitniške zmogljivosti. Toda tudi tisti, ki so letovali v Materadi letos, so bili v povprečju zelo zadovoljni. Vse skupine smo tudi obiskali in se pogovarjali s starši. Ta srečanja so izredno pomembna, saj je to način, ko lahko s starši neposredno izmenjamo izkušnje in dobimo tudi od njih veliko pobud in informacij iz krajev, od koder prihajajo. Operativnih težav pa je seveda vsako leto kar precej, saj je treba upoštevati, da je število udeležencev zelo veliko in da navsezadnje vendarle izvajamo ves program s prostovoljnimi zunanjimi sodelavci, strokovnjaki, starši in društvenimi delavci. Vedno znova žal ugotavljamo, da je del udeležencev slabo seznanjen z razmerami našega dogovorjenega razpisa, saj izpostavljajo tudi nekatera sistemska vprašanja, o katerih smo se z društvi poprej dogovorili in jih uskladili. Prav temu delu priprav bo treba v prihodnje tako v naši organiziranosti kakor v društvih posvečati še več pozornosti. Do konca leta se bo sestala tudi naša komisija za seminarje in letovanja, izvedeno pa naj bi bilo tudi srečanje koordinatorjev, da bi opravili celotno analizo z ugotovitvami izvedbe letošnjega ciklusa in pripravili predloge za naslednje leto. Vsekakor bo ta problematika tudi prišla na dnevni red našega rednega meddruštvenega posveta, ki ga izpeljemo vsako leto in ga bomo predvidoma tudi še letos.

SEMINAR ZA BRATE IN SESTRE

Ko smo že pri raznih seminarjih, še nekaj novic. Septembra je bil v Topolšici izpeljan seminar za brate in sestre duševno prizadetih, ki smo ga razpisali že aprila. Prijav je bilo kar precej, predvsem v kategoriji nad 20 let. Prijav za mlajše pa ni bilo dovolj za svojo skupino, zato smo se z njimi dogovorili, da bomo znova razpisali to skupino naslednje leto. O izkušnjah tega seminarja se bomo pogovarjali tudi na našem letošnjem društvenem posvetu. Sam seminar je vodila ena izmed sester - Mateja De Reya, poleg nje pa sta sodelovali še dve izkušeni klinični psihologinji s specializacijo iz družinske terapije in zdravnica specialistka s področja genetike.

VIKEND SEMINARJI BODO V VELENJU, NOVEM MESTU IN KRŠKEM

Tudi društveni seminarji ob koncu tedna za starše se nadaljujejo s predvideno dinamiko. V oktobru tako pripravljajo svoje seminarje v društvih Velenje, Novo mesto in Krško. Videti je, da bomo kar izpolnili predvideno število 10, ki smo ga skupaj načrtovali za letos saj je bilo prvih pet seminarjev že v prvi polovici leta.

POSVETI

Že sedaj vas informativno seznanjamo tudi z dvema datumoma, ki si jih "rezervirajte" v letošnjem koledarju: predvidoma 21. novembra bo v Ljubljani enodnevni posvet predstavnikov društev s temo Kvaliteta življenja oseb z duševno prizadetostjo. Ta posvet, ki ga pripravljamo skupaj s specializirano socialno firmo FIRIS, naj bi bil tudi ena izmed naših dejavnosti v mednarodnem letu družine. Drugi, zelo potrebni in želeni posvet, pa bo predvidoma 1. in 2. decembra na Bledu, in sicer s temo Pravno varstvo duševno prizadetih v Sloveniji. Za oba posveta se sedaj pripravlja vsebinska zasnova in išče ustrezne strokovnjake. Upam, da bo vse potekalo po predvidevanjih, tako da vam bomo lahko vsaj v oktobru že poslali konkretne razpise. Ker sta obe predvideni temi zelo aktualni, vas že sedaj vabimo, da pošljite na ta posveta svoje predstavnike.

Socialna zbornica Slovenije nas je obvestila, da tudi oni v sklopu svoje dejavnosti načrtujejo še letos posvet Problematika skrbi za odrasle osebe s težjo in najtežjo motnjo v duševnem razvoju. Obvestilo Zbornice, ki najavlja ta posvet, sicer predvideva udeležbo strokovnih delavcev članov zbornice, ki neposredno delajo z odraslimi osebami s težjo in najtežjo motnjo, vseeno pa so nas povabili k sodelovanju. Ker smo razumeli ta poziv kot povabilo pri obravnavanju doktrinarnega odnosa do te kategorije prizadetih oseb, bo predviden posvet lahko navezan v enem segmentu tudi na stališča, izražena na našem posvetu o kakovosti življenja oseb z motnjo v duševnem razvoju.

Predvidenih pa je še nekaj drugih posvetov in srečanj. Specialnopedagoški komite v okviru delovne skupnosti Alpe-Jadran pripravlja novembra v Gorici v Italiji tridnevni posvet na temo Igrače in igra prizadetih v kulturi obmejnih dežel. Iz Slovenije naj bi predvidoma sodelovali Društvo defektologov, Skupnost organizacij za usposabljanje in seveda Zavod za šolstvo. Ker pa je organizator posveta starševska organizacija A.N.F.A.S iz Gorice, so že sedaj navezani stiki tudi z našim goriškim društvom, čeprav je načeloma sama tema usmerjena predvsem v specialnopedagoško obravnavo. Na Dunaju bo koncem oktobra tudi seminar za t.i. družinski program v sklopu Specialne olimpiade. Ker je pri nas to gibanje vključeno v našo Zvezo in se vsaj del vsebine prepleta tudi z našo izobraževalno dejavnostjo, so se na Specialni olimpiadi Slovenije odločili, da bodo poslali tja svojega predstavnika, da bi tudi predstavil slovenske izkušnje pri delu s starši, seveda v zasnovi specialnoolimpijskega gibanja.

Predsednik Zveze gospod Škof bo gost na mednarodnem kongresu Naša družina, ki ga pripravlja slovaška starševska organizacija za pomoč duševno prizadetim. Imenovan je bil tudi v častno predsedstvo tega kongresa. Na njem pa bo srednjeevropskim starševskim organizacijam predstavil tudi delovanje naših društev in Zveze. O tem srečanju vas bomo še obvestili po njegovi vrnitvi.

ŠPORT

Naslednje leto bomo v New Havnu v ZDA svetovne letne igre Specialne olimpiade. Slovenija je dobila na voljo določeno kvoto udeležencev po posameznih športih. Zato je že v avgustu in septembru za vse člane SO Slovenije potekal rok za evidentiranje njihovih članov, športnikov in spremljevalcev, seveda na podlagi razpisa s pogoji, ki ga je pripravil Nacionalni komite Specialne olimpiade Slovenije v skladu s svojimi pravili in pogoji mednarodne organizacije Specialne olimpiade. Rok za evidentiranje prijav se je iztekel 15. septembra. Prijave je poslalo 18 programov Specialne olimpiade Slovenije, prijavili pa so več kot 40 športnikov in 16 trenerjev. Sedaj pa bo na vrsti zelo nehvaležno opravilo, saj bo treba izmed vseh prijavljenih izbrati 18 športnikov in 6 trenerjev, kolikor jih predvideva kvota. Sistem odbire je sicer dokaj precizno predviden že v samih pravilih Specialne olimpiade Slovenije, vendarle bodo vseeno imeli veliko dela, tako posamezni trenerji panog, da bodo izbrali ne samo najboljše po dejanskih rezultatih, ampak tudi v okviru drugih elementov filozofije Specialne olimpiade, in nazadnje Nacionalnega komiteja Specialne olimpiade Slovenije, ki ima v svoji pristojnosti tudi to opravilo. Tudi sicer je naša organizacija Specialne olimpiade zelo dejavna. Ravnokar se je vrnila s turnirja v Zagrebu nogometna ekipa Slovenije. Nogometaši so povabljeni tudi na velik evropski turnir v

novembru na Poljskem. Okrobra in novembra bosta izpeljana tudi dva seminarja za trenerje namiznega tenisa in kolesarstva. Prvi bo predvidoma v Pomurju, drugi pa v Dornavi. Poleg tega je predvidena udeležba še na že omenjenem seminarju za družinski program, na Cipru pa bo potekalo usposabljanje za trenerje atletike in kolesarstva, kamor naj bi odšla tudi dva predstavnika iz Slovenije. Naše društvo Kamnik-Domžale, ki je tudi član Specialne olimpiade Slovenije in ima zelo dejavno atletsko sekcijo, pa je izvedlo ob koncu septembra slovenski atletski miting. Nanj je bilo prijavljeno več kot 25 programov s približno 140 udeleženci.

DAN DEFEKTOLOGOV

Letošnji dan defektologov je bil zadnji petek v septembru, tokrat v Zagorju. Poleg strokovnega dela je bil tudi družabno stanovsko obarvan, podelili pa so tudi svoja najvišja priznanja. Med drugim je bil podprt predlog, da priznanje Antona Skale za letošnje leto dobi tudi upokojena ravnateljica šole s prilagojenim programom in naša dolgoletna predsednica društva iz Ljutomera, gospa Marija Prelog. Njej in vsem drugim letošnjim nagrajencem iskreno čestitamo!

KAJ VSE STE POČELI V DRUŠTVIH

Moram reči, da smo med poletjem dobivali kar precej razglednic, tako od naših udeležencev letovanj in seminarjev, kakor tudi od gojencev varstveno-delovnih centrov, ki so letovali, pa tudi od članov naših društev, ki so bili na izletih, ali pa so se nas spomnili ob kateri od svojih drugih dejavnosti. Posebno v zadnjih dneh pa prejemamo precej različnih vabil na prireditve, ki jih v sklopu svojih programov pripravljajo društva. Žal zopet velja ugotovitev, da za nekatere zvemo že prej, za druge pa šele kasneje. Zato vam sistematičnih novic iz društvenih dejavnosti ne moremo pripraviti. Vseeno pa lahko naštejemo nekaj bolj "svežih". Tradicionalni piknik je imelo društvo Kamnik-Domžale. Seveda je bil zelo uspešen, tako kot vsako leto. Daril srečelova pa jim je nekaj ostalo še na "zalogo" za druge priložnosti, pri tem zbiranju pa so sodelovali tudi prizadeti sami, zato ni čudno, da so jih zbrali več kot 800. Mašo in piknik v Novi Štifti so imeli člani društva iz Ribnice. Skupaj z društvom iz Kočevja pa pripravljajo še "dogodek", ki naj bi po eni strani še bolj spodbudil dejavnost obeh društev, povezan pa naj bi bil tudi s praznovanjem prevzema kombija.

Dobrodelni koncert v Slovenski Bistrici je že nekoliko oddaljen, kaže pa na to, da se tudi v tem društvu le nekaj dogaja. Novogoričani so izvedli sicer naporno, toda zelo poučno ekskurzijo v Landshut v Nemčijo. Ogledali so si Varstveno-delovni center, bivalne skupnosti in Pestalozzijevo šolo. S seboj so peljali tudi strokovne delavce oz. tiste, ki naj bi kaj pripomogli k izpeljavi njihovega koncepta Varstveno-delovnega centra v Novi Gorici. Po zadnjih informacijah se nekaj pri njih le premika, saj jim je občina dala na voljo tri lokacije za prihodnji varstveno-delovni center. Tolminsko društvo je sodelovalo na že tradicionalni Noči na jezeru v Mostu na Soči. S pomočjo našega društva v Lendavi smo poslali v Budimpešto dve družini s prizadetimi osebami, ki sta sodelovali na srečanju staršev madžarske organizacije; trajalo je tri dni. Vrnili so se zelo zadovoljni in upamo, da bodo kaj napisali tudi za Naš zbornik. Iz Žiline na Slovaškem so se vrnili varovanci in njihovi spremljevalci iz Centra Golovec iz Celja; udeležili so se mednarodnega festivala duševno prizadetih. Tudi to dogajanje je bilo tridnevno, saj je bil poleg različnih delavnic, prireditev in ogledov pripravljen tudi poseben karneval, na katerem je sodelovala vsa Žilina. Vse te naše udeležbe so v zadnjem času posledica povabil sorodnih organizacij, s katerimi delujemo skupaj v mednarodni ligi. Po eni strani so to starševske organizacije, po drugi strani pa je veliko stikov navezanih po Specialni olimpiadi. Tako so bili med poletjem naši tekmovalci iz Maribora in Prekmurja na letnih igrah Specialne olimpiade Madžarske v Miskolcu, iz Domžal in Ljubljane v Bratislavi na slovaških igrah, iz Ljubljane in Bele krajine pa tudi na območnih evropskih letnih igrah v avstrijskem Gradcu.

IZ PRAKSE
ZA PRAKSO

DELO Z OTROKOM DOMA

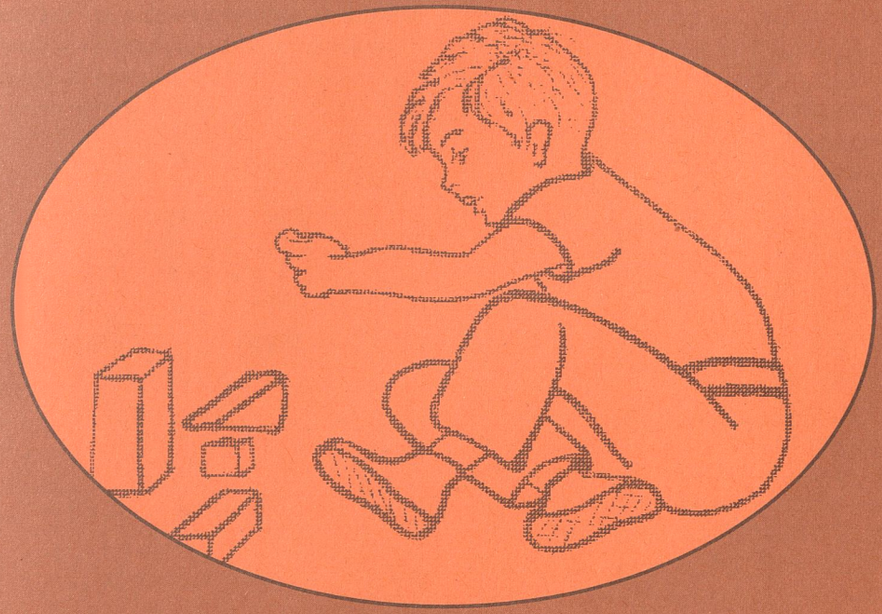

1. DEL

IGRA IN IGRAČE PREDŠOLSKEGA OTROKA

ROPOTULJICE

Za vsakega otroka je igra zelo pomembna dejavnost. Zasledimo jo že pri dojenčku. Dojenček leži v košari ali posteljici in z ročicami sega po nožicah. To mu zbuja občutek ugodja, kar izraža z dobrovoljnim grgranjem. Enako prijetna mu je igra s prstki rok. Že v prvih mesecih življenja mu mama priveže živobarvne in različno oblikovane ropotuljice na vrvico, ki je na dosegu njegovih rok pritrjena na vozičku ali košarici. Dojenček je gibalno aktiven, zato udarja ob ropotuljice, katerih prijeten zvok ga usmeri k zavestnemu udarjanju po tej zvočni igrački.

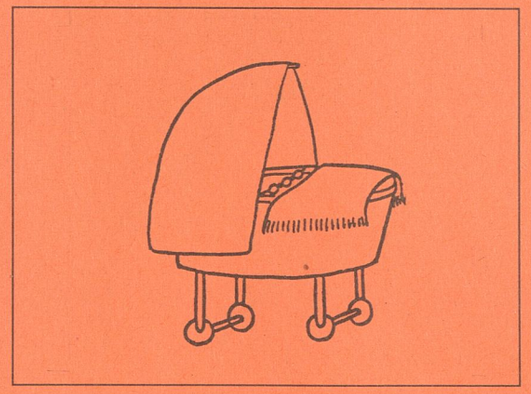

Pomembna značilnost duševno prizadetega otroka, ki je gotovo opazna že v dobi dojenčka, je gibalna neaktivnost, kar velja tudi za tiste otroke, ki so kot dojenčki zelo nemirni (jokavi, nespečni). Prizadetega otroka moramo k igri začeti čimprej spodbujati. Božamo otrokove ročice in se igramo z njimi, dokler se otrok na to ne dozove, se pravi, da prime za naš prst, da sega po svojih nožicah, če mu pomagamo. Otrok po ropotuljici, ki visi ali je pritrjena na košarici, sam ne bo segel. Na začetku bo mama nihala z visečo ropotuljico oziroma udarjala ob ropotuljice, nanizane na vrvici, toliko časa, da bo otroka pritegnil zvok. Kasneje bo zaznal tudi nihanje oziroma premikanje teh živobarvnih igrač. V drugi fazi bo mama prijela otrokovo ročico in z

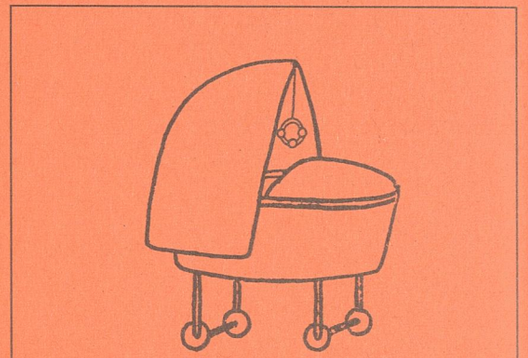

njo udarjala po viseči ropotuljici, da bo nihala. Otrok bo ob tej igri imel občutek ugodja, in če se bo igra ponavljala, se bo sčasoma začel sam igrati. Z ropotuljicami, ki so nanizane na vozičku ali na košarici, se bo otrok igral šele, ko bo sedel.

Naslednja je prav gotovo ročna ropotuljica, za katero lahko trdimo, da bo otroku ljubša, če bo

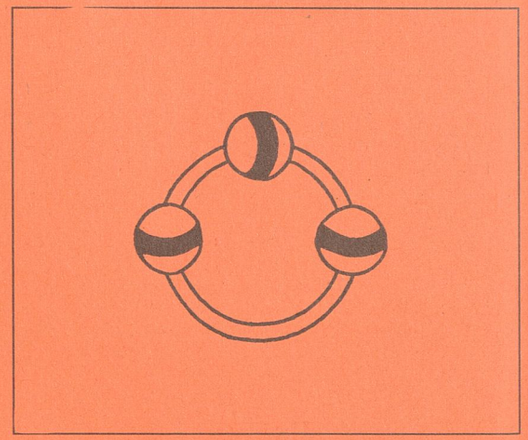

lahka, če bo imela za otrokovo ročico primerno držalo, živo barvo in prijeten zvok. Po taki ropotuljici bo dojenček rad segel in se z njo igral.

Nekatere otroke bomo aktivirali šele z močnejšimi slušnimi dražljaji in bomo zanje raje izbrali ropotuljice z močnejšim zvokom.

Postopek za igranje z ročno ropotuljico je enak, le da moramo otroka naučiti prijema. Mama bo

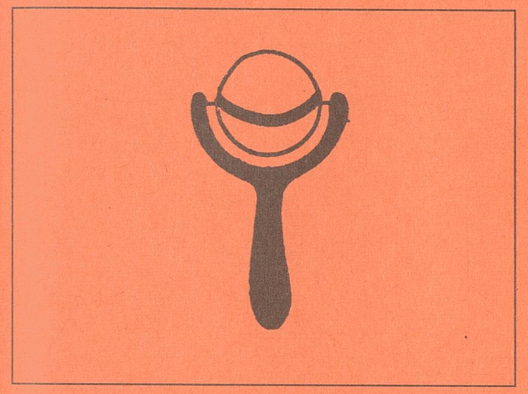

otroku naravnala prstek okoli držala ropotuljice za pravilni prijem, nato bo obsegla otrokovo roko s svojo in bosta skupaj mahala z ropotuljico. Pri večini otrok bo treba to dolgo časa ponavljati, preden bo otrok sam prijel in zadržal ropotuljico v roki. Šele kasneje bo otrok sam segel po ropotuljici in se igral z njo.

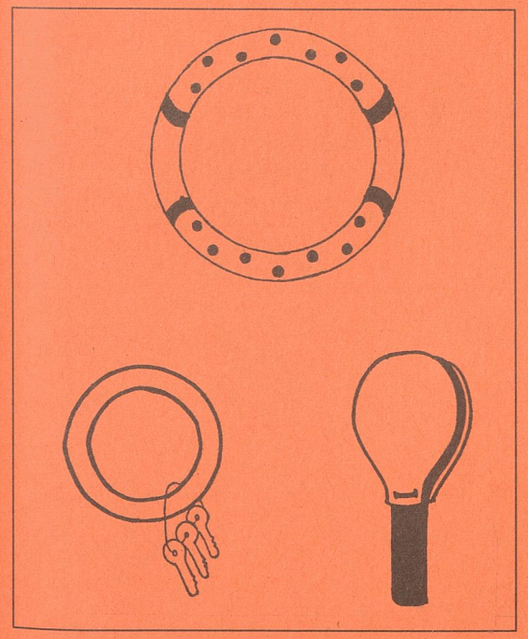

Prej ali slej začne otrok dvigati glavico, kar pomeni, da bo kmalu sedel. Ko otrok samostojno sedi, ga občasno posadimo v stajico najprej za kratek čas, postopoma pa za dalj časa. Zaradi trdnejše opore otroka zadaj in ob straneh obložimo z blazinami. To mu da tudi občutek večje varnosti. Še večji občutek varnosti pa da otroku mama s svojo prisotnostjo, torej otroka v stajici ne puščamo samega. Imamo oglate, lesene in okrogle mrežaste stajice. Vsaka od teh stajic ima svoje prednosti in tudi pomanjkljivosti. Lesena stajica je stabilnejša, predvsem kar zadeva lesene pokončne letvice, za katere se otrok prijema in s sigurnostjo dviga. Če otrok pade, se v tej stajici ob letvice udari in tudi koti mu delajo težave. Mrežasta stajica je na oko bolj prijetna, zgornji obroč je oblazinjen, mreža ni nevarna, ne daje pa otroku trdne opore in občutka varnosti pri poizkusih vstajanja. Kakršnokoli stajico smo kupili za otroka - pod stajice mehko pogrnemo.

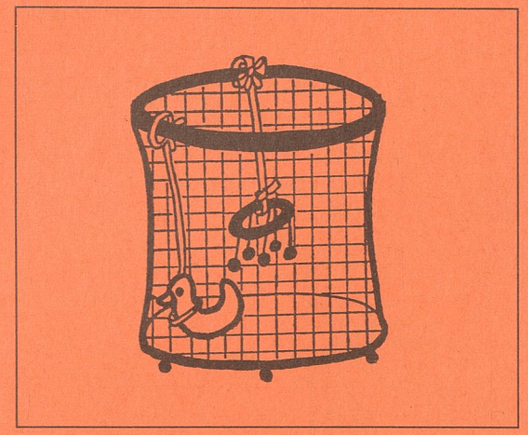

Če smo stajico otroku primerno uredili, bo za otroka prijeten kotiček, v katerem se bo rad zadrževal. Kljub temu pa je govorni kontakt z mamo še vedno potreben. Otrok ne bo zadovoljen in ne bo aktiven, če mu bomo stresli v stajico k nožicam kup igrač. Te igrače bo samo razmetal in če jih ne bomo takoj pobrali nazaj, bo z jokom silil iz stajice. Uporabili bomo razne ropotuljice, ki jih je imel v košari in vozičku, dopolnili pa jih bomo še z drugimi igračami. Otrokovo aktivnost bodo vzbudile

igrače, ki visijo od zgornjega roba stajice. Nekatere so mu na doseg rok, druge pa ne. Igrače morajo biti živih barv in morajo imeti prijeten zvok. Vsaka igrača mora biti posebej privezana na debelejšem traku. Trak ne sme biti dvojen in ne sme imeti zank, kar je nujno zaradi varnosti otroka. Otrok bo najprej zadovoljen z igračami, ki so mu na doseg rok. Te igrače bo spoznaval, ko jih bo gledal, premikal, otipaval s prsti in z ustnicami in poslušal. Sčasoma ga bodo začele zanimati oddaljene igrače, tiste, ki visijo pred njim in nad njim. Mama opazuje otroka, kako željno sega po odmaknjeni igrači. Pri tem ga spodbuja in če sam ne more do igrače, mu pomaga. Ta faza gibalnega razvoja je važna, ker se otrok začne plaziti, sede odkrivati in ob opori dvigati.

LJUBKOVALNE IGRAČE

Vsak otrok potrebuje ljubkovalno igračo. Znano je, da so ljubkovalne igrače za otrokov čustveni razvoj nenadomestljive. Otroku ne bomo kupovali dragih ljubkovalnih igrač, saj se bo še morda bolj navezal na doma izdelano igračo, npr. lutko, zajčka, medvedka, kužka itd. Navodila za izdelavo takih igrač najdemo v različnih revijah. Izdelamo pa jih lahko tudi brez navodila. Otroku bomo dali več ljubkovalnih igrač, med katerimi si bo sam izbral najljubšo. S to igračo ga položimo zvečer v posteljo. Pri ljubkovalni igrači je pomembna velikost in material, iz katerega je izdelana. Igrača naj bo velika do 30 cm in iz mehkega materiala, ki prenese pogosto pranje: flanela, žamet, dlakaste sintetične tkanine, volna. Ljubkovalne igrače otroka dolgo spremljajo, saj še šolski otroci zvečer lažje zaspijo, če je z njimi v postelji medvedek ali punčka. Ljubkovalne igrače nudijo otroku občutek ugodja, polagoma pa se začne z njimi tudi igrati. Medvedke, zajčke, punčke... polagajo otroci v posteljice, jih pokrivajo in povijajo. Prizadetega otroka bomo take igre morali naučiti. Učimo in pomagamo otroku pri igri toliko časa, da se samostojno igra. Ob igri otroka spodbujamo h govornemu izražanju. Punčka spi ... Medo spi... Zajček spi... Mamica in otrok pojeta skupaj:

aja, aja, punčka spi,
aja, aja, medo spi,
aja, aja, zajček spi ...

Otrok, ki še nima razvitega govora, govorno ne bo sodeloval pri igri in uspavanki, zato mora mama uspavanko sama ponavljati toliko časa, da otrok po svojih sposobnostih začne sodelovati.

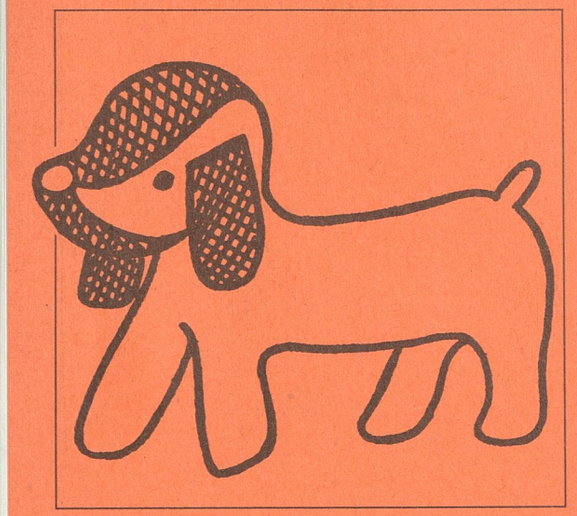

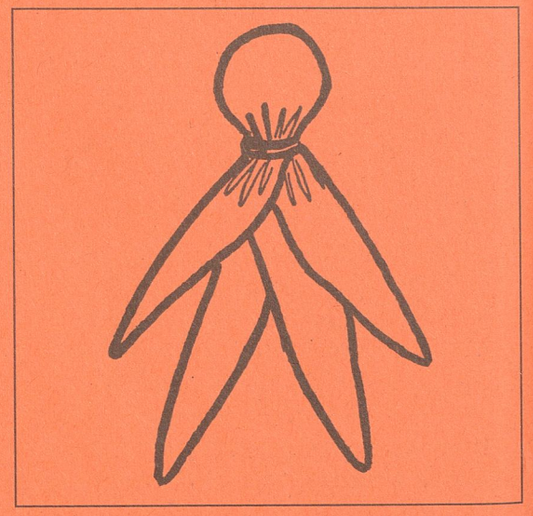

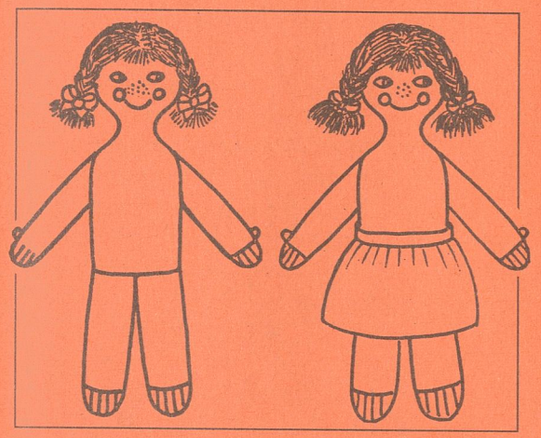

Oblačenje punčk in medvedkov je zahtevna igra, ki se je zdrav otrok sam hitro nauči. Pri prizadetem otroku je to teže. Želja po tej igri se pokaže mnogo kasneje, in še ko se pokaže, mu manjka znanja in spretnosti. Prizadeti otrok bo dalj časa punčko in medvedka samo povijal, kasneje pa mu bomo dali enostavna oblačila: široke hlačke, krilo, brezrokavnik, kapo, copate. Oblačila, ki imajo rokave, bi delala otroku velike težave, ker še samega sebe ne zna obleči. Oblačenje punčke pa je še težje, ker so oblekice majhne in ker otrok še nima osnovne orientacije: spredaj - zadaj, zgoraj - spodaj. Ko bo otrok znal obleči sebe, se bo naučil obleči tudi punčko.

Pri slačenju je otrok mnogo bolj spreten, zato bo na začetku oblačila punčko mama, otrok pa jo bo slekel. Kasneje pa se bo učil oblačiti punčko postopoma: krilo, hlačke, brezrokavnik ...

KOCKE

Razvoj otroka v predšolskem obdobju zahteva raznovrstne igrače in igre. Poleg ljubkovalnih igrač bomo otroku prav gotovo kupili kocke in kockam podobne oblike, ki morajo biti lahke in lepih živih barv. Na tržišču je veliko raznovrstnih plastičnih in

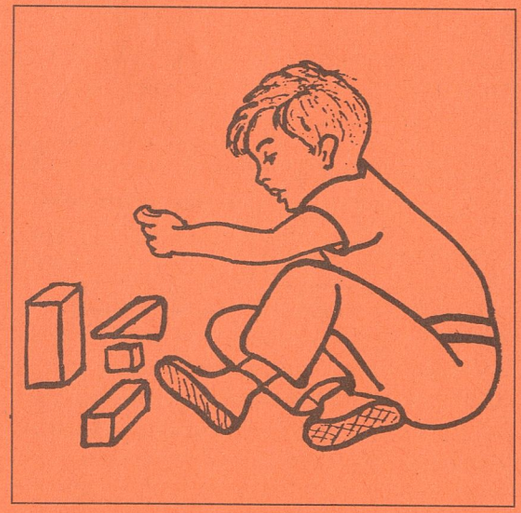

lesenih kock. Odločamo se za plastične kljub temu, da so lesene lepše, toplejše in bolj stablilne pri sestavljanju, so pa lahko nevarne, posebno če se igra veliko otrok ali če je otrok samonapadalen. Vendar pa morajo biti dovolj čvrste, da se ne zdrobijo pri udarcih.

Otroku damo več kock, ki jih bo najprej samo razmetaval. Na začetku jih ne bo sam pobral, zato mu jih poberemo mi. Dodamo kanglico, škatle, tovornjak ... in ga učimo prelagati in pretresati, kasneje graditi stolp, vlak, zidati hišo, garažo, ograjo itd.

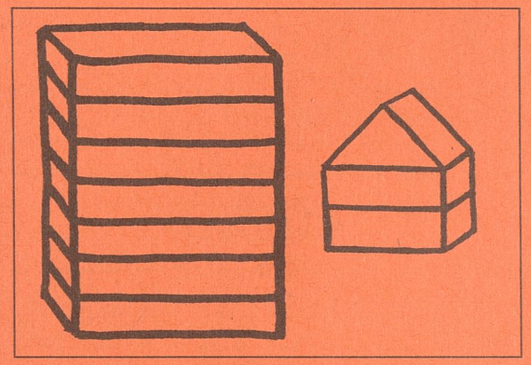

Kot pri igri z ljubkovalno igračo tudi pri igri s kockami ne smemo pozabiti na spodbujanje h govoru. Otroku povemo in on za nami ponavlja: "To je hiša. To je ograja. Naredila sva hišo. Naredila sva cesto." Kasneje pa otroku rečemo: "Naredi hišo! Naredi vlak! Naredi cesto!" Tovrstne igre so že ust-

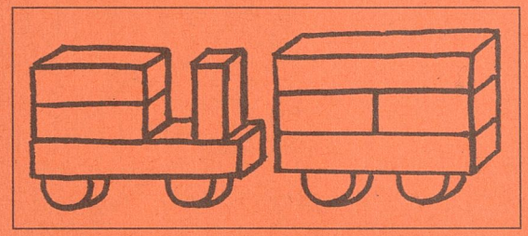

varjalne in otroka vsestransko razvijajo, zato jih bomo gojili vse do šolske starosti. Glede na otroka in njegove sposobnosti bomo igre s kockami postopoma oteževali.

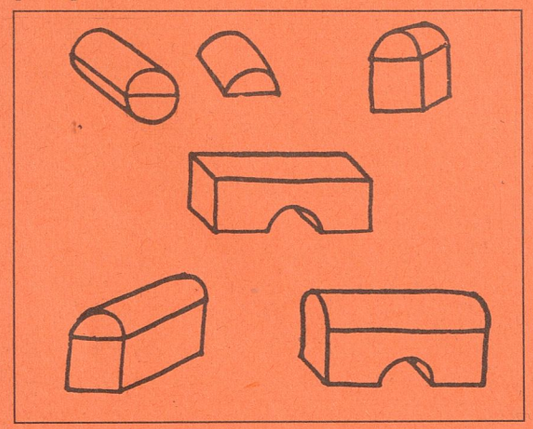

Kockam in kvadrom postopoma dodajamo valje, polovične kocke, kvadre in druge oblike, ki so primerne za sestavljanje. Vse oblike elementov za sestavljanje za otroke niso nenevarne, posebno če so plastične. Posebej pa moramo opozoriti na stožec in piramido, ki ju najdemo v zbirkah elementov za sestavljanje; sicer lahko zelo popestrita igro, sta pa nevarna zaradi ostrih vrhov, zato jih otrokom, ki so nemirni, ki se hitro razjezijo ali so zelo nespretni, iz njihove zbirke izločimo.

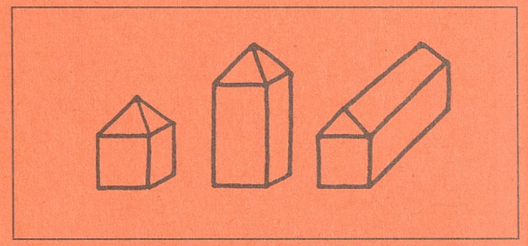

Pri igri s kockami, ki je zelo ustvarjalna, moramo paziti, da otroku ne damo preveč elementov, temveč le toliko, kolikor je potrebnih za določeno sestavljenko, npr. ograjo, hišo, stolp, grad (veliko hišo), gasilski dom ipd.

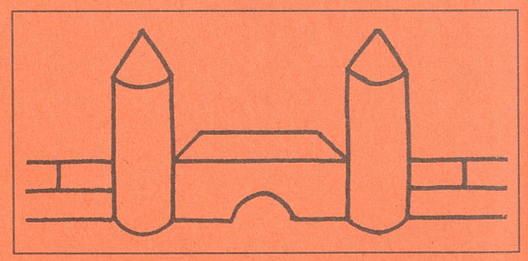

Hkrati z ustvarjalno igro s kockami se bo otrok igral z njimi tudi drugače. Prav gotovo smo otroku v predšolski dobi kupili ali naredili voziček, avto in samokolnico. Če voziček ali kamion nima vrvice, mu jo privežete sami. Najprej otrok vleče prazen voziček ali avto za seboj, kasneje ga naloži z različnim materialom: punčkami, medvedki, kockami, če je zunaj, tudi s kamenčki, listjem, peskom, sadeži in plodovi. Otrok nalaga, prevaža, prevrača in zopet nalaga. Pri tej igri mu pomagamo, ga spodbujamo, da vleče voziček ali kamion za seboj.

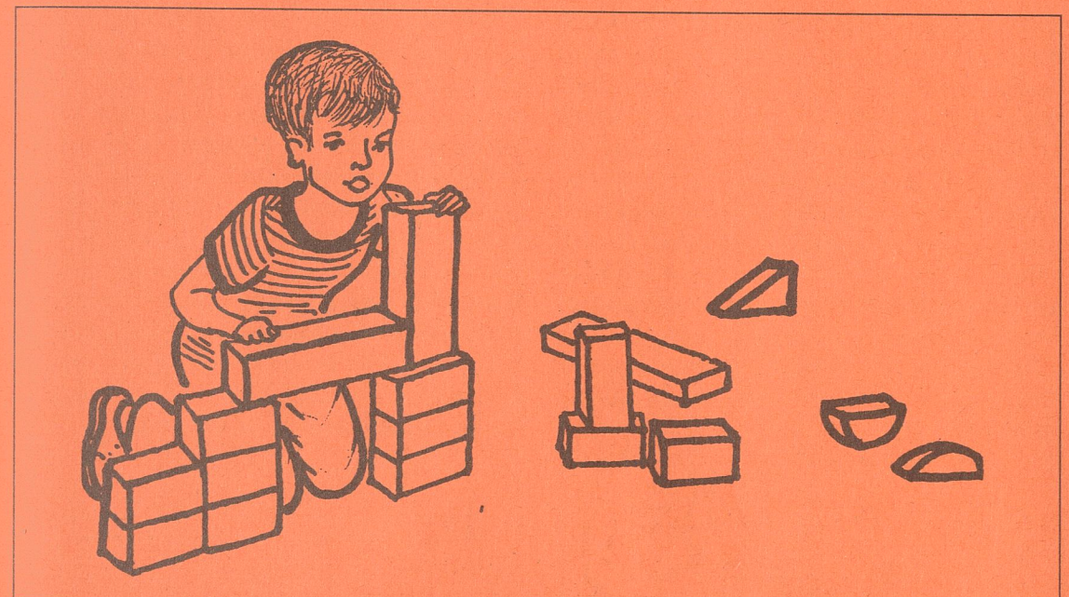

Težje kot vlečenje vozička za seboj je potiskanje samokolnice pred seboj. Otrok prav tako naloži samokolnico z različnimi predmeti, prime za ročaje in jo potiska pred seboj.

Kadar otrok vozi voziček ali samokolnico zunaj, mu določimo tudi cilj, do katerega mora pripeljati.

Vsak otrok se rad igra s kamionom tudi brez vrvice. Naloži ga z igračami in ga kleče potiska pred seboj. Lahko ga potiska prosto, gre za njim po kolenih in ga potisne zopet dalje.

Po končani igri mora otrok kocke pospraviti. Pomagamo mu in pokažemo, kateri elementi sodijo skupaj in kako jih je treba zložiti v škatlo.

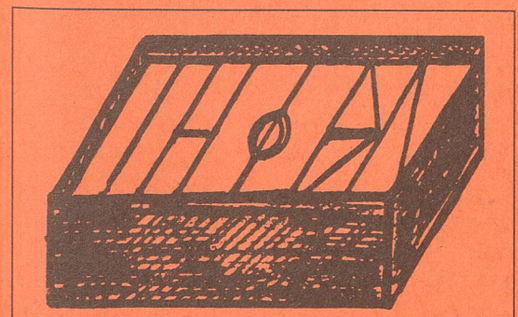

LEGO KOCKE

Že dolgo časa se v naših trgovinah dobijo lego kocke, ki so za vse otroke zelo priljubljene igrače. Starši lego kocke radi kupujejo, saj se otroci z njimi igrajo cele ure, večkrat pa sodelujejo pri igri tudi starši. Lego kocke dajejo široke možnosti za igro, od najbolj enostavnega spajanja dveh elementov do sestavljanja helikopterjev, žerjavov, tovornjakov itd. Kompleti lego kock so glede na velikost in število elementov prirejeni za posamezne razvojne

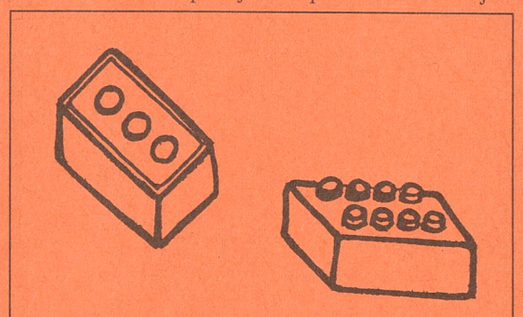

stopnje otroka. Za prizadetega otroka bomo kupili komplet z najenostavnejšimi elementi. Gre za to, da damo otroku malo elementov, ki se med seboj preveč ne razlikujejo in so večjih dimenzij. Otrok naj si te elemente najprej ogleda in se z njimi po svoje igra. Mogoče bo sam prišel do tega, da se elementi lahko spajajo. Kolikor otrok tega sam ne ugotovi, mu pokažemo. Prvo spajanje kock je brez navodil, pomembno je, da otrok spoji dve kocki. Ko tehniko spajanja osvoji, ga naučimo spajanja kock na različne načine.

Otrok se je naučil spenjati elemente in tako lahko prične sestavljati najenostavnejše predmete: ograjo, okno, hišo ...

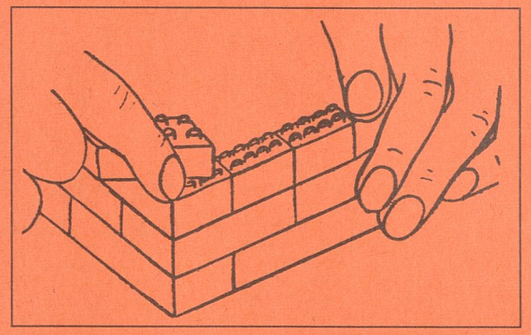

Komplet z majhnim številom elementov lego kock ne da veliko možnosti za sestavljanje predmetov, gotovo pa otrok ob igri s temi elementi osvoji tehniko spenjanja. Naučimo ga prijemati večje in manjše elemente, jih razlikovati med seboj po velikosti in pritiskati element na element.

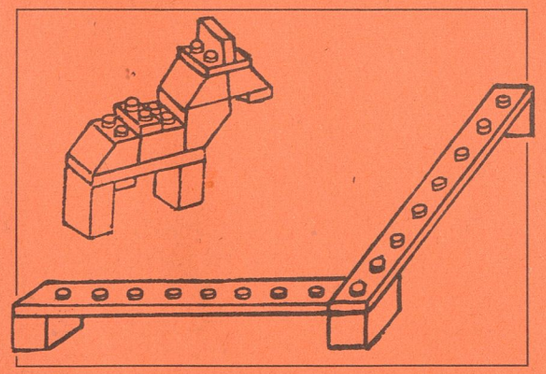

Naslednji komplet, ki ga kupimo otrokom, je zahtevnejši. Ima več elementov različne velikosti in še dodatne elemente, kot so okenca, vratca ... Otrok že zna spenjati elemente in ga bomo pustili pri tej igri, nato pa mu bomo pomagali, da bo sestavil določene znane predmete: hišo z okni in vrati, garažo, različno pohištvo ... Če so v kompletu tudi kolesca, bomo pomagali otroku sestaviti tudi kamion, letalo, voz ... Izbor elementov originalnih lego kock in kock, ki jih izdelujejo naše tovarne, se stalno spreminja in dopolnjuje. Zato boste s svojim otrokom našli še mnogo drugih načinov igranja: nakupovali boste v trgovini, uprizorili lutkovno igrico, priredili avtomobilsko dirko ...

NATIKANKE

Poleg kock so primerne in priljubljene še razne natikanke.

Že dolgo imamo na voljo plastične natikanke, ki jih starši svojim otrokom radi kupujejo, otroci pa se z njimi radi igrajo. To so plastična stojala in živobarvni obroči različnih velikosti in debeline. Stojala za natikanje obročev so posamezna ali vezana (glej skico!), nimajo ostrih robov ali konic, zato za otroke niso nevarna.

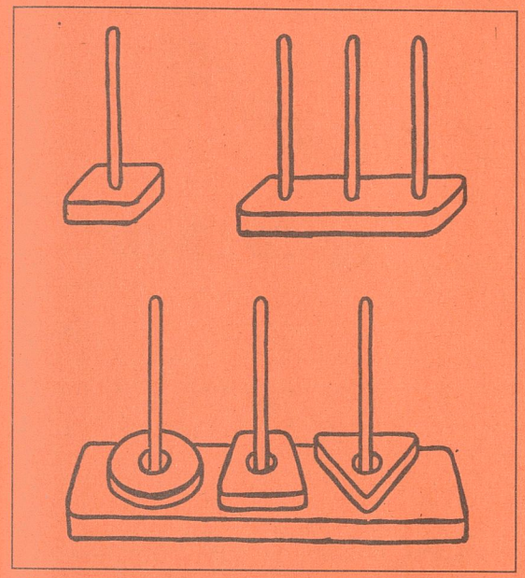

Otroku najprej pokažemo, kako naj natakne obroč na stojalo, nadaljeval pa bo sam. Najprej jih bo natikal, kakor jih bo sam želel in znal, kasneje pa ga bomo naučili natikati obroče po pravilu, ki ga sami določimo, npr.: natakni samo velike obroče, samo rdeče, modre itd. (Otroku, ki ne pozna še barv, bomo pokazali obroč določene barve). Pravila igre z natikankami postopoma otežujemo, kar je že priprava na šolski del usposabljanja.

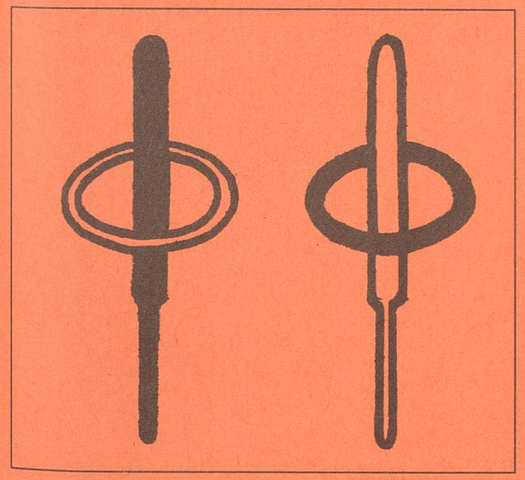

V trgovini imajo podobno igračo za igro natikanja na prostem. To so plastične paličice s konico, ki jo zapičimo v zemljo ali pesek. Obroči za to igro so nekoliko večji kot pri natikankah na stojalo. Otrok bo metal obroče na zapičeno palico najprej iz neposredne bližine, nato pa vse bolj od daleč.

Starši, ki teh igrač otroku ne boste kupili, jih zaradi enostavnosti izdelate doma iz lesa ali kartona.

Nekoliko bolj zahtevne natikanke so ploščice različnih oblik in barv. Postopek je enak kot pri natikanju plastičnih obročev, seveda pa nam te natikanke nudijo več različnih možnosti:

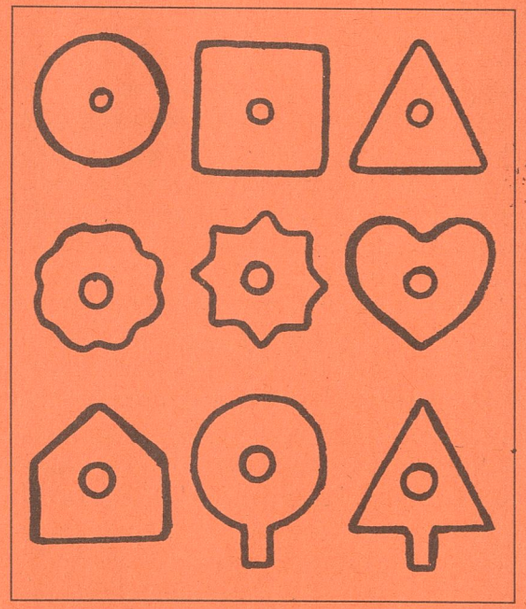

Otroci lahko natikajo najprej vse oblike določene barve, nato enake oblike različnih barv, nato enake oblike enakih barv. Pri otrocih, ki že poznajo barve in oblike, lahko zahtevamo, da natikajo izmenoma natikanke enake oblike dveh različnih barv (rdečo ploščico, modro ploščico, rdečo ploščico itd.). Kasneje menjamo poleg barve tudi oblike.

Pri natikanju moramo upoštevati postopnost in ne smemo prehitevati posameznih faz igre.

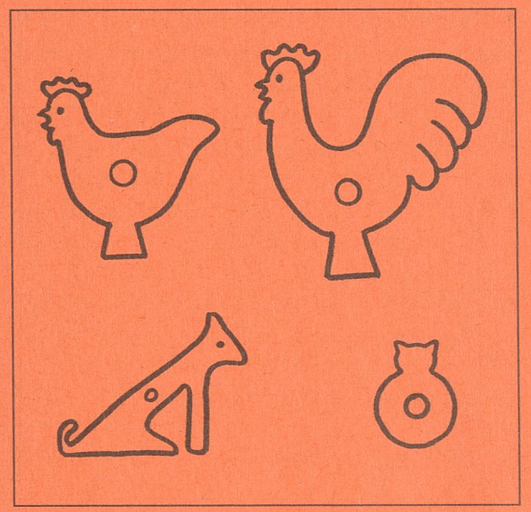

Na skici vidite med natikankami tudi oblike živali, rastlin in predmetov. Teh oblik otrok ne uporablja samo za natikanje, ampak jih lahko tudi razporeja na mizi in ustvarja različne situacije: drevo ob hiši, domače živali pred hišo, gozd ...

NIZANJE

Ko se je otrok naučil natikanja na pokončno osnovo, ga ne bo težko naučiti nizanja - natikanja na vrvico. Zdravi otroci se drug od drugega naučijo nizati ogrlice. To bomo naučili prizadetega otroka. Otroku bomo pravili debelejše plastične, lesene ali steklene kroglice (primerne so tudi kroglice starih neuporabnih ogrlic). Te kroglice bo nizal na debelejšo plastično vrvico. Podobno niza otrok debelejše plastične cevke, ki smo jih narezali iz votlega plastičnega traku. Te narezane cevke so dolge od 1 do 2 cm; natika jih na debelejšo plastično vrvico.

Težje pa je natikanje drobnih plastičnih cevčic na tanko plastično nitko. Kroglice in cevke se ne razlikujejo samo po velikosti, ampak tudi po barvi. Otrok bo najprej natikal kroglice oziroma cevke

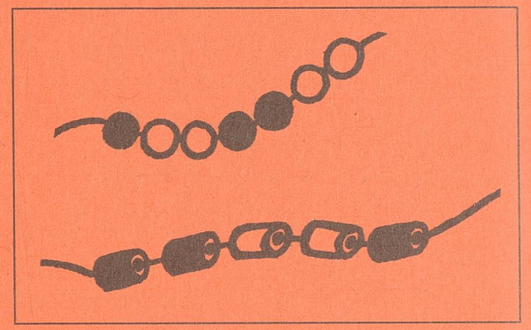

prosto, nato pa po določenih navodilih, ki so manj ali bolj zahtevna, npr. rdeča - modra - rdeča - modra ali rdeča - modra - bela - rdeča - modra - bela ali 2 rdeči - 2 modri - 2 rdeči - 2 modri.

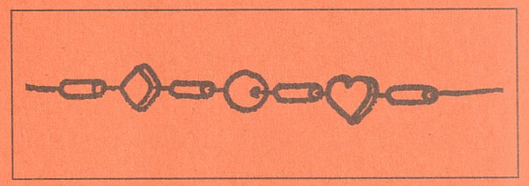

Otroci bodo radi nizali pisane ogrlice in se z njimi okrasili. Režemo in nizamo tudi slamo v kombinaciji z različnimi oblikami, ki jih izrežemo z barvastega papirja. S takimi nanizankami, ki so lahko zelo dolge, bo otrok okrasil novoletno jelko ali stanovanje za različne praznike.

ŽEBLJIČKI

Igra s plastičnimi žebljički (coloredo) je med otroki zelo priljubljena. Kupimo lahko škatle z večjimi ali manjšimi žebljički, vendar priporočamo večje.

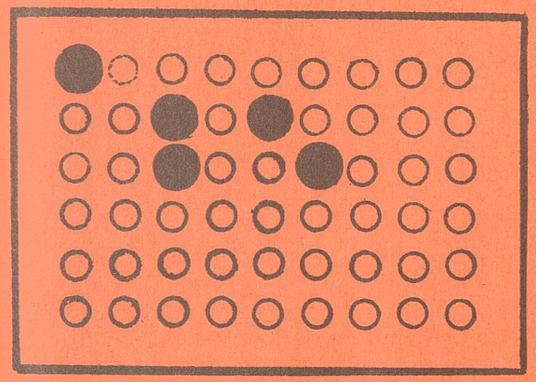

Osnovo z luknjicami in žebljičke bomo dali otroku in ga opazovali, kaj bo z novo igračo počel. Tiste otroke, ki sami ne bodo znali prijeti žebljička za glavico, moramo to naučiti. Žebljiček mora prijeti s palcem in kazalcem in ga vtakniti v luknjico. Ko to zna, mu pokažemo, kako se naredi vrsta zgoraj od leve proti desni in ob robu od zgoraj navzdol. Ko otrok zna vtikati v ravni vrsti, mu otežimo vajo tako, da vtika žebljičke različnih barv po takem

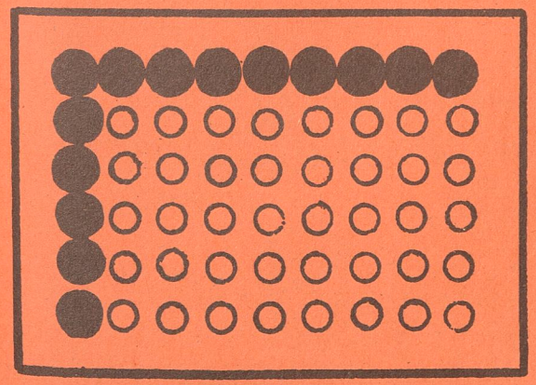

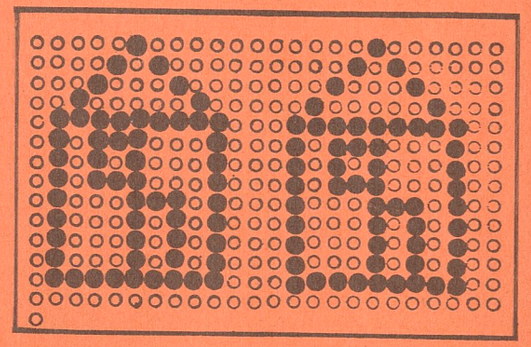

zaporedju kot pri nizanju kroglic. Predloge, ki so v škatli, otrok ne bo mogel uporabljati, zato mu mi v levo polovico osnove naredimo vzorec, ki ga on ponovi na desni strani. Ker otrok ne zna šteti in še nima orientacije na ploskvi, mu bomo morali pomagati. Otroku oblikujemo samo enostavne predmete, ki jih že pozna: hišo, mizo, stol ...

Otroci so se naučili natikati in vtikati in tako lahko začnemo z naslednjo igro, ki je praktičnega pomena in zahteva precej ročne spretnosti: gre za igrače, ki jih težje dobimo, elemente teh igrač pa imamo v gospodinjstvu, to je navijanje in odvijanje vijakov pri raznih igračkah, ki se navite same gibljejo (avtomobili, račke ...). Navijanja in odvijanja pa ga bomo učili tudi pri vodovodni pipi, odvijanju zamaškov z navoji, privijanju in odvijanju raznih gospodinjskih pripomočkov (strojček za orehe, meso itd.).

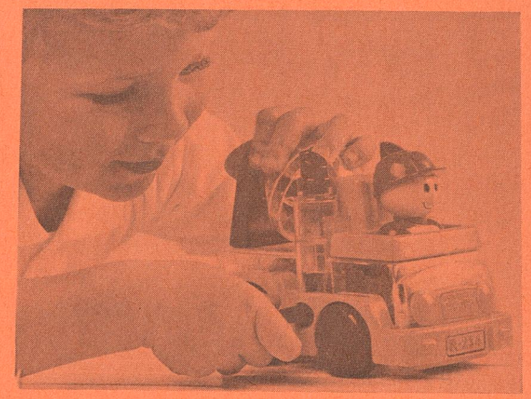

SPREHODI IN IGRE NA PROSTEM

Vsak otrok potrebuje gibanje v naravi na svežem zraku in soncu. Otroci, ki živijo na deželi, so glede tega mnogo na boljšem, saj so na svežem zraku in soncu, brž ko pridejo iz stanovanja ali hiše. V mestu je povsem drugače, saj je le malo takih, ki imajo okoli hiše vrt in prostor za gibanje in igro. Zdrav otrok se na dvorišču, na vrtu, travniku, v gozdu, v parku hitro znajde. Najde druščino vrstnikov, s katerimi se igra. Zdravi otroci poznajo veliko iger s pravili, mnogo pa si jih izmislijo tudi sami.

Duševno prizadeti otroci so v drugačnem položaju. Pravil iger ne razumejo, zato se v igro zdravih ne vključijo, in kadar se, ne morejo v igri sodelovati in ostanejo ob strani. Vsi starši duševno prizadetih otrok želijo, da bi bili njihovi otroci v okolju sprejeti, še posebej v družbo otrok. Da bi to vsaj delno dosegli, morajo svojega otroka čimprej načrtno vključevati v družbo in igro zdravih otrok. Če se bo prizadeti otrok pogosto srečeval z zdravimi vrstniki, ga bodo sprejeli medse in mu pri navezovanju stikov in dalje pri igri pomagali, seveda, če ne gre za teže prizadetega otroka. Zdravih otrok pa ne smemo prepogosto obremenjevati, ker imajo tudi igre, v katere se prizadeti ne more vključiti. Vse to velja tudi za bratce in sestrice prizadetega otroka. Starši pogosto grešijo, ko zaradi pomanjkanja časa prepuščajo prizadetega otroka v varstvo bratcu ali sestrici vsak dan; s tem mu kratijo njegov prosti čas, ki ga nujno potrebuje za svoj telesni in duševni razvoj. Posledice takega ravnanja so večkrat nepopravljive.

Otroka peljemo čim prej in čim pogosteje v naravo. Na deželi bo to najpogostejše dvorišče, vrt in sadovnjak, v mestu pa park, igrišče v parku, in če je mogoče, bližnji gozd.

Kamorkoli gremo z otrokom, ga bomo spodbujali h gibanju in aktivnosti. Če gre za otroka, ki je komaj shodil ali ima še težave pri hoji, mu bomo pomagali, da se bo obdržal na nogah, in mu omogočili, da bo prijemal kamenčke, pesek, plodove, travo, rože. Tako se bo pogostoma spoznaval z naravo in sam postajal aktiven. Ob tem, ko prijema različne predmete in jih gleda, polaga, prelaga, meče ..., naj ga starši govorno spodbujajo, npr.: Poberi kamenček! Daj kamenček na klop! Odtrgaj rožico! Daj rožico meni! S ponavljanjem takih situacij otrok spoznava vedno več predmetov in je vse bolj aktiven, kar pripomore k njegovemu gibalnemu in umskemu razvoju.

IGRE V PESKOVNIKU ALI NA PESKU

Igre v peskovniku ali na pesku so za vse otroke zelo privlačne. Ob prvem stiku s peskom se otroci

še ne bodo igrali, pač pa bodo po pesku brskali in ga presipavali. Ko bo otrok pesek občutil in spoznal, mu damo kanglico in lopatko. Kanglica in lopatka naj bosta plastični, da se otrok ne poškoduje. S kanglico in lopatko marsikateri otrok ne bo vedel kaj početi. Kanglico bomo postavili predenj, pokazali mu bomo, kako se drži lopatka, kako se z lopatko zajema pesek in kako se pesek strese v kanglico. Pri tem delu vodimo otrokovo roko toliko časa, dokler ni samostojen. Kanglico bo otrok napolnil do vrha, pesek potlačil, mi pa mu bomo pomagali kanglico obrniti. Tudi to vadimo toliko časa, da kanglico napolni in obrne samostojno. Kasneje uporablja otrok poleg kanglice še posodice in modelčke, če tega nimamo, je uporabna plastična embalaža od jogurta, sirov, kreme itd.

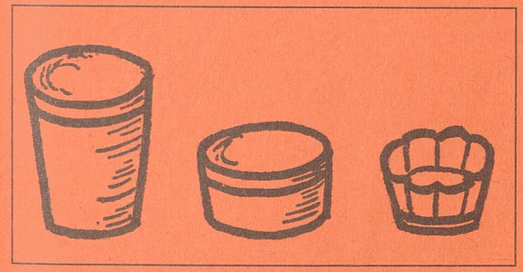

Napolnjene posodice otrok obrača na pesku ali pa na deščici in tako "peče potičke". Potičke bodo lepše, če bo pesek nekoliko vlažen.

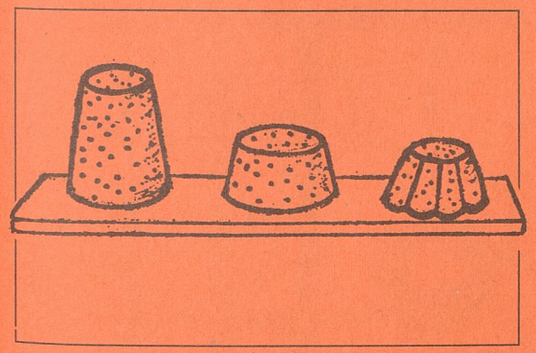

Potičke so raznih oblik in velikosti. To bomo izkoristili tako, da bomo z otrokom primerjali potičke po velikosti, po obliki in ugotavljali enakost.

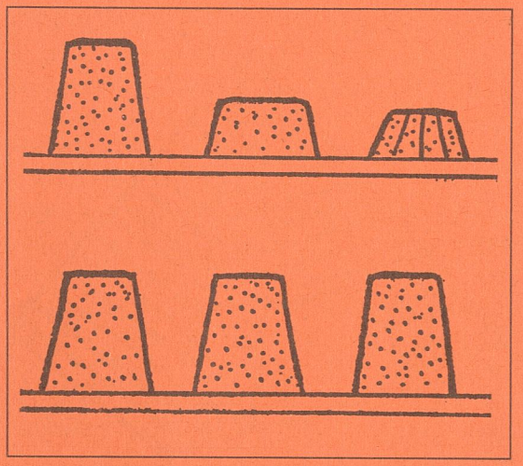

S pomočjo staršev naj otroci z rokami oblikujejo kupčke različnih velikosti, delajo jamice in poti. S prstom ali paličico zarisujejo like, opazujejo sledi dlani in stopal v pesku ter jih obrisujejo. Zahtevnejše oblikovanje v peskovniku se nadaljuje v šoli pod vodstvom specialnega pedagoga.

KAJ BODO DELALI OTROCI MED POČITNICAMI

Čas počitnic in dopustov je za otroke in odrasle najlepši čas, vendar pa staršem nalaga posebne obveznosti. Otrok med počitnicami ne sme biti prepuščen cesti in dvorišču, temveč mu moramo preživljanje počitnic primerno organizirati.

Doma, bodisi v mestu ali na vasi, bo otrok preživljal počitnice drugače kot na letnem dopustu ob morju ali v hribih. Otroci, ki so doma v mestu, bodo s starši zahajali gotovo na otroška igrišča. Če je na igrišču peskovnik, bo otrok vzel s seboj primerne igrače.

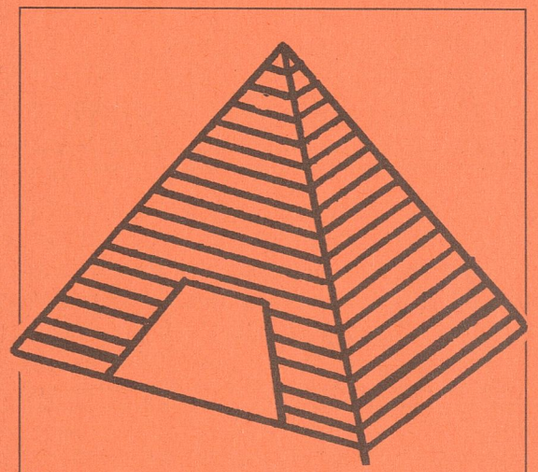

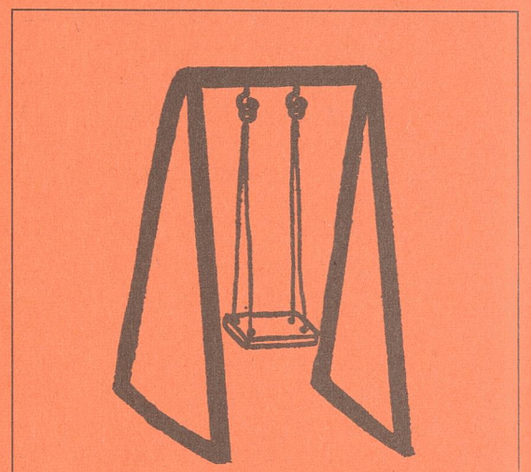

Na urejenih igriščih so razne gugalnice, vrtiljaki, plezala, piramide - hišice ipd. Te naprave so namenjene igranju in razgibavanju, vendar moramo našega otroka pri teh igrah voditi, tako da ima otrok občutek varnosti.

Med počitnicami pokažemo otroku v mestu to, česar med letom ne utegnemo: peljemo ga v otroški kino, na lutkovno predstavo, s seboj ga vzamemo na živilski trg in v trgovino. Ob tem ga navajamo na hojo po pločniku, na prečkanje ceste po prehodu, ki ima semafor in ki ga nima. Zelo primerni so sprehodi v gozd, kjer se otrok sprosti in naužije svežega zraka. Nabira pa tudi borovnice in jagode. V Ljubljani je živalski vrt, ki je za vse otroke zanimiv in tako privlačen, da ga lahko večkrat obiščemo. V živalskem vrtu se bo otrok marsičesa naučil.

Vaški otrok ima mnogo več gibalnega prostora kot mestni otrok. Tu je domače dvorišče, travnik, polja, gozd. Pri domačih opravilih na dvorišču, v hlevu in na polju naj bo otrok z vami in naj vam po

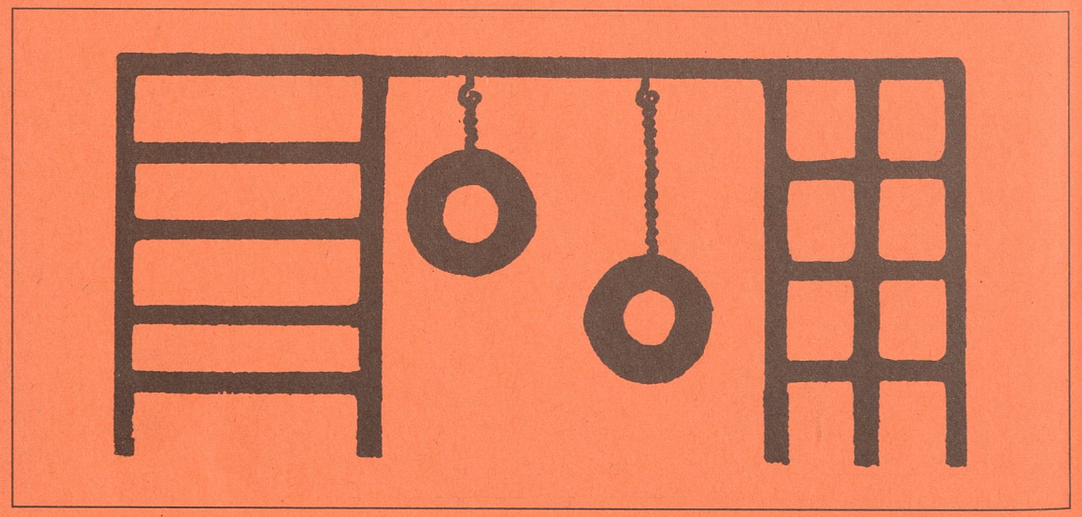

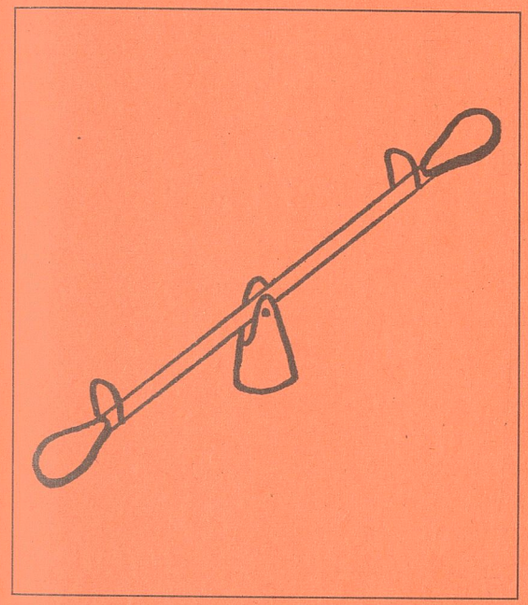

svojih sposobnostih pomaga pri delu. Sonca in zraka tem otrokom ne bo manjkalo, zato jih ne bomo vodili na sprehode in na igrišča, pač pa jih bomo med počitnicami peljali vsaj enkrat v mesto in jim pokazali visoke stavbe, ulice, mostove, reko, živilski vrt, trgovine itd. Če bomo otroka peljali v Ljubljano, bomo gotovo obiskali živalski vrt.

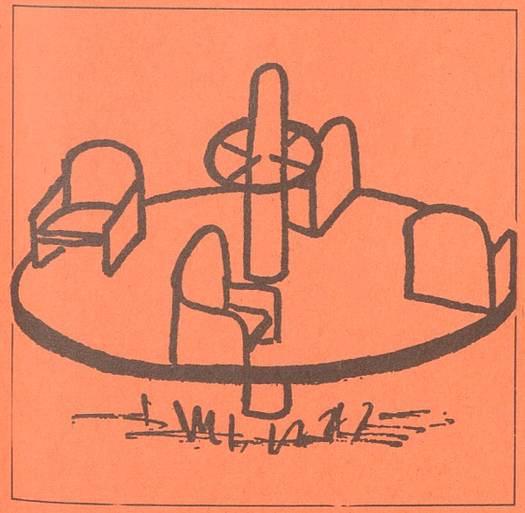

Počitnice na morju so za otroka posebno doživetje, za starše pa večja obremenitev, kot če so z otrokom doma. Starši naj bodo z otrokom čim več ob morju, ker bivalno okolje, kakršno je v hotelu ali v natrpanem kampu, otroku ne nudi zadovoljstva. Prve dni se bomo zadrževali z otrokom v senci, da ne bomo imeli nepotrebnih komplikacij z opeklinami. Mnogi otroci imajo strah pred vodo, nekateri pa se niti pred globoko vodo ne ustavijo. Zato morajo biti stalno pod vodstvom in nadzorstvom. Boječe otroke bomo postopoma navajali na vodo in se zato dalj časa zadrževali v zelo plitvi vodi ali pa jim bomo z mlačno vodo napolnili bazenček. Postopoma pa bodo s pomočjo napihnjenega obroča radi brcali tudi po nekoliko globlji vodi. Ko bo otrok zgubil strah pred vodo, ga starši lahko začnejo učiti plavalnih gibov rok in nog. Učenje plavanja je dolgotrajno delo, zato starši ne smejo biti neučakani. Otroci, ki se vode bojijo, morajo biti pod stalnim nadzorstvom, da ne zaidejo predaleč v morje. Ob slabem vremenu boste šli z otrokom v pristanišče gledat ladje in čolne, na trg in v ribarnico gledat ribe ali na sprehod v naselje in ob morski obali. Ob obali, kjer se kopamo, je pesek in drobno kamenje. Tukaj se otrok igra kot v peskovniku, lahko meče kamenčke čim dlje v morje. V zelo nizki vodi, kjer otrok lahko sedi, bo posebno zadovoljen. Dali mu bomo plavajoče igrače, s katerimi se bo igral. Primerne so tudi posodice za zajemanje in prelivanje vode. Med peskom išče školjčne lupinice, v plitvi vodi opazuje vodne živali in rastline.

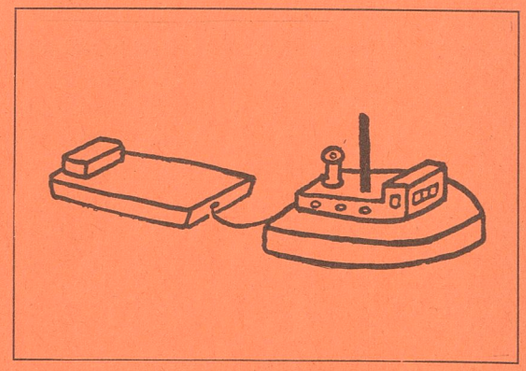

ZIMSKO VESELJE

Zime se že od nekdaj veselijo vsi otroci. Že prvi sneg, tudi če ga je samo nekaj centimetrov, jih tako vznemiri, da se po vsej sili hočejo sankati in smučati, čeprav bodo drsali s sankami in smučmi po pesku. Veselje na snegu otroka zelo prevzame. Takoj si poišče družbo in na vasi kot v mestu nastane na snegu pravi živžav.

Tudi prizadeti otrok se veseli zime in veselja na snegu, seveda pa se iger na snegu mora naučiti. Najprej ga moramo na sneg navaditi in ga spoznati z lastnostmi snega. Peljali ga bomo na dvorišče, v mestu v park, kasneje pa na sankališče, kjer bo opazoval igre na snegu. Ob tem bo dobil tudi on željo po sankah in drugih igrah na snegu. Ker sam ne zmore vožnje s sankami, ga bodo peljali s sankami starši oziroma večji otroci najprej po ravnem, nato pa dalj časa po blagi strmini, da ne zbudimo strahu pred hitro vožnjo in strmino. Ko ugotovimo, da se je otrok vožnje navadil, da na sankah samostojno sedi in se drži, da se pri tem nič ne boji, lahko otroka spustimo samega po blagi in ne predolgi strmini. Na tej stopnji samostojnega sankanja ga zadržimo dalj časa, nato ga pa postopoma navadimo na vožnjo po sankaški stezi. Za to samostojno vožnjo bomo potrebovali nekaj zim. Hkrati s sankanjem, ko otrok spozna sneg, pričnemo s kepanjem. To je zelo zabavna igra, pravzaprav prva igra na snegu, toda tudi te igre ga moramo naučiti. Mi sami najprej naredimo kepo, otrok nas pri tem opazuje. Otroka smo že ob uporabi plastelina in testa naučili stiskanja in oblikovanje kroglice v pesti. Kepa iz snega bo večja in za oblikovanje lažja kot plastelin ali glina. Če otroka zebe, naj kepe oblikuje v nepremočljivih rokavicah. Metanja kepe se bo otrok naučil po posnemanju. Oblikovali bomo kepe in metali čim dlje po snegu. Nato bomo opazovali druge otroke pri kepanju in jih posnemali. Z otrokom se bomo najprej kepali sami, nato pa ga po možnosti vključili v igro z drugimi otroki.

Veliko veselje naredi otrokom postavljanje sneženega moža. Prizadeti otrok mora sneženega moža najprej videti, potem pa opazovati otroke pri postavljanju. Postavljanje sneženega moža je komplicirano in otrok tega ne bo nikoli sam zmogel, lahko pa nam pri tej igri pomaga. Skupaj bomo zvaljali kepi za trup in glavo in med delom povedali, kaj delamo: to je trup, to je glava. Ko je snežak oblikovan, naj nam otrok pove, kaj mu moramo še dodati. Otrok poimenuje in samostojno polaga na pravo mesto oči, nos, usta, pokrivalo in gumbe. Če nam je uspelo oblikovati tudi roke, snežaku postavimo še metlo.

Otroka smo že učili risanja, barvanja in oblikovanja s plastelinom, zato lahko snežaka riše in oblikuje.

Na televiziji in v naravi otroci vidijo veliko smučanja. Mnogi si smuči zelo želijo. Smučanje je drag šport in tisti starši, ki otroku kupijo smučarsko opremo, se bodo morali zadovoljiti s hojo na smučeh in s spuščanjem po kratki in blagi strmini. Tudi učenje te dejavnosti bo dolgotrajno, ker je potrebno obvladovanje stanja na smučeh, ravnotežja, pravilne drže telesa in nato koordinacije gibov rok in nog.

Prof.dr. Ante Kotar in Tonči Koželj

SE NADALJUJE...

PONATIS

MATERIALNE PRAVICE PO ZAKONU O DRUŽINSKIH PREJEMKIH

Zakon o družinskih prejemkih je bil sprejet decembra 1993 in prinaša ureditev štirih materialnih pravic na področju družinskih prejemkov: denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta, starševskega dodatka, pomoči ob rojstvu otroka in otroškega dodatka. V svojem prispevku želim prikazati temeljne vsebinske poudarke vsakega od prejemkov, ki jih zakon o družinskih prejemkih ureja.

V drugem delu svojega prispevka želim opozoriti na nekatere rešitve v zakonu, ki so se po dobrih petih mesecih izvajanja pokazale kot problematične, oziroma ki bi lahko služile tudi kot opozorilo ob eventuelnem pripravljanju sprememb zakona o družinskih prejemkih.

Zadnji del svojega prispevka pa bi rada posvetila širši problematiki varstva pravic materinstva, predvsem določilom zakona o delovnih razmerjih, ki to problematiko ureja in ki je po mojem mnenju premalo poznana tako strokovnim delavcem centrov za socialno delo kot tudi neposrednim "uporabnikom" teh pravic - staršem.

I.

1. DENARNO NADOMESTILO ZA ČAS PORODNIŠKEGA DOPUSTA

Denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta je pravica iz dela in je kot taka ostala opredeljena tudi v tem zakonu.

Do denarnega nadomestila je upravičena mati, ki je po predpisih o zdravstvenem zavarovanju zavarovana za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela. Na ta način so vključene v pravico do denarnega nadomestila poleg delavk, ki jim pravico do porodniškega dopusta zagotavljajo predpisi o delovnih razmerjih, tudi vse ostale matere, ki so zavarovane po predpisih o zdravstvenem zavarovanju za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela, to pa so zasebnice, ki samostojno opravljajo dejavnost kot redni poklic, lastnice podjetij v zasebni lasti, vrhunske športnice in kmetice. Pogoj za pridobitev pravice do denarnega nadomestila je, da je bila upravičenka zavarovana za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela pred dnevom obveznega nastopa porodniškega dopusta. To pomeni, da mati, ki sklene delovno razmerje ali se zavaruje po predpisih o zdravstvenem zavarovanju tik pred rojstvom oziroma po rojstvu otroka, pravice do denarnega nadomestila ne more pridobiti. Dejstvo, da ne more pridobiti pravice do denarnega nadomestila, če se zaposli po tem datumu, pa seveda ne pomeni, da nima pravice do dpusta, ki ga opredeljujejo predpisi o delovnih razmerjih - v tem primeru ima mati seveda še naprej pravico do dopusta, hkrati pa tudi pravico do starševskega dodatka.

Druge osebe imajo pravico do denarnega nadomestila, kadar analogno s predpisi o delovnih razmerjih pridobijo pravico do porodniškega dopusta namesto matere oziroma kadar mati lahko nanje prenese to pravico. Pogoj za pridobitev pravice do denarnega nadomestila za te osebe je, da so tudi one zavarovane za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela po predpisih o zdravstvenem zavarovanju.

Z dnem uveljavitve zakona o družinskih prejemkih so do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta upravičene tudi matere, ki jim je med nosečnostjo oziroma v času porodniškega dopusta, dopusta za nego in varstvo otroka in daljšega dopusta za nego in varstvo otroka prenehalo delovno razmerje brez njihove volje ali krivde.

Prenehalo pa je veljati določilo 79.

člena zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Ur.l. RS, št. 5/91 in 71/93), po katerem se je do uveljavitve sprememb in dopolnitev zakona o družbenem varstvu otrok denarno nadomestilo (za primer brezposelnosti) ženskam, ki jim je prenehalo delovno razmerje v času nosečnosti ali v času porodniškega dopusta za nego in varstvo otroka, le-to izplačevalo tudi po preteku časa iz 25. člena tega zakona in sicer do poroda in po porodu toliko časa, kolikor traja ta dopust. Uveljavilo se je določilo 33. člena navedenega zakona, ki med drugim pravi:

"Če uživalec denarnega nadomestila za čas brezposelnosti začne prejemati nadomestilo osebnega dohodka po predpisih s področja otroškega varstva, se mu denarno nadomestilo za čas brezposelnosti preneha izplačevati. Če se upravičenec do denarnega nadomestila za čas brezposelnosti v 30 dnevih po prenehanju pravice do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta prijavi zavodu za zaposlovanje, se izplačuje preostanek denarnega nadomestila za čas brezposelnosti za čas, ki mu je preostal in v znesku, valoriziranem v skladu s 24. členom navedenega zakona."

Pristojni center za socialno delo tem upravičenkam izplačuje denarno nadomestilo za čas porodniškega dopusta do izteka porodniškega dopusta in dopusta za nego in varstvo otroka, njegovo višino pa določi v skladu z določili 6., 7. in 8. člena zakona o družinskih prejemkih. To pomeni, da upravičenke do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta prejemajo denarno nadomestilo, ki znaša 100% osnove; ne pa več denarnega nadomestila za čas brezposelnosti, ki je praviloma bistveno nižje.

Po preteku pravice do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta bo Center za socialno delo tiste upravičenke, ki bodo v skladu z določili 33. člena Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti upravičene do preostanka denarnega nadomestila za čas brezposelnosti, napotil nazaj na Zavod za zaposlovanje.

Trajanje pravice do denarnega nadomestila je izenačeno s trajanjem pravice do odsotnosti z dela zaradi rojstva, nege in varstva otroka, ki jo določajo predpisi o delovnih razmerjih - po sedaj veljavnih določilih zakona o delovnih razmerjih traja porodniški dopust v širšem smislu besede 365 dni - to je 105 dni porodniškega dopusta in 260 dni dopusta za nego in varstvo otroka. V razpravah v Skupščini Republike Slovenije in kasneje v Državnem zboru so se pojavili številni predlogi, da bi se moralo trajanje porodniškega dopusta podaljšati in da naj bi trajanje te pravice uredil zakon o družinskih prejemkih. Predlagatelj teh pobud pri pripravi zakona o družinskih prejemkih ni upošteval, saj se v tem zakonu ureja le pravica do nadomestila med porodniškim dopustom.

Osnova za denarno nadomestilo za upravičence, ki so v delovnem razmerju, je njihova povprečna mesečna plača v zadnjih 12 mesecih pred mesecem obveznega nastopa porodniškega dopusta matere.

Zato se tudi v primerih, ko mati prenese pravico do denarnega nadomestila na drugega upravičenca, pri določitvi njegove osnove upošteva njegova plača, vendar za zadnjih 12 mesecev pred nastopom materinega porodniškega dopusta.

Osnova za upravičence, ki se jim plača ne ugotavlja (zasebniki in kmetje), je povprečna osnova, od katere te osebe plačujejo prispevek za porodniško varstvo v zadnjih 12 mesecih pred mesecem nastopa porodniškega dopusta matere.

Če so upravičenci prejemali plače oziroma plačevali predpisani prispevek manj kot 12 mesecev pred nastopom porodniškega dopusta matere, se jim za manjkajoče mesece kot osnova upošteva le zajamčena plača. Ta določba je v zakon vnešena z namenom preprečitve zlorab, ko bi upravičenec zaradi predvidljivosti rojstva s plačilom visokega prispevka v krajšem obdobju pred nastopom porodniškega dopusta vplival na višino denarnega nadomestila.

Če mati umre, predvideva zakon izjemo, in sicer, da se očetu ali drugi osebi, ki otroka varuje in neguje, v primerih, ko ta oseba ni bila zaposlena oziroma ni plačevala prispevka v zahtevanem obdobju, v osnovo upošteva samo obdobje, ko je prejemala plačo oziroma je plačevala prispevke. Ta izjema je bila sprejeta zato, ker smrt matere ni predvidljiv dogodek in bi bil oče ali druga oseba, ki otroka varuje in neguje, neupravičeno oškodovan pri višini nadomestila.

Da ne bi bili prizadeti tisti upravičenci, ki so v zadnjih 12 mesecih prejemali kakršnakoli denarna nadomestila, zakon določa, da se jim za ta čas v osnovo upošteva osnova, od katere se jim je nadomestilo obračunavalo.

Višina denarnega nadomestila znaša 100% osnove, ki se v prvem mesecu izplačila določi tako, da se ugotovljena osnova preračuna na zadnji mesec pred mesecem nastopa porodniškega dopusta, kasneje pa se - vsaj zaenkrat - denarno nadomestilo usklajuje na enak način kot pokojnine.

Najnižje denarno nadomestilo je limitirano z zajamčeno plačo. Ta določba je v zakon vnešena z namenom, da upravičenci z najnižjimi dohodki med porodniškim dopustom na noben način ne bi mogli prejemati nižjega nadomestila od tistega, ki je zagotovljen kot minimalni znesek, ki predstavlja materialno in socialno varnost delavca.

Denarno nadomestilo se po 1. juliju 1994 izplačuje upravičencem direktno iz proračuna Republike Slovenije.

2. STARŠEVSKI DODATEK

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem ob in po rojstvu otroka, pripada pa vsaki materi, državljanki Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki nima pravice do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta - torej je nezaposlena.

Predlog za izdajo zakona o družinskih prejemkih je to pravico predstavil zgolj kot pravico matere, le v izjemnih primerih pa bi lahko pravico do materinskega dodatka uveljavil oče otroka. V končni verziji je bilo sprejeto načelo enakopravnosti in so se izenačile pravice tako matere kot očeta, zato zakon dopušča, da se v sporazumu z materjo pravica starševskega dodatka po 105-tih dneh prenese na očeta ali drugo osebo, ki skrbi za otroka.

V posebej določenih primerih je možen prenos pravice do starševskega dodatka na očeta otroka oziroma na drugo osebo, ki varuje in neguje otroka tudi prej kot po preteku 105 dni.

Trajanje pravice, način izrabe in njeno uveljavljanje je urejeno analogno ureditvi pravice do denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta, njena višina pa je enaka 52% zajamčene plače.

3. POMOČ ZA OPREMO NOVOROJENCA

Do pomoči za opremo novorojenca je upravičena mati s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji.

Zavitek vsebuje najnujnejše izdelke, potrebne za opremo novorojenca v prvih mesecih otrokovega življenja, upravičenka pa se lahko odloči tudi za denarno obliko pomoči, ki je enaka vrednosti izdelkov iz zavitka.

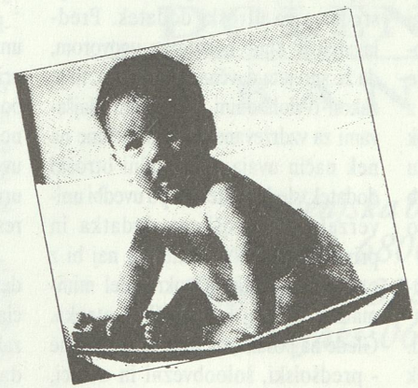

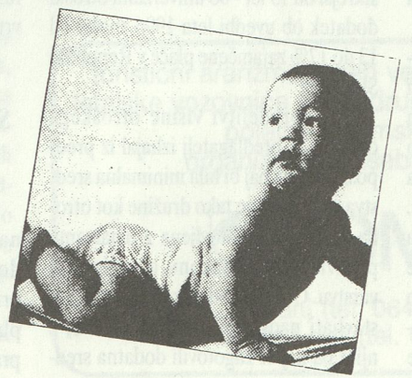

V primerih, ko Center za socialno delo ugotovi, da tako zahtevajo koristi otroka, lahko določi, da se pomoč za opremo novorojenca dodeli v obliki zavitka in upravičenka ne more izbirati med ponujenima oblikama pomoči.

4. OTROŠKI DODATEK

Pravico do otroškega dodatka imajo starši za otroka s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, če je otrok državljan Republike Slovenije. V primerih, ko otrok ni državljan Republike Slovenije, pa tu stalno prebiva, starši pridobijo pravico do otroškega dodatka le ob pogoju vzajemnosti. To pomeni, da ima otrok s tujim državljanstvom in stalnim prebivališčem v Sloveniji pravico do otroškega dodatka v primeru, kadar njegova matična država priznava pravico do otroškega dodatka otrokom s slovenskim državljanstvom, ki tam stalno prebivajo.

Otrok, ki nima stalnega prebivališča v Republiki Sloveniji, ima ob pogoju, da je vsaj eden od staršev zavezanec za plačilo dohodnine po predpisih Republike Slovenije, pravico do otroškega dodatka, če je njen državljan, in pravice nima v državi, kjer živi. Tako ureditev narekujejo že sklenjene mednarodne oziroma bilateralne pogodbe, na podlagi katerih imajo tudi državljani Republike Slovenije, ki prebivajo v drugih državah, pravico do otroškega dodatka po njihovih predpisih, hkrati pa te pogodbe zahtevajo enako ureditev tudi v predpisih Republike Slovenije.

Za otroka, ki nima stalnega prebivališča v Republiki Sloveniji in tudi ni njen državljan, ima ob pogo-

ju, da je vsaj eden od staršev zavezanec za plačilo dohodnine po predpisih Republike Slovenije, ta starš pravico do otroškega dodatka le v primeru, ko je tako dogovorjeno z mednarodno pogodbo. Gre za otroke delavcev iz drugih držav, ki so zaposleni pri delodajalcih v Republiki Sloveniji, njihove družine pa živijo v svoji matični državi.

Pravico do otroškega dodatka ima eden od staršev za otroka do dopolnjenega 15. leta starosti, za starejšega otroka pa, če se šola, dokler ima status učenca ali rednega študenta, vendar le do dopolnjenega 26. leta starosti.

Za otroka z motnjami v telesnem in duševnem razvoju traja pravica do otroškega dodatka do dopolnjenega 18. leta starosti. (Če se tak otrok šola, traja pravica do otroškega dodatka tudi zanj do 26. leta starosti). Pravica tega otroka do prejemanja otroškega dodatka je torej omejena s starostjo 18 let, saj z dopolnjenim 18. letom starosti ta otrok na podlagi Zakona o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Ur.l. SRS, št. 41/83) pridobi pravico do nadomestila za invalidnost.

Tudi v sprejetem sistemu bo ohranjen višji otroški dodatek za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Dodatek se bo prizanaval kot dodatek k otroškemu dodatku in bo od otroškega dodatka višji za 50%.

Za otroka, ki je zaradi vzgoje, šolanja ali usposabljanja v zavodu, v katerem ima v celoti brezplačno oskrbo, v času bivanja v zavodu nima pravice do otroškega dodatka. Enako velja tudi za otroka med služenjem vojaškega roka. Prav tako nima pravice do otroškega dodatka tisti otrok, državljan Slovenije in njen stalni prebivalec, ki ima pravico do otroškega dodatka na podlagi mednarodnega sporazuma (gre za otroke delavcev na začasnem delu v tujini, ki živijo v Sloveniji, njihovi starši pa imajo pravico do otroškega dodatka v državi zaposlitve na podlagi njihovega zaposlitvenega statusa).

Predlog za izdajo zakona o družinskih prejemkih je glede otroškega dodatka ponujal dve možni rešitvi: nizek univerzalni dodatek za vse otroke ali selekcioniran otroški dodatek, do katerega bi bili upravičeni samo otroci iz socialno ogroženih družin. V prvi fazi razprav se je sicer izoblikovalo mnenje, da naj bi otroški dodatek ostal še naprej selektivni prejemek za socialno ogrožene sloje, kasneje pa so vedno bolj do izraza prihajale zahteve po tem, da mora država poskrbeti za vse otroke in da je zato potrebno zagotoviti tudi višja sredstva za otroški dodatek. Predlagatelj je kljub nekaterim ugovorom, da že sprejeta davčna zakonodaja, to je zakon o dohodnini z davčnimi olajšavami za vzdrževane družinske člane na nek način uvaja univerzalni otroški dodatek, sledil zahtevam po uvedbi univerzalnega otroškega dodatka in pripravil zakon, po katerem naj bi z otroškim dodatkom pokrili del minimalnih življenjskih stroškov otroka. Glede na posamezne starostne skupine - predšolski, šoloobvezni in otroci, starejši od 15 let - bo univerzalni otroški dodatek ob uvedbi leta 1996 znašal od 13 do 17% zajamčene plače v Republiki Sloveniji.

Pri opredelitvi višine otroškega dodatka je predlagatelj izhajal iz predpostavke, da naj bi bila minimalna sredstva za preživetje tako družine kot otroka v družini zagotovljena z dajatvami, predvidenimi v zakonu o socialnem varstvu. Otroški dodatek bi moral predstavljati nadgradnjo tem dajatvam, z njim pa naj bi zagotovili dodatna sredstva za preživljanje otroka.

Predlagani sistem univerzalnega otroškega dodatka in njegova višina pa sta po temeljiti proučitvi vseh finančnih posledic njegove uvedbe pripeljala vlado in kasneje tudi državni zbor do spoznanja, da trenutne razmere v naši državi še ne dovoljujejo uvedbe univerzalnega otroškega dodatka. Zato zakon sicer vpeljuje univerzalni otroški dodatek, hkrati pa njegovo uveljavitev veže na kasnejši čas - 1.1.1996. V prehodnem obdobju od uveljavitve zakona o družinskih prejemkih do uveljavitve določil o uvedbi univerzalnega otroškega dodatka pa zakon ohranja selektivni prejemek, vezan na določen dohodkovni vstopni cenzus za pridobitev pravice.

Kljub temu, da bo otroški dodatek univerzalna pravica za vse otroke, se bo pridobil z uveljavljanjem. Uveljavljal ga bo eden od roditeljev, Center za socialno delo pa lahko uvede postopek za uveljavitev otroškega dodatka tudi po uradni dolžnosti ali na predlog zainteresirane osebe.

Otroški dodatek se praviloma dodeljuje v denarni obliki, Center za socialno delo pa, v primerih, kadar to zahtevajo koristi otroka, lahko določi, da se otroški dodatek izplačuje v funkcionalni obliki (plačilo stroškov za vrtec, šolska prehrana ...).

5. ZAGOTAVLJANJE SREDSTEV ZA DRUŽINSKE PREJEMKE

Sredstva za zagotavljanje denarnega nadomestila za čas porodniškega dopusta se zbirajo z obveznim prispevkom za porodniško varstvo, ki ga plačujejo zavezanci za prispevek za pravico nadomestila za čas zadržanosti z dela po predpisih o zdravstvenem zavarovanju.

Zakon o družinskih prejemkih ponovno uvaja poseben prispevek za porodniško varstvo. Poseben prispevek je obvezen, zavezanci za njegovo plačevanje pa so vsi, ki so zavarovani za pravico do nadomestila za čas zadržanosti z dela po predpisih o zdravstvenem zavarovanju. Uvedba prispevka je pogojena z odločitvijo, da pravica do nadomestila plače za čas porodniškega dopusta je in ostaja pravica iz dela in je kot taka njena višina odvisna od višine predhodne plače upravičenca - torej od višine plačanega prispevka za porodniško varstvo.

Zakon ne opredeljuje potrebne višine prispevne stopnje, le-to je z odlokom določil državni zbor na predlog vlade.

Sredstva za otroški dodatek, prav tako pa tudi za starševski dodatek in denarno obliko pomoči za opremo za novorojenca se zagotavlja in izplačuje (od 1.5.1994) upravičencem direktno iz državnega proračuna.

Z dnem, ko je bil zakon uveljavljen, so prenehali veljati zakon o družbenem varstvu otrok in več samoupravnih splošnih aktov, ki so parcialno podrobneje urejali materialne in denarne pravice s področja otroškega varstva.

S prehodnim določilom se ureja pravica do denarnega nadomestila, starševskega in otroškega dodatka za tiste upravičence, ki so te pravice pridobili v času veljavnosti samoupravnih splošnih aktov. Prav tako se s prehodnim določilom ureja pravica do družbene pomoči otrokom, ki se bo izplačevala do uvedbe otroškega dodatka s 1.1.1996.

Sonja Dražić

(se nadaljuje)

ProVITA
Vilharjeva 27, 66250 Ilirska Bistrica
tel./fax: 066/41-820
DREVESNI SIRUP IN JAVOROV SIRUP
NARAVNA ETERIČNA OLJA
DIŠAVNE LUČKE
JOJOBA OLJE
IN IZDELKI MRTVEGA MORJA ZA NEGO KOŽE

DOLENJSKA
BANKA

Dolenjska banka d.d.
Seidlova 3, 68001 Novo mesto
Telefon: 068 322 213, 324 213
Telefaks: 068 321 113

turistični aranžmaji vseh večjih slovenskih agencij
letalske vozovnice AA in drugih letalskih prevoznikov
poletne in zimske počitnice
organizacija posebnih aranžmajev
KOMPAS
Kranj (tel. 064/224-100)
škofja Loka (tel. 064/620-960)

POSKRBIMO ZA OTROKE Z MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

V prostorih Krke v Ločni je bila maja okrogla miza na temo Družina, otrok z motnjo v duševnem razvoju in ustrezna obravnava teh otrok

Člani izvršnega odbora Društva za pomoč duševno prizadetim smo se odločili, da bomo v letu družine še prav posebno dejavni. Največjo skrb pa bomo posvetili organiziranju potrebne celostne zdravstvene obravnave otrok z motnjami v razvoju. Prav zato smo organizirali okroglo mizo na to temo. Okroglo mizo je vodila Nevenka Bajer, udeležili pa so se je: dr. Tatjana Gazvoda, direktorica zdravstvenega doma Novo mesto, dr. Milena Goršič Splošna bolnica Novo mesto, Danijel Brezovar, sekretar Sekretariata za družbene dejavnosti občine Novo mesto, dr. Cveto Gradišar, dr. Milanka Ždrale, dr. Alenka Schweiger, Zdravstveni dom Novo mesto, Tomaž Jereb predstavnik Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Estera Dvornik socialna delavka Centra za socialno delo, Jožica Kapš specialna pedagoginja v Vzgojno varstveni organizaciji, Breda Oklešen ravnateljica Osnovne šole Dragotin Kette, Slavka Barbo predstavnica Zavoda za zdravstveno zavarovanje območna enota Novo mesto, dr. Marjan Mramor pediater iz Zdravstvenega doma Ljubljana Moste, Majda Novak psihologinja iz Zdravstvenega doma Moste-Polje, Januša Rotovnik iz Zdravstvenega doma LjubljanaŠiška, Romana Cvar specialna pedagoginja iz Vzgojno varstvene organizacije Krško ter člani izvršnega odbora društva.

Predstavnici Centra za socialno delo in Varstveno vzgojnih organizacij Novo mesto sta predstavili delo oz. način obravnave otrok z motnjami v razvoju. Poudarjen je bil problem zgodnjega odkrivanja motenj v razvoju otrok, neustreznost in nepravočasnost reševanja težav teh otrok in njihovih družin ter nepovezanost med posameznimi strokovnimi oddelki v zdravstvu.

Gostje strokovnjaki, ki se s takšno problematiko ukvarjajo v Ljubljani v Mostah in Šiški ter v Krškem, so nam predstavili svoj način uspešnega dela z otroki z motnjami v razvoju ter sodelovanje s starši oziroma družinami. Vsi so poudarjali pomen zgodnjega odkrivanja obolelosti in takojšnje strokovne pomoči.

Ponovno je bila poudarjena potreba, da v Novem mestu prične delati Mentalno-higienski oddelek za zgodnjo detekcijo motenj v razvoju otroka, za celostno obravnavo teh otrok in njihovih družin. Takšen oddelek naj bi bil v sklopu Zdravstvenega doma Novo mesto. Dr. Gazvodova, direktorica Zdravstvenega doma je obrazložila dosedanjo zdravstveno obravnavo teh otrok, povedala nekaj o dosedanji problematiki (strokovni kadri, denar) in o veliki pripravljenosti pri sodelovanju za uresničitev Mentalno-higienskega oddelka pri Zdravstvenem domu.

Na tem srečanju smo se podrobno seznanili s težavami, ki jih doživljajo starši otrok z motnjami v razvoju, kot tudi s težavami strokovnih služb. Vsi prisotni smo ugotovili, da obstaja veliko dobre volje kot tudi pripravljenosti, da se takoj začnejo dejavnosti v za to pristojnih službah. Po razpravi, v katero so se vključili vsi prisotni, vsak s področja, ki ga pokriva, so bili sprejeti naslednji sklepi:

imenovana je bila skupina, ki bo izdelala koncept dispanzerja,

imenovana je bila skupina, ki bo opravila potrebne razgovore na Zavodu za zdravstveno zavarovanje v Ljubljani in na Ministrstvu za zdravstvo, Varstvenovzgojna organizacija bo s Sekretariatom za družbene dejavnosti ter Centrom za socialno delo preverila potrebe in možnosti za ponovno odprtje razvojnega oddelka pri Varstveno vzgojni organizaciji v Novem mestu.

Prepričani smo, da bo z dobrim medsebojnim sodelovanjem strokovnih služb kmalu pričel delati v Novem mestu Mentalnohigienski oddelek, tako da bo strokovna pomoč nudena staršem ter otrokom. Zgodnja diagnostika, primerna zdravstvena obravnava in terapevtsko vodenje otrok z motnjami v razvoju so prednostne naloge temeljnega zdravstvenega varstva. Člani izvršnega odbora novomeškega Društva za pomoč duševno prizadetim smo prepričani, da bo zastavljeno delo rodilo sadove.

Milica Jakopin
(po Krkinem časopisu)

POKLICNA USMERITEV ABSOLVENTOV OSNOVNE ŠOLE ANE GALE IZ SEVNICE

Osmi razred Osnovne šole Ane Gale iz Sevnice je končalo sedem učencev. Vsi, razen ene učenke, ki ji je to preprečila dolgotrajna bolezen, so se odločili za nadaljevanje izobraževanja na šolah z dveletnimi programi poklicnega izobraževanja. Prijavili so se v tele šole oziroma programe:

- en učenec za program gradbinec I na Srednjo tehniško šolo Celje
- dva učenca za program kmetijski delavec na Srednjo kmetijsko šolo Grm Novo mesto
- en učenec za oblikovalca kovin na Srednjo tehniško šolo Novo mesto
- ena učenka za gospodinjska dela na Srednjo šolo Zagorje
- ena učenka za program pomožni tekstilec na Srednjo tekstilno šolo Sevnica.

Vse te odločitve so rezultat večletnega poklicnega usmerjanja učencev in temeljitega pretehtanja učenčevih sposobnosti, zanimanja, lastnosti, zdravstvenega stanja, znanja in tudi možnosti zaposlitve. V tem procesu sodelujejo vsi pedagoški delavci, ki učenca poučujejo, in drugi sodelavci. Zelo pomembna je vloga Zavoda za zaposlovanje, Območna enota Sevnica, ki s svojimi dejavnostmi, t.j. testiranji, individualnimi pogovori z učenci in starši, pripelje vsakega posameznika k najrealnejši poklicni odločitvi. K poznavanju zahtev poklica, svojih lastnosti in delovnega okolja mnogo pripomore učna praksa, ki je del predmetnika ter učnega načrta in jo šola organizira za vse učence sedmega in osmega razreda v podjetjih ob upoštevanju želja učencev.

Naj bo ob tem poudarjeno, da velika večina naših učencev, ki se odločijo za nadaljevanje šolanja, le-to uspešno konča. Torej je tudi učencem osnovne šole s prilagojenim programom odprta pot k najrazličnejšim poklicem.

Ivanka Žibert

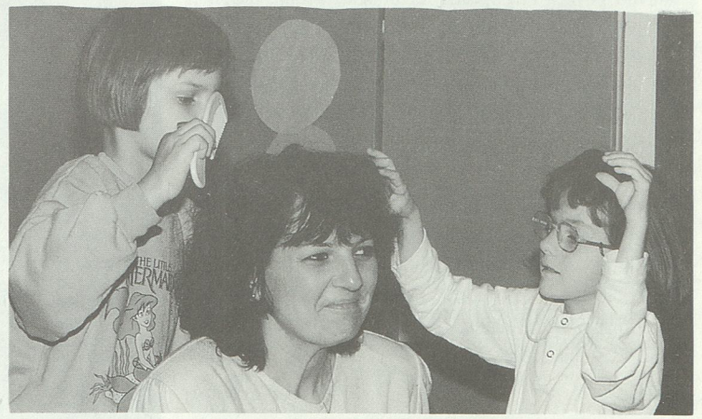

PROSTOVOLJNO DELO NA OSNOVNI ŠOLI ŠMARTNO

V letošnjem šolskem letu se je prostovoljno delo precej razširilo in ena veja le-tega je tudi delo na šoli s prilagojenim programom na Osnovni šoli Šmartno. Vsak teden se je tu zvrstilo kar trideset prostovoljk, ki rade pomagajo otrokom z drugačnimi potrebami pri delu in učenju. Ta številka je presenetila vse vodilne, saj vemo, kakšen je splošen odnos do teh otrok.

Takole pa vidijo delo učenci Osnovne šole Šmartno:

Jani, osmi razred: "Meni je to zelo lepo, ko pomagajo pri učenju."

Sebastjan, osmi razred: "Andreja mi je pomagala pri slovenskem jeziku. Zmeraj sva se tudi malo pošalila. Nikoli mi ni rekla žal besede."

Jožica, osmi razred: "Tri dekleta so pomagala pri nastopih in učencih in so nas zabavala z raznimi igrami in norčijami. Dekleta so zelo prijazna in vedno vesela, ko pridejo k nam pomagat. Meni so dekleta všeč."

"Skrito in tiho, morda ljudem neopazno se na naši šoli vedno kaj dogaja. Vsak dan se za uro in dve naše število poveča in popestri ter obogati učenje našim učencem v razredu, varstvu in usposabljanju. Druženje z nami postaja vsak dan bolj pristno, doživeto, globoko ter videno s srcem. Vse to pomeni, da vas bogatimo z našimi različnimi življenjskimi usodami in z našimi različnimi, drugačnimi potrebami.

Nekoč smo bili potisnjeni ob rob družbe, nepotrebni in odveč. Nekakšna manjvrednost se je morala razbliniti, saj smo si vsi med seboj zelo različni po videzu, sposobnostih in zmožnostih. Dokler ne spoznamo in si ne priznamo drugačnosti, se ne moremo veseliti svobode, veselja, sreče in pomladi."

Marija Kovačič

USTVARITI NOVO - BOLJŠE, ŠELE NATO RUŠITI STARO!

Pri ustvarjanju novega reda pričakujemo, da bo le-ta dolgoročneje zagotavljal spopolnitev področij, ki so se doslej razvijala.

Samoumevno je tudi, da se v pripravi nove zakonodaje upoštevajo pozitivne dozdajšnje ureditve, ki so določeno dejavnost postavile na strokovno raven - primerljivo z evropskimi deželami.

Na področju skrbi za otroke in mladostnike z motnjami v duševnem razvoju je bil tak izjemni razvoj nedvomno dosežen.

Žal v današnjih spremembah doživljamo, da nova sistemska ureditev pogosto ne upošteva specifičnosti in po obsegu ni naklonjena ožjim dejavnostim. Manj občutljiva je tudi za

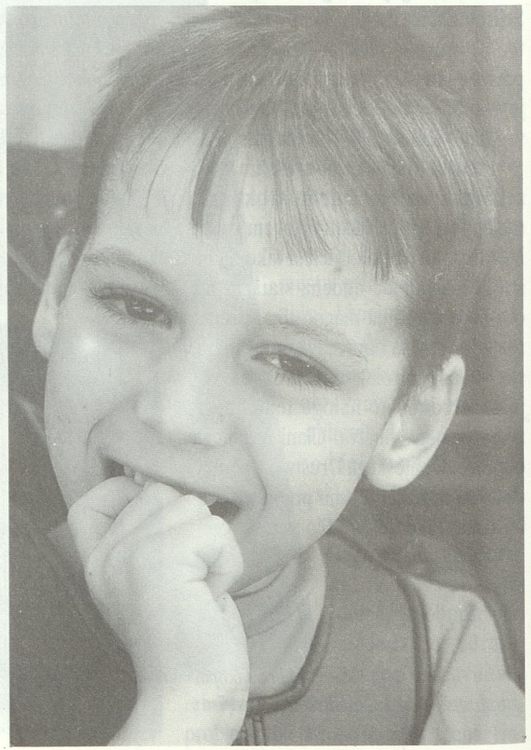

rešitve, ki so pomembne za manjše število prebivalstva. Zakonski temelji za usposabljanje in izobraževanje ter vzgojo so doslej zagotavljali otrokom, motenim v razvoju, enakopraven položaj z vso šolajočo se mladino. Danes je ta skupina otrok kategorija, ki ji zakonodajalec po občutku določa "ustreznejše mesto". Zakon o socialnem varstvu je uvrstil dejavnost usposabljanja otrok med socialno-varstvene storitve. Otrok je postal zgolj upravičenec do storitve in ni šoloobveznik s pravico in dolžnostjo do vzgoje in izobraževanja, kar otroku s povsem enakimi potrebami in s podobnimi težavami, ki je vključen v isti program usposabljanja, v šolo s prilagojenim programom, pripada.

To neusklajenost in nelogičnost še dodatno potrjuje tale ustavni izvedbeni akt: UREDBA O UVEDBI IN UPORABI STANDARDNE KLASIFIKACIJE DEJAVNOSTI - Ur.l. RS 34/94.

V njej je zaokrožena opredelitev institucionalnega varstva tako, da izrecno izključuje temeljno dejavnost, saj govori takole: - V institucionalno varstvo spadajo: dejavnost storitve, pomoči /.../ otrokom, ki zaradi telesne ali duševne prizadetosti ne morejo živeti sami ali v družini, KJER PA ZDRAVLJENJE IN IZOBRAŽEVANJE NISTA POMEMBNA ELEMENTA.

V naslednji točki, ki našteva programe in storitve, se področje stroke in specialnopedagoška načela grobo odrivajo.

V drugi alineji N 85.32 je črno na belem zapisano: V socialnovarstveni program in storitve spada - poklicno usposabljanje prizadetih /.../ ter financiranje dejavnosti POD POGOJEM, DA JE IZOBRAŽEVALNI ELEMENT OMEJEN. Take rešitve morejo prej ali slej usodno vplivati na prihodnje razmere, v katerih bodo živeli in se usposabljali otroci z motnjami. Skrajno nespodbudne so tudi za starše in strokovnjake.

Oboji naj bi znova vlagali veliko energije v ponovno utemeljevanje pomena stroke in v dokazovanje vsega pozitivnega v dozdajšnji praksi.

Le komu je potrebno tako nesmotrno trošenje življenjskih moči? In pred nami je vendar še toliko nalog za danes in izzivov za jutri!

Irena Artank

ZGODBE, KI JIH PIŠE ŽIVLJENJE

RAZSVETLJENI VEDO, DA JE ZA SPREMEMBO SVETA V KRAJ BREZ BOLEČIN TREBA SPREMENITI SVOJE SRCE, NE SVET.

Anthony de Mello

Ne vem natanko kdaj, ampak nekega dne sem se zavedla, da je moj Marko moja luč, luč do spoznanja nečesa večjega, nečesa kar prinaša srečo, veselje, smeh, ljubezen in življenje. Številne solze, neprespane noči, telesne bolečine - vse je bilo v trenutku pozabljeno in spravljeno nekam globoko v notranjost, globoko v temo. Ko ga pogledam, v kakšnega fanta je zrasel, kar ne morem verjeti, da je to moj sin - moj Marko.

Z njim sem prehodila dolgo pot, pot večnega obvladovanja same sebe. Ni me sram, da je to moj sin, nekoliko drugačen od drugih otrok. Zame je veliko več, je moj otrok in vedno bo ostal z mano, v ljubezni, veselju in žalosti. Zelo dobro me pozna, moj Marko. Ve, kdaj sem žalostna ali utrujena, kdaj mi je slabo in kdaj dobro. Pozna me bolje kot mož in morda celo bolje, kot se poznam sama. Da, brez sramu lahko rečem: to je moj sin, moj fant. Oba sva srečna: on, ker ljubezen sprejema, jaz, ker jo dajem in narobe. Ob Marku je moje življenje postalo veliko lepše in zelo drugačno. Spoznala sem svet, v katerega ni dano vsakemu vstopiti. Svet, ki ga poznamo samo mi, ki živimo s takšnimi otroki. Drugačnimi, pa spet ne toliko drugačnimi, da bi življenje z njimi ne moglo biti lepo. Pozabila sem začudene poglede, kretnje ljudi, ki so mu ranile, včasih nalašč, včasih nevede. Bili so trenutki, ko sem hotela tudi svojim bližnjim privoščiti nesrečo in žalost, toda ko sem spoznala, da ne znajo ceniti tega, kar imajo, moje privoščljivosti preprosto ni bilo več. Hvaležna sem, da sem to spoznala, in srečna. Tako srečna, da bi srečo najraje razdelila med nesrečne, obupane in žalostne in jim vlila upanje, da le ni vse črno, da tudi za dežjem pride sonce. Iskreno želim, da bi tudi vam zasvetila luč, luč ljubezni in miru.

Mira Grudnik, Velenje

LETOVANJE NA ROGLI

Prijavili smo se na celinsko letovanje na Rogli. Petindvajsetega junija 1994 smo bili v hotelu Planja, kjer so nam določili sobo in smo dobili ključ. Po kosilu in po potrebnem počitku smo se sestali z našim vodjem, gospodom Hafnerjem. Dogovorili smo se za ritem in pravila in določili program našega letovanja. Vsak dopoldan po zajtrku smo imeli pohod, ki smo ga z veseljem opravili. Po kosilu je bil na vrsti počitek in ob sedemnajsti uri kopanje v bazenu.

Imam občutek, da smo se prvi dan vsi počutili malo nelagodno, saj se nismo poznali, vsakdo je nosil v sebi svojo bolečino in svoje izkušnje. Pa tudi starostna razlika med našimi otroci je bila velika, stari so bili od pet let pa tja do štirideset.

Po skupnem sestanku z gospodom Hafnerjem se je ta občutek počasi izgubljal. Že drugi dan smo imeli pohod do Stolpa. Naš vodja je znal ustvariti občutek, da je vsak član letovanja pomemben in za vsakogar je vedel, kje je, kako se počuti in kaj počne. Bil je kot nevidni človek, ki je počasi tkal vez med nami in se je pojavil tam, kjer je bil potreben.

Že na prvem pohodu smo starši začeli izmenjavati izkušnje in težave, ki se pojavljajo v življenju družin z otroki, motenimi v razvoju. S pohoda smo se vračali kot velika družina, ki nas družita velika skrb in velika ljubezen do naših otrok, s katerimi smo se odločili živeti in jim dati največ, kar jim zmoremo - našo ljubezen.

Velik dogodek za nas vse je bil pohod na Pesek, kjer smo vsi člani jahali konja. Koliko veselja in koliko premaganega strahu je bilo pri ježi s konjem, ni mogoče povedati.

Poseben dogodek je bil tudi obisk disco kluba. Naši otroci in mi smo imeli skoraj vsak večer tamkaj ples, in naplesali smo se do onemoglosti. Največja zasluga za res prijetno počutje, posebno pa za čedalje večjo povezanost med nami gre našemu vodji. Postal je tako rekoč oče veliki družini, ki jo družita podobna bolečina in skrb ter podobno veselje, kakršno nam daje življenje z našimi otroki; to pa je vse prej kot lahko, verjemite nam.

V petek, zadnji dan, smo imeli piknik, ki naj bi pomenil tudi slovo. Imeli smo svojega harmonikarja in razpoloženje je bilo na vrhuncu. Naši otroci so nastopali, kar je bil velik dogodek za nas vse, zavrteli smo se tudi v ritmu harmonike in sodelovali v nekaj prijetnih družabnih igrah. Čas je prehitro minil, tako kot vedno, ko je človek srečen in se ima lepo. Ob slovesu smo imeli solzne oči in preveval nas je občutek, da je nečesa lepega konec in da vsi nekaj izgubljamo: življenje v veliki družini, ki jo vežeta podobna bolečina in veselje, kakršna prinaša življenje z našimi otroki. Nekateri so že prehodili del te poti, drugi smo šele na začetku in si to pot utiramo z željo, da bi bilo našim otrokom čim lepše in da bi zaživeli čimbolj podobno življenje, kakršnega žive njihovi zdravi vrstniki. Koliko volje, potrpežljivosti, ljubezni in energije pa je potrebno za to, vemo samo starši naših otrok. Hvala vsem tistim, ki nam na kakorkoli poskušajo olajšati to našo trnovo pot. Zato gospodu Hafnerju iskrena hvala za vse, hvala njegovi ženi gospe Mariji, ki mu je nesebično pomagala, ter gospe Sonji, z veliko željo, da se spet vidimo na kakšnem podobnem letovanju. Radi bi se zahvalili tudi vsemu osebju v hotelu Planja na Rogli, ki je bilo zgled prijaznosti in ustrežljivosti, kakršne smo bili deležni. HVALA VSEM.

Majda Dobrič

POVSOD SE NAJDEJO PRIJATELJI!

Počitnice in dopusti so del leta, ki se jih vse leto veselimo - zase, za otroke, torej za vso družino. Prav posebno pa se veselijo naši duševno prizadeti otroci. Pol leta živijo od pričakovanja Dedka Mraza, piknika, izleta in letovanja, pol leta pa od prijetnih spominov na vse te dogodke. Prav gotovo pa vseh teh radosti naših otrok ne bi bilo, če se za to ne bi tako požrtvovalno trudila Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije v Ljubljani in Društvo za pomoč duševno prizadetim mesta Ljubljana. Omenjeno društvo si že več kot dvajset let prizadeva, da bi predvsem mladim družinam pomagalo čimprej prebroditi začetne krize in spoznavanje drugačnega načina življenja, poenostavljeno rečeno, da čimprej sprejme za del svojega življenja tudi usodo svojega drugačnega otroka. Pri tem so prav gotovo dragoceni začetni in nadaljevalni seminarji, ki jih organizira Zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije. Z njih se vračajo starši bolje ozaveščeni, predvsem pa odpornejši in bolje seznanjeni o tem, da ta usoda ni doletela le njih. Že dolga leta se kot mama duševno prizadete hčerke srečujem s starši, pa tudi z duševno prizadetimi osebami, ki so velikokrat vodljive in po svoje komunikativne, predvsem pa iskrene in prisrčne. Letos sva s hčerko letovali v Izoli in s skupino, v kateri je bilo kar nekaj družin, ki so imeli s seboj otroka na invalidskem vozičku, torej dvojno prizadetega. V takega otroka je pač treba vložiti še mnogo več ljubezni, strpnosti in dela. Ker je bilo dovolj časa in priložnosti, sem veliko časa posvetila opazovanju in komunikativnosti s takšnimi družinami. Reči moram, da sem bila prijetno presenečena in bogatejša za novo spoznanje.

Ko mlada družina spozna drugačnost svojega otroka, je to bolečina, prav gotovo predvsem za starše, kasneje tudi za otroka samega, ko se začne zavedati, da brez tuje pomoči ne bo mogel živeti. Kako sprejema tak otrok samega sebe in svet okoli, je močno odvisno od nastanka (zvrsti) bolezni, mentalnosti, zagotovo pa predvsem od neposrednega okolja, to je staršev in svojcev, kako ga privajajo na to pot usode. K temu je treba dodati kot prvo - ljubezen, razumevanje in veliko samoodpovedovanja. V kasnejšem obdobju imajo zelo pomembno vlogo tudi vključevanja v razne krožke, skupinske dejavnosti, predavanja, ki jih organizirajo društva. Lastna opažanja in vtisi so mi le potrdili, da so paraplegiki večinoma bogati ljudje, ker jih je usoda utrdila in jih je življenje naučilo potrpežljivosti in strpnosti. V lepem spominu sta mi ostali Nives in Alenka.

Anica Štancar

JESEN

Šolska vrata se odpro,
mi od doma spet gremo.
Adijo mamica,
čaka nas burjasta Vipavica.

V Vipavi grozdje že zori,
zdaj se bomo sladkali mi.
Jesen, res lepa si ti,
saj spet s sošolci srečamo se vsi!

Kristina

JAZ SEM DEŽEVNI OBLAK

Moj najlepši letni čas je jesen. Potujem po deželah, plavam nad Slovenijo in se največkrat ustavim nad Primorsko. Tam se malo poigram. Debele kaplje spustim nad mesto in ljudje bežijo pod strehe in hite odpirat dežnike. Jezno se ozirajo vame.

Rad tudi ponagajam kmetom, ki na polju pobirajo pridelke. Jezijo se name, ker razmočim zemljo ob nepravem času, ampak jaz pravim: to je moja služba! Ne maram poletja. Takrat se umaknem in čakam na jesen, ko postane moje življenje spet zabavno.

Marko Mastnak

MOJA DRUŽINA

Moja družina je razpadla pred letom dni. Ne vem, kdo je bil kriv, ampak to mi ni bilo všeč. Ostal sem pri očetu, ker sem se tudi sam tako odločil.

Ker smo imeli doma velik nemir, je prišla k nam babica.

Hvaležen sem ji, ker nam skuha, opere in opravlja še druga gospodinjska dela.

Ko pridem domov, me vedno pričaka dobre volje, me nahrani, potem pa je brez skrbi.

Oče dela cele dneve. Upam, da se ne bo tudi meni zgodilo kaj takega kot mojemu očetu. Od takrat, ko je prišla k nam babica, je pri nas vse lepo in sem zelo zadovoljen. To je moja nova družina.

Milivoj 7. razred

MOJA LJUBEZEN

Sem dekle, staro petnajst let. Pri teh letih so že vsa mlada dekleta zaljubljena, tako sem tudi jaz.

Če ne bi bilo ljubezni na tem svetu, bi bilo brez zveze živeti. Imam fanta, ki ga imam zelo rada. Ne vem, kako bi bilo, če bi se skregala z njim. Mislim, da ne bi bilo lepo, če ne bi bilo moje ljubezni. Bila bi žalostna in seveda potrta.

Želim pa si, da se še dolgo ne bi skregala in da bi ostala še dolgo dolgo skupaj. Zelo užaljena bi bila, če bi videla svojega fanta z drugo punco, zelo bi me razočaral.

Upam, če me do zdaj ni razočaral, da me tudi zdaj ne bo.

To je spis o moji ljubezni. Petra I. letnik

KAJ JE JESEN?

Jeseni je dežela lepa, so ovenele rože, dozorelo grozdje, odpadlo listje in kobilice na travniku.

Vladan Necev

JAZ SEM DEŽNA KAPLJA

Temni oblaki so zakrili sonce in preprečili žarkom pot na zemljo. Napolnjeni so z dežnimi kapljicami. Tudi jaz sem ena izmed njih. S strahom pričakujem trenutek, ko bodo trebušastemu oblaku popokali živi in bomo padle z višin.

Kaj se bo zgodilo z menoj? Joj, nimam več časa razmišljati. Že se spuščam proti zemlji. Opazujem drevesa, reko pod seboj in zdi se mi, da vsi stegujejo roke proti meni in me vabijo.

Jaz pa sem si izbrala za končno postajo svojega popotovanja rdeč tulipan. Ustavila sem se na njegovem listu in postal je dobre volje. Bil je žejen in potešila sem njegovo prvo željo. Na široko je razprl svoje liste. Mene pa je vse manj, manj in vrnem se spet z naslednjim dežjem ...

Saša Rolih

JESENSKA ZMEŠNJAVA

Jesen se začne, v šolo se gre. Šolarji se učijo, sadeži dozorijo, jabolka pordijo, hruške rumenijo, slive nam dišijo.

Sonček s hriba se smeji, ko zajček na njivi korenček drobi.

V hišo dež z vinograda nas prepodi.

Oblake veter skupaj lovi.

Ko pa se zabliska in zagrmi, se ježek v luknjo skotali.

Zemlja pa se kar naprej vrti, se proti zimi ji mudi.

Učenci 3.a in 3.b razreda

SPIS O OČKU

Moj očka je srednje velik. Ima črne lase. Včasih se kregava. Rad ima otroke. Čez teden dela. Je voznik tovornjaka. Ob sobotah je ves dan pri stricu. Ob nedeljah hodiva okrog. Večinoma hodiva po trgovinah. Včasih mi da denar za kakšno sladkarijo ali igračo. Hodim k njemu v službo, da se vozim in da mu delam družbo. Imam ga zelo rad in on ima rad mene.

Klemen 6. razred

MLINI IN MLINŠČICA

Ob reki Kamniški Bistrici je več mlinščic. Najstarejša mlinščica je Radomeljska. Od Bistrice se odcepi pri Volčjem Potoku, teče skozi naselja Hudo, Radomlje, Škrjančevo, Količevo, Vir, Podrečje in se izteka v Račo. Dolga je pet tisoč štiristo metrov. Izkopali so jo prebivalci omenjenih vasi pred več kot štiristo leti. Radi so jo kopali - brezplačno - za tlako. Upirali se niso zato, ker jim je graščak iz Kolovca obljubil, da bodo mleli in žagali tudi zase. Od tod je nastalo ime kraja: Rad - melje = Radomlje. Od dvanajst vodnih naprav obstajajo danes le še štiri, melje pa le še Kraljev mlin v Radomljah.

Učenci petega razreda
Osnovne šole Roje, Domžale

SLAMNIKARSTVO

Iz pšenične slame so izdelovali slamnike pred več kot dvesto leti. Najprej so začeli izdelovati take klobuke v Ihanu.

Prvi slamnik je upodobil slikar Franc Jelovšek na freskah v grobeljski cerkvi leta 1761. Pred sto leti je bila v Domžalah in okolici velika brezposelnost. Zato je tedanje Ministrstvo za UK in bogočastje pripravilo mnogo tečajev za pletenje kit v Domžalah, Mengšu, Radomljah in Šmarci. Izučilo se je štiristo prebivalcev. Najlepše kite so izdelali v Radomljah pri Brezarju. Precej se jih je zaposlilo v Domžalah pri Tirolcu Obervalderju, najboljše pletilke kit in šivalke klobukov pa so odšle v tovarne po svetu v Beograd, Dunaj, Nemčijo, Romunijo in Ameriko. Mnoge so ostale kar tam, nekaj pa se jih je vrnilo v domovino.

Tatjana Majdič Osnovna šola Roje

V RAZMISLEK ... IN SVARILO!
(ZA VAŠE RAZMIŠLJANJE)

Starševska organizacija za pomoč duševno prizadetim v Švici izdaja za svoje člane glasilo Insieme. V zadnji številki tega glasila so objavili tudi krajši članek, ki obvešča, kaj se lahko zgodi tudi v združeni Evropi ob začetku tretjega tisočletja. Članek smo prevedli in ga objavljamo brez komentarja. Gotovo se boste tudi sami zamislili nad tem, kaj se še danes lahko zgodi. Dovoljujemo si samo pripombo, da je tudi država Slovenija članica Sveta Evrope. To pa pomeni, da bi bil lahko tak dokument veljaven tudi pri nas, seveda če nam ne bo uspelo, da take in podobne poskuse preprečimo že ob njihovem nastajanju.

Tomaž Jereb

SVET EVROPE: DOVOLJENI POSKUSI NA PRIZADETIH
(IZ ČASOPISA INSIEME)

Insieme ima v svojih rokah preambulo Konvencije Sveta Evrope o Varstvu človekovih pravic in dostojanstva glede na uporabo biologije in medicine. V preambuli je zapisano, da lahko zlorabljenje biologije in medicine ogrozi človekovo dostojanstvo, da je treba spoštovati človeka kot posameznika in kot človeško bitje, da se sme uporabljati napredek v medicini in biologiji samo v dobro današnjih in prihodnjih rodov. V besedilu konvencije pa so ta visoka načela ponovno razveljavljena. V njej je zapisano, da ne sme biti narejen noben poseg brez privoljenja popolnoma ozaveščene osebe, razen, če gre za osebe, ki so začasno ali dalj časa nesposobne razsojati (duševno prizadeti, kronični bolniki, nezavestne in senilne osebe). Dovoljeni so posegi v raziskovalne namene in transplatacije, pri katerih gre za osebe, ki so med seboj tesno ali osebno povezane, posegi iz višjih interesov, zaradi katerih se je mogoče izogniti državnemu pravu. V prvem primeru so po konvenciji prizadeti, na smrt bolni ali osebe v nezavestnem stanju degradirani v znanstvene poskusne objekte. V drugem primeru postanejo ti ljudje žive transplatacijske banke.

Osnutek konvencije je sestavil odbor Steering Committee on Bioethics CDBI in je do nadaljnjega strogo varovana tajnost. Steering Committee on Bioethics je CDBI imenoval Ministrski odbor pri Svetu Evrope, pri čemer je bil izključen evropski parlamentarni demokratični nadzor. Kot predstavnica Švice je sodelovala Ruth Reusser, namestnica direktorja Zveznega urada za mladino, ki se je po svoji dolžnosti borila za to, da bi bilo bistvo predloženega osnutka še dopolnjeno. Bioetično konvencijo naj bi še to poletje sprejel Ministrski odbor. Za veljavnost konvencije je potreben pristop samo treh držav. Težavam glede legitimiranja bi se genetično in biotehniško raziskovanje ognilo po zaslugi mednarodne konvencije.

ZAKONODAJNI OKVIR ZA NACIONALSOCIALISTIČNE SANJE

Insieme, krovna organizacija in časopis, navadno ne objavlja upravno-internih osnutkov. Insieme pa je tokrat mnenja, da ta evropska bioetična konvencija v medicini razglaša osebe, ki ne morejo same odločati, duševno prizadete, starejše in psihično motene osebe za ljudi, ki so brez varstva. Zato smo se v tem primeru odločili za objavo. Svet Evrope je hotel s sprejetjem Evropske konvencije o človekovih pravicah leta 1950 ustvariti takšno podlago, ki ne bi nikoli več dopuščala nacionalsocialističnih grozodejstev. Štirideset let kasneje pa si mora dovoliti očitek, da z bioetično konvencijo dodatno dopušča zakonodajni okvir za uresničitev vseh sanj tistih znanstvenikov, katerih število privržencev je iz dneva v dan večje.

Beatrice Mazenauer

Republika Slovenija
Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve
Ljubljana, Kotnikova 5/IV

Sklad za nagrajevanje inovacij na področju usposabljanja, življenja in dela invalidov pri Vladi Republike Slovenije objavlja

RAZPIS

NAGRAD ZA INOVACIJE NA PODROČJU USPOSABLJANJA, ŽIVLJENJA IN DELA INVALIDOV ZA LETO 1994

1.

Sklad bo v letu 1994 podelil do pet enakovrednih nagrad, in sicer bo posebej nagrajeval inovacije, ki jih bodo prijavili: - invalidne osebe same - strokovni delavci na področju invalidskega varstva - drugi inovatorji.

2.

Sklad je ustanovljen z namenom, da bi spodbujal inovacijsko delo in podpiral prizadevanja posameznikov ali avtorskih skupin, da bi z izumi, tehničnimi in drugimi izboljšavami prilagajali invalidnim osebam delovne razmere, delovno orodje, bivalne razmere, predmete vsakdanje rabe oziroma uvajali inovacije na področju aktivnega varstva invalidov.
Posebej bodo ocenjevane in nagrajene idejne zasnove ter inovacije, ki bodo enostavne, poceni in takoj uporabne pri prilagoditvi določenega ortopedskega pripomočka za individualno uporabo, in posebej inovacije, ki bodo pomenile bistveno izboljšavo pri uresničevanju programov izobraževanja, usposabljanja, zaposlovanja in urejanja bivalnih in delovnih razmer invalidnih oseb.

3.

Na razpis se lahko prijavi vsak državljan Republike Slovenije (posameznik ali skupina), podjetje, zavod in društvo, ki mora poleg osebnih podatkov (ime, priimek, starost, izobrazba, poklic, zaposlitev) predložiti še:
- popoln opis inovacije
- skice, načrte, opis tehnoloških postopkov in vso možno dokumentacijo o uporabnosti, koristnosti ter namembnosti inovacije, če gre za inovacijo na področju izvirnih metod dela z invalidi
- opis načina delovanja ali uporabe in obrazložitev, zakaj je predlagana inovacija boljša od dosedanjih rešitev
- stopnjo razvoja ponujene rešitve (idejna rešitev, prototip, že izvedena rešitev, že preskušena rešitev) in predlog, na kakšen način tehnično ali organizacijsko izvesti novo rešitev.

4.

O predlogih za nagrade sklada bo odločala posebna strokovna komisija, ki jo bo imenoval odbor ustanoviteljev sklada izmed znanih strokovnjakov za posamezna področja, kamor sodijo predlogi.
Komisija bo delala in odločala v skladu z aktom o ustanovitvi in delu sklada.

5.

Nagrade pomenijo družbeno priznanje. Avtorske pravice so v celoti pridržane avtorju. Sklad pa si bo prizadeval, da bi vse inovacvije, ki bodo nagrajene, resnično tudi našle svoje mesto v življenju in delu invalidov.
Višino nagrade v letu 1994 bo določil odbor ustanoviteljev sklada najmanj v višini dveh povprečnih plač v letu 1994.

6.

Podelitev nagrad bo javna in slovesna, organizirana pa bo marca 1995.

7.

Predloge za nagrade je treba poslati na naslov: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, strokovna služba Komisije za invalidsko varstvo Vlade Republike Slovenije, Ljubljana, Kotnikova 5, in sicer najkasneje do 31.12.1994.

ODBOR USTANOVITELJEV SKLADA

NAŠ
LETO 1994
LETNIK 27
ŠT. V. 6

ZBORNIK

SOŽITJE - ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM SLOVENIJE

Z besedno sporazumevanje

TELESNI STIK - ČUDEŽNO ZDRAVILO

PRILOGA DELO Z OTROKOM DOMA

NAŠ ZBORNIK
LETO 27 - ŠT. 6/94
SLO ISSN 0350-655 X
udk 376,3

Zbornik izdaja:
Sožitje - zveza društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije, Ljubljana, Samova 9, telefon in fax: 061/13 25 017
Izhaja šestkrat letno

Založnik:
FORMA 1, d.o.o., Moravče

Založniški svet:
Tone Jurečič, Branka Jurišič, dr. Anton Kotar, Slavica Navinšek, Marija Standeker, dr. Marijan Šef, Slavica Toličič

Uredniški odbor:
dr. Marjeta Korbar, Tanja Černe, Darinka Marolt, Jože Mihelčič, Alenka Trdan.

Glavna urednica:
Renata Bačer
Odgovorni urednik:
dr. Anton Kotar

Letna naročnina znaša 1.800 SIT, za ustanove 5.000 SIT. Naročnino poravnajte na naslov: Forma 1. d.o.o. Vrhpolje 56, 61251 Moravče. Številka žiro računa je: 50120-601-6137 SDK Domžale.

Po mnenju Ministrstva za kulturo št. 415-103/92 mb z dne 19.2.1992 šteje glasilo Naš zbornik med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

Lektoriranje: Vlasta Kunej
Oblikovanje: Franci Mulec
Tisk: FORMA 1 d.o.o.

Na naslovni strani:
NAŠ DOBRI DEDEK MRAZ
Avtor: Tone Jurečič

V S E B I N A

UVODNIK 1

POTA - MOŽNOSTI

Dr. A. Kotar:
Neverbalna komunikacija - nebesedna govorica 2

Dr. D. Jelenc:
Vloga Nebesedne komunikacije pri medsebojnem sporazumevanju 4

M. Lačen:
Telesni stik - čudežno zdravilo 7

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

Dr. A. Kotar in T. Koželj:
Delo z otrokom doma 2. del 13

Lilijana Tomažič:
Letošnji vstop v šolo je bil lažji 29

Marjeta Perko:
Dnevi glasbe in plesa 94 30

Vanja Kiswarday:
4. Mednarodna konferenca - Računalniki za invalidne osebe 31

Draga Fajfar:
Fonomimična metoda opismenjevanja 32

IZ NAŠIH DRUŠTEV IN USTANOV 36

PISALI STE NAM 39

SUMMARY

Naš Zbornik is a magazine of Sožitje - The Association of Societies for Help for Mentally Retarded People of Slovenia. It is published six times a year. The last copy is concentrated on non-verbal communication. Articles with this issue are published in the topic Ways-Possibilities. The magazine also contains some other topics: From Practice for Practice, From our Societies and Institutions, You wrote to us and a special addition Habituating and Training of Children at Home.

UVODNIK

Zadnja številka v tem letu prinaša bogato vsebino. Glavna tema je namenjena nebesednemu sporazumevanju. Gre za to, da so poleg besed, s katerimi se sporazumevamo ljudje, zelo pomembna tudi tista "sporočila", ki jih oddajamo s telesom, izrazi obraza, z gibanjem. Vemo, da se otrok odziva na mamino prijazno prigovarjanje in nasmeh na obrazu, še preden razume besede. Otroci kar nekaj časa tankočutno prepoznavajo sporočila, ki niso vedno vezana na besede, ampak na to, kaj jim sporočamo "nebesedno". Teta, ki govori sladke besede, a skozi priprta usta in oči, je včasih začudena, da je malček ne mara. Malček namreč razume tisto, kar teta čuti in sporoča mimo besed. S socializacijo in odraščanjem se naučimo pravil vedenja v družbi in simbolne govorice besed. Te pa imajo vedno več pomenov in pogosto z njimi prikrijemo pravo vsebino - tisto, ki se nanaša na odnos. Odnos pa se kaže v naših kretnjah, drži, izrazu obraza, v telesni razdalji do drugega. V "racionalnem" vedenju pogosto pozabljamo, da vsebina izrečenih besed ni tako pomembna, kot je odnos do drugega človeka; ali smo mu naklonjeni, nam je všeč, mu nasprotujemo in ga odklanjamo - ali pa še ne vemo, kaj bi z njimi. Odrasli si tako včasih zapletemo medsebojne odnose in se usmerjamo predvsem na besede, pozabljamo pa na drugi, odnosni del sporočanja. Mlajši ko je otrok, pomembnejši je "nebesedni kontekst", v katerem poteka odnos. Isto velja za ljudi z motnjo v duševnem razvoju. Tudi zanje pogosto besede nimajo enakega pomena - bolj so osredotočeni na to, kako jih doživljamo in kako se nanje odzivamo. Ali se jim približamo, ali smo do njih odprti in prijateljski, ali je v naših obrazih naklonjenost in v naših gibih prijaznost in sprejemanje. Če ni tako, se nam ognejo. Zato je v naših prispevkih govor o tem, kaj sploh je nebesedno sporazumevanje (neverbalna komunikacija, nebesedno sporočanje) in kako poteka. Doktor Kotar in doktorica Jelenčeva govorita o tej vrsti medsebojnega sporazumevanja. Profesor Kotar predvsem s stališča oseb z motnjo v duševnem razvoju. Gospod Marijan Lačen pa vam na izkušnjah iz Zavoda v Črni (in s pomočjo teorije) nazorno prikaže nebesedno sporazumevanje - natančno telesni stik z osebo z motnjo - kot čudežno zdravilo.

Upamo, da boste tudi v drugih prispevkih našli kaj zase: govorimo o fonomimični metodi opismenjevanja, o uporabi računalnika pri invalidih in drugih temah. Veseli smo, da nam vse več prispevkov pošiljate sami, brez vnaprejšnjih prošenj. Zlasti varovanci in otroci so pogosto zaskrbljeni, da se je gradivo izgubilo, ker ni takoj objavljeno. Veseli smo vaših klicev, saj so naš osebni stik, ki je najbolj dragocen. A radi bi, da veste, da je izdajanje revije dolgotrajen proces, ki zahteva svoj čas. Od tega, ko nam pošljete svoj prispevek, do dne, ko zagleda luč na strani revije, mineta dva meseca. Če prispe članek v času, ko smo gradivo že oddali, pa še več, saj mora čakati naslednjo številko. Zato vas prosimo, da s potrpljenjem čakate objave. A ne pustite nas na cedilu in pišite še naprej tako vztrajno in veliko kot zadnje čase in Zbornik bo zares vaš, kot smo zapisali, ko smo vas vabili k sodelovanju.

Veliko sreče, zdravja in uspehov - četudi po majhnih korakih, želimo vsem, ki ste kakorkoli povezani z nami!

Vaša urednica
Renata Bačer

NEVERBALNA KOMUNIKACIJA — NEBESEDNA GOVORICA

Tolikokrat slišimo, posebno v zadnjih letih, izraz neverbalna komunikacija, pa pravzaprav ne vemo, kaj pomeni, čeprav ga vsi vsak dan uporabljamo. Mi ne bomo uporabljali tujih izrazov, ker imamo slovenske, zato bomo spregovorili o nebesedni govorici, kar nam je mnogo bliže kot neverbalna komunikacija. Nekaj moramo vedeti o nebesednem sporazumevanju, saj je postalo v zadnjem času prava znanost, ki se imenuje kinezoka.

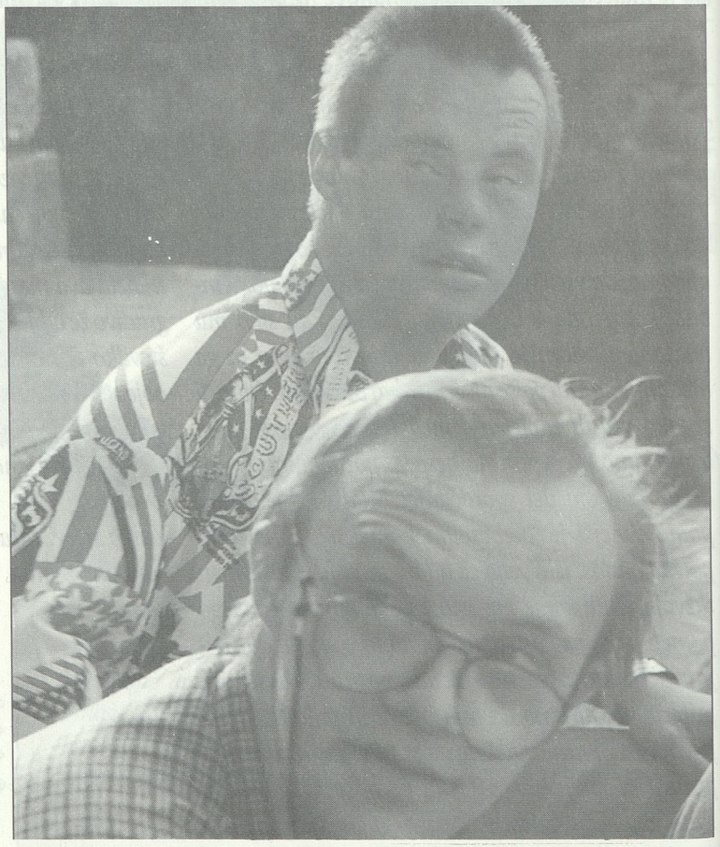

Človek se izraža na več načinov: z govorom, z glasom, z gibom, z izrazom obraza in s telesom (položajem telesa). Za uspešen stik med ljudmi moramo uporabljati vse načine sporočanja oz. izražanja. Navadno so gibi, mimika, položaj telesa in glas usklajeni z besedami, ki jih govorimo, kadar pa gre za neskladje med govorjenimi besedami in govorico telesa, pomeni, da je verjetno v človeku samem nekaj narobe. Mnogokrat se svoje telesne govorice niti ne zavedamo, vendar jo ustrezno uporabljamo, saj hočemo z njo podpreti besedno govorico. Majhen otrok sporoča samo z gibi, telesom, izrazom in čim večji je, tem bolj svoj nebesedni govor nadomešča z besednim, vse uspešneje uporablja v stikih z okoljem besedni in nebesedni govor.

Nebesedno sporazumevanje, govorica telesa je za sporazumevanje med ljudmi enako pomembna kot besedno, za majhne otroke in za otroke in odrasle osebe z motnjami v razvoju pa je celo pomembnejša. Nebesedno govorico moramo vsi (predvsem mati), ki delamo z majhnimi otroki, takoj od dobe dojenčka spremljati in jo razčlenjevati, analizirati, da nam postane razumljiva. To še posebej velja za otroke z motnjami v duševnem razvoju, ki se prav tako izražajo nebesedno, le da njihovo govorico pogosto težje razumemo in se moramo zato posebej potruditi. Tako se zgodi, da imamo otrokove sposobnosti zaradi neupoštevanja nebesedne govorice za nižje. To pa je seveda lahko za otroka z motnjami v duševnem razvoju zelo škodljivo.

Otroka moramo opazovati pri igri. Že pri igri z ropotuljico izraža ugodje z mimiko, očmi, gibi. Kasneje ima igra tudi povezovalno vlogo med otroki v skupini. To povezovanje je tudi zaradi gibanja, gibov, pogleda, oči, vsega telesa itn. Uporaba nebesednih prvin v medsebojnih oblikah vedenja, v igri, v vsakdanjem življenju, pomeni mnogo pristnejše in lažje razumevanje. Telesni dotik, sobesednikova bližina, odnos, videz, telesna drža nam lahko povedo mnogo več kot številne prazne besede. Dotik ali stisk roke lahko, posebno v pravem trenutku, izraža priznanje, tako nas lahko kdo prosi za pomoč, nam izrazi svojo potrtost ali srečo. Lahko bi rekli, da vse kar mislimo, ali si želimo, lahko povemo tudi z nebesedno govorico.

Pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju je nebesedna govorica pomembna zato, ker lahko imajo težje motnje govora ali se besedno sploh ne morejo izražati (npr. mnogi otroci s cerebralno paralizo, otroci s posebno motnjo govora, ki ji pravimo afazija, nerazvitega govora itn.), lahko pa se izražajo z nebesedno govorico. To pomeni, da morajo starši in kasneje vzgojitelji in učitelji ter vsi tisti strokovnjaki, ki obravnavajo otroka, spodbujati in razvijati vse načine otrokovega izražanja, lahko bi rekli - predvsem govorico telesa. Tako bo lahko vsak otrok, tudi tisti s težjo motnjo v duševnem razvoju, izrazil svoje želje, potrebe, doživljanje zunanjega sveta. V temelju je nebesedna govorica položena že v zibelko, kasneje pa se je nauči tudi od mame in drugih oseb v svojem okolju oz. mu te osebe pomagajo razvijati njegovo nebesedno govorico. Tako se otrok sporazumeva v svojem ožjem okolju, ki je navadno družina ali ustanova, pa tudi z drugimi ljudmi, če so pripravljeni slediti otrokovi nebesedni govorici in jo skušati razumeti. Prav v tem je skrivnost nebesedne govorice, kar pogosto slišimo: Jaz ga vse razumem.

Predvsem se otroci dobro sporazumevajo med seboj, kar je pomembno še posebno za otroke, ki so v zavodu.

V času, ko sem sam delal z otroki z zmerno, težjo, pa tudi najtežjo motnjo v duševnem razvoju, sem imel nekaj časa težave z otroki brez govora in otroki s slabo razumljivim govorom. Kaj kmalu smo razumeli drug drugega, saj smo za sporazumevanje uporabljali vse načine sporočanja ali natančneje, besedno in nebesedno govorico. Pri delu v skupini sem uporabljal kot drugi učitelji veliko pripomočkov, največ slikovnega materiala. Npr. za obravnavo gozda pri spoznavanju okolja sem otrokom predstavil veliko, jasno sliko gozda, na kateri so bili poleg dreves tudi voz z listjem, konji, kmet, grablje itn. Fantek, ki ni imel razvitega govora, sicer pa je imel razvite druge sposobnosti, je ob sliki zaživel in mi dopovedoval z glasom, gibi, telesom in mimiko, kaj je na njej. Ko sem ga pohvalil in mu prikimal, mislil sem namreč, da želi povedati, kaj je na sliki, je še kar naprej kazal sliko, sebe, in to povezoval s kmetom, ki je bil ob vozu na sliki. Končno sva se sporazumela. Z atom sta nalagala pod Krimom listje in ga peljala domov. Doma je bil namreč pod Krimom in edina beseda, ki jo je v tej nebesedni govorici uporabil, je bila RM. To je pomenilo Krim. Čustveno je bil pri tem tako vznemirjen, da se je spotil. Ta nebesedna govorica je bila tako živa, da bi jo lahko razumel vsakdo, ki ji je sposoben posvetiti pozornost.

Franci je danes že velik fant. Na komisiji za razvrščanje so ga usmerili v oddelke za delovno usposabljanje. Po enem letu šolanja je bil zaradi svojih sposobnosti prešolan na šolo s prilagojenim programom, kjer je šolanje tudi končal. Lahko trdimo, da člani komisije niso razumeli in upoštevali njegove nebesedne govorice in tako ocenili njegove umske sposobnosti nižje, kot so v resnici bile.

Nekoč, med odmorom so se otroci za mojim hrbtom sprli. Takoj ko sem pogledal, mi je začel eden od njih z nebesedno govorico kazati s prstom na

sošolca, z drugo roko pa svojo brado. Imel je nakremžen obraz, da bi se vsakemu zasmilil, toda trenutek na to je popolnoma spremenil mimiko obraza, pokazal z roko na sebe in z drugo roko najprej svojo glavo, nato pa glavo sošolca. Zelo dobro je razložil, da ga je sošolec udaril po bradi, on pa njega po glavi. Res so zanimivi otroci, ko tako nazorno govorijo z gibi, telesom, mimiko in nebesedno izrazijo vse, česar ne morejo z besedo.

Lahko trdimo, da se vsi ljudje od dojenčka, prek malčka, otroka, mladostnika in odrasle osebe vse do smrti izražamo z nebesedno govorico, ki mnogokrat pove več kot besedna. Pogosto se najpomembnejše stvari povedo samo z očmi, ustnicami, obrvmi itn. Vse to velja tudi za otroke z motnjami v duševnem razvoju, le da je njihova nebesedna govorica bolj počasna ali hitra in sunkovita, včasih slabo izražena. Kakršnakoli je, upoštevati jo moramo, ker je to njihova govorica, ki ni nič manj sporočilna kot besedna govorica. To je prvi jezik, ki se ga naučimo. Strokovnjak Hary Biemans pravi, da se telesni jezik uporablja že v prvem stiku, takoj po rojstvu. Že v prvih mesecih življenja se dojenček nauči navezovati stik z mamo in ljudmi v okolju. Pri otrocih z motnjami v duševnem razvoju moramo zadostiti njihovi potrebi po telesnem stiku, ker podpira njihov telesni in duševni razvoj.

Prof. dr. Anton Kotar

VLOGA NEBESEDNE GOVORICE PRI MEDSEBOJNEM SPORAZUMEVANJU

Izraz "komunikacija" v vsakdanjem življenju zelo pogosto uporabljamo in zdi se, da nam je vsem popolnoma razumljiv. V resnici pa je komunikacija ali po domače občevanje zelo zapleten proces, ki ga kar težko preprosto razložimo. Pri človeku kot socialnem bitju, ki nujno potrebuje stik z drugimi ljudmi, komunikacija ni le zelo razvita, ampak tudi zelo raznovrstna in zapletena. Najbolje jo označimo, če rečemo, da je to odnos, v katerem ena oseba vpliva na vedenje druge osebe, ta odnos pa nastane tako, da posameznik namerno ali nenamerno (hote ali nehote) oddaja določene dražljaje, ki jih drugi sprejema kot znake. Največkrat opredelimo komunikacijo kot navezovanje in vzdrževanje stikov ali kot odnos med posamezniki; pomeni nam prenos informacij, idej, izkušenj in doživljajev.

Po različnih merilih je mogoče razlikovati več vrst komunikacij, v vsakdanjem življenju pa največkrat govorimo o verbalni (besedni) in neverbalni (nebesedni) komunikaciji. Navadno si komunikacijsko vedenje razlagamo bolj kot besedno komunikacijo (govor, pisno besedo) in manj kot nebesedno (gibe, držo telesa, izraz obraza...), slednjo smo manj navajeni opazovati in vrednotiti, zato pa tudi manj razumemo njen pomen. Tako ni prav nič čudno, da je med ljudmi pogosto razširjeno mnenje, da so medosebno komuniciranje le izgovorjene besede oziroma da so le-te edini in najpomembnejši način komuniciranja med ljudmi. In kaj upravičuje takšno razmišljanje?

Prav gotovo imajo besede (povedane ali napisane) v komuniciranju veliko moč, saj z njimi lahko nekoga poučimo, mu sporočimo svoje znanje, izkušnje in zamisli, lahko ga pohvalimo ali opozorimo, kritiziramo ali svarimo, mu kaj obljubimo ali od njega kaj zahtevamo; lahko mu povemo, da ga imamo radi, da nas kaj jezi ali žalosti, da smo veseli ali prestrašeni. Besedno sporazumevanje lahko torej uporabljamo za sporočanje vseh vsebin, obveščanje o predmetih in zunanjih dogajanjih, tisti, ki govori, pa z njimi tudi sporoča informacije o svojih čustvih, stališčih in značilnostih. Razvilo se je prav zato, ker človeku nebesedno sporazumevanje ni več zadoščalo, da bi se znašel v vse zahtevnejših razmerah, ki jih je sam postopoma ustvaril. Vendar pa kljub navedenim številnim izraznim možnostim, ki jih ponujajo besede, pravimo, da bi bilo sporazumevanje med ljudmi brez uporabe nebesednih komunikacijskih znakov mnogo bolj osiromašeno, brezosebno, manj izrazno in tudi slabše razumljivo. Sporočilna vrednost in moč vplivanja na sogovornika namreč ni odvisna le od vsebine povedanega, ampak tudi in pogosto predvsem od načina, kako je sporočilo povedano. Od naših neverbalnih komunikacijskih spretnosti pa je odvisno, kako dopolnimo, obogatimo ali poudarimo neko besedno sporočilo.

In kaj je tisto, kar dopolnjuje in uravnava besedno sporočilo, in čemur pravimo tudi nebesedno sporazumevanje?

● Značilnosti v načinu izražanja, t.i. prozodija (jakost, višina, hitrost, ritem, intonacija...) so posameznikove glasovne značilnosti, ki jih v govoru vedno zasledimo, saj so sestavni del govornega jezika. Te lastnosti in spremembe dopolnjujejo besedno vsebino, pomagajo uravnavati komunikacijo, sporočajo o energijskem in čustvenem stanju govorca v odnosu do sogovornika in do vsebine sporočil. Tako nezmotljivo razlikujemo glasovne izraze čustev jeze, kjer je glas močan, doneč, hiter in odsekan, s širokim razponom višine od glasu žalosti, ki je nizek, počasen, nerazložen, z majhnim obsegom višine, in tudi od glasu veselja, ki je močan, doneč in visok. Prav tako drugače poudarjamo vsebine, če verjamemo, kar govorimo, po glasovnih posebnostih pa zaznamo tudi negotovost govorca glede tega, kar govori.

● Tudi izraz obraza (facialna ekspresija) je pomemben za spremljanje in vzdrževanje komunikacije. Obraz je zaradi številnih gibkih mišic zelo prožen in spremenljiv, to pa mu daje možnost, da pomembno sooblikuje izrazno komunikacijsko funkcijo. Izrazi obraza za osnovna čustva (jezo, strah, veselje, žalost, gnus in presenečenje) so enaki pri vseh ljudeh, tako da jih lahko pri sogovorniku zanesljivo prepoznamo in razlikujemo.

● Pri medsebojni komunikaciji imata usmerjanje pogleda in očesni stik pomembno funkcijo. Tako nam daljši obojestranski pogledi govorijo o medsebojni naklonjenosti, medtem ko nam drugam usmerjeni pogledi kažejo željo po umiku iz pogovora in stika ali pa to, da se oseba prenareja ali ne govori resnice.

Prav tako pa lahko ima pogled tudi povsem negativno čustveno sporočilo, ki ga zaznamo kot grožnjo, prezir ali sovraštvo. Otroci nasploh več gledajo v ljudi, ker še spoznavajo okolje, so pa tudi manj zavrti. Telesni in vidni stik pri majhnem otroku zmanjšujeta strah, stisko, osamljenost, pomenita mu varnost in udobje ter sta nujno potrebna za normalen socialni in čustveni razvoj.

● Drža in gibi delov telesa pomembno usmerjajo in vodijo komunikacijo. Dopolnjujejo, ponazarjajo in nadomeščajo besede (ko predmet opisujemo, z gibi rok nakažemo njegovo velikost ali obliko; osebi, ki moti delo, lahko brez besed, s kretnjo pokažemo, naj zapusti prostor; prav tako z gibom koga povabimo, naj se nam približa, vstane, se oddalji...), kažejo pa tudi na kakovost medsebojnega odnosa; tako je prikimavanje znak soglašanja in odobravanja, toga drža in visoko dvignjena glava pa lahko označuje višji družbeni status ali težnjo po premoči (dominantnosti).

● Fizična bližina in razporeditev v prostoru nam kažeta, kakšen je medse-

bojni socialni in čustveni odnos med posamezniki in nam označujeta mesto, ki ga imajo sogovorniki v medsebojnem odnosu. Tako govorimo o:

- intimni razdalji, ki pomeni veliko duševno bližino;
- osebni razdalji, ki jo vzdržujejo tisti, ki se dobro poznajo;
- socialni razdalji, v kateri dejavnosti niso osebne;
- javni razdalji, kjer je odnos formalen.

V nadaljevanju poglejmo, kaj pomeni nebesedna komunikacija in kolikšen delež prispeva k celostnemu komuniciranju.

Rekli smo že, da bi bilo sporazumevanje med ljudmi brez uporabe nebesedne komunikacije veliko revnejše, besedni izraz pa monoton skupek besed, ki bi ga bilo težko razumeti. Poleg tega lahko navedemo še tele značilnosti nebesednega sporazumevanja:

- je bistveni del človekovega odzivanja, saj v resnici ne moremo govoriti, ne da pri tem spreminjali višino ali jakost glasu, imeli neki izraz na obrazu, vsaj za kratek čas zadržali pogled na sogovorniku, uporabili gibe rok itn.;
- z nebesednimi znaki nekatere pojave lažje izrazimo (npr. z gibi rok označimo obliko ali velikost predmetov);
- pogosteje je močnejše sredstvo sporočanja, jasneje poudari nekatere značilnosti, deluje bolj neposredno;
- nebesedni znaki so manj nadzorovani in tako bolj odprto govorijo o osebi, ki jih uporablja;
- nebesedno komuniciranje je dodatni kanal medsebojnega obveščanja (kimanje pomeni podporo, strinjanje s tistim, kar nam kdo pripoveduje).

Obvladanje spretnosti komuniciranja je zelo pomembno predvsem za tiste posameznike, ki delajo z ljudmi, še posebej pomembno pa je za tiste, ki delajo z otroki, torej učitelje, vzgojitelje, terapevte in seveda tudi za starše. Pogosto se premalo poudarja ali pa se sploh ne poudarja, da je učinkovitost našega dela močno odvisna od kakovosti odnosa med odraslim in otrokom, med učiteljem in učencem. Ta odnos, kot poudarjajo komunikologi, ni nič manj pomemben kot vsebine, ki se jih učenci učijo.

Nebesedno komunikacijo uporablja otrok mnogo prej kot besedno. Novorojenček že zelo zgodaj navezuje stik z okoljem. To prvo, čustveno sporazumevanje na prvobitni senzibilnosti do ljudi. Motiv zanjo je prirojen in se s pomočjo okolja, ki se odziva na otrokove dražljaje, nenehno krepi in veča. Če se okolje ne odziva, ta prirojena motvacija za komunikacijo usahne, se izgubi. Pravimo, da se v tem prvem obdobju ustvari interakcijski okvir, vez med otrokom in okoljem. Tu se otrok uči interakcije, spoznava, kaj pomeni čustveno dajati in sprejemati. Tako otrok kot odrasli izražata čustva; čustveni govor sporoča, signalizira notranja stanja. Čustvena komunikacija je zelo pomembna, saj se prek nje ustvarja matrica oziroma podlaga za vse druge vrste komunikacije, ko otrok doseže ustrezno zrelost. Tako strokovnjaki napovedujejo uspešno vključevanje v različne vrste komunikacij tistim otrokom, ki so v najzgodnejšem obdobju uživali veliko pozornosti, ljubkovanja, čustvene topline in spodbud.

Omenili smo že, da prozodija (glasovne karakteristike) najbolj kaže čustvena stanja. Izražanje čustev temelji na prirojenem nevrofiziološkem mehanizmu, prepoznavanje pa je večinoma naučeno. Dojenčku se ni treba učiti, da bi z glasom izrazil neugodje, mati pa kmalu začne prepoznavati, ali se otrok oglaša zaradi tega, ker je lačen, zato ker ga kaj boli, ali pa bi se rad le pestoval. Dojenček se tudi odziva najprej na glasovne značilnosti, saj ob glasnem prepiru staršev (vsebine še ne razume) začne tudi sam glasno jokati.

Pomembno je poudariti, da je temeljna značilnost uspešnega neposrednega komunikacijskega odnosa povezanost in usklajenost besednega in nebesednega sporazumevanja. Obe sestavljata celoto in se praviloma dopolnjujeta, nasprotujeta pa si le, če se prenarejamo ali smo v konfliktu. Če nista usklajeni, je informacija nejasna, njena sporočilna vrednost je mejhna, zato nam povzroča negotovost. Poglede, izraze obraza in telesno držo je teže nadzorovati in ponarediti, pristnejši in prepričljivejši so kot besede. Ni naključje, da želimo človeka, ki bi ga radi zaposlili, videti, in se ne zadovoljimo s pogovorom po telefonu. Če je naša pripomba "Ti si pa res pameten" povedana z ironičnim glasom in jo spremlja jezen izraz obraza, jo bo tako ironično, ne glede na besedni pomen, razumel tudi tisti, ki mu je namenjena.

Zaradi usklajevanja besednega in nebesednega dela našega sporazumevanja se moramo najprej zavedati in prepoznavati svoje in tuje nebesedno vedenje, nato pa iskati in sprejemati povratne informacije (feedback) o naši komunikaciji. Ker je nebesedno sporočilo lahko večznačno, lahko dileme ali napačno razlago razjasnimo ali preprečimo le, če vemo, kako je bilo sprejeto. Če neusklajenosti ne pojasnimo, lahko to popolnoma zavre nadaljnjo komunikacijo. Ker dobro usklajena komunikacija med učiteljem in učencem, staršem in otrokom bistveno

prispeva h kakovosti njunega odnosa in uspešnosti vzgoje in izobraževanja, bi se morali odrasli naučiti prepoznavati svoja in tudi otrokova nebesedna sporočila.

V medsebojnem sporazumevanju je intenzivna uporaba nebesedne komunikacije toliko bolj pomembna, kolikor mlajši je otrok oziroma kolikor večje, izrazitejše so njegove govorno-jezikovne težave. Le-te lahko izvirajo iz različnih specifičnih oz. razvojnih motenj (iz razvojne disfazije - jezikovne motnje, motnje v duševnem razvoju, senzorične ali čustvene motnje), kažejo pa se v pomanjkljivem razumevanju tujega govora, v pomanjkljivem izražanju ali pa v obojem. Kolikor mlajši je namreč otrok in čim izrazitejši so njegovi govorno-jezikovni primanjkljaji, tem skromnejši je njegov pasivni in aktivni besednjak. Zato je toliko bolj odvisen od konteksta, situacije, pa tudi mimike, gibov in prozodije sogovornika, kar vse mu pomaga pri razumevanju (ali ugibanju pomena) besednega sporočila.

Pogosto smo prepričani, da je treba takemu otroku za izboljšanje razumevanja prenesti čim več besednih informacij ali pa da jih je treba čim večkrat ponavljati (ali celo zahtevati, da jih ponavlja otrok). To pa nas ne more pripeljati k želenemu uspehu. Pri delu s takim otrokom moramo uporabiti čim več "nebesednega"; pomemben je multimedijski prijem, ki omogoča uporabo čim več perceptivnih kanalov pri učenju. Dokazano je, da ima kombinirana uporaba medijev večjo čustveno vrednost, ta pa zagotavlja večjo učinkovitost in boljšo zapomnitev.

Dr. Dora Jelenc

TELESNI STIK - ČUDEŽNO ZDRAVILO

Napadalnost in samonapadalnost (v nadaljevanju N in SN) sta poleg stereotipije najpogostejši obliki neprilagojenega vedenja oseb z motnjo v duševnem razvoju. Težava je predvsem v tem, da sta to neprimerni obliki vedenja, ki sta zelo moteči za okolje pa tudi za napadalno oz. samonapadalno osebo samo.

Če ju za začetek poskušamo zelo preprosto določiti, potem lahko ugotovimo:

- da je napadalnost vsako vedenje, ki ima namen poškodovati drugo osebo, žival ali predmet;
- samonapadalnost pa je vsako vedenje, ki ima namen poškodovati samega sebe, npr. grizenje nohtov, gri-zenje delov telesa, puljenje las, udarjanje z deli telesa, predvsem z glavo, ob trde predmete.

Danes obstajata v svetu dva sklopa teorij, ki poskušata razložiti vzroke za nastanek N- in SN-vedenja. Prvi sklop teorij so tako imenovane biofiziološke teorije. Tem teorijam je skupno, da poskušajo N- in SN-vedenje razložiti kot posledico nekih organskih okvar. Tako so raziskovalci - zagovorniki teh teorij v svojih preskusih resnično vedno našli neke organske vzroke, s katerimi so lahko razložili pojavljanje N- in SN-vedenja. Naj navedemo le nekatere:

- spremembe v koncentraciji kemijskih substanc
- slabša nevrološka zrelost osrednjega živčnega sistema
- slabša občutljivost na bolečinske dražljaje
- posebne kemijske substance, ki naj bi generirale N- in SN-vedenje
- vpliv hrane, ki jo človek uživa.

Drugi sklop teorij so psihološke teorije. Skupno jim je to, da priznavajo odločilni vpliv okolja, vzgoje, razvojnih dejavnikov na razvoj N- in SN-vedenje. Bistvo teh teorij je, da ugotavljajo, da je napadalnost v določenih fazah človekovega razvoja popolnoma normalna in tudi potrebna za razvoj zdrave osebnosti. Najpomembnejša faza za razvoj pozitivne samopodobe človeka je tako imenovana agresivna faza oz. faza človekove prve trme. To je obdobje okoli tretjega leta otrokove starosti. Otrok se v tem obdobju začne zavedati samega sebe. To zavedanje samega sebe pa želi potrditi oz. preskusiti z izrazom svoje volje. Če pri tem naleti na ovire (in razumljivo je, da naleti!) se to pri otroku izrazi v trmi ali napadalnosti. Tedaj pa ima otrok v življenju tri možnosti:

- kadar se na izraze njegove volje - trme okolica odziva z odklanjanjem, oviranjem - daje to otroku občutek, da je vse njegovo početje nesmiselno in da tako in tako ne more nič doseči;
- kadar se mu na izraze njegove volje - trme vedno popušča, se tako v otroku razvije spoznanje, da bo s trmo - agresijo vedno vse dosegel;
- ne ena ne druga skrajnost ni dobra, saj nobena otroku ne daje ustreznih razvojnih možnosti in ustrezne samopodobe. Otrok v svojem razvoju potrebuje vsakega nekaj, vsakega ravno prav; omejevanja (ki v otroku razvija spoznanje, da življenje ni samo praznik, temveč človeka vedno znova in znova postavlja pred nove ovire) in popuščanja (ki v otroku razvija spoznanje, da s svojo voljo lahko dosega cilje).

Ves proces torej temelji na teoriji učenja: vse to, kar se socialno podkrepi, ostaja oz. se utrjuje in nasprotno. Če to konkretiziramo: vse, kar človeku v njegovem reagiranju prinaša zadovoljstvo, uspeh in potrditev, postaja njegov vse bolj prevladujoči vzorec vedenja in reagiranja. Vse, kar pa človeka ne potrjuje, ne zadovoljuje, se v njegovem reagiranju in vedenju počasi izgublja.

Napadalnost je zanesljivo stara toliko kot človeštvo, je torej preprosto njegov sestavni del. To potrjujejo med drugim tudi nenehne vojne v človeški zgodovini. Če samo pomislimo, kaj pravzaprav sestavlja človeško zgodovino, lahko kaj kmalu ugotovimo, da predvsem vojne, z zelo kratkimi obdobji miru (samo po II. svetovni vojni je bilo na Zemlji več kot sto večjih ali manjših vojn). Vojne pravzaprav pomenijo neko široko obliko napadalnosti, ki se je prenesla na široke množice.

N in SN sta ne glede na to, kako ju razumemo, vedno moteči in neprijetni. Pri tem je pomembno to, da sta moteči in neprijetni tako za tiste, ki so deležni agresije kot tudi za tiste, ki se z agresijo odzivajo. Vedno in povsod moramo imeti v ospredju temeljno resnico: otrok (človek) ni težaven zato, ker je zabavno biti težaven, temveč je težaven zato, ker je v težavah.

Zaradi te motečnosti so N in SN vedno želeli odpravljati. V preteklosti in še danes so obstajale različne metode za odpravljanje tega neprilagojenega vedenja. Naj jih nekaj naštejemo:

a) Modifikacija vedenja

- ignoriranje (ekstinkcija): človekovim agresivnim oz. avtoagresivnim reakcijam ne posvečamo pozornosti, s tem ne damo socialne podkrepitve in predpostavljamo, da se bo neprilagojeno vedenje počasi umirilo;
- negativna podkrepitev (kazen, supresija): človekovo napadalno in samonapadalno vedenje blokiramo z različnimi oblikami pritiskov in predpostavljamo, da bo zaradi negativnih izkušenj neprilagojeno vedenje prenehalo;
- učenje inkompatibilnega vedenja: pri otroku nagradimo že najmanjše reakcije pozitivnega vedenja in predpostavljamo, da se bo zaradi teh pozitivnih podkrepitev postopoma umirilo negativno vedenje.

b) Pokrivanje glave, takoj ko se pojavi N in SN vedenje

Metoda temelji na refleksnem pogojevanju. Ko se pojavi neprilagojeno vedenje, otroku takoj pokrijemo glavo s temno tkanino in ga stisnemo k sebi. Ob tem otrok doživi nebolečo negativno izkušnjo in predvidevamo, da bo to povzročilo upadanje neprilagojenega vedenja.

c) Metoda prisilnih vaj z rokami:

(uporabljena le, če je N in SN povzročena z rokami):

Roka se otroku iztegne in se nato dviguje gor in dol, relativno daljši čas. Ob tem otrok doživlja negativno izkušnjo. Predpostavlja se, da bo dosežen enak terapevtski učinek kot pri prejšnji metodi.

č) Vezanje rok, vezanje na posteljo, vezanje v prisilni jopič

To seveda ni terapevtska metoda, saj ima oseba, ki je privezana, le eno željo: osvoboditi se in narediti vse tisto, kar želi. Je pa vezanje v akutnih fazah N in SN vedenja včasih edini način, da se oseba in okolica zavaruje pred negativnimi posledicami tega neprilagojenega vedenja.

d) Učenje po modelu

Eksperimentalno je bilo ugotovljeno, da se je pri osebah, ki so gledale agresijo, pojavljalo dvakrat več napadalnosti kot pri osebah, ki le-te niso gledale, doživljale. Iz tega jasno izhaja sklep: ne gledati (doživljati) agresije in bo le-te pomembno manj. Seveda pa se v vsakdanjem življenju stvari ne dajo samo tako preprosto opredeliti.

e) Elektrošoki

To je oblika terapije, ki se izjemoma uporablja pri težkih oblikah N- in SN-vedenja. To so seveda nizkoamperažni in voltažni tokovi. Delovanja teh oseba niti ne čuti, imajo pa z učinkovanjem na natanko določena središča v možganih terapevtski učinek.

f) Medikamentozna terapija

To je najpogostejši način odpravljanja N- in SN-vedenja (in žal še marsikaterih čustvenih težav v življenju!). To je metoda, ki je najpriročnejša in je v kratkem času zelo učinkovita. Seveda pa je po drugi strani to metoda, ki ne daje končnih učinkov, saj se z njo ne odpravljajo vzroki neprilagojenega vedenja. Poleg tega noben medikament ni tako selektiven, da bi vplival le na nekatere funkcije, na druge pa ne. Tako medikamentozna terapija v bistvu blokira vso človekovo dejavnost. Pri tem je največja ironija, da je N in SN najbolj vitalna dejavnost motene osebe. To pomeni, da ob medikamentozni terapiji prej kot neprilagojeno vedenje opešajo vse druge človekove psihomotorične, čustvene in intelektualne funkcije.

LUČKA
trgovina za zdravo življenje
delovni čas 8.30-12.30 in 14.00-18.00
sobota 8.30-12.00
Glavni trg 1, 64000 KRANJ
tel. 064/211-843

Naštel sem kar nekaj metod za odpravljanje N- in SN- vedenja; nekaj smo jih uporabljali tudi v dolgoletni praksi našega zavoda, v Črni na Koroškem. Pri tem pa smo že pred nekaj leti prišli do nedvomnega sklepa: z nobeno teh metod nismo bili zadovoljni, z nobeno nismo dosegali terapevtskih učinkov. N in SN sta bili prisotni, mi pa ob tem vsakokrat bolj nemočni. Postopoma so se nam oblikovala "zlata načela", kako reagirati na N- in SN-vedenje:

1. Preprečiti, da bi bil kdorkoli (kakorkoli) ogrožen!

2. Zavarovati osebo pred novimi psihičnimi travmami!

3. Preusmeriti osebo na druge oblike vedenja!

To pa je že bil začetek psihodinamičnega pogleda na napadalnost - in s tem tudi prvi korak k takšnemu odpravljanju N- in SN-vedenja. Da pa bi lahko dojeli in sprejeli resnico o napadalnosti s tega zornega kota, bi morali iz širokih teoretičnih temeljev N- in SN-vedenja vedeti vsaj tole: vsako obliko N- in SN-vedenja povzroče psihične travme iz preteklosti, ki niso bile ustrezno čustveno predelane. Organski vzroki niso neposreden vzrok za nastanek N in SN, lahko pa ju dopolnjujejo in poglabljajo.

N in SN v vsem bistvu pomeni poškodbo samopercepcije (zaznavanja), pomeni porušeno pozitivno samopodobo človeka. Ta poškodba pa se kaže v tehle segmentih življenja:

- v vitalnosti: človek izgubi iniciativo, je brez energije in moči, vse mu je težko, je psihično mrtev;

- v dejavnosti: energija je prisotna, a je ne zna prav uporabiti oz. usmeriti;

- v konsistentnosti: se ne doživlja celostno - kot osebnost, del telesa ali celo telo doživlja kot nekaj tujega;

- v izgubljeni meji: svet doživlja nerealno, ne razlikuje sebe od drugega, ne razlikuje sebe od objektivne stvarnosti;

- v identiteti: si ustvari negativno podobo o sebi, ustvarjen je svet bojazni in negotovosti, v končni fazi izgubi svojo identiteto, izgubi uporabo jaza.

Tako preoblikovana osebnost, človek s takšnimi motnjami, in če temu dodamo še znižane intelektualne sposobnosti, postane popolnoma nedovzetna za racionalno vplivanje, za razumsko reševanje njenega problema. N in SN sta zunaj zavesti. Vsak človek je po vsem svojem bistvu dober, nihče ne želi biti slab, moteč, napadalen. Toda njegov vzorec vedenja je preprosto tak, da drugače ne zna reagirati. Zato nam mora na tem mestu postati popolnoma jasno, kako brezpredmetno je prepričevanje, prisiljevanje ali celo kaznovanje. Vsak pritisk je popolnoma nesmiseln in ne le da ničesar ne odpravlja, celo poglablja neprilagojeno vedenje. Poglejmo tale primera:

- Štirinajstletni Marko je nenehno dejaven, nenehno v konfliktnem položaju, vsaj enkrat na dan se odziva z napadalnostjo. Ker si vzgojiteljica pri njem ne more več pomagati, ga pošlje k ravnatelju. Ta mu naredi "pridigo" in Marko obljubi, da bo priden, da se ne bo nikoli več pretepal. Vrne se v skupino. Že po desetih minutah je v konfliktnem položaju, na pragu napadalnosti.

- Dvanajstletna Stanka je v stalnih konfliktnih položajih s svojim bratom, s svojo materjo. Mama ji pove, da bodo šli popoldan v živalski vrt, a če ne bo pridna, ne bodo šli. Stanka je bila vse do odhoda v živalski vrt zelo pridna. Ko pa so se vrnili iz živalskega vrta, je bila še slabša kot prejšnji dan.

Ob pomanjkanju psihodinamičnega pogleda na to problematiko lahko ugotovimo: Marko in Stanka nalašč nagajata, saj je Marko lahko obljubil, da bo priden, Stanka pa je celo bila pridna, ko je to hotela. Ob psihodinamičnem pogledu na to problematiko pa lahko sklepamo: Marko je bil izpostavljen moralnemu pritisku, da mora biti priden, kar si v resnici tudi sam želi. Takrat, ko je rekel, da bo priden, je to resnično mislil, a zato ni imel dovolj moči, ker je njegov vzorec pozitivnega vedenja porušen. Stanka je bila pod pritiskom kazni (ne bo smela v živalski vrt, kar si seveda zelo želi). Zbrala je vse sile, da je dosegla svoj cilj, za kaj več - za kaj dolgotrajnejšega pa ji je zmanjkalo moči.

Obakrat gre za to, da s takšnimi metodami ne odpravljamo vzrokov neprilagojenega vedenja. Dosegamo lahko sicer kratkoročne uspehe, dolgoročno pa probleme samo poglabljamo.

In kako lahko torej odpravljamo oblike neprilagojenega vedenja pri osebah z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju? Vsa sodobna svetovna spoznanja za odpravljanje N- in SN-vedenja so si danes enotna, da pri osebah z motnjo v duševnem razvoju to lahko dosežemo samo s terapevtskimi postopki, ki temeljijo na gibu, motoriki, na neposrednem telesnem stiku. Bistvo teh terapevtskih postopkov je v tem, da se le-ti uporabijo v psihoterapiji na poseben način, ki je primeren za osebe z motnjo v duševnem razvoju, in sicer:

TEŽIŠČE ČUSTEV JE PRENESENO NA TELO, NA FIZIČNI - TELESNI STIK. S POMOČJO TEGA STIKA RAZVIJEMO NEKE NOVE (PRIJETNE!) TELESNE IZKUŠNJE, KI POTEM VPLIVAJO NA ČUSTVENO OZADJE IN USTREZNE PSIHOLOŠKE UČINKE. NA TEMELJU TEH IZKUŠENJ SE DOBIVA UVID VASE, V SVOJ PROBLEM. ZAČNE SE OBLIKOVANJE SAMOPOMOČI. OSEBA ZNOVA PRIDOBIVA IZGUBLJENI OBČUTEK VARNOSTI, SAMOZAUPANJA, ZAUPANJA. IZGUBLJATI SE ZAČNE BOJAZEN, NEGOTOVOST, IZGUBLJENA JE IDENTITETA. OSEBA ZAČNE NAVEZOVATI KONSTRUKTIVNI STIK S SAMO SEBOJ IN Z OKOLJEM. OBLIKUJE SE POZITIVNA SAMOPODOBA IN S TEM ODPADE POTREBA PO NEPRILAGOJENEMU VEDENJU!

Terapevtske postopke in smotre s pomočjo giba, motorike lahko opredelimo kot:

1. iskanje lastne identitete s telesnim stikom;

2. motorično vodenje, biti voden, biti v telesnem stiku z nekom;

3. motorična interakcija z drugimi osebami, razvoj stika, razvoj bližine, razvoj distance;

4. zvečevanje samozaupanja, razvijanje konstruktivne uporabe jaza.

Danes je združilo veliko teorij in terapij svoje znanje, da bi čim bolj uspešno reševali enega največjih čustvenih problemov človeštva - N- in SN-vedenja. Naštejmo le nekatere:

- funkcionalna terapija sproščanja (Fuchs, 1984)
- teorija čvrstega držanja (Timbergen, 1983)
- terapija z gibom (Besems, 1981)
- bazalna stimulacija (Feulich, 1989)
- razne masaže
- ter Gestalt-terapija, ki je "posodila" svoja temeljna načela, ki so se v to terapijo včlenila na specifičen način. Gestalt načela so v procesu terapije s telesnim stikom postala tako pomembna, da se je terapija kar poimenovala Gestalt-terapija. Pri tem pa je treba povedati, da je Gestalt bistveno širši pojem, tu pa besedo Gestalt-terapija uporabljamo v ožjem smislu in pomeni samo: odpravljanje N- in SN-vedenja pri osebah z motnjo v duševnem razvoju s telesnim stikom.

Celotna terapija sestoji iz 25 vaj, ki so razdeljene v devet sklopov. Pri vsakem sklopu sledimo specifičnim ciljem. Cilji se postopoma nadgrajujejo in prehajajo od popolnega sprejetja otroka (kar mu daje občutek varnosti, zavarovanosti, razvoj samozaupanja in zaupanja) do pravega boja z otrokom (kar mu razvija spoznanje, da je življenje konfliktno, ki človeka znova in znova postavlja pred nove življenjske preizkušnje). Sklopi vaj si sledijo v temle zaporedju in so utemeljeni s telesnimi, čustvenimi in spoznavnimi izkušnjami.

1. USTVARJANJE ZAUPANJA

(vaje: sedenje skupaj z otrokom, otrok ob sedenju drsi po terapevtu)

- Telesne izkušnje: doživljaj opore, gibljivost pri sedenju, prožnost v kolenih
- Čustvene izkušnje: biti pridržan, dobiti oporo, nekaj skupaj narediti, razvijanje zaupanja
- Spoznavne izkušnje: uvid v sposobnost svojega telesa, spoznati, da se vedno ne pada, ko se spušča navzdol

2. GROBI GIBI ZA SPROSTITEV

(vaje: kroženje vsega telesa, kroženje rok)

- Telesne izkušnje: občutiti gibe, gibljivost kolkov, rok
- Čustvene izkušnje: ustvarjanje zaupanja, odklanjanje blokad, dovoljenje izražati svoja občutja
- Spoznavna izkušnja: začetek zavesti o lastni telesni shemi

3. ZAVEST O LASTNI TEŽI IN TELESU

(vaje: vrtenje vsega telesa, vrtenje rok, nog, dviganje telesa, vlečenje po prostoru)

- Telesne izkušnje: občutiti svoje telo, položaj telesa v prostoru
- Čustvene izkušnje: sebe dati, se odpreti, se zaupati, občutek sprejetja
- Spoznavne izkušnje: občutiti telo, zavest o lastni teži, naučiti se spremljati ciljane gibe

4. SPROŠČANJE TELESNE NAPETOSTI

(vaje: polaganje rok, masiranje, tresenje, božanje, poglabljanje dihanja)

- Telesne izkušnje: doživljaj intimnosti telesnega stika, regulacija dihanja, sprostitev
- Čustvene izkušnje: izkušnja umirjenega in varnega stika, občutek sprejetja
- Spoznavne izkušnje: diferenciacija percepcije na različnih delih telesa

5. KOMPENZACIJA DEFICITA

(vaje: hiša, parket)

- Telesne izkušnje: telesni stik, toplina, bližina- distanca

- Čustvene izkušnje: zavarovanost, zaupanje, biti zapuščen
- Spoznavne izkušnje: razlikovati posamezne faze stika, orientacija v prostoru in na lastnem telesu

6. ODKRIVANJE IN RAZVIJANJE LASTNIH MOČI

(vaje: vlečenje - odbijanje, sedanje - vstajanje, dviganje, vlečenje po prostoru)

- Telesne izkušnje: čutiti moč, uporabiti moč
- Čustvene izkušnje: imeti skupen cilj, skupaj nekaj narediti, odkrivanje sposobnosti, samopotrjevanje
- Spoznavne izkušnje: spoznavanje in utrjevanje telesne sheme

7. RAZVOJ RAVNOTEŽJA IN STABILNOSTI

(vaje: z zavezanimi očmi, potiskanje iz ravnotežja, naslanjanje, boji)

- Telesne izkušnje: percepcija teže, ravnotežja in stabilnosti
- Čustvene izkušnje: razvoj psihične stabilnosti, samostojnosti, ustvarjanje zaupanja, samozaupanja
- Spoznavne izkušnje: koncentracija, ustvarjanje odpora, reševanje problema

8. RAZGIBAVANJE TELESNIH DELOV - IMITACIJA

(vaje: otrok za terapevtom ponavlja različne telesne dejavnosti)

- Telesne izkušnje: okretnost, gibljivost, dejavnost
- Čustvene izkušnje: čutiti svojo vitalnost, energijo
- Spoznavne izkušnje: koordinacija, koncentracija

9. HOJA, TEKANJE, SKAKANJE, VRTENJE

(vaja: različne dejavnosti, štirih zgoraj navedenih temeljnih oblik gibanja, vaja na trampolinu)

- Telesne izkušnje: utrjevanje telesne sheme, gibanje v prostoru, gibljivost, izguba tal pod nogami
- Čustvene izkušnje: stabilnost, samostojnost, oditi od-priti k
- Spoznavne izkušnje: koordinacija in koncentracija, obvladovanje temeljnih oblik gibanja

Tako kot marsikje se tudi pri nas (Zavod Črna) pojavljajo pri nekaterih otrocih, mladostnikih in odraslih osebah z motnjo v duševnem razvoju slabše ali močnejše oblike napadalnega ali samonapadalnega vedenja. V mnogih preteklih letih smo z najrazličnejšimi oblikami in metodami skušali odpravljati ti neprijetni, moteči in nevarni obliki vedenja. Toda kljub mnogim poskusom smo vedno znova in znova stali kot pred neprebojno železno zaveso: naši poskusi so ostajali bolj ali manj neuspešni. Pri tem smo natanko vedeli zakaj: nismo prišli do otroka, nismo prišli do bistva problema, otrok ni prišel do uvida svojega problema, ni nam uspelo ustvariti konstruktivne komunikacije. Zavedali smo se torej bistva problema, nismo pa našli načina, kako ga odpraviti. Nismo ugotovili, s katero metodo bi odpravili vzroke negativnih čustvenih izkušenj in s tem posledično povzročenega neprilagojenega vedenja. Zato je bila za nas informacija iz Nemčije o uspešni uporabi Gestalt-terapije pri redukciji N- in SN-vedenja pri osebah z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju velik izziv in spodbuda. (Metoda je bila v Nemčiji preskušena pri skoraj 400 osebah z motnjo v duševnem razvoju, ki so imeli zelo hudo N- in SN-vedenje. Po dveh letih izvajanja terapije pri osebah, zajetih v poskusu, po šestih mesecih do dveh letih opazili pomembne rezultate, t.j. redukcijo N- in SN- vedenja. Pri tem je treba poudariti, da so bile vse osebe prej zajete v različne oblike, s katerimi so skušali odpraviti njihovo vedenje, a žal vedno brez večjih uspehov).

Metodo - terapijo smo začeli postopoma razvijati in uvajati v našo pedagoško prakso. Dandanes je sestavni del našega dela. Po nekaj seminarjih so jo začeli aplicirati tudi drugje po Sloveniji. Informacije, ki jih imam na voljo, so vse dokaj optimistične: tako rekoč pri vsaki osebi, ki je bila resno in strokovno deležna terapije, je bil uspeh po največ šestmesečni terapiji (pri večini prej) bolj ali manj opazen. Vsekakor je bil ta uspeh večji kot pri vseh drugih do takrat uporabljenih metodah.

Napadalnost in samonapadalnost sta že marsikateremu pedagogu ali staršu zagrenili življenje in jima vzeli veliko pedagoškega optimizma in tudi starševske brezpogojne ljubezni. Z neposrednim telesnim stikom - resnično čudežnim zdravilom - postanejo tudi najtrši problemi N- in SN-vedenja bolj obvladljivi.

Marijan Lačen

BIOTA
ZDRAVA HRANA
Ljubljana, Gornji trg 24
Telefon: (061) 125-31-04

IZ PRAKSE
ZA PRAKSO

DELO Z OTROKOM DOMA

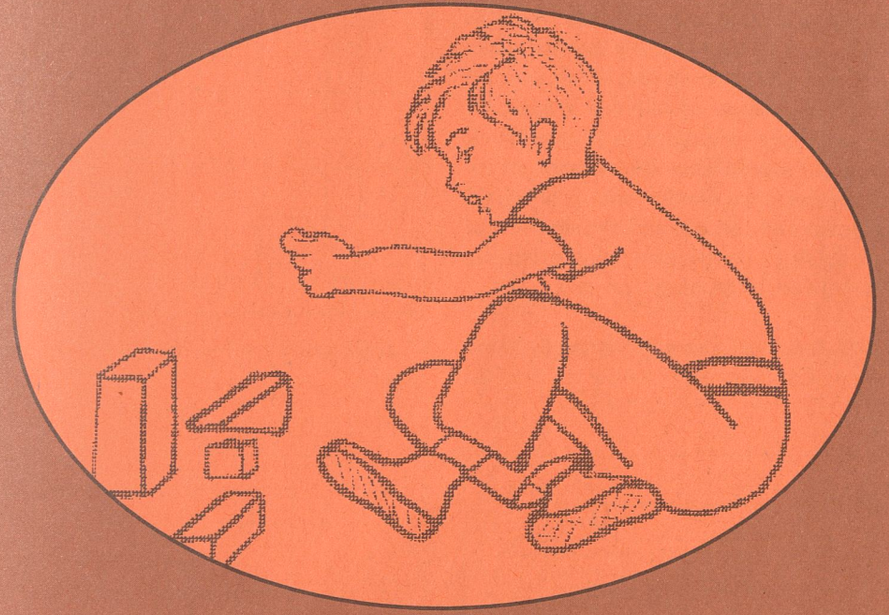

2. DEL

ZAPOSLITVE

FLANELOGRAF

V vseh naših učnovzgojnih ustanovah že vrsto let s pridom uporabljajo učitelji in vzgojitelji za ponazarjanje učne snovi pripravo, ki ji rečemo flanelograf. To so veliki stenski flanelografi, ki jih starši poznate, zelo verjetno pa ne veste, da se v osnovnih šolah s prilagojenim programom in oddelkih za delovno usposabljanje uporabljajo namizni flanelografi. Te namizne flanelografe naj bi imeli otroci doma. Namizni flanelograf je sestavljen iz okvirja, na katerega je pritrjena oziroma vdelana deščica, ki je prevlečena z zelenim blagom (klobučevina, lovsko blago ali flanela). Flanelograf je pravokotne oblike, približno 60 x 40 cm. Tako veliko ploskev otrok lahko obvlada.

Znano je, da starši vložijo mnogo truda v učenje branja in pisanja svojih otrok, mnogokrat pa najamejo celo učitelja, ker menijo, da sami nimajo pravilnih delovnih metod. Mnogi otroci se naučijo oblikovati črke, kar pa nima nič skupnega z opismenjevanjem, saj otrok črko le nariše. To starše zelo zavede in so prepričani, da je njihov otrok sposoben pisanja. Z napotki želimo starše usmeriti pri njihovem trudapolnem delu v pravilen način pripravljanja otroka za vključitev v šolo, oziroma usposabljanje. Vse vaje, ki jih boste delali na flaneli, morajo biti privlačne, raznovrstne, da bo dobil otrok veselje za to delo.

Sistematične vaje, ki jih delamo na flanelografu: Otrok polaga daljše paličice ali kartonaste trakove vodoravno na flanelo,

...polaga vezalke ali tekstilne trakove vodoravno na flanelo,

...polaga paličice ali kartonske trakove navpično po flaneli. Enako vezalke ali tekstilne trakove.

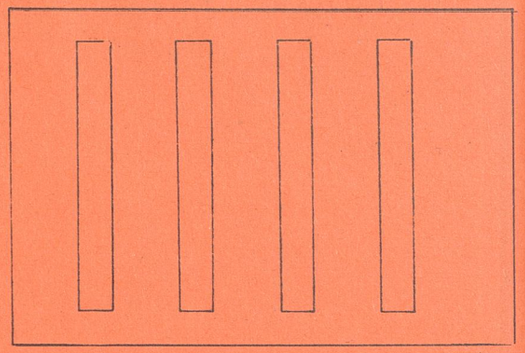

Enake materiale polaga vodoravno in nato navpično po flaneli,

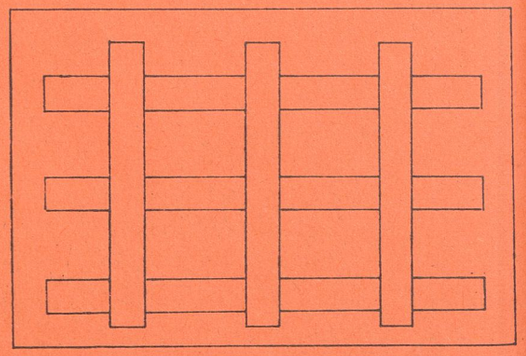

...polaga 10-15 cm dolge paličice (lesene ali plastične)

vodoravno drugo za drugo. Prav gotovo bo otrok pričel polagati paličice ob spodnjem robu. To mu dovolimo, vendar naj te paličice sam potisne skoraj do zgornjega roba, nato bo nadaljeval s polaganjem do spodnjega roba.

Enako naj ponovi z drobnimi in kratkimi paličicami. Paličice morajo biti enako dolge, enako debele in enake barve.

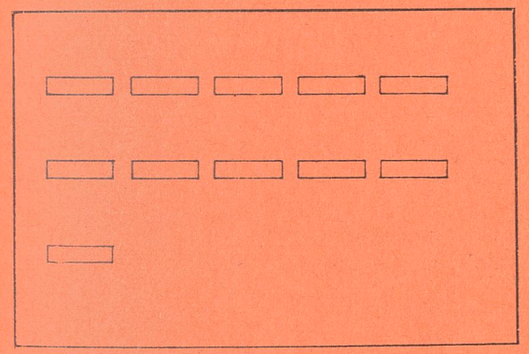

Otrok ne ve, kaj je to: na sredi, zgoraj in spodaj, zato naj dela naslednjo vajo:

Paličice nastavi ob zgornji rob in jih potisne do sredine. Otrok naj nastavi paličice ob spodnji rob in naj jih potisne do sredine. Seveda mu povemo, kje je zgoraj, na sredi in spodaj.

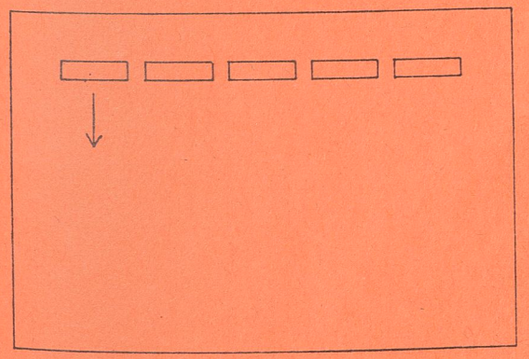

...polaga paličice zgoraj, na sredini in spodaj.

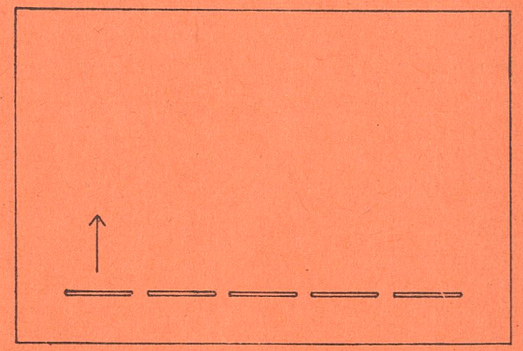

Za utrjevanje teh vaj naj otrok nastavi paličice in jih premika od zgornjega roba na sredino, od spodnjega roba na sredino itd.

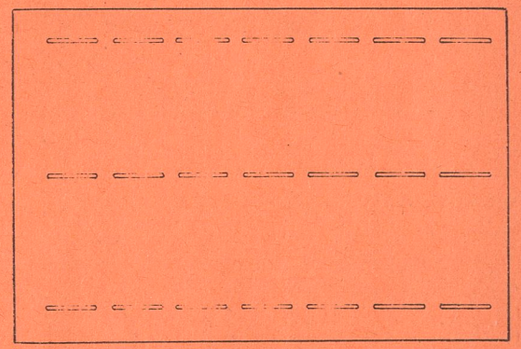

...polaga 10-15 cm dolge paličice na flanelo navpično.

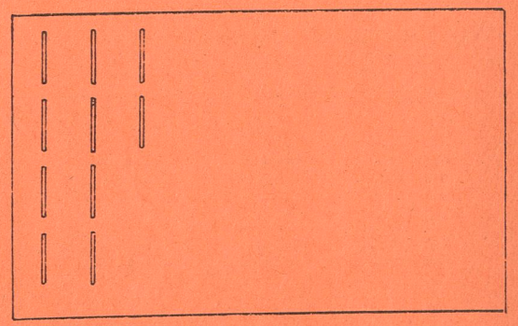

...polaga paličice na levi rob flanele in jih potiska na desni rob in nazaj, nato jih potisne z levo roko do sredine, nato na desni rob in nazaj do sredine z desno roko.

Enake vaje dela otrok s krajšimi in drobnejšimi paličicami. Pri vseh vajah polaganja pazimo na enako ozke presledke.

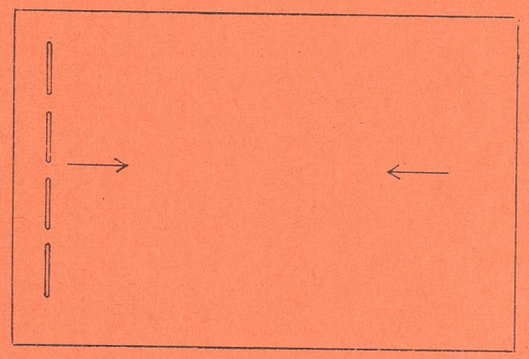

...polaga po dve in dve paličici skupaj. Med njimi je širši presledek.

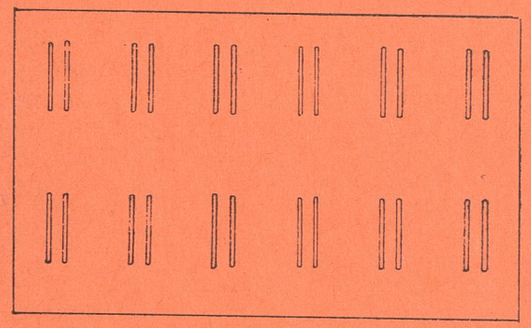

Vajo je treba ponoviti v vodoravnem položaju.

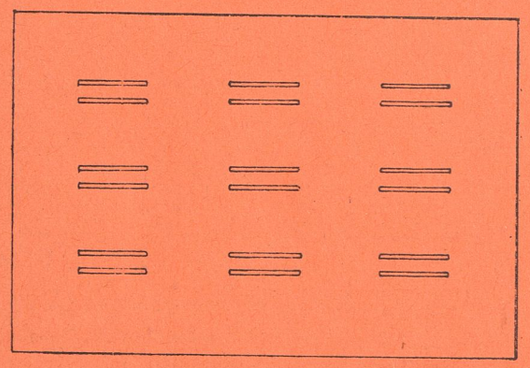

...polaga paličice cik-cak ob zgornji in spodnji rob.

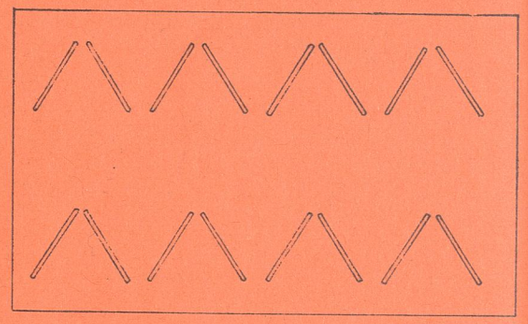

Vajo ponovimo s krajšimi in drobnejšimi paličicami.

Otrok samostojno razporeja paličice po flaneli. Morda bo sam ali z našo pomočjo oblikoval kakšen znan predmet.

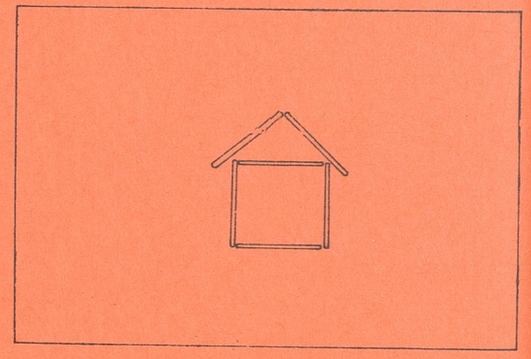

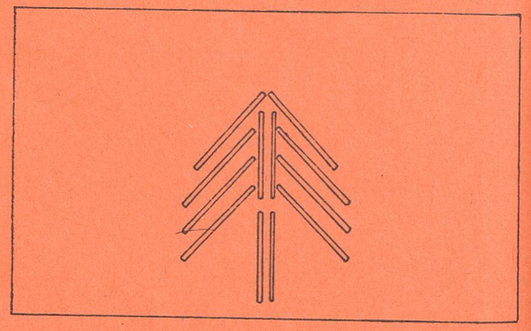

Nadaljujemo z vajami, pri katerih so trakove in paličice nadomestili krogci, ki jih boste doma pripravili tudi vi sami.

Okrogle kartončke porišemo s flomastrom, da izgleda kot žoga in jih bomo tudi poimenovali žoga. Barva kartončkov mora biti taka, da se na podlagi dobro vidi (rumena ali rdeča).

- Otroku damo približno 10 žog, ki jih mora prosto razporediti po ploskvi - flaneli. Otrok pri tem ne bo imel navodil in zato se bo omejil le na del ploskve.

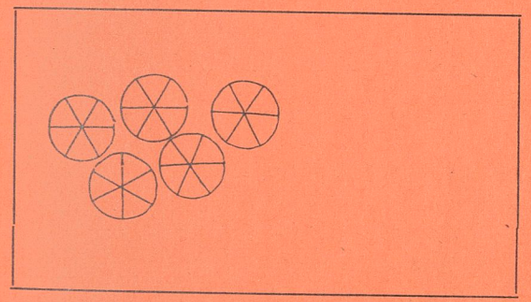

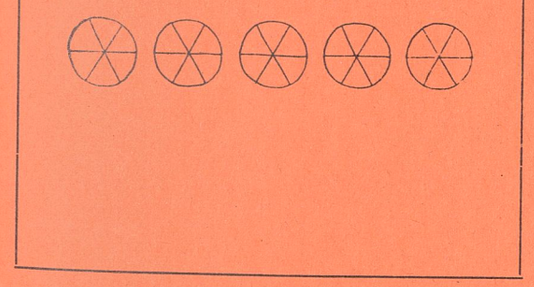

Otrok mora pri polaganju žog videti in uporabiti vso ploskev, zato mu pomagamo:

- Po ploskvi razporedimo zelo majhne koščke mehkega papirja. (Iz zelo ozkega traku narežemo majhne kvadratke.) Na koščke otrok položi žoge.

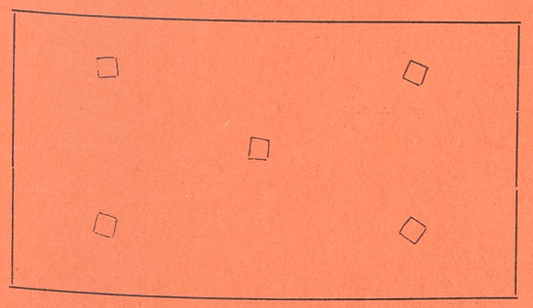

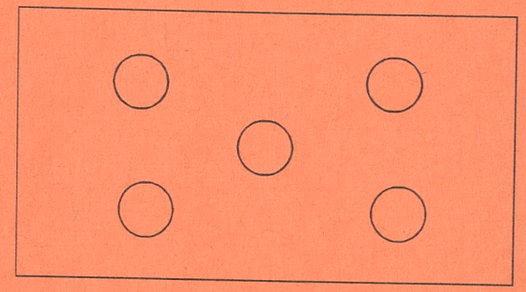

Naslednja vaja zahteva, da otrok sam razporedi žoge po ploskvi.

- Po ploskvi razporedimo žoge približno tako kot pri prejšnji vaji, nato odvzamemo eno žogo, otrok pa jo mora položiti nazaj na mesto, kjer je bila prej. Vajo otežimo tako, da odvzamemo dve žogi, pri posameznikih pa tudi tri in otrok jih mora položiti na prejšnje mesto. Papirčkov ne pustimo na flaneli.

Ko otrok obvlada razporejanje žog po ploskvi, preidemo na naslednje vaje:

- Otrok položi na flanelo liho število žog, recimo 11, mi pa mu nato odstranimo vsako drugo žogo. Tako nastanejo

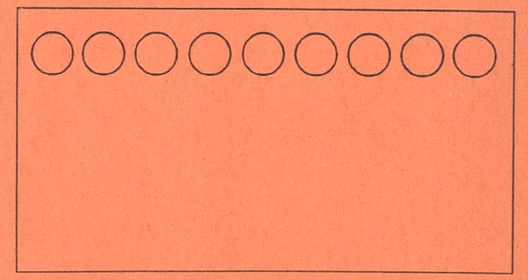

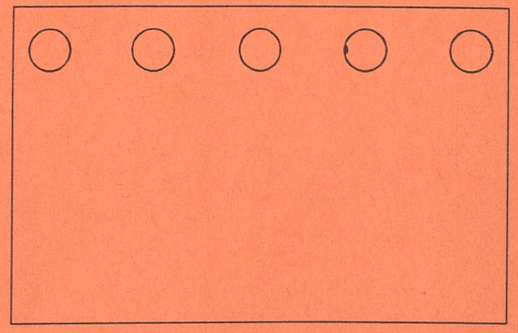

širši razmahi. Enako polagamo na spodnji rob in nato na levi rob.

Otrok premika žogo od zgornjega roba navzdol do sredine, nato jih nastavi na spodnji rob in jih premika navzgor do sredine.

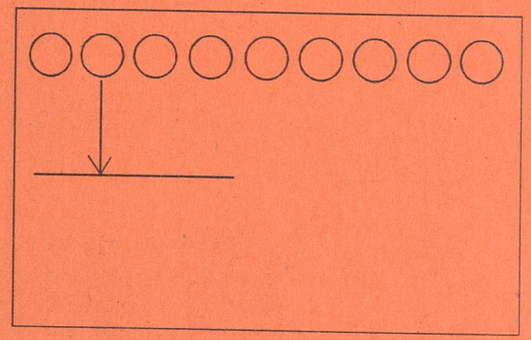

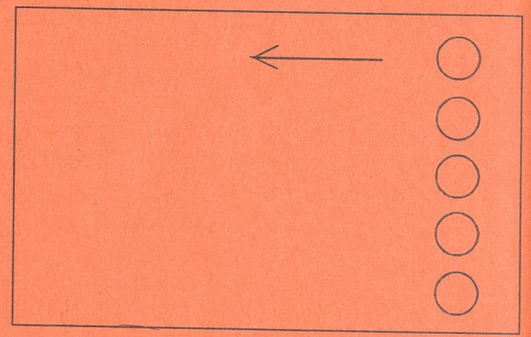

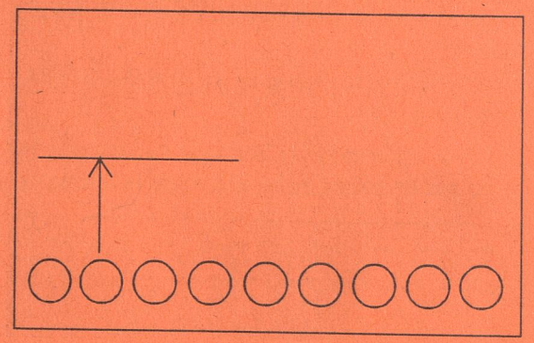

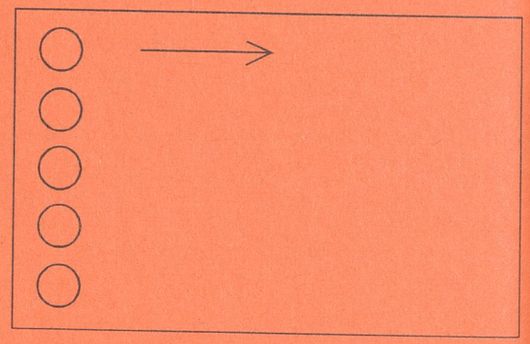

Otrok nastavi žoge ob levem robu in jih premika proti desnemu robu, nato obratno. Enako od leve do sredine in od desne do sredine.

Otrok nastavi žoge v vrste z ozkimi in nato s širokimi razmahi. Žoge morajo biti druga pod drugo. Navajamo ga na ravno vrsto.

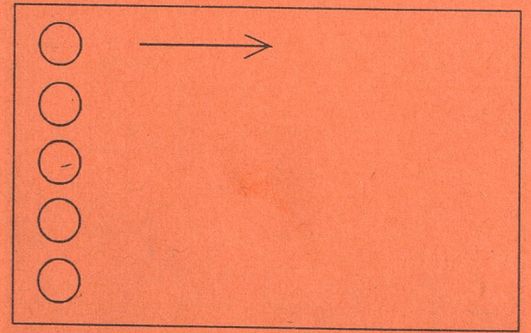

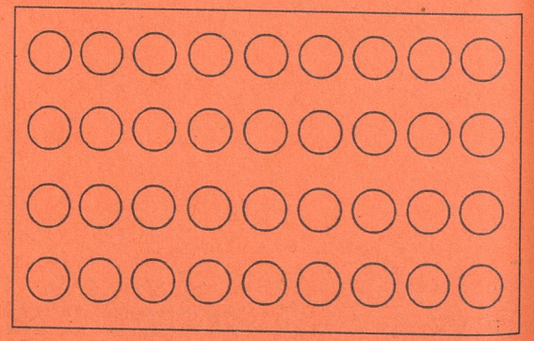

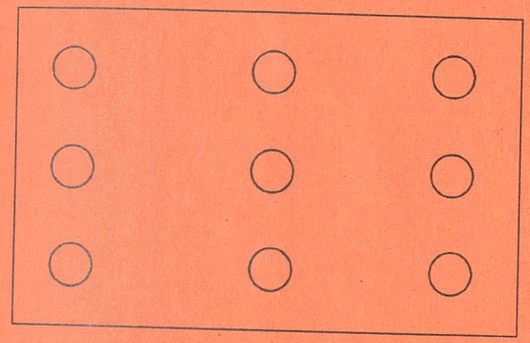

Vaje, pri katerih nastavljamo žoge z ozkimi in širokimi razmahi, so zelo pomembne zaradi orientacije na listu pri pisanju. Pisanje zahteva ozke presledke med črkami in široke presledke med besedami. Polagamo žoge v dvojicah. Pri polaganju dvojic v drugi, tretji vrsti, se ne oziramo na položaj dvojic v zgornji vrsti.

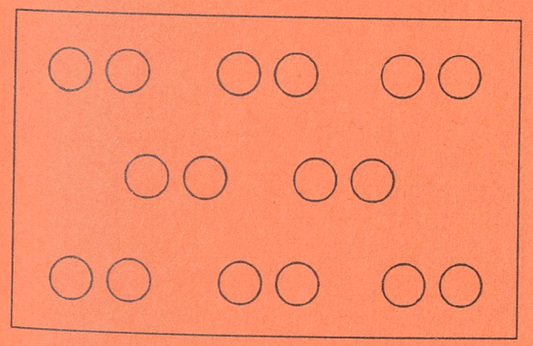

Prav tako kot smo otroku pripravili žoge iz kartona, mu pripravimo trikotne ploščice iz kartona. S temi trikotnimi ploščicami dela otrok, seveda najprej z našo pomočjo, nato pa samostojno naslednje vaje. Pri teh vajah se držimo postopnosti kot je to nakazano s številkami. Pri dvanajsti vaji se boste spomnili še sami nekaterih predmetov, ki jih otrok pozna in se lahko sestavijo iz trikotnih ploščic.

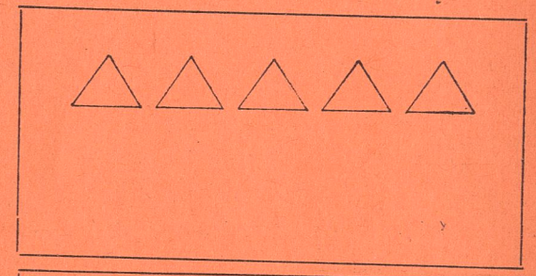

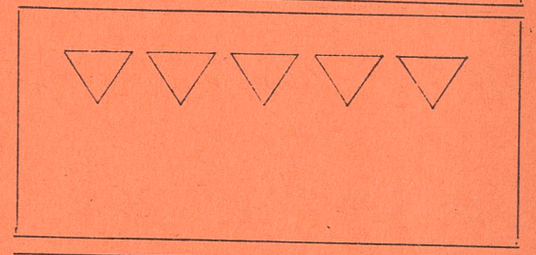

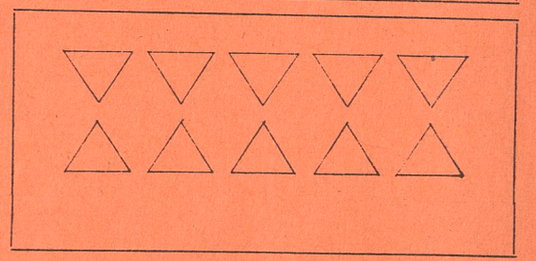

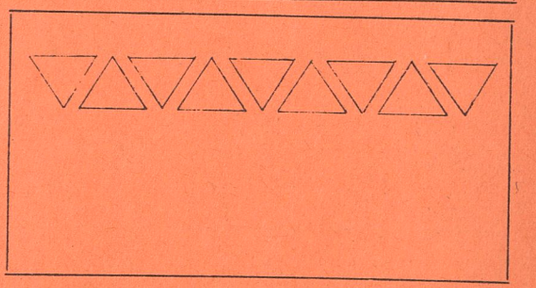

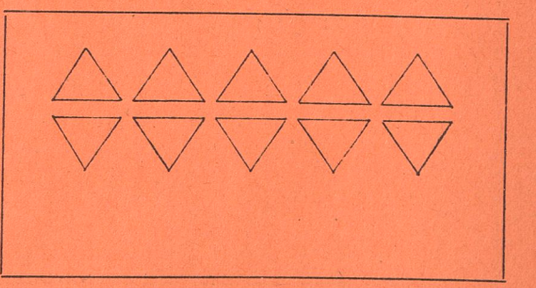

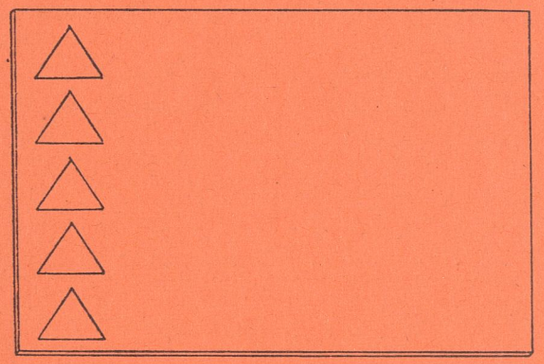

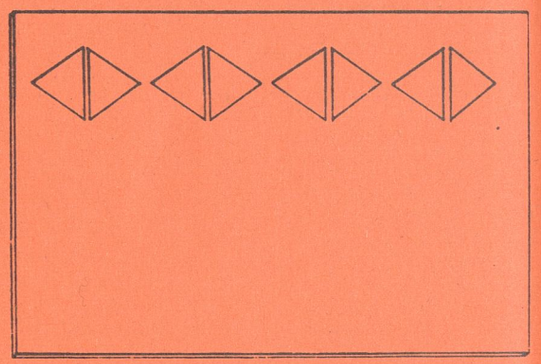

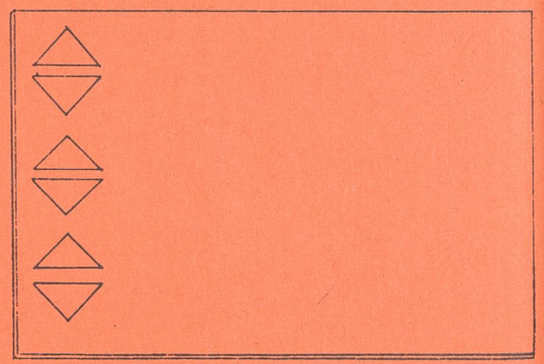

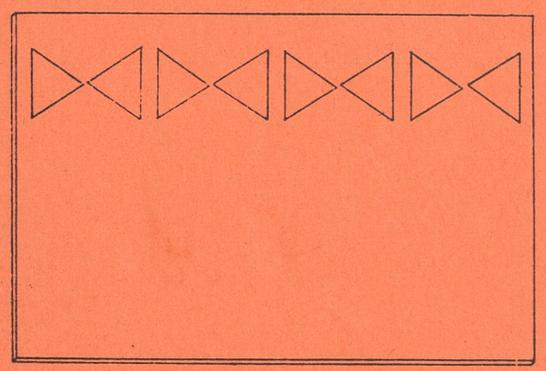

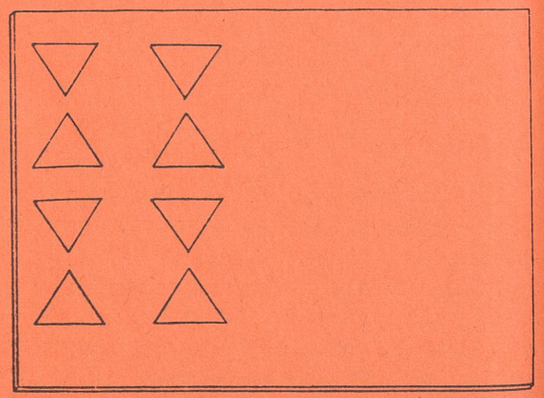

OBLIKOVANJE Z ŽICO

Z otrokom poizkusite oblikovati žico. Najbolj primerna je žica, ki je ovita s plastiko, saj se lahko oblikuje in ni nevarna. Žica naj bo živih barv, da bo za otroka privlačna. V prvi fazi damo otroku žico in ga opazujemo, kaj bo z njo počel. Polagoma pa preidemo na usmerjeno oblikovanje žice.

Žico najprej oblikuje mama. Otrok si obliko ogleda in drsi s prstom po njej; tako oblike ni zaznal samo vidno, ampak tudi s tipom. To ponavlja toliko časa, da obliko zna samostojno narisati s prstom na mizo. Nato oblikujeta mama in otrok vsak s svojo žico določeno obliko. V končni fazi oblikuje otrok žico samostojno.

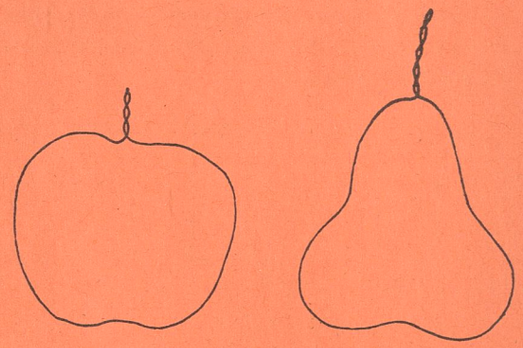

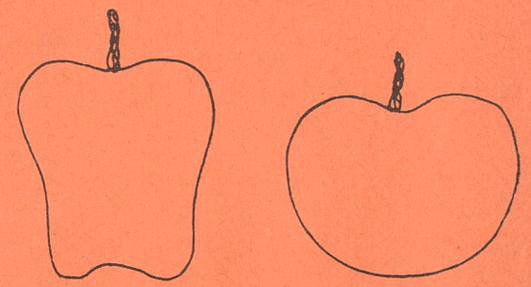

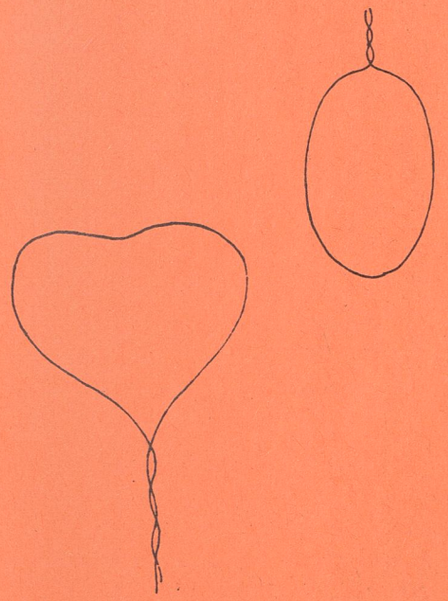

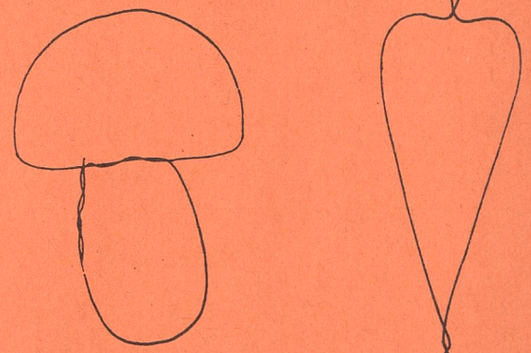

Najprej oblikujemo enostavne predmete: sadje, gozdne sadeže in poljske pridelke. Preidemo na oblikovanje arabesk in zahtevnejših predmetov.

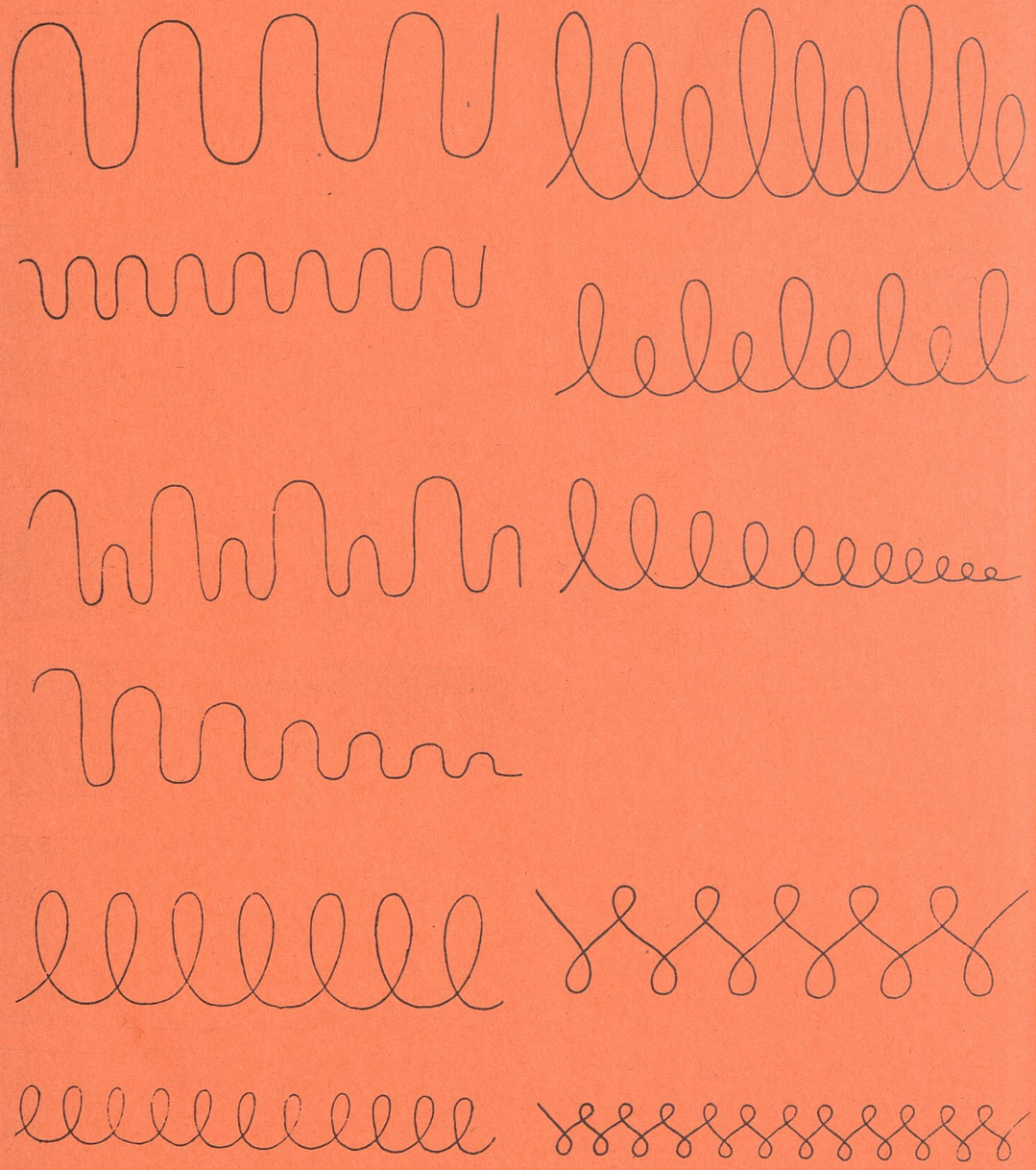

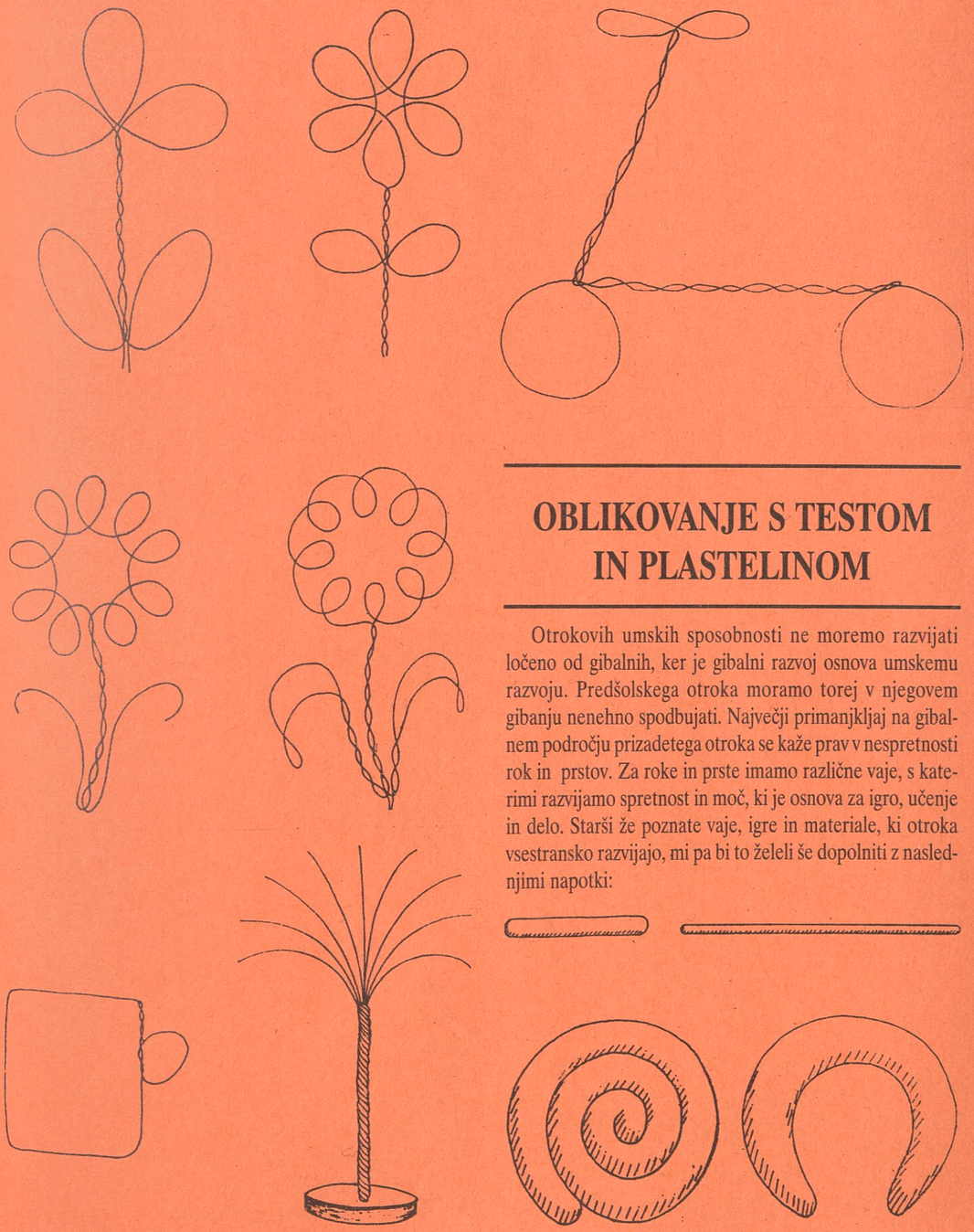

OBLIKOVANJE S TESTOM IN PLASTELINOM

Otrokovih umskih sposobnosti ne moremo razvijati ločeno od gibalnih, ker je gibalni razvoj osnova umskemu razvoju. Predšolskega otroka moramo torej v njegovem gibanju nenehno spodbujati. Največji primanjkljaj na gibalnem področju prizadetega otroka se kaže prav v nespretnosti rok in prstov. Za roke in prste imamo različne vaje, s katerimi razvijamo spretnost in moč, ki je osnova za igro, učenje in delo. Starši že poznate vaje, igre in materiale, ki otroka vsestransko razvijajo, mi pa bi to želeli še dopolniti z naslednjimi napotki:

Mame doma večkrat mesite testo; naj vam otrok pri tem pomaga. Dajte mu na deščico nekaj testa, ki se ne sme prijemati otrokovih rok. Otrok naj testo najprej prosto valja in mečka, da se z njim spozna. Enako delajte tudi vi. Pri tem pazite, da bosta pri tem delu udeleženi obe roki. Od mečkanja preidemo na prvo vajo, to je valjanje testa na deski. Otrok naj valja najprej z vodilno roko (z desno ali levo), nato z drugo roko in končno z obema rokama. Mnogi otroci sami tega ne bodo znali in jih boste morali naučiti. Na testo boste položili otrokovo roko in jo boste pri valjanju vodili, dokler ne bo otrok valjanja samostojno obvladal. Testeno paličico skupno oblikujeta v "potičko", ki jo potem spečeta. "Potičke" bo otrok gotovo vesel. Paličice so lahko krajše in daljše, debelejše in tanjše. Na podoben način oblikujte rogljiče, preste, piškotne obročke.

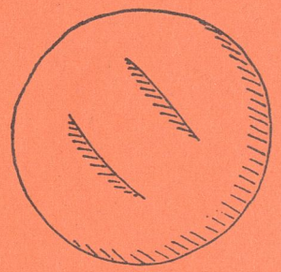

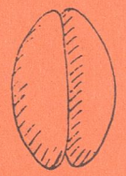

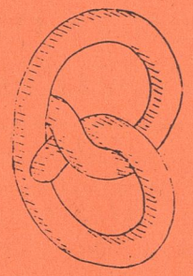

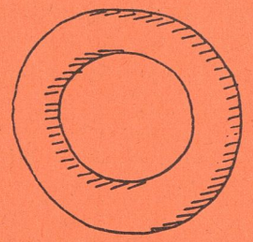

Težje od valjanja naprej in nazaj je valjanje v krožnih gibih, tako da oblikujemo testeno kepo. Postopek učenja je enak kot pri oblikovanju paličice. Od valjanja na deski preidemo na valjanje med dlanmi. Oblikujemo večje in manjše kroglice, ki jih nato oblikujemo v hlebček, žemljo in štručko.

Naslednja vaja oblikovanja testa nakazuje že praktično delo in je življenjsko uporabna: valjanje testa z valjarjem. Kadar valjate testo, naj vas otrok opazuje. Dajte mu v roke valjar in z njim naj valja po deski brez testa. Ko bo to obvladal, naj valja testo, nato pa naj z modelčki izrezuje piškote, ki jih boste seveda spekli. Testo uporabljamo za prve vaje oblikovanja, ker je mehko in voljno. Oblikujemo samo predmete, ki se delajo iz testa. Od mamine iznajdljivosti pa je odvisno, kaj bo otrok še oblikoval (krofi, piškoti za novoletno jelko).

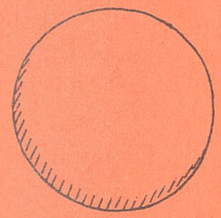

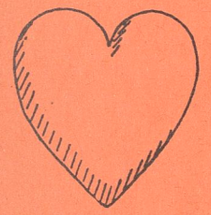

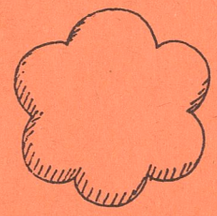

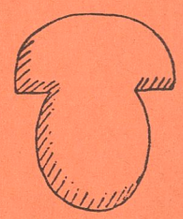

Zahtevnejši material od testa pa je plastelin, s katerim otrok lahko oblikuje tudi zahtevnejše predmete iz svojega okolja. Že vrsto let s pridom uporabljajo plastelin posebno predšolske ustanove, šole na razredni stopnji, otroci pa se z njim zaposlujejo tudi doma. Plastelin kupimo v trgovinah s šolskimi potrebščinami. Pri nakupu pa moramo biti pazljivi glede kvalitete. Uporabljamo lahko le mehak plastelin, ki se ne drobi. Tudi kvaliteten plastelin postane v mrzlem prostoru trd in zato teže uporaben. Pred uporabo ga bomo segreli in zmehčali na ta način, da ga bomo gnetli med dlanmi. Šele ko bo mehak, ga damo otroku.

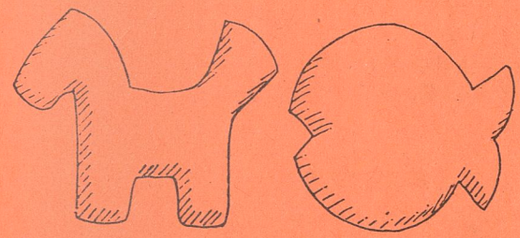

Duševno moten otrok - posebno v predšolski dobi - ne bo mogel samostojno oblikovati predmetov iz plastelina, zato ga moramo oblikovanja naučiti. Začeli bomo z najenostavnejšimi vajami.

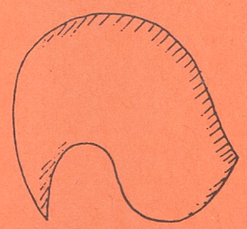

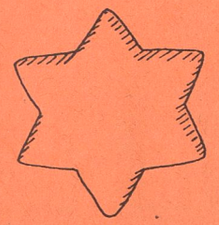

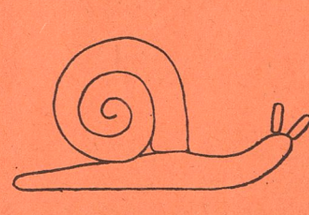

Na mizo položimo deščico ali trši karton in kepico plastelina. Otrok naj v iztegnjeno dlanjo vodilne roke (desne ali leve) valja kepico toliko časa, da bo nastala paličica ali svaljek. Ko obvlada valjanje z eno roko, preidemo na valjanje večje kepe z obema rokama. Pri valjanju otroku pomagamo oziroma kontroliramo, da je pritisk rok na plastelin enakomeren po vsej dolžini paličice. Iz paličice začnemo oblikovati enostavne predmete: polža, potico in obode različnih predmetov iz okolja, npr. žogo, jabolko, hruško, kozarec, luno itd.

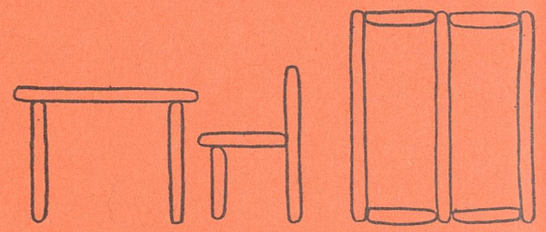

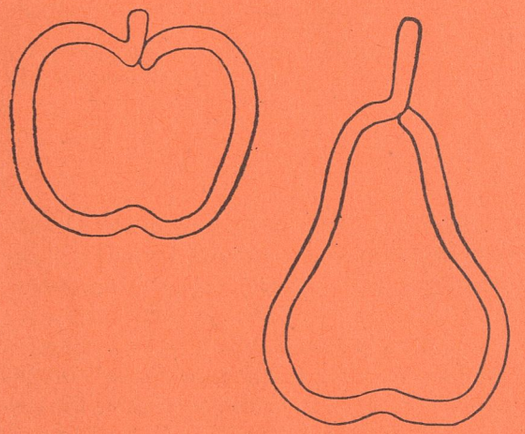

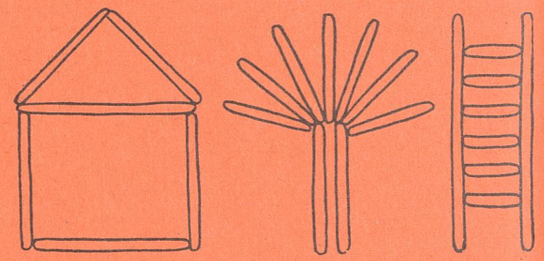

V naslednji fazi pa bomo oblikovali predmete iz ravnih in ukrivljenih paličic, npr. avto, različne posode z ročaji, fantka in punčko, gobo, rože itd.

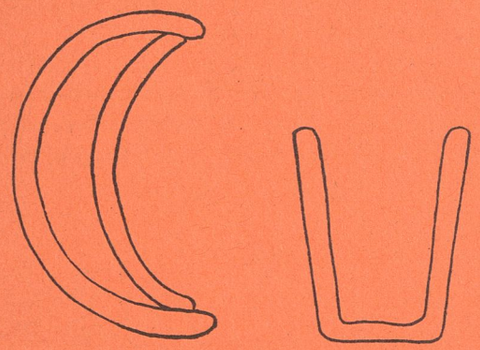

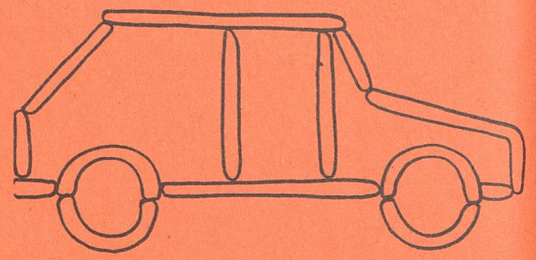

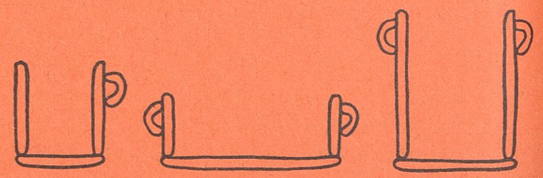

Otrok pripravi več krajših paličic. Iz teh paličic sestavlja zahtevnejše predmete: mizo, stol, omaro, hišo, hišo z okni, drevo, lestev, stopnice itd. Pri tem oblikovanju uporabljamo le ravne paličice.

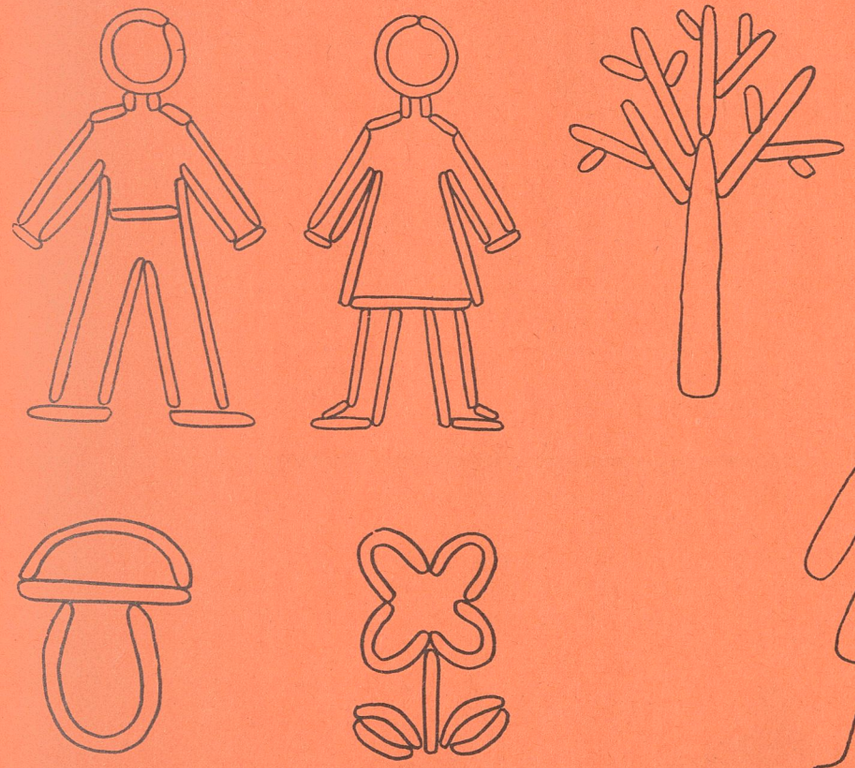

Ko obvlada otrok oblikovanje s paličicami (dvodimenzionalno), preidemo na plastično oblikovanje predmetov. Plastično oblikovanje je zahtevnejše, ker prikazuje predmet v treh dimenzijah, takega, kot je v naravi, se pravi, da mora otrok predmet dobro poznati, mora imeti o predmetu predstavo; npr. drevo ima deblo in veje, punčka ima glavo, trup,noge in roke, pes ima glavo, trup, 4 noge in rep.

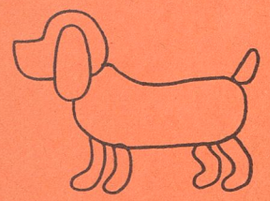

V 1. fazi, ko je otrok ploskovno oblikoval, so bili predmeti sestavljeni iz posameznih delov. Tako bo tudi v začetku plastičnega oblikovanja, ker je to za otroka veliko laže.

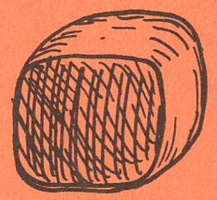

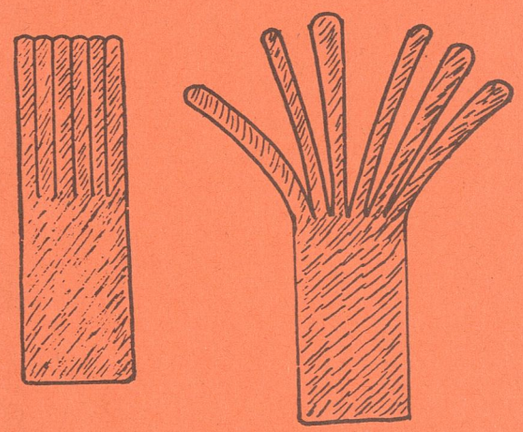

Polagoma pa preidemo na oblikovanje predmetov iz enega kosa plastelina, saj tudi predmeti v naravi niso sestavljeni iz več delov.

Vsi otroci ne bodo enako uspešni pri oblikovanju, prav gotovo pa bo oblikovanje za njihov psihomotorični razvoj zelo koristno. Kakršenkoli izdelek otrok naredi, naj ga postavi na primerno mesto, da ga bo večkrat lahko pogledal, ga pokazal članom družine in obiskovalcem. To mu bo zbujalo občutek zadovoljstva in mu dajalo spodbudo za nadaljnje delo s plastelinom.

Prof.dr. Ante Kotar in Tonči Koželj

SE NADALJUJE...

KER ŽIVLJENJE POTREBUJE VARNOST

zavarovalnica triglav

PE Novo mesto

tradicija

varnost

zaupanje

LETOŠNJI VSTOP V ŠOLO JE BIL LAŽJI

Prvi mesec pouka letošnjega šolskega leta je za nami. Za otroke, ki prvič prestopajo šolski prag, je to mesec prilagajanja novim ljudem in novim obveznostim. Pomembno je, kako ta čas preživljajo, saj je čustvena varnost pogoj za aktivno učenje. Še toliko pomembnejše je to pri otrocih z motnjami v duševnem in telesnem razvoju, ki prvič prihajajo na celodnevno obravnavo v Center za usposabljanje. Vstop v šolo s prilagojenim programom pomeni tudi odhod z doma, pomeni začetek v novem, neznanem okolju. Vstop v nov način življenja pa je težak tudi za starše, ki so temu otroku namenili veliko pozornosti in časa pri samourejanju, hranjenju, igri in učenju ter raznih terapevtskih obravnavah v predšolskem obdobju. Posvetili so mu ves svoj prosti in delovni čas. Zdaj pa je prišel čas odhoda, dan je treba zapolniti s povsem drugačnimi obveznostmi od tistih, ki so jih imeli doslej.

Vedno smo se trudili, da bi otroci čim lažje preživeli prve tedne v Centru. Ugotovili smo, da je najlepše, če starši ostanejo prvi teden skupaj v Centru z otrokom. Letos so nam takšen način dela dovoljevale tudi prostorske možnosti. Starši so spremljali otroka pri vseh dejavnostih, od jutranjega vstajanja, pri pouku, terapevtskih obravnavah do večernih priprav na spanje. Otroci so se počutili bolj varne in sprejete. Strah pred "Centrom" se je zmanjšal tudi pri starših. Po tednu dni smo si postali prijatelji, zaupali smo si in ugotovili, da le skupaj lahko pomagamo otroku s postavljanjem istih ciljev.

September je v Vipavski dolini tudi čas trgatve, prijetnega kmečkega opravila, ki ga imajo naši otroci možnost spoznati in okusiti v naravi. Zato smo v prvem tednu pouka pripravili družabno srečanje v vinogradu skupaj s starši.

Odpeljali smo se na bližnjo kmetijo, kjer so nas prijazno sprejeli. Nekateri otroci so prvič sedeli na traktorju, trgali grozdje ali pa ga samo metali v plastične posode. Tudi nekateri starši so bili prvič na trgatvi. Med delom je bilo dovolj časa za pogovor, pojasnjevanje, besede so zvenele mehkejše in so naletele na prijazen odziv pri starših. Skupaj smo tudi zapeli. Zadovoljni obrazi otrok in staršev so nam govorili, da smo se pravilno odločili ter da moramo še pripraviti takšna srečanja.

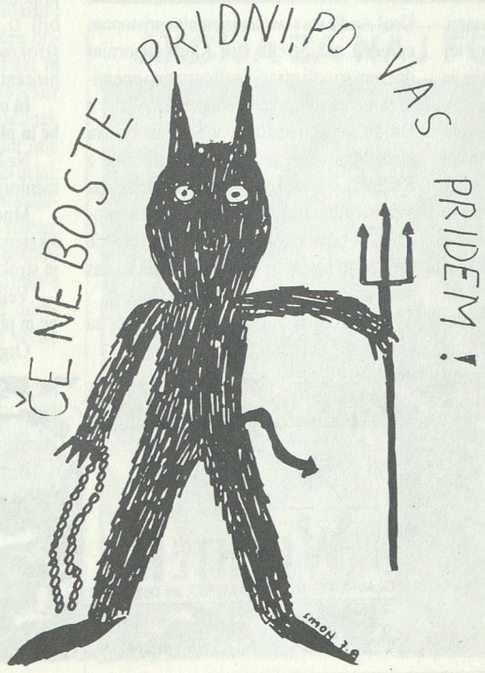

Po dveurnem trganju smo si ogledali še klet in videli, kako nastane mošt. Na kmečkem dvorišču stojita velika miza in klop, tamkaj je bilo prostora za vse. Posedli smo skupaj kot velika družina. Pokusili smo mošt in pojedli piškote, ki so jih otroci skupaj z učiteljicami spekli v šolski kuhinji.

Domov smo se vračali sproščeni, s prijetnim občutkom, da smo se zbližali, da si želimo prijateljevati in skupaj pripraviti šolo takšno, da se bodo otroci v njej dobro počutili.

Večkrat smo že poskušali na različne načine pritegniti starše k sodelovanju, pa nismo bili najbolj uspešni. Starši so z leti vedno bolj prepuščali skrb za otroka nam. Sodelovanje pa je pomembno, da se čustvene vezi z družino ne pretrgajo, pač pa ohranijo tudi potem, ko otrok preraste v mladostnika in odraslega. Želimo, da bi bili starši sooblikovalci šolskega programa in drugega dela z otroki. Taka srečanja, ki se bodo vrstila vse leto, bodo gotovo pripomogla k uresničitvi naših načrtov. Ta način dela je tudi naš prispevek k mednarodnemu letu družine.

Lilijana Tomažič

DNEVI GLASBE IN PLESA 94

"Glasba človeka oblikuje in plemeniti, osrečuje, razvija ljubezen ne samo do lepega, temveč tudi do skupnosti"

Beethoven

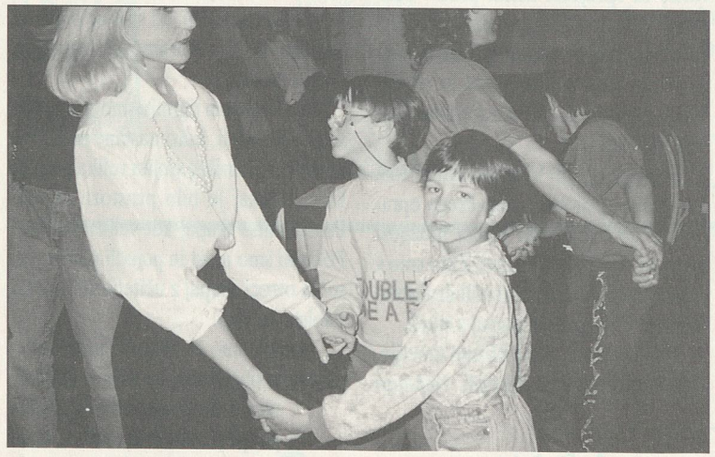

Dnevi glasbe in plesa 1994 so za nami. Sedeminpetdeset otrok in mladostnikov ter štiriindvajset mentorjev iz cele Slovenije je ob zaključku zapelo, zaigralo in zaplesalo. Nihče nam ne more truda za priprave in naporne dneve bolje poplačati kot srečni obrazi otrok in zadovoljni mentorji. Kar nekaj zadreg je bilo. Že med pripravami so se pokazali dvomi, dileme. Predvsem nas je skrbela lokacija - Vodnikova domačija, ki se je dejansko pokazala kljub svoji domačnosti, razgibanosti, polna prijetnih kotičkov, za nas precej neprimerna. Kar nekaterim otrokom so številne stopnice do podstrešja predstavljale skoraj nerešljiv problem. V prostorih, namenjenih delavnicam, kjer razstavljenih eksponatov nismo smeli odstraniti, smo bili precej utesnjeni. Podstrešna dvorana je bila majhna že za nastopajoče, premajhna pa za izjemen odziv povabljenih na zaključno predstavo.

Dnevi so nam hitro minili ob učenju glasbene zgodbice o Mihcu in Luni - prof. Janez Bitenc jo je v ta namen napisal in uglasbil, ob igranju na orffo-ve instrumente, ob izdelovanju najrazličnejših instrumentov, likovnih izdelkov in aplikacij za kulise zgodbice. Tudi otroci in mentorji, kateri so se udeležili plesne delavnice, so prihajali z vaj utrujeni, vendar zadovoljni in navdušeni. Gospa Meta Mesesnel in gospod Uroš Andič sta s svojim izjemnim pristopom naredila nanje velik vtis. Kljub napornim dnevom so naši otroci imeli ogromno energije za nepozabne večere - ogled Ljubljane z Gradu, obisk predstave v Šentjakobskem gledališču, višek večera je bilo srečanje z Radovednim Tačkom, plesalci iz Urške, pa s čarovnikom in nato "ples do onemoglosti" s pomočjo čudovitih fantov skupine Dvanajsto nasprotje (zadnji trenutek so nas rešili iz zadrege zaradi odpovedi Čukov).

Večeri so se zaključili pozno v noč, pa vendar so bili vedno prekratki.

Kako v bodoče?

Otroci si želijo ponovnega srečanja. Kaj pa mentorji? So bili z organizacijo zadovoljni? So bila njihova pričakovanja izpolnjena, kakšna je njihova kritika, predlogi za v bodoče?

Da bi dobili na vsa ta vprašanja odgovore, smo pripravili anketo, na katero se je odzvalo enaindvajset mentorjev. Rezultati vprašalnika so pokazali: - Da je organizacija teh dnevov v bodoče vsekakor zaželena, saj si vsi želijo ponovnega srečanja. Dnevi glasbe in plesa naj bi postali tradicionalni. Poiskali naj bi ustreznejši termin, kajti v mesecu juniju se odvija kar nekaj aktivnosti. - Z delom strokovnjakov so bili mentorji zelo zadovoljni.

- Starostni razpon otrok in mladostnikov je motil dva mentorja.

- Pričakovanja ob prijavi na Dneve glasbe in plesa so bila v večini izpolnjena, za tri mentorje pa le delno s pripombo, da so pričakovali več kreativnega dela za mentorje, metodične napotke za delo z otroci oziroma strokovno izpopolnjevanje. Na te pripombe organizatorji odgovarjamo, da so bili ti dnevi namenjeni otrokom, za strokovno izpopolnjevanje pa so organizirani seminarji.

In ocena celotnega poteka Dnevov glasbe in plesa 1994?

Na kratko bom zapisala, tako kot večina mentorjev v anketi - odlično.

Mnogo lepega smo doživeli, za marsikatero izkušnjo smo bogatejši - mi, otroci in strokovnjaki.

Velika spodbuda za bodoče Dneve glasbe in plesa.

Organizatorji se ob tej priložnosti ponovno zahvaljujemo pokroviteljema: Zvezi društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije "Sožitje" in Zavodu RS za šolstvo in šport, katera sta nam omogočila organizacijo, vsem udeleženim strokovnjakom, predvsem pa profesorju Janezu Bitencu.

Marjeta Perko

4. MEDNARODNA KONFERENCA RAČUNALNIKI ZA INVALIDNE OSEBE

Od 14. do 16. septembra 1994 je na Dunaju potekala četrta mednarodna konferenca s temo računalništvo za invalidne osebe (4th International Conference on Computers for Handicapped Persons - ICCHP). Namen letošnje konference je bil predstaviti nove raziskave in razvoj na področju računalniških in mikroelektronskih aplikacij za življenjske, rehabilitacijske, izobraževalne in poklicne zahteve oseb s posebnimi potrebami. Izpostavljen je bil torej problem interakcije med strojem in invalidno osebo, ki ga zaradi specifičnega primanjkljaja v telesnem ustroju (bodisi čutnega, motoričnega ali mentalnega) ni mogoče vedno rešiti na neki standardni način, ampak je treba razviti drugačen prijem, prilagojen specifičnim potrebam in sposobnostim posameznika. Profesor Geoffrey Busby, direktor GEC - računalniškega centra v Veliki Britaniji, tudi sam telesno prizadet, je na tretji konferenci dejal: "Želim spremeniti vaše zaznavanje invalidnosti tako, da ne bi ostajali le pri videzu, ampak bi bili zmožni prepoznati tudi notranje zmožnosti, ki jih lahko sprostimo s pomočjo tehnologije. Veliko je že doseženega, vendar lahko dosežemo še veliko več."

Na konferenci so se zbrali strokovnjaki z vsega sveta. Predstavljenih je bilo 6 seminarjev, 79 člankov, 9 znanstvenih posterjev in 13 kratkih poročil s tole tematiko: Grafični uporabniški vmesniki za slepe (inteligentni informacijski sistemi, screen reader, zvočni izhodi), Dostop do zapisov in programskega inženiringa za slepe (News Reader - pripomoček za branje časopisov in knjig, orodja za slepe programerje), Nove aplikacije zvočnih signalov, Taktilni vhodni/izhodni pripomočki, Tehnologija pri slušni prizadetosti (računalniška animacija za učenje branja z ustnic, znakovne govorice), Alternativna komunikacija, Daljinsko upravljanje, Inteligentno okolje (smart enviroments), Avtomatični nadzor in robotika, Človeku prilagojeni računalniški vmesniki (zaslon, ki omogoča taktilno zaznavanje in upravljanje, daljinski nadzor s pomočjo jezika, glasovno vnašanje podatkov), Telekomunikacijski sistemi za invalidne osebe, Uporaba računalnikov v izobraževanju, pri iskanju zaposlitve in prilagoditvi delovnega mesta, Informacijski sistemi v medicini in rehabilitaciji.

Iz Slovenije se je konference udeležilo šest strokovnjakov z Zavoda za usposabljanje invalidne mladine Kamnik, Instituta RS za rehabilitacijo, Univerze v Mariboru (gospod Debevc je sodeloval v organizacijskem odboru ICCHP) in Instituta Jožef Stefan iz Ljubljane. V sklopu predavanj Tehnologija in prizadeti otroci sem sodelovala Vanja Kiswarday z Instituta Jožef Stefan, s prispevkom Računalniško-razisko-valni tabori za invalidne otroke in njihove družinske člane. Predstavila sem teoretična izhodišča, izkušnje, ki smo jih pridobili na taborih, in cilje, ki smo si jih postavili za nadaljnje delo, saj je seznanjanje teh otrok z uporabo računalnika tudi ena od možnosti za njihovo enakovrednejše vključevanje v družbo. Konference se je udeležilo tudi mnogo invalidnih oseb, ki verjamejo, ali pa je to že njihova izkušnja, da lahko računalniki in računalniška znanost veliko pripomorejo k premostitvi ovir, ki se pojavljajo v njihovem življenju, in jim omogočijo tudi uspešno poklicno delovanje. Gospod Wolfgang Zagler, predsednik ICCHP, je dejal, da je cilj konference poiskati konkretne in učinkovite rešitve ter načine uporabe računalnika, ki bi lahko kljub (stalnim) motnjam in posebnim potrebam, ki jih imajo nekateri ljudje, izničili besedo hendikep - moto prihodnjih konferenc naj bo Računalniki, pripomočki za preseganje prikrajšanosti oseb s posebnimi potrebami.

Vanja Kiswarday

AKCIJA ZA NAJ FOTOGRAFIJO

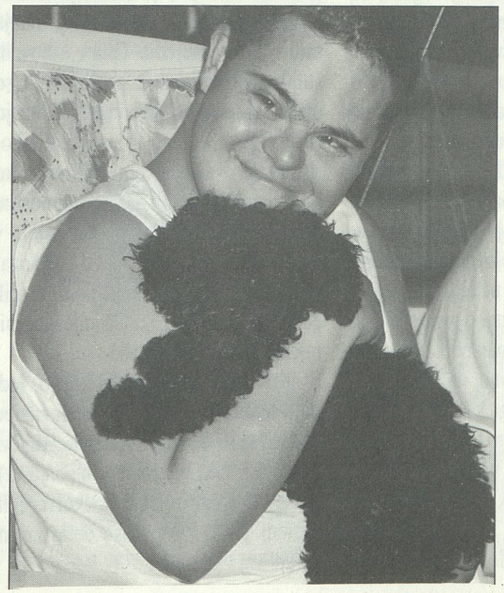

Naš Sandi
ob dvajsetletnici

Tanja Zlatkar, Ljubljana

FONOMIMIČNA METODA OPISMENJEVANJA

Redno prebiram glasilo Naš zbornik. K pisanju me je spodbudila osrednja tema Učenje branja in pisanja. Dr. Kotar pravi v svojem prispevku med drugim tudi "kajti brati je laže kot pisati". Tej njegovi trditvi se pridružujem, ker začnemo pri nas v prvem razredu najprej brati.

Nekateri otroci potrebujejo drugačne metode opismenjevanja kot večina otrok. Ena izmed njih je fonomimična metoda, ki jo večina šol s prilagojenim programom uspešno uporablja. V naši šoli otroci že pri logopedskih vajah začno spoznavati oz. zaveščati glasove s fonomimično metodo ob slikah. Vadba po tej metodi ob slikah omogoča, da otrok slušno prepoznava glasove in jih tudi veže v logatome (zloge), kot je potrebno za začetno branje. Zato otrokom grafični znaki ne povzročajo težav ali pa vsaj precej manj, kot če nimajo slušnih predstav posameznih glasov. Ne moremo pa trditi, da je prava le ena metoda učenja branja, pisanja. Mnoge so lahko uspešne v rokah dobrega učitelja. Številni učitelji poiščejo v okviru obstoječih metod prave ali jih prilagodijo za posamezne otroke. Pri tem je zelo pomembno, da učitelj prehaja od preprostejšega k zahtevnejšemu in da da otroku mnogo takih vaj, v katerih ta uživa in se jih veseli. Za nobeno metodo pa ni zagotovila, da bo vedno in za vsakogar uspešna. Že vrsto let delam v Osnovni šoli Helene Puharjeve v Kranju. Vsak otrok, ki začne pri nas obiskovati prvi razred, je zajet v logopedsko obravnavo v prvem letu šolanja. Ta način dela, ki pomeni tudi uvajanje v začetno branje, smo v tem šolskem letu predstavili na drugem srečanju aktiva učiteljic nižjih razredov šol s prilagojenim programom gorenjske regije. To delovno srečanje je bilo tridesetega novembra lani pri nas. Tema predavanja je bila Oblike pomoči pri začetnem branju in razvijanju jezikovnih spretnosti. S skupino učencev prvega razreda smo predstavili vse temeljne načine dela s fonomimično metodo ob slikah in logopedske vaje od prvih začetkov v začetku šolskega leta pa do tekočih vaj (po treh mesecih) in korekcijo artikulacijskih motenj, ki jih lahko uporablja tudi učitelj v razredu. Tudi v osnovnih šolah s prilagojenim programom so otroci, ki so bolj učljivi, in taki, ki imajo večje težave. Ravno to pa lahko izkoristimo pri vajah začetnega branja, ko sproti prilagajamo vaje sposobnostim otrok v skupini. Zakaj sem zajela v logopedsko vajo obravnavo tudi ozaveščanje in pridobivanje posameznih govornih glasov in pridobivanje fonomimičnih znakov ob slikah?

1. K nam vsako leto prihajajo, tudi med letom, v prvi, drugi, tretji razred učenci, ki še ne znajo brati (ne prepoznajo vseh črk, glaskujejo, ugibajo ...). Nekateri sploh nimajo artikulacijskih motenj, pa so logopedsko obravnavani zaradi vaj v branju.

2. Fonomimični znaki so lahko v veliko pomoč tudi pri sami logopedski obravnavi.

3. Otroci, ki v prvem razredu pri logopedskih vajah spoznajo in utrdijo posamezne glasove in fonomimične znake ob slikah, imajo manj težav pri nadaljnjem opismenjevanju (zapomnitvi črk ...).

Otroci s posebnimi vzgojno-izobraževalnimi potrebami potrebujejo posebno obravnavo zato, ker večina otrok:

- še ne izgovarja vseh glasov
- slabo ali nepravilno izgovarjajo nekatere glasove
- imajo okorno motoriko (govornih organov, vsega telesa)
- so nemirni (motijo sebe in okolico)
- imajo kratkotrajno in odkrenljivo pozornost
- intelektualna raven je nižja - slabše vidno zaznavajo in pomnijo, slabo se prostorsko orientirajo
- slabše slušno zaznavajo in pomnijo
- začno pozno govoriti
- imajo skromen besedni zaklad
- težko oblikujejo stavke (disgramatičnost; stavčne formulacije so nepopolne ali nepravilne; napačno uporabljajo predloge, zaimke)
- težko poimenujejo predmete, pojme, dogajanja
- mnogi izhajajo iz okolja, ki jih premalo spodbuja.

Pojavljajo pa se lahko še druge motnje (čustvene, vedenjske...), ki tudi močno vplivajo na otrokovo zbranost.

Logopedske vaje so zasnovane tako, da od vsega začetka, ko so otroci zajeti v logopedsko obravnavo, obsegajo vaje za spodbujanje različnih funkcij: vidnega zaznavanja, slušnega prepoznavanja, vidno-gibalne koordinacije, tipnega zaznavanja.

Logopedske vaje potekajo v obliki ugank, izštevank, pesmic in zajemajo vaje za razvoj motorike govoril (vaje ustnic, vaje jezika, vaje mehkega neba, vaje izpiha skozi nos in skozi usta). Zajemajo tudi vaje opazovanja, posnemanja gibov in glasov, vaje poslušanja, vaje razvijanja pozornosti in memoriranja.

OPIS PRAKTIČNEGA PRIKAZA GOVORNIH VAJ S SKUPINO TREH OTROK PRVEGA RAZREDA

1. Otroci poslušajo uganke. Rešitve ugank: muca, opica, kača, gos...

Ob sliki muce otroci izvajajo vaje jezika (iztezanje, dvigovanje, kroženje, orientacija jezika: za zgornjimi zobmi, pred zgornjimi zobmi, za spodnjimi zobmi, pred ...) in vaje ustnic.

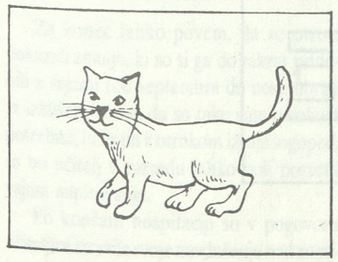

Ob sliki opice izvajajo otroci vajo jezika (razgibavanje jezične konice na zgornji ustnici).

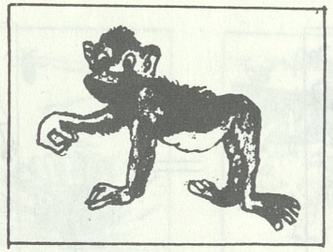

Ob sliki kače skupaj povemo kratko pesmico o kači, glas S, in z gibom pokažemo, kako se kača zvija (ta gib pa kasneje uporabimo kot fonomimični znak za glas S ob sliki).

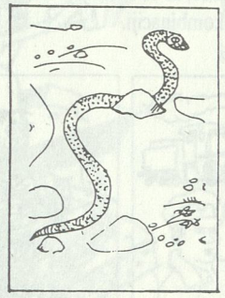

Ob sliki goske povemo pesmico o goski in ob logatomih GA-GA pokažemo odpiranje velikega gosjega kljuna tako, da se dlani obeh rok razpirata od prstov proti zapestju.

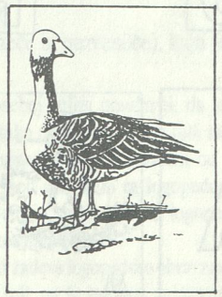

Potem uporabljamo SLIKE ZA GLASOVE IN FONOMIMIČNE ZNAKE. To je slikovni material, ki je izdelan tako, da ilustracija predstavlja predmet (ali rastlino, žival ali dogajanje), ki je značilen za določen glas (črko). V spodnjem delu pa je risba fonomimičnega znaka (roka in obraz). TO SO SLIKE ZA GLASOVE IN ZA FONOMIMIČNE ZNAKE, ki jih kasneje v razredu uporabijo tudi pri spoznavanju črk. Opomba: to ni slikovna stavnica, kjer slika predstavlja besedo in ta potem črko.

2. Ob teh slikah otroci pravilno izgovarjajo govorne glasove in sočasno pokažejo ustrezne fonomimične znake.

I

A

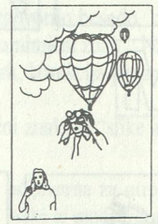

O

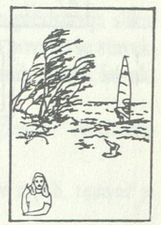

V

Otroci ločijo zveneče trajajoče glasove od nezvenečih trajajočih glasov, hipne nezveneče od hipnih zvenečih glasov.

Slike za glasove, katerih črke otroci že poznajo, zamenjamo s črkami (obrnemo jih na hrbtno stran). To otrok pri izgovarjavi sploh ne moti.

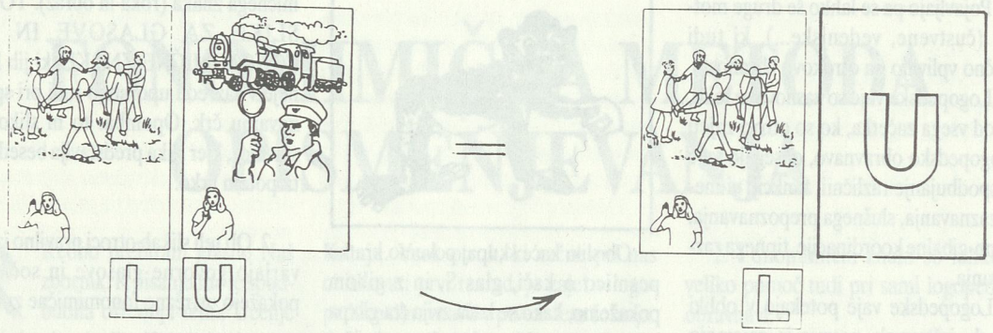

3. Prve logatome ali zloge otroci prvega razreda preberejo pri govornih vajah.

Tako vajo popestrimo tako, da sami iščejo besede, ki se začenjajo na prebrani zlog. Tudi pri tej vaji otroke ne moti, da uporabljajo pri nastavljanju zlogov slike in črke v kombinaciji.

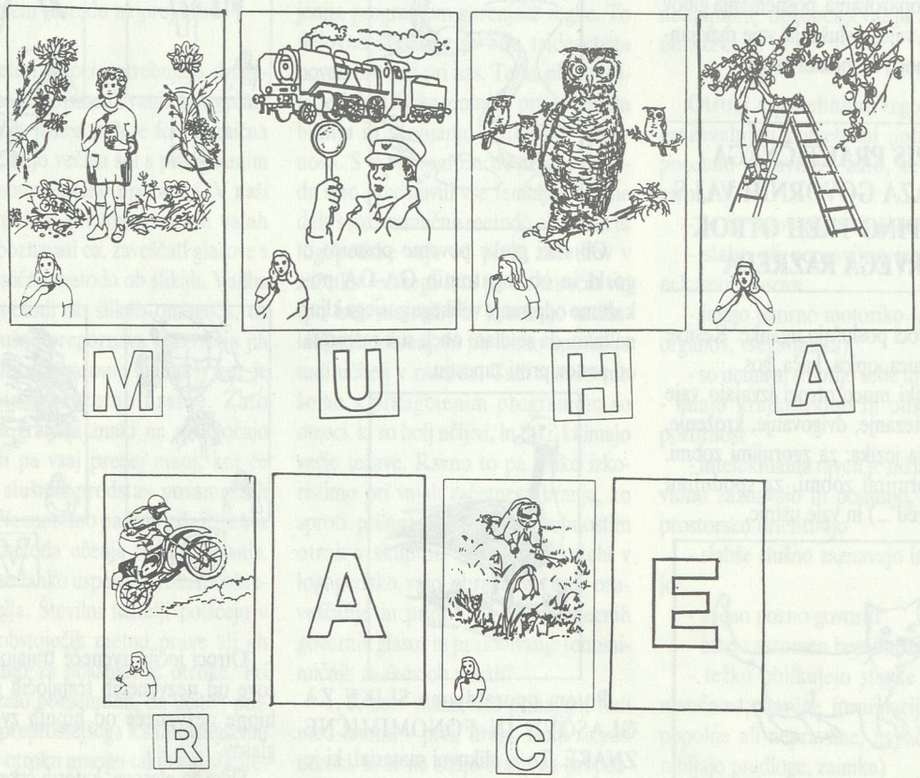

4. Enako berejo otroci tudi dvozložne besede. Vsako prebrano besedo uporabijo tudi v stavku.

Opomba: ko začnemo pri logopedskih vajah z branjem dvozložnih besed, otroci slišijo le zadnji zlog besede. Z vajami poslušanja pa se toliko izurijo, da najprej prepoznajo besedo, ki jo prebere drug otrok. Še več vaj poslušanja pa je potrebno, da prepoznajo besedo, ki jo preberejo sami. Otrok pa nikoli ne moti, da berejo besede, ki so nastavljene iz slik za glasove in iz črk.

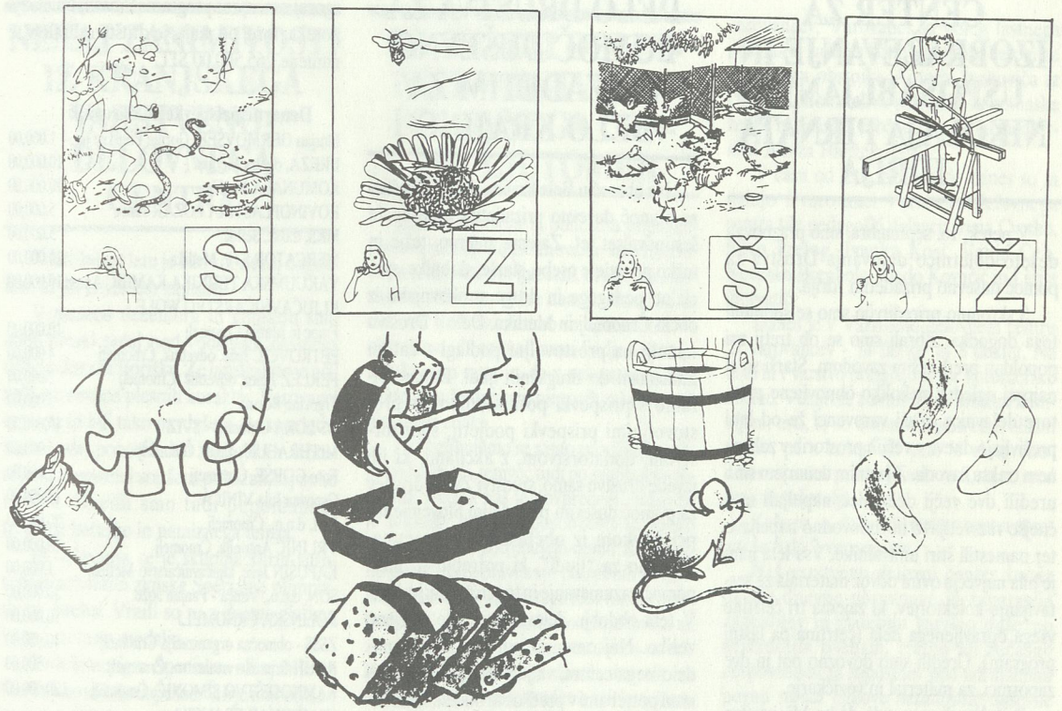

5. Vaja razlikovanja glasov S,Z,Š,Ž v besedah ob slikah

Otroci dobijo v roke nekaj sličic, ki predstavljajo besede s sičniki in šumniki. Izgovorijo besedo, ki jo predstavlja slika. Ugotovijo, kateri glas je v besedi, in razvrstijo sličico pod pravo "sliko za glas in fonomimični znak". Nato povedo še stavek.

Pri logopedskih vajah je namen take vaje slušno in vidno razlikovanje glasov - črk, korekcija posameznih glasov, korekcija zamenjave glasov, korekcija disgramatičnosti.

Tako lahko vadimo tudi druge glasove (zveneče in nezveneče), kajti fonomimični znaki in "slike za glasove" so otroku v veliko oporo pri zapomnitvi.

SKLEP

Za konec lahko povem, da so otroci pokazali znanje, ki so si ga do takrat pridobili z vajami (od septembra do novembra). Iz izkušenj vemo, da so take vaje otrokom potrebne, in če jih z otrokom izvaja logoped, se bo učitelj v razredu lahko bolj posvetil vajam napisovanja.

Po končani hospitaciji so v pogovoru učiteljice izrazile svoje navdušenje nad znanjem otrok in pestrostjo vaj, še posebno nad vezavo glasov v besede in razumevanje leteh, pohvalile pa so tudi besedni zaklad otrok.

Posebej želim poudariti, da je uspeh otrok tako na govornem kot tudi na učnem in vzgojnem področju odvisen od sodelovanja med učiteljem in logopedom, med učiteljem in starši in med logopedom in starši ter narobe.

Kar zadeva logopedsko obravnavo otrok v naši šoli, pa še tole: na delovnem mestu logopedinje delam že več kot dvajset let in sem si nabrala že kar nekaj izkušenj, tako s predšolskimi kot s šolskimi otroki, s šoloobveznimi otroki s posebnimi potrebami, v poldnevni in celodnevni šoli in lahko rečem, da je za čim boljši uspeh pri otroku vedno potrebno sodelovanje staršev s šolo. Šola ne more nikoli prevzeti vsega bremena in biti odgovorna za otrokov uspeh, temveč je lahko le soodgovorna.

Pomembno je torej sodelovanje s starši. Starši, ki se zanimajo za otrokovo delo, prihajajo k logopedskim vajam in so z vsem sproti seznanjeni. Otroku znajo tudi doma pomagati pri učenju. Drugače povedano: tudi starše je treba naučiti, kako naj "učijo" otroke. To pa dosežemo s tem, da staršem omogočimo, da so čim večkrat navzoči pri logopedskih vajah, da jim svetujemo, da jim damo priznanje, če opazimo napredek pri otroku. Tudi s starši moramo ustvariti pristen in korekten odnos.

Draga Fajfar

CENTER ZA IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE NIKOLAJA PIRNATA IDRIJA

V petek, 16. septembra, smo praznovali deseto obletnico delovanja Društva za pomoč duševno prizadetim Idrija.

S skromno prireditvijo smo se spomnili tega dogodka. Zbrali smo se ob tretji uri popoldan pred našim zavodom. Starši so si najprej ogledali nekoliko obnovljene prostore delavnice. Naši varovanci že od lani preživljajo dneve v večjih prostorih v zahodnem traktu zavoda. Z lastnim denarjem smo uredili dve večji delavnici, napeljali močnejšo razsvetljavo in vodovodno napeljavo ter namestili štiri umivalnike. Vsa leta nam je bila največja ovira odvoz materiala za sestavljanje kolektorjev, ki zajema tri četrtine vsega opravljenega dela (četrtina pa lastni program). Uredili smo dovozno pot in dve zapornici, za material in vozičkarje.

Pričakovali smo tudi, da bo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve prispevalo denar za adaptacijo, tako da bi lahko uredili tudi vse druge prostore. Varovanci potrebujejo tudi primerne sanitarije, garderobo, čajno kuhinjo in prostor za družabna srečanja.

Po ogledu delavnice smo se odpeljali v Črni vrh nad Idrijo, kjer smo v gostilni preživeli preostali čas. Po krajšem nagovoru so vsi varovanci, ki delajo že deset let, prejeli praktično darilo - radijsko uro, vsi drugi pa majice in glasilo. Ob prijetnem klepetu smo si ogledali fotografije pomembnejših dogodkov, ki so se zvrstili v tem obdobju, in zavrteli ob zvokih glasbe.

Čas nam je hitro minil, v večernih urah smo se s prijetnimi občutki in z željo po skorajšnjem snidenju razšli.

Zdenka Vončina

DELO DRUŠTVA ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM ZA BELO KRAJINO

Na območju Bele krajine deluje Društvo za pomoč duševno prizadetim uspešno že šestindvajset let. Zajema zmerno, težje in težko prizadete osebe, starše, skrbnike, specialne pedagoge in druge strokovnjake iz občin Črnomelj in Metlika. Delo v Društvu temelji na prostovoljni podlagi s čutom humanosti do drugačnih ljudi. Denar zbiramo s prispevki posameznikov, s prostovoljnimi prispevki podjetij, sponzorstvom, donatorstvom, z akcijami, ki jih izvede društvo samo, sredstvi Zveze društev za pomoč duševno prizadetim Slovenije ter prispevkom iz občinskega proračuna. Skrbimo za "ljudi", ki potrebujejo našo pomoč, razumevanje in topel človeški odnos. V tem obdobju delovanja je bilo storjeno veliko. Naj omenim odprtje Varstveno-delovnega centra, vključitev otrok s posebnimi potrebami v predšolski oddelek, mobilno službo na domu za starejše osebe, ki niso vključene v nobeno obliko usposabljanja. Razumevanja pa so potrebni tudi starši in skrbniki, v ta namen so bile organizirane seminarske oblike usposabljanja ob novem letu, na izletu ali pikniku. V letošnjem letu želi Društvo pomagati svojim članom, ki bo v imenu staršev pa tudi vseh drugih humanih ljudi skrbelo za duševno prizadete, za njihovo bolj kakovostno in srečnejše življenje, za ljudi, ki potrebujejo več. To je njihova pravica in naša dolžnost.

Društvo bo pomagalo svojim članom s temile akcijami:

1. klubovsko delo z odraslimi prizadetimi
2. ustvarjanje ustreznejših razmer za varovance v varstveno-delovnem centru
3. organizacije izleta, novoletno srečanje, strokovna srečanja
4. oprema za razvijanje športnih dejavnosti.

Društvo vodi akcijo zbiranja denarja za zgoraj omenjeni program. V času, ko akcija poteka, torej od maja, je društvo zbralo v te namene 265.500,00 SIT.

Denarne prispevke so darovali:

Florjan GERMOVŠEK, Gornje Ponikve 6a	1.000,00
BREZA, d.o.o., Metlika	10.000,00
KOMUNALA Metlika	10.000,00
KOVINOPLASTIKA LOZAR Janez	5.000,00
MKS, d.o.o., Semič	5.000,00
MERCATOR STP, Metlika	10.000,00
VAKUUMSKA TEHNIKA KAMBIČ Anton	10.000,00
KLJUČAVNIČARSTVO WOLF Franc in Matija Črnomelj	10.000,00
PETROVČIČ Jože, odvetnik, Črnomelj	4.000,00
FERLEŽ Janez, odvetnik, Črnomelj	2.000,00
Trgovina Bojana	5.000,00
OŠ LOKA Črnomelj - SVIZ	10.000,00
MITHRAEUM, d.o.o., Črnomelj	5.000,00
Foto GORŠE, Črnomelj	2.000,00
Osnovna šola VINICA	15.000,00
EKI, d.o.o., Črnomelj	20.000,00
VRLINIČ Antonija, Črnomelj	10.000,00
KAPUŠIN Jože, ključavničarstvo Metlika	1.000,00
SON, d.o.o., Vinica - Panjan Jože	10.000,00
KOLINSKA ČRNOMELJ	10.000,00
ZSSS - območna organizacija Črnomelj	10.000,00
RAUH Primož - vrtnarstvo, Črnomelj	500,00
KAMNOSEŠTVO SIMONIČ, Črnomelj	20.000,00
ŠTAJDOHAR FRANCKA, Gostišče Kvasica	10.000,00
ELEKTRO NOVO MESTO	50.000,00
M - KZ Črnomelj	10.000,00
ESIST, d.o.o., Črnomelj	10.000,00

Zahvala vsem, ki ste darovali denar za boljše in bolj kakovostno življenje prizadetih oseb na območju Bele krajine. Ste spodbuda drugim, ki se še lahko vključijo v to humanitarno akcijo. Društvo bo tudi v prihodnje obveščalo javnost o zbranih sredstvih v koristne namene. V upanju, da se boste pridružili naši akciji, se vam v imenu vseh, za katere prosimo, najtopleje zahvaljujemo. Apeliramo na vas, da postanete naš član, sponzor, prijatelj, sodelavec. Naš naslov: DRUŠTVO ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM ZA BELO KRAJINO, Kurirska steza 8, Črnomelj ŽR: 52110-678-83333

Predsednica društva:
Darinka JERMAN

NEKAJ ZANIMIVOSTI IZ KRANJSKEGA VARSTVENO-DELOVNEGA CENTRA

V letošnjem letu je bilo kar nekaj dogodkov, ki jih je vredno zapisati.

V mesecu decembru in januarju smo imeli plesni tečaj pod vodstvom plesnega učitelja Janeza Boriška. Že lansko leto je učil naše varovance plesnih korakov. Varovanci in starši so bili tako navdušeni, da smo letos plesni tečaj ponovili. Na zaključku v februarju so varovanci staršem pokazali,kaj so se naučili. Uvedli smo tudi popoldanske treninge košarke in namiznega tenisa.

18. februarja se je skupina štirih varovancev udeležila zimske Specialne olimpiade na Arehu. Vrnili so se z dvema zlatima in eno srebrno medaljo.

Tudi letne igre Specialne olimpiade za Gorenjsko so bile uspešne. Štirje najboljši so se udeležili letne Specialne olimpiade Slovenije v Vipavi. Domov so prinesli dve srebrni medalji.

25. maja smo imeli dan odprtih vrat v Varstveno- delovnem centru Kranj. Prišlo je veliko ljudi dobre volje in si ogledalo naše delo z varovanci.

24. junija smo priredili varovancem piknik. 27. junija pa smo odšli na enodnevni izlet v Medijske toplice. Na izlet smo povabili tudi starše. Odzvali so se z veseljem in v velikem številu. Bilo je zelo lepo. Vrnili smo se dobre volje, polni novih vtisov in prisrčnih doživetij pred bližajočim se dopustom.

Na koncu bi se vsem staršem zahvalila za pomoč in nadvse prijetno presenečenje ob mojem praznovanju.

Pavla Ogrizek

OB DESETI OBLETNICI VARSTVENO-DELOVNEGA CENTRA LJUTOMER

Z zadovoljstvom in ponosom praznujemo svoj jubilej. To praznovanje smo načrtovali z veliko skrbi in ljubezni, z željo, da izkoristimo priložnost, ki se nam je ponudila, da čim več ljudi seznanimo in spomnimo, da obstajamo, da so med nami ljudje z motnjo v duševnem razvoju, da v našem naravnem človeškem življenju in njegovih zakonitostih nismo vsi enaki.

Ne razlikujemo se samo po višini in teži, barvi las in oči, temveč tudi po svojih sposobnostih. Večina nas je povprečnih, nekaj pa je takšnih, katerih sposobnosti so toliko zmanjšane, da potrebujejo delno ali popolno pomoč pri opravljanju potrebnih življenjskih funkcij, pa zaradi tega niso nič kaj manj ljudje. Ni treba, da gledamo nanje zviška ali z usmiljenjem. Samo naraven odnos do teh ljudi nam bo omogočil doseči tisti cilj, za katerega se tako zelo trudimo vsi, ki delamo in živimo s to populacijo, to je: "integracija oz. normalizacija."

Pred približno desetimi leti, 6. marca 1985, so se na Osnovni šoli Cvetka Golarja Ljutomer, takratni osnovni šoli s prilagojenim programom, odprla vrata DELAVNICE POD POSEBNIMI POGOJI. Delavnico sta ustanovili osnovna šola s prilagojenim programom in Občinska skupnost za socialno skrbstvo na pobudo Društva za pomoč duševno prizadetim osebam občine Ljutomer. Delavnica je začela poskusno delati že septembra 1984. Z ustanovitljevo denarno pomočjo so delavnico opremili z ročnimi statvami, šivalnim strojem in drobnim orodjem.

Vsi varovanci delavnice, njihovi starši in strokovni delavci šole smo hvaležni gospe Mariji Prelog, takratni ravnateljici, ki je z odločnostjo in vztrajnostjo dosegla, da smo pred petnajstimi leti dobili lepo novo šolo in kasneje, leta 1985, tudi Delavnico pod posebnimi pogoji.

Prva defektologinja, ki je začela z delom v Delavnici pod posebnimi pogoji, je bila Irena Cvetko. Vključenih je bilo 9 varovancev. Varovanci so poleg lastnega programa začeli s kooperantskim delom za zasebnega obrtnika Antona Jurkoviča iz Ormoža. Montirali so podložke za betonske žeblje in pakirali robčke za zasebnega obrtnika Alojza Hanžekoviča.

V času od leta 1984 pa do danes so in delajo z varovanci Varstveno-delovnega centra tile pedagoški delavci: Irena Cvetko, Silvo Prelog, Ivanka Kosi, Vanja Čeh, Nevenka Brenholc, Vlado Kovačič in Lidija Horvatič.

Danes je v Varstveno-delovnem centru 22 varovancev - 14 fantov in 8 deklet. Na delo in v varstvo prihajajo iz vse ljutomerske občine. Vozijo se z avtobusi in šolskim kombijem, tisti, ki so doma v neposredni bližini mesta, pa s kolesi ali peš. V varstveno-delovni center prihajajo zelo radi, saj so med svojimi prijatelji.

Kaže pa se, da bi bilo treba v center sprejeti še 5 do 7 varovancev.

Naš varstveno-delovni center izvaja obliko dnevne obravnave in zagotavlja zaposlitev in posebno varstvo duševno prizadetim osebam, trajno ali začasno nesposobnim za zaposlitev pod normalnimi pogoji zaradi njihove nezadostne duševne razvitosti, zavoljo česar so delovno manj zmogljive, socialno slabše prilagodljive in življenjsko pomanjkljivo samostojne osebe. Program dela Varstveno-delovnega centra vsebuje lastni program in kooperacijski program.

LASTNI PROGRAM: šivanje na šivalnem stroju, tkanje na ročnih statvah, izdelovanje makramejev, vozlanje tapiserij, vezenje in izdelovanje raznih spominkov.

KOOPERANTSKI PROGRAM: Vsa kooperantska dela prevzemamo s pogodbo. Pri iskanju del pazimo predvsem, da so primerna, neprezahtevna in predvsem varna za naše varovance. Največ težav pri kooperantskih delih imamo s prevozi; nimamo svojega vozila, kar nam velikokrat onemogoča, da bi prevzeli kakšno delo.

Trenutno izvajamo kooperantska dela za zasebno obrtnico Marjano Kos KOVIPAS iz Babincev pri Ljutomeru - montiranje objemk in za zasebnega obrtnika Slavka Čeha iz Ljutomera - napeljevanje različnih izdelkov za plastificiranje.

Med delom najdemo tudi čas za razvedrilo in rekreacijo. Zelo radi pojemo in

tudi zaplešemo. Vsak enkrat na teden telovadimo v šolski telovadnici, če je lepo vreme, pa tudi na igrišču.

Vse leto namensko varčujemo za dopust. Letos smo bili na sedemdnevnem dopustu v zdravilišču Topolšica. Vsako leto organiziramo srečanje varovancev iz Varstveno-delovnega centra Pomurje. Konec letošnjega šolskega leta 1993/94 smo proslavili v termalnem kopališču v Petišovcih pri Lendavi.

Pred nami je še nekaj neuresničenih ciljev. Naši kratkoročni načrti predvidevajo nakup potrebne opreme in prevoznega sredstva za lastne potrebe. Načrt, ki naj bi bil uresničljiv v daljšem obdobju, je ustanovitev bivalne skupnosti. V to nas silijo potrebe naših varovancev. In kaj je bivalna skupnost?

Bivalno skupnost sestavlja manjša skupina oseb z zmerno in težjo motnjo v duševnem razvoju. Skupina živi v sklenjenem okolju, je razmeroma samostojna, čim primerneje vodena in kolikor je mogoče, vključena v okolje.

Vsi ljudje imamo v življenju potrebo po doživljanju, enakosti in različnosti, prav tako tudi osebe z motnjami v duševnem razvoju. Zato morajo te osebe živeti med svojimi vrstniki ter se z njimi primerjati, tekmovati, se potrjevati, doživljati polnost življenja; po drugi strani pa morajo biti v stiku s širšo okolico, saj le tako doživijo normalne življenjske situacije.

Vsi varovanci, njihovi starši, strokovni delavci šole in Varstveno-delovnega centra pričakujemo, da bodo vsi odgovorni spoznali NUJNOST in VREDNOST NOVIH OBLIK DELA z osebami z več motnjami v razvoju. Da nas bodo pri našem delu moralno spodbujali in omogočili nadaljnji razvoj našega centra.

Lidija Horvatič

Prijateljstvo ima različne namene. Kamorkoli se obrneš, vedno te spremlja. Nobena ovira ga ne more preprečiti. Zanj ni nikoli nepravega trenutka, nikoli ni na poti. Prijateljstvo potrebujemo nenehno, tako kot ogenj in vodo.

Cicero

Le čemu živimo, če ne zato, da drug drugemu lajšamo življenje.

George Eliot

VERICA ŽUPANIČ JE IZDALA PESNIŠKO ZBIRKO

"Pa jo imamo!" tako je vzkliknil mlad mož govornik, ko je v hribovski vasici naznanil izid pesniške zbirke, v kateri je bil zlit njihov kraj. Tak vzklik sodi tudi k tej priložnosti, ko predstavljamo zbirko pesmi Edini list v rdeči vrtnici. Verica Županič nas je zbrala in pritegnila k sebi. Počasi, trudoma in vztrajno smo ji sledili, pa je nastala. Imamo jo zato, ker je naša, ker je v pesmih skozi Veričino dušo, zlito okolje iz življenja našega Zavoda.

To dejanje je v nekem smislu nekaj posebnega, saj ne vem, da bi pri nas v takih razmerah nastala in bila izdana zbirka, čeprav ne pomeni, da se v teh okoljih in razmerah ne pišejo pesmi.

Stroka nas uči, da se moramo pri ljudeh, ki jih je narava prizadela, usmeriti na sposobnosti, ki so, in ne na tiste, ki jih ni. Prevečkrat se zgodi, da to le vemo. Od vedeti do narediti pa je daleč.

Izredna sporočilna moč je v uvodnih mislih Toneta Pavčka, ko pravi, kakšna radost je, ko mu po naporu uspe te besede, "LJUBKE POREDNICE", prav položiti v vrstico. To je tisto več kot vedeti o preostalih sposobnostih. To je videti in vedeti za talent ter mu omogočiti, da se izrazi.

V pesmih je čutiti izredno iskrenost do dogodkov v sebi in okolici. Čeprav le devet pesmi, je v njih kar okoli štirideset imen in še več dogodkov. Nobeno ime ali dogodek nista izmišljena. Vse je resnično. Ob iskrenosti je navzoča tudi dobrohotnost. Vodilo bi nam lahko bilo, da nam bo lepše, če bomo v stikih in videnjih dobrohotno naravnani.

VERICA, vsi smo srečni s teboj. Če te bo kdaj kaj žalostilo, spomni se na katerokoli osebo ali dogodek, ki si ga opisala. Našla boš tolažbo in vedno novo srečo, kajti to je tvoja prednost, čeprav težko, pa le znaš te nagajive besede postaviti tako, da nastane iz njih pesem.

SPOMIN

Poslušam glasbo - pesem,
ki ti je všeč,
zato sem se tudi spomnila nate.

Odšel si ...
Ne zavračam
krivde nate,
saj vem,
da sem sama kriva ...
Krivda moja je
v tem,
da sem ti vedno odpuščala
in tudi
sedaj sem ti oprostila,
ker vem, da nisi
strokovnjak,
da hodiš
kot čebela
od cveta do cveta in,
ko dobiš svoj med - odideš ...

Mogoče se boš
poskušal vrniti -
toda prepozno bo.
Odpustila sem ti,
toda pozabila nisem,
zato vrnitve ni.

Ko boš osamljen,
takrat spomni se,
da še živi srce,
ki noro ljubi te.

Prvo ljubezen sem v
tebi spoznala
takrat, saj veš,
ko prvi poljub sem ti dala,
saj veš, ko sem se
na ramenih tvojih razjokala.
Takrat sem spoznala,
da svoje srce sem že zdavnaj
tebi predala.

Bolje je, da ti povem.
Oprosti mi, prosim te!
Resnično ljubim te!
In ti?
Saj me ljubiš tudi ti.

Lepa vrtnica cveti,
jutro v megli se budi,
upam, da me ljubiš ti.
Bodi zvest mi do konca dni
in nate, ki po tebi hrepenim,
mislim vse noči.

Ti si edina sreča mi,
edini list v rdeči vrtnici ...

Verica Županič
iz zbirke Edini list v rdeči vrtnici

DELO V NAŠI DELAVNICI

V kovinarski montažni delavnici dela poleg mene še deset fantov. Nekateri izmed njih so v celodnevni in nočni oskrbi zavoda ali doma, nekateri drugi pa hodijo v dom samo na delo. Vsi so duševno ali tudi telesno prizadete osebe.

Delo v naši kovinarski delavnici je predvsem montažno. Gre za razmeroma preprosta delovna opravila za posamezne faze pri izdelavi končnega izdelka /kovinske ščipalke, obešalniki, nosilniki za izpušne cevi pri avtomobilih, štetje in pakiranje črnilnih vložkov itn./. Ko pravim razmeroma preprosta delovna opravila, imam v mislih predvsem dejstvo, da ni nobeno delo samo fizično ali samo umsko. Vsako, navidezno še tako preprosto fizično opravilo zahteva določeno miselno zbranost. Vsak pravilno socializiran posameznik ne občuti dela samo kot neizbežno sredstvo za osebno preživetje, temveč tudi kot prvinsko potrebo po sebi. Človek si želi biti zasebno in družbeno koristno bitje, želi si biti delaven in ustvarjalen, veseli se rezultatov svojega dela. Želja in potreba po delu sta tisto, kar nas razlikuje od drugega živega sveta. Tudi duševno in telesno prizadete osebe so željne dela. Tudi one so vključene v procese primarne in sekundarne socializacije, seveda pa tako kot ustreza dejstvu, da gre za duševno prizadete osebe, osebe z manjšimi mišljenskimi sposobnostmi. Tako si te osebe ne pridobijo samo delovnih navad, temveč tudi sposobnosti za delo, ki jih je treba vseskozi obnavljati, in če je mogoče, tudi razvijati. Glede na gornje navedbe je tudi treba razumeti smisel terapevtskega dela, ki ga opravljajo varovanci v naši kovinarski montažni delavnici. Temeljno načelo pri vrednotenju delovne uspešnosti varovancev v naši delavnici je, da se od vsakega posameznega varovanca pričakujeta tolikšna količina in takšna kakovost njegovega dela, kakršni ustrezata njegovim trenutnim psihofizičnim sposobnostim. Ker pa se varovanci med seboj razlikujejo po delovni sposobnosti, po vztrajnosti pri delu in po delaželjnosti, je temu primerno različna tudi produktivnost njihovega dela in s tem višina mesečne denarne nagrade, ki jo prejemajo za svoje delo. Delo v naši delavnici torej ni normirano, saj sicer ne bi govorili o terapevtski delavnici, temveč o tovarni.

Čeprav montažno delo v naši delavnici torej ni načeloma samo fizične ali samo psihične narave, je pa vendarle res, da je lahko večinoma zelo enolično in s tem tudi hudo telesno in duševno utrujajoče. Vprašanje je, kako duševno ali tudi telesno prizadete osebe doživljajo to monotonost dela in kako jo delovni terapevt poskuša omiliti. Nekateri varovanci sčasoma osvojijo več različnih faz v delovnem procesu in si tako, ko menjajoče opravljajo posamezne delovne faze, popestrijo delo.

Sicer pa varovanci v delavnici izdelujejo več različnih izdelkov bodisi sočasno bodisi izmenično.

Omenili smo že mesečno denarno nagrado, ki jo varovanci prejemajo za svoje delo.

Vprašamo se lahko, kako varovanci doživljajo ali razumejo to denarno nagrado. Velika večina varovancev ne razume pravega pomena denarja in s tem tudi ne, absolutno gledano, predvsem simbolične vrednosti njihove nagrade. Le-te dojemajo kot vsakomesečno plačilo za svoje delo, kot plačo, in se, kar je zelo pomembno, zavedajo, da z večjo pridnostjo pri delu lahko tudi več zaslužijo. Vsaki deseti dan v mesecu je dan izplačila; veselje in pričakovanje varovancev je že dan ali dva poprej neizmerno. Ko so plačilni listki /varovanci jih imenujejo čeki/ razdeljeni našim varovancem, je med njimi čutiti zadovoljstvo in tihi ponos. Nekakšen materialnostimulativni pomen teh denarnih nagrad je torej dosežen.

Dušan Primožič

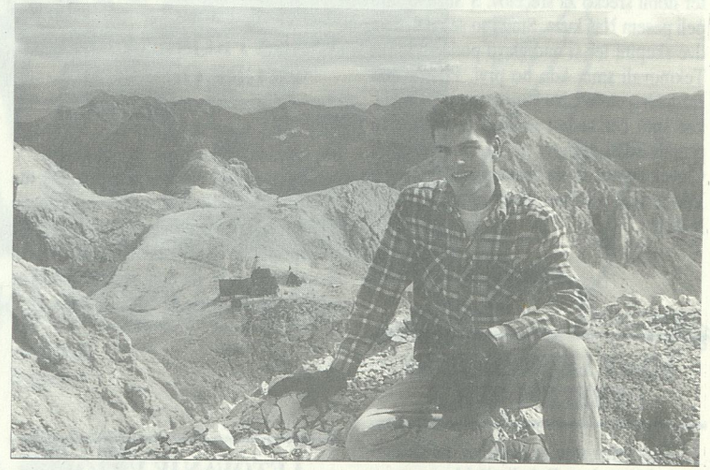

POHOD NA TRIGLAV

V petek, 26. avgusta, sva se s tovarišem Danilom odpravila na Triglav. Vedno sem si najbolj želel, da bi nekega dne stal na strehi Slovenije. Po dobri uri vožnje z avtom se je začel najin pohod po čudovitih planinskih poteh. Avto sva pustila na Pokljuki. Pozno popoldne sva se ustavila pri Vodnikovi koči, kjer sva tudi prespala. Zjutraj sva se odpravila proti Triglavu. Vreme je bilo lepo. Med potjo me je Danilo nekajkrat tudi fotografiral. Spremljal naju je čudovit pogled na slovensko pokrajino. Pot na Triglav se mi je zdela zanimiva in lepa, bilo pa je tudi malo naporno. Komaj sem čakal, da bom stal na naši najvišji gori. Ko sva prispela na Triglav, sem bil zelo srečen. Na vrhu me je Danilo krstil. Glavo sem moral potisniti v Aljažev stolp, Danilo pa me je z vrvjo udaril po zadnjici. Malo sva si odpočila, nato pa sva se odpravila nazaj do Vodnikove koče. Tam sva tudi prespala. Dopoldne sva se vrnila na Pokljuko, kjer sva imela avto. Za spomin na prvi vzpon na Triglav sem dobil priznanje. Zelo sem vesel, da sem bil na Triglavu.

Danilo Kregar

VESELA DELOVNA JESEN

Imeli smo projektni teden. Razdelili smo se v tri skupine. V vsaki skupini je bila mentorica. Darja je vodila glasilo, Alenka je imela gospodinjstvo, Tatjana pa je vodila program in dekoracijo Vesela delovna jesen. V ponedeljek sva z Anito prepisali besede iz knjige. V torek sem pri gospodinjstvu delala piškote. V sredo in četrtek sem z Darjo, Anito in Damjanom pripravila glasilo Varstveno-delovnega centra Ježek. Ob koncu smo pripravili program za goste. Bilo jih je zelo veliko. Smiljan nam je igral na harmoniko. Pripravili smo program - recitacije in zabavni program. S Tatjano smo telovadili. Najprej smo imeli vsak svoje orodje - žogo, obroč, veliko žogo, kolebnico ... Potem smo metali malo žogo v obroč in vsak je zadel ter dobil srečko za srečelov. S Suzano smo peli pesem Naš kuža. Starši so se razdelili v dve skupini ter si nad glavo podajali bučo. Tekmovali smo, kdo bo prvi. Potem smo razdelili srečelov. Na koncu smo jedli in pili, kar smo čez teden pripravili. Gostje so potem odšli domov, mi pa smo še igrali Človek ne jezi se, na koncu pa odšli domov. Bilo je zelo zabavno, ob novem letu bo pa še bolj.

Jelena Tadič VDC Ježek

MOJE LETOVANJE NA DEBELEM RTIČU

Tudi letos smo se odpeljali na desetdnevno letovanje na Debeli rtič. Moram povedati, da smo se imeli zelo lepo, saj smo vsak dan doživeli kaj novega in zanimivega. Četudi se letos nismo peljali z ladjo kot prejšnja leta, smo preživljali lepe urice ob prečudovitem Jadranskem morju. Skoraj vseh deset dni smo imeli zelo lepo vreme, pa tudi za hrano in pijačo je bilo dobro poskrbljeno. Tovariši so tudi letos pripravili zanimiv program. Najrajši sem imel ples na prostem, ki smo ga pri nas organizirali tudi večkrat na teden. Ob dobri glasbi in zabavi smo postali vsi dobro razpoloženi. Tudi piknik na plaži je letos zelo uspel, saj so za nas pekli ribe in lignje, pa tudi za pijačo je bilo dobro poskrbljeno. Potem pa znova ples in zabava.

Letos so bile tudi športne igre, kar me še posebej veseli; namizni tenis, košarka, plavanje, nogomet, balinanje, novost pa je bil skok v daljavo. Namizni tenis najraje igram in v tem športu sem tudi najboljši, želim si, da bi vsako leto osvojil prvo mesto in bil prvak. Tudi pikada in plavanja sem se letos udeležil, vendar so bili moji rezultati slabi. Ker vem, da sem sposoben doseči boljši rezultat, kot je drugo mesto, si želim igrati in trenirati pikado in plavanje.

Mislim, da je naše letovanje na Debelem rtiču kar prehitro minilo, zato si iskreno želim, da bi tudi v nadaljevanju svojega življenja lahko šel z zavodom Črna na morje.

Samo Čegovnik

VSAKA PRIJAZNA BESEDA GRE OD SRCA

Pri nas doma se imamo radi. Ko se zjutraj srečamo, si rečemo: "Dobro jutro!"

Mama pride k meni, se skloni nadme, me poljubi, pobož in odnese v naročju v dnevno sobo. Vpraša me, kaj želim za zajtrk. Skrbno mi ga pripravi. Jaz se ji zahvalim. Tudi v zavodu se bom trudil, da bom pozdravljal in se zahvaljeval vsakemu, kot delam doma.

Boris Sever
4.a razred

LETOVANJE V IZOLI

Letos sem bila prvič na morju v Izoli z Društvom duševno prizadetih. Komaj sem čakala 27. avgust, to je bil dan odhoda na morje. Ob pol šesti uri zjutraj smo se odpravili od doma. Pot nas je peljala do Ljubljane in naprej do Izole. Bila je malo naporna, a kljub temu lepa, saj nas je na koncu poti čakalo morje. Ko smo prišli v Izolo, smo morali najprej poiskati hotel Delfin. Ko smo ga našli, se je mama javila na recepciji in tam ji je receptor povedal, da moramo počakati do dvanajste ure, da lahko dobimo ključ sobe. Medtem smo se nekoliko razgledali po okolici in prišli smo do plaže. Posedeli smo, potem pa smo se vrnili v hotel, kjer smo dobili ključ. Po kosilu smo se seznanili z drugimi udeleženci tega srečanja. Bilo nas je veliko, iz vse Slovenije. Spoznali smo tudi vodnika, ki je skrbel za nas vse dni.

Že isti dan smo se odšli kopat. Morje je bilo toplo in čisto. Tudi vse naslednje dni smo se kopali, saj je bilo lepo vreme ves teden, razen zadnji dan. Takrat je ves dan deževalo, zato smo kartali.

Odšli smo tudi na dva izleta. Na prvega, v Piran, smo potovali z veliko ladjo. Z nami je bil tudi fant, ki je igral harmoniko, mi pa smo prepevali. Robi je potegnil kapo z glave Micki in jo vrgel v morje. Potem smo morali ladjo obrniti in iti po kapo. Ta se ni potopila in smo jo izvlekli iz vode. V Piranu smo šli gledat akvarij. Še posebej so mi bile všeč človeške ribice. Tudi mesto smo si ogledali. Ker je bilo zelo vroče, smo si privoščili sladoled.

Na drugi izlet smo se peljali v Božiče nad Ankaranom. Tam smo si ogledali počitniški dom oseb s cerebralno paralizo. Dobili smo tudi sok. Ogledali smo si okolico in smo videli čez mejo Trst.

Med vsakodnevnim kopanjem se je dogajalo veliko lepih stvari. Vsak dan sem plavala do mreže sama. Ni me bilo strah, ker je bilo veliko plavalcev. Bilo jih je toliko, da sem se v enega celo zaletela. Vsako jutro so me v hotelskem bazenu učili plavati. Bilo je zelo lepo, kljub temu da sem se napila vode. Na plaži je bilo veliko majhnih otrok, ki so bili zelo zanimivi, saj so ljubko čofotali po vodi. Tudi večeri so bili prijetni. Tedaj sem se z mamico sprehajala ob zalivu, kjer je bilo veliko ladij. Vsak večer je igrala glasba za ples. Pela sem in plesala pozno v noč. Tudi drugi gostje so plesali z nami. Ti večeri so bili čudoviti. Na poti domov nas je pot zanesla v Vipavsko dolino, v vipavsko klet na kraški pršut in kozarček domačega vina. Letovanje v Izoli je bilo posebno lepo, ker sem spoznala veliko novih prijateljev. Med njimi je bil tudi zelo dober vodnik Pajo. Njemu bi se rada še posebej zahvalila za dobro vodenje naše skupine. Želim si, da bi še kdaj lahko letovala s takšno skupino.

Natalija Polajžer
Maribor

3 Ko 3
ZVEZA DRUŠTEV ZA POMOČ DUŠEVNO PRIZADETIM R. SLOVENIJE
LJUBLJANA 2
SOŽITJE
MV št. R 104

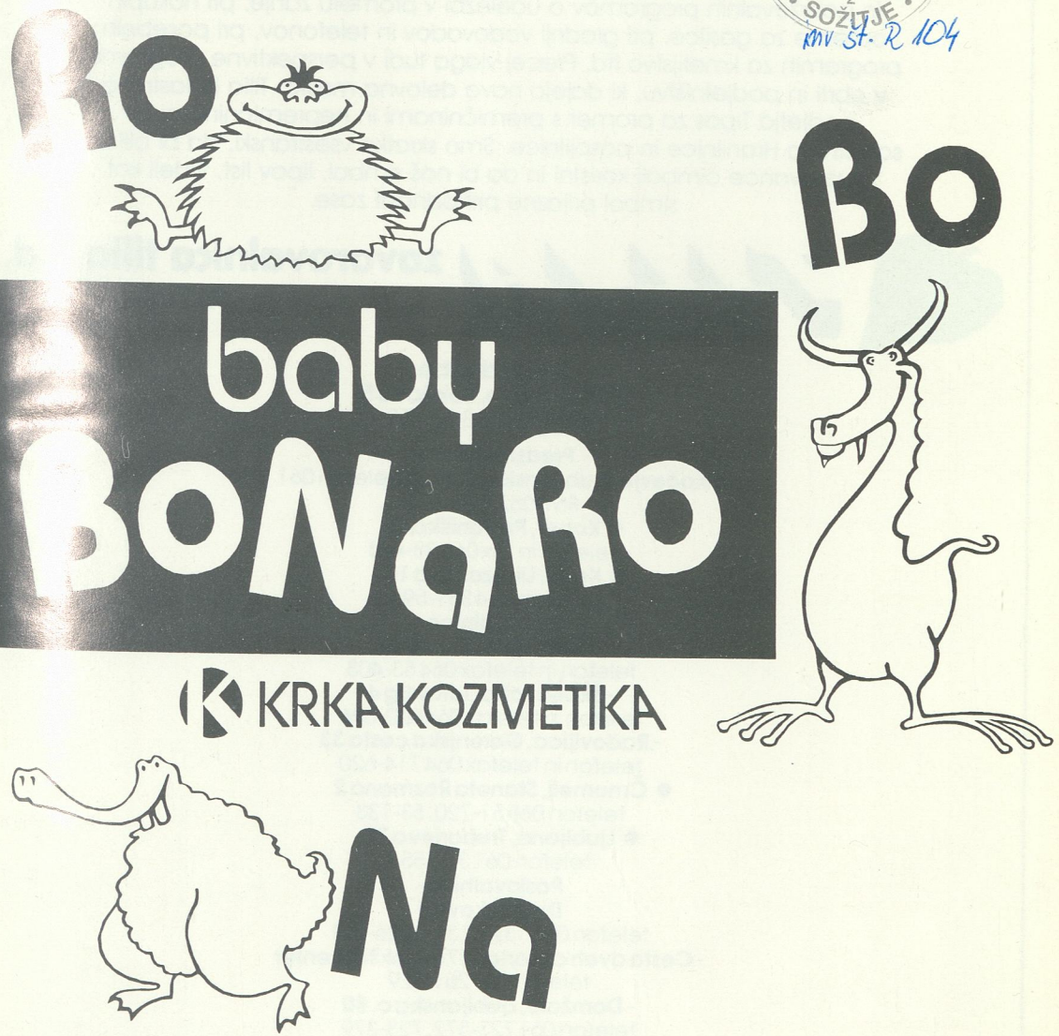

Simbol prijazne prihodnosti

Zavarovalniška družba Tilia je znana tudi po svojih vlaganjih v preventivo, saj se drži še vedno veljavnega reka, da je bolje preprečevati kot zdraviti. Pomaga pri nakupih sodobne medicinske opreme, odpravi črnih točk na cestah, nakupih računalnikov za šolarje in izobrževalnih programov o udeležbi v prometu zanje, pri nakupih opreme za gasilce, pri gradnji vodovodov in telefonov, pri posebnih programih za kmetijstvo itd. Precej vlaga tudi v perspektivne programe v obrti in podjetništvu, ki dajejo nova delovna mesta. Tilia je lastnica podjetja Tipos za promet s premičninami in nepremičninami in solastnica Hranilnice in posojilnice. Smo skratka vsestranski, da bi bili za zavarovance čimbolj koristni in da bi naš simbol, lipov list, videli kot simbol prijazne prihodnosti zase.

zavarovalnica tilia d.d.
novo mesto

Sedež družbe:
Novo mesto, Seidlova 5
telefon 068 322-152

Predstavništva:
● **Kočevje, Ljubljanska cesta 20** telefon 061 851-052, 853-613
● **Koper, Pristaniška 45**
telefon in fax 066 38-483
● **Kranj, Likozarjeva 1a**
telefon 064 331-595

Poslovalnice:
- Tržič, trg svobode 16
telefon in telefax 064 53-403
- Škofja Loka, Totov trg 4
telefon in telefax 064 620-696
- Radovljica, Gorenjska cesta 33
telefon in telefax 064 714-620
● **Črnomelj, Staneta Rozmana 2**
telefon 068 51-720, 53-133
● **Ljubljana, Trubarjeva 77**
telefon 061 316-555
Poslovalnice-
Dvoržakova 5
telefon 061 1323-131, 1326-051
- Cesta dveh cesarjev 176 - Jakšič center
telefon 061 261-829
- Domžale, Ljubljanska c. 80
telefon 061 723-372, 723-379
- Litija, Ul. Mire Pregljeve 4
telefon 061 883-478
● **Metlika, Kidričevo naselje**
telefon 068 58-219
● **Trebnje, Baragov trg 1**
telefon 068 44-352, 45-608
● **Sevnica, Trg svobode 11**
telefon in fax 0608 41-690